

**T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**BAZI AB ÜLKELERİNDE UYGULANAN ENGELLİ SPOR
POLİTİKALARININ EKONOMİK, SOSYAL ve PROJE BAZLI
OLARAK TÜRKİYE İLE KARŞILAŞTIRMASI**

Hasan Erdem MUMCU

Beden Eğitimi ve Spor Programı

DOKTORA TEZİ

KÜTAHYA

2017

**T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**BAZI AB ÜLKELERİNDE UYGULANAN ENGELLİ SPOR
POLİTİKALARININ EKONOMİK, SOSYAL ve PROJE BAZLI
OLARAK TÜRKİYE İLE KARŞILAŞTIRMASI**

Hasan Erdem MUMCU

**Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı
DOKTORA TEZİ**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Seydi KARAKUŞ**

**KÜTAHYA
2017**

ONAY

Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne:

Hasan Erdem MUMCU'nun hazırladığı “Bazı AB Ülkelerinde Uygulanan Engelli Spor Politikalarının Ekonomik, Sosyal ve Proje Bazlı Olarak Türkiye Karşılırtırması” başlıklı Doktora çalışması jürimiz tarafından Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

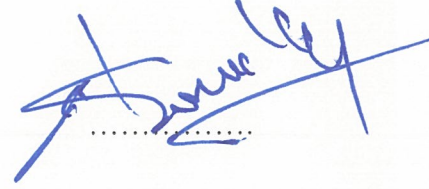
08.12.2017

İmzalar

Jüri Başkanı: **Doç. Dr. Nurettin KONAR**
İnönü Üniversitesi Spor Bil. Fak.

Danışman: **Prof. Dr. Seydi KARAKUŞ**
DPÜ BESYO Öğretim Üyesi

Üye: **Doç. Dr. Hamdi PEPE**
Selçuk Üniversitesi Spor Bil. Fak.

Üye: **Doç. Dr. Mehmet ACET**
DPÜ BESYO Öğretim Üyesi

Üye: **Doç. Dr. Çetin ÖZDİLEK**
DPÜ BESYO Öğretim Üyesi

ONAY: Bu tez Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Muhammet DÖNMEZ

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında sabırla ve anlayışla bana zaman ayırıp yardımlarını esirgemeyen değerli danışmanım Sayın Prof. Dr. Seydi KARAKUŞ'a, tezin hazırlanmasında, bilimsel düşünce disiplini içinde bilgi, tecrübe ve tavsiyelerini esirgemeyen, Sayın Prof. Dr. A. Azmi YETİM ve Doç. Dr. Mehmet ACET'e, çalışmanın hazırlanmasında eleştirileri ve katkılarını esirgemeyen, Doc. Dr. Nurettin KONAR'a en içten dileklerle teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Her zaman yanımda olan benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen değerli eşime, babama ve çocuklarıma, araştırma esnasında bana destek olan tüm arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu tez herhangi bir kurum ya da kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

ÖZET

MUMCU, H.E. “Bazı AB Ülkelerinde Uygulanan Engelli Spor Politikalarının Ekonomik, Sosyal ve Proje Bazlı Olarak Türkiye İle Karşılaştırması” Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Kütahya. 2017. Bu çalışmada Engelli sporları, Avrupa’da hümanist akımların gelişimi sayesinde oluşan bakış açısının etkileri ile başladığı bilinmektedir. Engelli oyunlarının Dünya genelinde doğuşu ve gelişimi Avrupa ülkeleri tarafından organize edilen oyunlarla başlamıştır. Bu nedenle Almanya, Fransa, İngiltere, Hollanda ve Belçika gibi engelli sporlarının başlangıcından itibaren oyunlara katılım sağlayan ve AB’nde kurucu ülke statüsünde ki ülkelerden örneklem oluşturulmuştur. Bazı AB ülkeleri ile Türkiye’nin engelli spor politikalarının ekonomik, sosyal ve proje bazlı karşılaştırmasını yaptığımız araştırma, doküman analizi metodu kullanılarak nitel bir çalışma olarak tasarlanmıştır. Engelli sporlarının gün geçtikçe önem kazanması ve engelli bireylerin yaşamlarının önemli bir parçası haline gelmesi nedeniyle, ülkemizdeki gelişimin boyutlarını belirlemek amacıyla AB ülkeleri ile karşılaştırma yapılmıştır. AB’nin engellilik ve spor ile ilgili dokümanlar, AB istatistik kurumu olan Eurostat ve Avrupa Komisyon raporlarından alınmıştır. Ayrıca ülkelerin engelli spor federasyonlarının web sayfalarından güncel veriler elde edilmiştir. Ülkelerin Paralimpik Oyunlara katılım durumları ve başarılarıyla ilgili veriler IPC’nin tarihsel arşivinden sağlanmıştır. Araştırma sonucuna göre Avrupa’daki engelli sporları başarı ve katılımcı nitelikleri açısından ülkemizden oldukça ilerdedir. Fakat, 2017 yılında yapılan oyunlarda özellikle Deafolimpik Oyunlarında, ampute futbol ve atletizm dallarında alınan başarılar ülkemizin alanda gelişim gösterdiğinin göstergesidir. Türkiye’nin engelli spor politika uygulamaları ile Avrupa ülkelerinde ki uygulamalar pek çok alanda benzerlik göstermektedir. Fakat uygulamaya geçirilme konusunda pek çok alanda eksiklikler tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Engelli Sporları, Engellilik, Spor, Politika

ABSTRACT

MUMCU, H.E. "Comparison of Disability Sports Policies Applied in Some EU Countries with Turkey as Economic, Social and Project Based" Dumlupınar University Institute of Health Sciences, Department of Physical Education and Sports, Doctorate Thesis, Kütahya. 2017. Disability sports, the development of humanist movements in Europe. The birth and development of disabled games worldwide began with games organized by European countries. For this reason we will be participating in games at the beginning of sports with decisions such as Germany, France, England, Holland and Belgium and set an example in the case of the founding countries in the EU. The research we have conducted with some EU countries, both politically and politically, on an economic, social and project basis, is designed for a qualitative study of the method of document analysis. As disabled sports become increasingly important and become an important part of the lives of people with disabilities, comparisons are made with EU countries to determine the extent of development in our country. To get EU statistics and statistics, EU statistics and reports. In addition, updated data was obtained from the websites of disabled sports federations of countries. From the IPC's historical archive. However, the achievements in the games made in 2017, particularly in the Deafolimpik Games, amputee football and athletics, are indicative of the development of our country in the field. Disability sports in Europe are well ahead of the country in terms of achievement and participatory qualities. Turkey's disability sports policy practices and practices in European countries are similar in many areas, but there was a lot of space shortages to implement.

Keywords: Disabled Sports, Disability, Sport, Politics

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER	VII
TABLolar DİZİNİ	X
SİMGELER VE KISALTMALAR	XI
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	3
1.2. Problem Cümlesi	3
1.3. Alt Problemler	3
1.4. Hipotezler	4
1.5. Yöntem ve Metot.....	5
1.5.1. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.5.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	6
2. GENEL BİLGİLER.....	7
2.1. Engellilik	7
2.2. Engelliliğin Tarihçesi	9
2.3. Engelliliğin Sebepleri	13
2.3.1. Doğum Öncesi Etkenler.....	14
2.3.2. Doğum Süreci Etkenler.....	14
2.3.3. Doğum Sonrası Etkenler.....	15
2.4. Engellilerin Sorunları	15
2.4.1. Engelli Bireylerin Erişim Sorunları	18
2.4.2. Engelli Bireylerin Eğitim Sorunları	19
2.4.4. Engelli Bireylerin İstihdam Sorunları.....	19
2.4.5. Engelli Bireylerin Sağlık Sorunları.....	20
2.5. Engel Türleri ve Engel Sınıflandırmaları	20
2.5.1. İşitme Engelliler.....	20
2.5.2. Görme Engelliler.....	21
2.5.3. Bedensel Engelliler	22
2.5.4. Zihinsel Engelliler.....	23
2.6. Engelliliği Açıklayan Modeller	24

2.6.1. Medikal Model.....	24
2.6.2. Sosyal Model	25
2.7. Engellilik ve Sosyal Politika	27
2.8. Engellilik ve Spor	33
2.8.1. Engelli Sporu	36
2.8.2. Engellilik ve Rehabilitasyon Sporu	38
2.8.3. Spurun Önleyici (Prevensiyon) Etkisi	41
2.8.4. Entegrasyon (Uyum) Sporu	44
2.8.5. Paralimpik Oyunlar.....	48
2.9. Spor	57
2.9.1. Spor Sektörü ve Ekonomisi	58
2.9.2. Spurun Siyaset ve Politika İlişkisi	63
3. ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN ENGELLİLİK VE SPOR KARARLARI.....	66
3.1. BM ve Uluslararası Kuruluşların Engellilik Hakkında Kararları.....	66
3.1.1. Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nde Spor Kararları	68
3.1.2. Avrupa Birliği Tarihi ve Yapısı.....	70
3.1.3. Avrupa Birliği Spor Politikası	73
3.1.4. Avrupa Konseyi ve Spor Kararları	78
3.1.5. Avrupa Konseyi ve Engellikle İlgili Kararları.....	80
3.1.6. Avrupa Birliği Konseyinde Engelliler ve Spor Konusunda Alınan Kararlar.....	83
3.1.7. Avrupa Birliği Engellilik Yılı Gerçekleştirilen Faaliyetler	86
3.1.8. AB Ülkelerinde Engellilik ve Spor Yapısı	88
3.1.9. Avrupa Birliği Ülkelerinde Engelli Spor Politikaları	127
3.1.10. AB Ülkelerinde Eğitim Sistemi İçerisinde Engellilere Uygulanan Fiziksel Eğitim Projeleri.....	131
3.1.11. AB Ülkelerinde Engellilik Alanında Faaliyet Gösteren STK ve Örgütler.....	135
4. TÜRKİYE'DE ENGELLİLERE UYGULANAN SOSYAL POLİTİKALARIN TARİHİ.....	143
4.1. Türkiye'de Kalkınma Planlarında Engelliler Hakkında Politikalar	146
4.2. Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Engelli Uygulamaları ve Yasal Düzenlemeleri	147
4.3. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (EYHGM)	149

4.3.1. ASPB Engelliler Destek Programı (EDES).....	150
4.4. Türkiye’de Engelliler ve Spor Konusunda Yapılan Projelerin İyi Uygulama Örnekleri	151
4.5. Türkiye’nin Engelli ve Spor Politikaları (GSB).....	158
4.5.1. Engelli Gençlerin Sosyal Dışlanmaya Maruz Kalmamalarının Sağlanması.....	160
4.5.2. Spor Tesislerinin Engellilerin Erişimine Uygun Hale Getirilmesi	161
4.5.3. Engellilerin Spor Aracılığı İle Rehabilitesi	161
4.5.4. Eğitim Kurumlarında Engellilere Yönelik Faaliyetlere Yer Verilmesi	162
4.6. Türkiye’de Engelli Spor Federasyonlarının Yapısı.....	162
4.6.1. Bedensel Engelliler Spor Federasyonu	163
4.6.2. İşitme Engelliler Spor Federasyonu.....	163
4.6.3. Görme Engelliler Spor Federasyonu.....	164
4.6.4. Özel Sporcular Spor Federasyonu	164
4.6.5. Engelli Spor Federasyonlarına Ayrılan Bütçeler	165
4.6.6. Engelli Sporcuların Ödül Yönetmeliği ve Miktarları	165
5. AB ÜLKELERİ VE TÜRKİYE’DE ENGELLİ BİREYLERE AIT VERİLERİN KARŞILAŞTIRMASI	170
5.1. AB Ülkeleri ve Türkiye’de Engelli İstihdamı Verileri (Kota Sistemi ve Nüfusa Oranla Karşılaştırması).....	170
5.2. AB Ülkelerinde ve Türkiye de Ekonomik Verilerle Engellilerin Spor Sektöründe İstihdam Edilebilirliği (Spor Ekonomisi, Sektörü ve İstihdam Verileri)	175
5.3. Örnekleme Ülkelerin Engelli Sporcu Sayıları ve Nüfuslarına Oranları.....	182
5.4. AB ve Türkiye de Engellilerin Yaşam Boyu Öğrenme Programları.....	183
6. TARTIŞMA	189
7. SONUÇ ve ONERİLER.....	222
7.1. Sonuç	222
7.2. Türkiye İçin Öneriler	224
KAYNAKLAR	227

TABLOLAR DİZİNİ

2.1. Ülkelerin Engellilere Sosyal Koruma Harcamalarının GSYİH Payları (%).....	29
2.2. Örneklem Ülkelerin Bütçeden Engellilere Harcanan Paylar (Milyar Euro)	30
2.3. Örneklem Ülkelerde Engellilere Ödenen Yıllık Maaşların Toplamı (Milyar Euro)	32
2.4. Paralimpik Yaz Oyunları ve Katılımcı Sayıları	55
2.5. Paralimpik Kış Oyunları ve Katılımcı Sayıları	56
2.6. Türkiye Yaz Oyunlarında Kazanılan Madalya	168
2.7. Türkiye Yaz Oyunlarında Kazanılan Madalya	168
2.8. Türkiye Yaz Oyunlarına Katılan Sporcu Sayısı.....	169
2.9. Türkiye Kış Oyunlarına Katılan Sporcu Sayısı.....	169
2.10. Almanya Paralimpik Oyunlarda Kazanılan Madalya	95
2.11. Almanya Yaz Oyunlarına Katılan Sporcu Sayısı.....	96
2.12. Almanya Kış Oyunlarına Katılan Sporcu Sayısı.....	97
2.13. Fransa'nın Paralimpik Yaz Oyunlarına Katılan Sporcu Sayıları	102
2.14. Fransa'nın Paralimpik Kış Oyunlarına Katılan Sporcu Sayıları	103
2.15. Fransa'nın Paralimpik Oyunlarda Kazandığı Madalyalar.....	104
2.16. İngiltere'nin Paralimpik Oyunlarda Kazandığı Madalyalar.....	110
2.17. İngiltere Yaz Oyunlarına Katılan Sporcu Sayıları	111
2.18. İngiltere Kış Oyunlarına Katılan Sporcu Sayıları	112
2.19. Hollanda Paralimpik Oyunları Toplam Madalya Sayısı	118
2.20. Hollanda Yaz Oyunlarına Katılan Sporcu Sayıları	119
2.21. Hollanda Kış Oyunlarına Katılan Sporcu Sayıları	120
2.22. Belçika Paralimpik Oyunları Madalya Sayısı	125
2.23. Belçika Yaz Oyunları Katılan Sporcu Sayısı	126
2.24. Belçika'nın Kış Oyunlarına Katılan Sporcu Sayısı.....	127
4.1. Türkiye'de Engelli Sporcuların Engel Türüne Göre Engelli Dağılımı	164
5.1. Örneklem Ülkelerin Nüfusları İle Engelli Nüfusu Oranları.....	173
5.2. Örneklem Ülkelerinde Spor Sektörlerinin Büyüme Oranları.....	176
5.3. Örneklem Ülkelerin 1000 Kişilik İstihdam Verisinde Sporun Payı (Kişi Sayısı)	178
5.4. Almanya, Fransa ve Türkiye'nin Engelli Sporcu Sayıları ve Nüfuslarına Oranları	182
5.5. Örneklem Ülkelerin Engellilerinin Yaşam Boyu Öğrenme Programlarına Katılım Oranları (%)	184

SİMGELER VE KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ASBP	Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı
BM	Birleşmiş Milletler
DER	Dünya Engellilik Raporu
DBS	Almanya Engelli Spor Derneği
DPB	Devlet Personel Başkanlığı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSO	Engelliler Spor Organizasyonu
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
EFDS	İngiltere Engelli Spor Federasyonu
ESF	Avrupa Sosyal Fonu
EOC	Avrupa Olimpik Komite
EPC	Avrupa Paralimpik Komite
EYHGM	Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
GSB	Gençlik ve Spor Bakanlığı
IPC	Uluslararası Paralimpik Komite
NDSO	Bölgesel Engelli Spor Organizasyonu
NGBs	Bölgesel Hükümet Spor Örgütü
NOC	Bölgesel Olimpik Komite
NPC	Ulusal Paralimpik Komite
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TMPK	Türkiye Milli Paralimpik Komite

1. GİRİŞ

İnsanoğlu dünyaya gelmeden önce, doğum esnasında ve doğumdan sonra pek çok evreden geçmektedir. Bu evrelerde bireyler bazı olumsuz etkilere maruz kalarak sürekli ve kısmi olarak fiziksel, zihinsel ve duygusal noksanlıklar yaşamaktadır. Bu oluşan eksiklikler ve bozukluklar kavramsal olarak “engelli” olarak nitelendirilmektedir. Engelli bireyin yaşadığı toplum içerisinde meziyetlerini yerine getirememesi durumu “engellilik” olarak değerlendirilmektedir. Sosyal hakların artması ve her bireyin eşit haklara sahip olması fikrinin gelişmesi ile birlikte, engelli bireylerin toplum içerisinde daha etkin olmalarını sağlamıştır. Bunun neticesinde rehabilitasyon ve sosyalleşme araçlarının önemi artmıştır. Engellilerin sosyalleşme araçları içerisinde spor; boş zaman faaliyetleri, rehabilitasyon ve sağlık faydalarının yanında eğitim ve iş fırsatları yaratması açısından pek çok olumlu etkisi olduğu görülmüştür (Avrupa Komisyonu, 2010a, Konar ve Pepe, 2009, s.166). Sporun engelli bireylere sağladığı faydaların rekabet gücünü artırması ve uluslararası ilişki boyutunun bulunması, zaman içerisinde sivil toplum örgütlerinin, uluslararası organizasyonların, birliklerin ve devletlerin oluşturdukları politikaların etkileri ile engelli olmayan bireylerin de farkındalıklarını oluşturmuştur.

Toplumlarda refah seviyesinin artması olarak tarif edilen kapitalizm sonrası dönem ile beraber sosyo-ekonomik hayatın zenginleştiği söylenebilir. Toplumsal refahın ve sosyal yaşamın en belirgin özelliği olan, spor ve hareket bilincinin önem kazanması engelli sporlarının gelişimini sağlamıştır (Okur ve Erdugan, 2010, s. 84). Günümüz modern toplumlarda spor yapmak ve sportif aktivite içinde bulunmak uygar insan olmanın en önemli şartları arasında yer almaktadır. Bu durumu sağlaması gereken devletlerin sporu yaygınlaştırması, spor olgusunu güçlendirmesi ve sporla ilgili tedbirleri alması oldukça önemli bir gerçek haline gelmiştir (Sunay ve Saracalıoğlu, 2003, s. 43).

Toplumsal refahın temsil edildiği Avrupa Birliği (AB) Sosyal Modelinin temel prensibi; eşitsizlik ve ayrımcılığı önlemektir. Avrupa Birliği’ne üye ülkeler; yaş, , cinsiyet, din, dil, ırk ve herhangi bir engelden kaynaklanan tüm ayrımcılığın önlenmesi ve engellenmesi konusunda fikir birliğini savunmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2004b, 2004c). AB 2003 yılını Avrupa Engellilik Yılı ilan ederek, 2010

yılına kadar devam eden engelli sosyal politikalarının temelini oluşturmuştur. Bu sürecin devamında 2004 yılında başlatılan, Spor Yoluyla Avrupa Eğitim Yılı faaliyetlerinin arka arkaya gelmesi sporun, engelliliğin mücadele alanları (erişim, ulaşım, eğitim, işsizlik, sosyalleşme vb. gibi) içerisinde etkin rollerinin olduğunu göstermesi açısından önemli etki yaratmıştır. 2007 yılında AB Komisyonu sporla ilgili Beyaz Kitabı (White Paper) kabul etmesi (Avrupa Komisyonu, 2007a), Komisyonun engelliler için spor bağlamında Lizbon Stratejisinin 165. Mad. desteklenmesi ve 2010-2015 yılları arasında oluşturulan eylem planında spor başlığının yer almasını sağlamıştır. Engellilerin tüm sorunlarına çözüm üretmek amacıyla tasarlanan 2010-2020 Engelli Stratejisi'nde sporun politika ürünü olarak yer alması için zemin hazırlamıştır (EOC, 2011). Ayrıca AB Konseyinin ortaya çıkarmış olduğu politika ürünü olan 2010-2020 Engelli Stratejisi'nin amacı " tüm bireyleri kapsayıcı, akıllı ve sürdürülebilir bir gelişmeyi sağlamak, engelli bireylerin normal hayata ekonomik ve sosyal katılımını desteklemektir". Bu amaç doğrultusunda "katılım" başlığı altında ise; "görsel-işitsel oyunlar da dâhil olmak üzere spor, kültürel ve rekreasyonel organizasyonlar, etkinlikler, mekânlar, ürünler ve hizmetlerin erişilebilirliğini arttırmak, spor etkinliklerine katılımı ve engelliliğe özgü olan örgütlenmeyi teşvik etmektedir" (Avrupa Komisyonu, 2010a). AB "Engellilik ve Spor" kavramlarının yasalarda, kararlarda ve stratejilerde yer alması bu alanın gelişmesi adına önem arz etmektedir. Ayrıca engelli sporu alanında AB ülkelerinde STK'ların da etkin roller üstlenmesi ve AB Erasmus Plus Spor Proje Destekleri başlığının altında öncelikli alanlarda "Engelli ve Dezavantajlı" kesimler için ayrılan payın artırılması, "Engelli ve Spor" olgusunun gelişmesi açısından oldukça önemlidir.

Avrupa ülkelerinde yaşayan engelli bireylerin sosyal engellemelere karşı başlattıkları sistemli mücadeleler, son elli yıllık dönem içerisinde engellilere ilişkin politik bakışın değişmesine neden olmuştur. Türkiye'de ise bu değişimin etkileri 2000 yılından itibaren görülmeye başlamıştır. 2005 yılında ise AB'ne tam üyelik müzakereleri ile birlikte, uyum yasaları çerçevesinde engelli bireylere yönelik mevzuat ve uygulamaların hızlanmasını sağlamıştır. Bu süreçte 5378 sayılı "Özürlüler Kanunu" 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanun sosyal hakların gelişimi ve uygulamaların yaygınlaşması açısından önemlidir. Daha sonra BM

Engelli Hakları Stratejisinin tüm üye devletlerde uygulanmaya geçirilmesi doğrultusunda yapılan tebliğ uyarınca, ülkemizde 2008 yılında yeni bir engelli yasası çıkarılmıştır. Bu kanunu takiben 2008-2012 yılları arasında stratejik bir plan hazırlanarak uygulamaya geçirilmiştir. Daha sonra AB 2010-2020 Engelli Stratejisi'nin getirdiği yeni uygulamalar ve düzenlemelere yönelik yönetmelikler çıkarılarak uluslararası gelişmeler takip edilmiştir. Türkiye'de engelli haklarının politik gelişim süreci sporda dâhil olmak üzere pek çok alanda etkisini göstermektedir. AB engelliler sporunu, ekonomik ve sosyal bir bütünleştirici olarak değerlendirerek toplumsal boyutuyla ele almaktadır. Bu çalışmada AB ülkelerinde ki engelli spor politikaları incelenerek, ülkemizde engelli spor politikaları uygulamaları ile karşılaştırılacaktır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Çalışmamızın amacı AB ülkelerinde ki engelli spor politikaları ile Türkiye'de ki engelli spor politikalarının incelenerek karşılaştırılmasıdır. Engelli sporlarında köklü bir geçmişe sahip olan, AB ülkelerinde uygulanan politikaları inceleyerek ülkemizde olan eksikliklerin giderilmesi amaçlanmaktadır. Ülkemizde bu alanda yapılan çalışmaların azlığı ve politika analizi yapacak envanterlerin eksikliği sebebiyle, engelli sporları alanında gelişmiş ülkelerle kıyaslama yoluna gidilmiştir. Araştırmanın engelli sporlarının gelişimine katkı yapacağı ve engelli sporları alanında geliştirilecek politikalara destek olacağı düşünülmektedir.

1.2. Problem Cümlesi

Örneklem Ülkelerin (Almanya, Fransa, İngiltere, Hollanda, Belçika ve Türkiye) Engelli Spor Politikalarının Ekonomik, Sosyal ve Proje Bazlı Uygulamalarında Farklılık Var Mıdır?

1.3. Alt Problemler

1. Örneklemi Oluşturan Ülkelerde Uygulanan Engelli Spor Politikaları ile Türkiye Arasında Fark Var Mıdır?
2. Örneklemi Oluşturan Ülkelerin Paralimpik Oyunlara Katılımcılarının Nitelikleri ile Türkiye Arasında Fark Var Mıdır?

3. Örnekleme Oluşturan Ülkelerin Engelli Spor Federasyon Yapılarında Türkiye'ye Göre Fark Var Mıdır?
4. Örnekleme Oluşturan Ülkelerin Engelli İstihdam Politikaları Alanında Türkiye'ye Göre Fark Var Mıdır?
5. Örnekleme Oluşturan Ülkelerin Engelli Sivil Toplum Kuruluşları ve Spor Kulüplerinin Yapıları Arasında Türkiye'ye Göre Fark Var Mıdır?
6. Örnekleme Oluşturan Ülkelerde Yapılan AB Erasmus Plus Spor Projelerinin Niteliklerinde Türkiye'ye Göre Fark Var Mıdır?
7. Örnekleme Oluşturan Ülkelerde Spor Sektörünün İstihdam Olanaklarında Türkiye'ye Göre Fark Var Mıdır?
8. Örnekleme Oluşturan Ülkelerde Engelli Bireylere Uygulanan Yaşam Boyu Eğitim Programlarında Türkiye'ye Göre Fark Var Mıdır?

1.4. Hipotezler

1. Örnekleme Oluşturan Ülkelerde Uygulanan Engelli Spor Politikaları ile Türkiye Arasında Fark Yoktur.
2. Örnekleme Oluşturan Ülkelerin Paralimpik Oyunlara Katılımcılarının Nitelikleri ile Türkiye Arasında Fark Yoktur.
3. Örnekleme Oluşturan Ülkelerin Engelli Spor Federasyon Yapılarında Türkiye'ye Göre Fark Yoktur.
4. Örnekleme Oluşturan Ülkelerin Spor Sektörünün İstihdam Olanaklarında Türkiye'ye Göre Fark Yoktur.
5. Örnekleme Oluşturan Ülkelerin Engelli Sporcuların İstihdam Politikaları Alanında Türkiye'ye Göre Fark Yoktur.
6. Örnekleme Oluşturan Ülkelerin Engelli Sivil Toplum Kuruluşları ve Spor Kulüplerinin Yapıları Arasında Türkiye'ye Göre Fark Yoktur.
7. Örnekleme Oluşturan Ülkelerde Yapılan AB Erasmus Plus Spor Projelerinin Niteliklerinde Türkiye'ye Göre Fark Yoktur.
8. Örnekleme Oluşturan Ülkelerde Engelli Bireylere Uygulanan Yaşam Boyu Eğitim Programlarında Türkiye'ye Göre Fark Yoktur.

1.5. Yöntem ve Metot

Araştırma nitel bir çalışma olarak tasarlanmıştır. Alandaki doküman literatürü taranarak bilgiler toplanmıştır. Nitel araştırmalarda, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi farklı kaynaklardan elde edilen veriler analiz edilerek yorumlanır. Nitel araştırmalarda analiz hem veri toplama sürecinde, hem de veri toplama süreci bittikten sonra yapılabilir. Nitel çalışmalarda toplanan veriler; veri analizi, verilerin özetlenmesi ve verilerin yorumlanması olmak üzere üç temel şartı vardır (Büyüköztürk ve ark., 2010, s.262).

Araştırmada uluslararası örgüt ve kuruluşların aldıkları kararların örneklem ülkelerdeki uygulamaların etkisini analiz etmek için; BM'in kararları, AB Konseyinin, IPC ve uluslararası politika yapıcı kuruluşların aldıkları kararları (UNİCES, Avrupa Sosyal Fonu, Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Bankası gibi) incelenerek, engelli bireylerin sosyal haklarının gelişimi ve spora yönlendirilmesi ile ilgili bölümler derlenmiştir. AB spor politikası ve örneklem ülkelerinin engelli spor politikası ilişkisi incelenmiştir. Örneklem ülkelerinde engellilik ve spor alanlarında çalışan kuruluşlarla iletişime geçilerek ve yayınladıkları dokümanlar incelenerek genel politika çıktıları alınmıştır. AB 2010-2020 Engelli Stratejisi doğrultusunda aldıkları kararlar ve önlemler ülkemizde ki uygulamalar ile karşılaştırılmıştır. Örneklem ülkelerinin engelli spor federasyon yapıları incelenerek politika çıktıları ile Paralimpik Oyunlara katılım nitelikleri araştırılmıştır. AB'nde engellilik alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının yapıları ve engelli alanında faaliyet gösteren spor kulüpleri incelenmiştir. Örneklem ülkelerinin engelli sporları alanında yaptıkları Erasmus Plus projelerinin iyi uygulama örnekleri incelenmiştir. Örneklem ülkelerde engellilere sağlanan genel istihdam olanakları ve kota sistemleri incelenmiştir. AB'de spor ekonomisi verileri incelenerek spor sektöründe engelli istihdam olanakları araştırılmıştır. Örneklem ülkelerinin nüfusları ile engelli nüfus oranları arasında ki ilişki incelenmiştir. Örneklem ülkelerin engelli sporcu sayıları ile engelli nüfusları arasında ilişki araştırılmıştır. Örneklem ülkelerin Paralimpik oyunlara katılım nitelikleri incelenerek ülkelerin engelli spor politikaları ile karşılaştırılmıştır. AB ülkelerinde engellilere harcanan miktarlar ile sporda aldıkları başarılar ilişkilendirilerek tartışılmıştır. Örneklem ülkelerinde engellilerin yaşam

boyu öğrenme programlarına katılımları ile fiziksel aktivite ve sosyal uyum ilişkileri incelenmiştir.

1.5.1. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma AB'ne üye ülkelerden Almanya, Fransa, İngiltere, Hollanda, Belçika ve Türkiye ile sınırlıdır. AB'ne üye ülkelerden Almanya, Fransa, İngiltere, Hollanda ve Belçika gibi Avrupa birliğinde nüfus, ekonomik ve sosyal açıdan gelişmiş, etkin ve kurucu ülke statüsünde bulunan ülkeler incelenmiştir. Ülkelerdeki engelli spor politikalarını incelerken ekonomik, sosyal ve proje bazlı olarak değerlendirmeler yapılmıştır. AB'ne üye ülkelerden örnekleme oluşturan ülkeleri seçmemizin bir nedeni de, Paralimpik Oyunları'nın başlangıcından itibaren katılım sağlamalarıdır. Engelli oyunlarını Paralimpik Oyunları ile sınırlandırmamızın temel sebebi engelli oyunlarında düzenlenen en üst derece organizasyon olmasıdır. İngiltere halk oylaması sonucunda AB'den ayrılma kararı almış olsa da, fiilen birliğin üyesi konumunda olduğundan dolayı araştırmamızdan çıkarılmamıştır.

1.5.2. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini Avrupa Konseyine üye devletlerin engelli ve engelli sporları ilgili mevzuatı ve işleyişi, örnekleme ise Almanya, Fransa, İngiltere, Hollanda, Belçika ve Türkiye'de ki uygulamalar oluşturmaktadır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Engellilik

Toplumsal bir gerçeklik olan engelliliğin tanımı bölgelere ve ülkelere göre değişmekle beraber (Kolat, 2010, s.37), bireyin sağlık sorunları ile ilgili pek çok rahatsızlığı kapsamına alan bir kavram olarak tanımlanabilir (Mete, 2008, s.88). Engelliliğin tanımı ulusal ve uluslararası kurumlarca farklı şekilde yapılmıştır. BM engelliliği, “çeşitli engellerle/sıkıntılarla karşılıklı etkileşimleri sebebiyle başkaları ile eşit olarak topluma tam ve etkin olarak katılmalarını engelleyebilecek uzun dönemli fiziksel, ruhsal, zihinsel veya duygusal rahatsızlıkları bulunan kişidir” şeklinde tanımlamıştır (BM, 2008a). ÖZİDA engelliliği, “ bireyin doğuşundan veya sonradan gerçekleşen herhangi bir kaza sebebiyle fiziksel, ruhsal, zihinsel, duygusal ve çeşitli sosyal yeteneklerini belirli seviyelerde yitirmesi sebebiyle sosyal yaşama uyum sağlama ve günlük ihtiyaçlarını karşılama zorlukları olan ve bakım, korunma, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duymasındır” şeklinde tanımlamıştır (Seyyar, 2007, s. 218; ÖZİDA, 2008, s. 34). DSÖ ise engelliliği, “doğuştan olabildiği gibi sonradan da oluşabilmektedir. Genellikle toplumlarda engelli olarak bildiğimiz kişiler görme, işitme, bedensel ya da zihinsel engelleri olanlardır. Buna ilaveten, ağır zihinsel bozukluklar, kronik hastalıklar ve birden fazla doku sertleşmesi (multiple skleroz) gibi sağlıklarında ciddi düzeyde rahatsızlık yaşayan kişiler “şeklinde tanımlamıştır (DSÖ, 2001; DSÖ, 2011).

Engelliler, topluma aktif olarak katılım sağlayamayan, iş ya da okul ortamlarında dışlanma yaşayan kişilerdir. Engelli bireyin önünde ne kadar fazla bariyer varsa, o ölçüde engelli bir kişi haline gelmektedir. Pek çok insan, fiziksel yaralanma, hastalık veya yaşlanma nedeniyle hayatlarında bir anda engelli hale gelebilirler (Levermore ve Beacom, 2009, s.99). Engellilik kişinin içerisinde bulunduğu durumu da temsil etmektedir. Örneğin, sosyal ve çevresel engellenme gibi kavramlarla beraberde kullanılmaktadır. Sosyal engellemeler, sosyal haklara ve hizmetlere erişilebilirlik ile birlikte ele alınmaktadır. Çevresel engelleme ise, fiziki çevrenin erişilebilirliği ile ilgili gelişen bir kavramdır (Seyyar, 2015, s.89).

Engelli kavramı kişinin içerisinde bulunduğu duruma göre, yerli yerinde kullanılması gerektiğini savunan yazarlar vardır. Resmî ve günlük yazışmalarda engelliler ile ilgili kullanılan dil, toplumdaki engellilere alakalı önemli veriler vermektedir. Resmî yazışmalarda engelliler ile ilgili kullanılan terimler, süre içerisinde engellilere yönelik devlet düzeyinde geliştirilen politikaların nasıl değiştiğini göstermesi açısından önemlidir. Pek çok ülkede fiziksel veya zihinsel eksiklikleri bulunan kişileri anlatmak için kullanılan kelimelerin, zamanla büyük bir değişime uğradığı belli olmaktadır. Örneğin, İngilizce’de mevcut özürlü açıklayan kör, sağır ve benzeri terimlerin zaman içinde “özürlü” kavramının karşılığı olan “handicapped” kelimesine dönüştüğü görülmektedir. Çok uzun süre kullanılan bu terim, 2000’li yıllardan sonra engelli anlamına gelen “the disabled” terimine, daha sonra da “engeli olan kişi ” anlamına gelen “people with disabilities” terimine dönüşmüştür (Perju, 2011, s.286).

Türkçe’de engellileri isimlendirmek için kullanılan terimler biraz yavaş ta olsa, İngilizcedeki değişime paralel bir durum takip etmektedir. Önceleri dilsiz-lal, kör-ama, sağır, sakat, çolak, topal vb. gibi rencide edici anlamlar taşıyan kelimeler, ilk olarak özürlü kelimesine daha sonra da engelli kelimesine evrilmiştir (Seyyar, 2015, s.89).

Engellinin tanımı gereği engelliliğin tam olarak ne olduğunu açık bir biçimde tanımlayamayınca, engellilere yönelik geliştirilecek politikaların, hizmetlerin ve yasaların kapsamı da belirsizleşmektedir. Adlandırmadaki karmaşa ve tanım güçlüğü engellinin kendisini anlatmasını ve diğerlerinin de onları kolayca anlamasını zorlaştırmaktadır (Yetim, 2014, s.4). Engellilere yönelik farklı alanlarda iyileştirme yapılamaması, yeni politikalar geliştirememesi, sosyal ve kültürel olarak toplumla adaptasyon sağlanmasında ve engelliliğin sınıflandırılmasında sorunların yaşanmasına sebep olmaktadır.

Engellilik kişinin ait olduğu toplumsal yapısında etkisi ile artmakta ya da azalmaktadır. Engelli insanlara davranış biçimleri de eğitim ve farkındalıkla birlikte olumlu yönde değişim göstermektedir. Engellilerin ötekileştirilmemeleri ve ayrımcılık yaşamamaları toplum içerisine daha çabuk dâhil olmalarını sağlamaktadır.

Bu nedenle engellinin var olan durumundan daha önemlisi, yaşadığı toplum içerisindeki engelli bireylere bakış şeklidir.

2.2. Engelliliğin Tarihçesi

İlk insanların konuşmadığı, muhtemelen sesler ve işaretlerle anlaştıkları, pek çok antropolog ve dilbilimcinin savunduğu bir hipotezdir. İnsanoğlu bir gün konuşmaya başlamıştır. İşte bu süreçten sonra konuşamayan bireyler ile işiten ve konuşan bireyler arasında belirgin bir fark oluşmuştur (Kemaloğlu, 2014, s.40).

Engellilere ait ilk kalıntılar bu günkü Irak civarlarında yapılan kazılarda ortaya çıkmıştır. Burada bulunan kalıntının tarihinin M.Ö. kırk beş bin (45.000) yılına kadar dayandığı düşünülmektedir. Bulunan bu kalıntıda ağır engellilik izlenmiştir. Bu arkeolojik buluntu insanları tarihin çeşitli dönemlerinde engellilerin nasıl yaşadığı konusuna yönlendirerek ve ilginç sonuçların bulunmasına neden olmuştur. Tarih yazının Sümerler tarafından (MÖ 3200) bulunması ile birlikte başlamıştır. “Tarih Sümer ile başlar” denilse de, günümüze kalan Sümer kaynaklarında, ne “işitme yetersizliğinden etkilenme” ne de “sağırılık” ile ilgili herhangi bir kayıt yoktur. Bununla birlikte, Sümer kültürünün engelliliğe ve engellilere karşı, günümüze oldukça yakın bir rehabilitasyon anlayışının olduğuna dair deliller bulunmuştur. Gelişmiş bir medeniyet olan Eski Mısır’da engelli bireyler oldukça önemsenmektedir. Hatta kaynaklarda Eski Mısır’da okutulan ders kitaplarında engellilere değer verilmesi gerektiğiyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Günümüzde dahi eğitim sistemi içerisinde çok az değinilen bu konunun, Eski Mısır’da ders kitaplarında yer aldığını görmek oldukça şaşırtıcıdır (Kemaloğlu, 2012, s.60). Mısır’da, okullarda verilen ders kitaplarında şöyle bir bölüme rastlanmış; “Bir körle gülüp alay etme. Bir cüceyi aşağılama. Ağır felçli bir insanın durumunu daha da zorlaştırma. Tanrı’nın yarattığı zekâ engelli bir insanla alay etme” şeklinde tanımlamalar bulunmaktadır (Kemaloğlu, 2014, s.43).

Batı kaynaklarına bakıldığında ünlü filozof Ariston’un (Aristotle, m.ö.384-323) yeryüzünde yaşayan canlılar sıralamasında en alt grupta engelliler gösterilmiştir. Buna en uygun sıralama şöyleydi; en üst kat Tanrının olduğu mevki ve en alt grup ise şeytanın bulunduğu mevkidir. Arada kalan gruplar ise melekler, insanlar, hayvanlar ve insanların da en alt gurubunu oluşturan engelliler olarak

görülmektedir (Özer, 2015, s.64). Diğer bir batılı filozof Eflatun (Plato, m.ö.427/347)'a göre, bir ülkede engelli insanların bulunması o ülkeye zarar vermekte ve ülkenin gelişmesini engellemektedir. Engellilerin evlenmeleri ve çoğalmaları, o ülkenin zayıflamasının sebeplerinden görülmektedir. Eflatun, “Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur” sloganı ortaya atarak akıl hastalarını kastedmiştir. O, devletin varolması için akıl ve sağlık temelini üzerine kurulmasını savunmaktadır. Buna dayanarak ülkede yaşayan tüm engellilerin ülkenin dışına atılmalarını ve ülkede sadece sağlıklı, zeki, üretebilen ve ülkeyi savunabilecek insanların kalmasını kabul etmektedir. Dünyaya yön veren eski Yunan medeniyetinin felsefe ve bilim alanında tüm insanlığa sunduğu faydayı bir kenara koyarsak, felsefelerindeki egemen olan yapı günümüze çok uymasada akılcılık, sınıf ayrımcılığı ve örnek insan olma felsefesi üzerinedir. Ancak onların sahip olduğu bu yaşam tarzının engelliler yararına onları küçük görmek ve dışlamaktan başka hiç bir şey sunmadığı görülmektedir. Diğer bir filozof Sokrates (Socrates, m.ö.469/399)'in düşünce yapısında, mükemmeliyetçilik felsefesi hâkimdi ve O'na göre her bireyin değeri, toplumdaki görevini en mükemmel şekilde yapmasıyla ilgilidir (Horvath, vd., 1993, s.4; Özer, 2012, s.57). Bunun yanında Yunan Mitoloji hikâyelerinin yaygın olduğu dönemde, ateş ve dövme tanrısı Hephaistos'un engelli olduğunu bilinmektedir. Mitolojik kaynaklarda Hephaistos, iki bacağı topal bir tanrı olarak tanımlanıyor. Bu tanımlama ise Yunan toplumunun engellilere oldukça önem vermesini sağlamakta ve Kral, engellilere maaş vermektedir. Görüldüğü üzere eski medeniyetlerde, az da olsa, engelli bireylere gereken değer verilmiştir. Ancak günümüze yaklaştıkça, özellikle Orta Çağ'da, bu değerlerin gittikçe azaldığı; hatta engellilere “içlerinde şeytan var!” damgası yapııştırıldığını dahi görmek mümkündür. Bu değer kaybının uzun asırlarca sürdüğü ve engelli bireylerin vahşice toplumdan uzaklaştırıldığı bilinmektedir (Horvath, vd., 1993, s.4; Çetinkaya, 2010, s.19).

Tek tanrılı dinlerin ortaya çıkışıyla birlikte engelli bireylere acınarak bakılmış, engellilerle ilgilenilmiş ve onlara iyi davranmak günahların kefaleti olarak görülmüştür. Günümüzde hala yansımaları görülmekle birlikte, engelli bireylerin aileleri çocuklarını bir imtihan vesilesi olarak görmektedir. Yaşadıkları durumda dolayı dünyada çekilen sıkıntı ve zorlukların mükâfatının ahiret inancı gereği orada verileceğine inanmaktadır (Çapkın, 2015). Engelli bireyler dini inanç temelli

topluluklarda insanın sadece bedensel bir yapıdan oluşmadığı ve insanı değerlendirirken manevi bir durumunda varlığından söz ederek; inanan ve imanlı bir insanın diğer insanlardan daha üstün olduğu ve insanlar arasında ayrımcılık yapılamayacağı ilkesi ile hareket edilmiştir. Bu ilkeden yola çıkarak engelli kişileri sanatsal ve mesleki becerilerinin gelişmesi amacı ile yönlendirmeye çalışılmıştır. Tarihin belirli zamanlarında hümanist yaklaşımların ortaya çıkması, O dönemlerde tüm canlılar için adil bir yaşam tarzını savunmuştur.

İsevi inancının temsili olarak görülen Roma İmparatorluğu hristiyanlık öncesi engelli doğan bireylerin öldürülmesine izin verirken, sonradan bu yaklaşım yasaklamıştır. Buna karşın Roma'da engelli bireylerin eğlence sektöründe kullanıldığında belgelerde yer almaktadır. M.S. 330'lu yıllarda ise İstanbul'da engelli bireyler için "Yaşama Evi" adlı bir yer açıldığı görülmektedir. Roma döneminde genel uygulamaların ve algının istisnai olarak delindiği durumlar olsa da bu istisna genellikle görsel sanatlar alanı için kabul edilmiştir. Gaius Plinius Secundus (MS 23-79) tarafından yazılan "Naturalis Historia" adlı kitapta, Romalı bir senatörün doğuştan işitme engelli çocuğu olduğu ve zamanın imparatorundan özel izin alınarak resim alanında eğitildiği kaydedilmiştir. Quintus Peditus, yetenekli bir ressam olmuş, ancak 13 yaşında hayatını kaybetmiştir (Cagle, 2010, s.48). Görüleceği üzere, günümüzde oldukça popüler olan işitme engelli bireylerin sanat ve zanaat eğitimine yönlendirilmesinin tarihi, neredeyse İsa'nın doğumu kadar eskidir. Roma döneminde "sağırılık" tedavisi için Galen ve Celsus'un kitaplarında bahsedilen pek çok ilacın, işitme engelli bireylerde mevcut olan (sensörinöral) işitme kaybının tedavisine bir faydası olmayacağı açıktır. Ancak, kaynaklarda bu dönemde temeli atılmış olan bir diğer "sağırılık" tedavisi bugün dahi işitme engelli bireylerin rehabilitasyonunda kullanılmaktadır; "dinleme, yani sesleri tanıtmaya tedavisi" yapılmıştır (Kemaloğlu, 2012, s.73).

Ayrıca 6. Asırda Mısır'da Mansur Hastenesi kurularak bunlara benzer bitkisel ve dini tedavi şekilleri uygulanmıştır (Horvath, vd., 1993, s.4). İslam'ın geldiği dönemde engelli bireylere haklar konusunda öncelikler verilmiştir. Abese süresinin ilk ayetlerinde, Peygamber ile görme engelli bir kişi olan Abdullah b. Ümmi Mektum arasında geçen olay engellilerin toplum içindeki yerinin doğru belirlenmesi açısından

önemlidir. Peygamber, Küreyişin ileri gelenlerine İslam'ı anlatırken; Abdullah Ümmi Mektum, meclise girmiş ve İslam konusunda kendisine bilgi verilmesini istemiştir. O'nun davranışı Peygamber'in hoşuna gitmemiş ve konuşmasına devam etmiştir (Seyyar, 2012). Allah ayetinde Peygamber'in bu ilgisiz tavrını şu şekilde değerlendirmektedir; “(Peygamber), âmânın kendisine gelmesinden ötürü yüzünü ekşitti ve geri döndü. Ne bilirsin, belki o temizlenecek? Veya öğüt alacak da o öğüt ona fayda verecek. Kendini muhtaç görmeyene gelince, sen ona yöneliyorsun. Oysaki onun temizlenip arınmamasından sen sorumlu değilsin. Fakat sen, koşarak ve (Allah'tan) korkarak sana gelenle de ilgilenmiyorsun” (Kuran, s.584) şeklinde ki ayet, İslam dininde engelli bireylere nasıl davranılması gerektiğini ortaya koyması açısından Peygamberi bile davranışından ötürü ikaz etmektedir. Olayın yaşandığı dönem göz önünde bulundurulduğunda ise, her insanın eşitlik ilkesi kapsamında değerlendirilmesi gerektiği yazılı bir metinde ilk kez görülmektedir. Peygamber (Hz. Muhammed) daha sonra engellilerin yaşamlarını kolaylaştıracak yenilikler getirmiştir.

Tarihsel olarak bakıldığında her türlü engelli bireylere yönelik iyi örneklerinin mevcut olması ile birlikte, farklı toplumlarda engelli bireylere yönelik olarak, kültürel, dini ve yönetsel uygulama farklılıkları olduğu görülmektedir. Güç ve erkin genellikle fiziksel mücadeleye dayalı olduğu dönemlerde, diğer dezavantajlı guruplar gibi engelli bireyler de hak etmedikleri bir yaşam sürmüşlerdir.

Batı da modern döneme geçişte işitme ve görme engelliler eğitiminde, çoğu gelişme kendilerini bu alana adanmış insanların çabaları ile oluşmuştur. 16. ve 17. yüzyılda İspanyol araştırmacıların öncülüğünde, işitme ve görme engelliler için hizmet sağlanmaya başlanmıştır. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin eğitiminde 18. yüzyıla doğru Fransız etkisi görülür. 1784'de Fransa'da Valentin Hauy'un kurduğu “Küçük Yastaki Körler için Ulusal Okul” görme engellilerin eğitiminde ilk olması ile önemlidir (Antebi, 2005, s.55; Kocaömer 2009).

Daha sonraki yüzyılları etkileyecek olan olay Avrupa'da 18. Asırda ortaya çıkan hümanistlik yaklaşımıdır. Bu dönemde pek çok filozofun çalışmaları ile insanın gelişiminde duyuların önemine yer verilmeye başlanmıştır (Çetin, 2002, s.36). Bunlardan birisi olan Philippe Pinel akıl hastalığı olan bireylerin tedavisinde hümanistlik yaklaşımın kullanılabileceğini savunmuştur. Pinel uğraşı terapisi

alanının ilki olarak bilinmektedir (Cavkaytar ve Diken, 2007, s.79). Önemli çalışmalar yapan bir diğer isim Itard'tır. Itard'ın "Victor" adını verip eğittiği bir çocukta kullandığı eğitim tekniklerinin çoğu günümüzde halen kullanılan tekniklerdir. Itard bu çocuk ile yaptığı çalışmalarda bazı amaçlarına ulaşmıştır. Itard'ın yaptığı çalışmalar ve bulguları kendi türünde ilktir (Hovart, Hoernicke, ve Kallam, 1993, s.28).

Engelli bireylerin tarihsel olarak maruz kaldıkları durumları takip ettiğimizde, özellikle ikinci dünya savaşı sonrası dönemde yani 20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra iyileşmeler görülmüştür. Engellilik alanında ki gelişimin geleneksel olarak edinilen deneyimlerle başladığı, tıp (medikal) ve eğitim alanında modernleşen bir yaklaşımla geliştiği, sosyal hakların gelişimi ile birlikte nitelik kazandığı görülmektedir.

2.3. Engelliliğin Sebepleri

Dünyadaki teknolojik gelişmişlik düzeyi, sağlık alanındaki avantajları da beraberinde getirmektedir. Rehabilitasyon ve tedavi süreçleri sonucunda pek çok hastalık bir engele neden olmadan atlatılmaktadır. Fakat imkânların kısıtlı olduğu geri kalmış bölgelerde ekonomik yetersizlik sebebi ile küçük tedavilerle ortadan kalkacak sorunlar engel durumuna dönüşmektedir. Örneğin, az gelişmiş bölgelerde katarakt rahatsızlığı körlüğe neden olurken, gelişmiş ülkelerde böyle bir durum söz konusu değildir. Farklı bir durumda aşırı beslenme (obezite) ve yetersiz beslenme arasında ki tezattır. Açlık ve aşırı tüketim insanların sağlık ve sosyal durumları ile değişen durumları engelin oluşum nedenlerinin ne kadar farklılaştığını göstermektedir. Engellilik çok farklı nedenlerle ortaya çıktığı gibi, engellilik durumu da, yaşanan şartlara bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere oranla, az gelişmiş bölgelerde engellilik durumu farklılık göstermektedir.

AB 1998-2003 sağlık araştırmasında engelliğe sebepler olan başlığı altında yedi ana neden tespit edilmiştir. Bunlar;

- Genel sağlık sorunları ve işle ilgili olmayan hastalıklar % 48,8'i,
- Doğum öncesi ya da doğumda yaralanma % 14,8'i,
- İşle ilgili hastalıklar % 12,6'sı,

- İşle ilgili kaza veya yaralanma, iş yerinde trafik kazaları dâhil % 5,3'ü,
- Ev, boş zaman ve spor kazası yaralanmaları (işle ilgili değil) % 3,6'sı
- Trafik kazası veya yaralanmalar (işle ilgili değil) % 2,9'u,
- Bilmiyorum veya cevap yok % 12,3'ü şeklindedir (Eurostat, 2005).

Bu çalışma gelişmiş ve gelişmekte olan bölgeler için doğru sonuçlar vermektedir. Fakat az gelişmiş bölgelerde engelliliğe neden olan faktörler bu sonuçları yansıtmamaktadır.

Çeşitli araştırmacılar engelliğin oluşumunu bazı etmenlere göre, yaşamın üç evresinde oluştuğu ve bu doğrultuda tanımlanıp sınıflandırıldığı görülmektedir. Bu sınıflandırma; doğum öncesi, doğum süreci ve doğum sonrası etkenleri olarak sınıflandırılmış ve aşağıdaki şekilde başlıklar halinde açıklanmaya çalışılmıştır (Özer, 2013, s.20).

2.3.1. Doğum Öncesi Etkenler

Genetik yatkınlık ve bozukluklar başta olmak üzere, gebelik öncesi ve gebelik sürecinde beslenme biçimleri, gebelikte kontrolsüz ve fazla dozda ilaç kullanımı, gebelik sürecinde alkol kullanım, gebelikte geçirilen enfeksiyon hastalıkları, gebelik sorunları, anne ve baba arasındaki kan uyumsuzluğu, annenin duygusal durumu, annenin yaşı, gebelik sürecinde annenin maruz kaldığı radyasyon, endokrin bozuklukları doğum öncesi engelliliğe etki eden etmenler olarak bilinmektedir (Özer, 2013, s.20).

2.3.2. Doğum Süreci Etkenler

Yeni doğanın doğum travmasına bağlı bir komplikasyonla zarar görmesi, yetersiz oksijen veya bebeğin başında beklenmedik basınç, annenin fazla kan kaybına neden olan etmenler, göbek kordonunun sıkışması, oksijen yetersizliği, bebeğin doğum gerçekleşmesi sırasında hızla aniden dışarı çekilmesi, yine basınca bağlı kafatası içi kanaması, bebeğin doğum gerçekleşmesi sonrasında düşürülmesi, özellikle başı olmak üzere bir yere çarpılması vb. etmenler doğum sürecinde engelliliğe etki eden etmenlerdir (Özer, 2013, s.25).

2.3.3. Doğum Sonrası Etkenler

Doğum öncesi doğum sürecinde herhangi bir olumsuzluk yaşanmayıp sağlıklı olarak dünyaya gelen bebeğin bir takım istenmeyen olumsuz faktörlerle sağlığı bozulabilir. Bunlar ateşli hastalıklar, şeker hastalığı, frengi, ateşli hastalıklar, kazalar, katarakt ve körlüğü neden olan rahatsızlıklar, merkezi sinir sisteminde sarsıntı, her türlü kaza ve travmalar, yüksek sese bağlı duyma yetersizliği, santral sinir sistemi enfeksiyonları olarak; bakteri ve virüslerin neden olduğu kafa travmaları, menenjit, ateşli silah yaralanmaları, karbon monoksit zehirlenmeleri, radyasyona maruz kalma, sosyo-kültürel geri kalmışlık, düşme, trafik kazaları, ev ve iş kazaları, depremler, seller, çeşitli kan yoluyla bulaşan hastalıklar bedensel yetersizlikler olarak doğum sonrası engel nedenleri arasında gösterilebilir (Özer 2013, s.21).

2.4. Engellilerin Sorunları

Engellilik, beraberinde pek çok sorunu meydana getirmektedir. Örneğin; dünyaya engelli olarak gelen bir bebeğin süregelen sağlık sorunları ve hastalık süreçleri, bakım ve rehabilitasyon süreçleri bulunmaktadır. Bu durum yaşamlarını idame etmek için çalışmakta olan ebeveynlerinden birinin, sürekli bakım desteği vermesi gereğinden dolayı ekonomik sıkıntılarının oluşmasına neden olmaktadır. Çocukluk ya da gençlik çağında meydana gelen bir durumdan dolayı engelli hale gelen bireyde, psikolojik sorunlar ön plana çıkmaktadır. Engelin getirmiş olduğu yoksunluktan dolayı kendisi ve ailesinde çeşitli psikolojik sorunlar oluşturmaktadır. Yine eğitim çağında olan bu gençlerin eğitim imkânlarına erişim sorunları ve daha sonraki dönemde, istihdam sorunları yaşamaları ile beraber sosyal eşitsizlikle karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Diğer akranları ile aynı sosyal ortamı paylaşamayan bireyler sosyal uyum sorunları yaşamaktadır. Yetişkinlik döneminde meydana gelen engellilik durumunda da yine benzer süreçler (psikolojik, sosyolojik, ekonomik vb. gibi) ve travmalar yaşanmaktadır. Yaşlılıktan dolayı oluşan engel durumunda ise sürekli bakım ve rehabilitasyon süreçleri etkisini göstermektedir. Yaşlanan nüfusun sürekli artması ile ileri yaşların getirdiği yalnızlık, engellilik, kronik hastalık sorunlarının yanı sıra bakım ve destek gereksinimlerini gündeme getirmiştir (Gökçe Kutsal, 2006, s.37). Engellik yaşamın farklı dönemlerinde meydana gelebilir ve bu dönemlerinde kendine has ihtiyaç öncelikleri bulunmaktadır.

Genel olarak engelli bireylerin ve çevrelerinin maruz kaldıkları sorunlar yaşanan bölgenin niteliğine ve cinsiyete göre değişkenlik göstermektedir. Sağlık ve eğitim başta olmak üzere, ulaşım, ayrımcılık, sosyal dışlanma, ekonomik sorunlar, haklara ve hizmetlere erişimde yaşanan sorunlar olarak genelleyebilir (DSÖ, 2011). Engelli bireylerin sorunlarını tespit eden uluslararası örgütlerin başında BM, AB ve DSÖ gelmektedir. Bu kurumların raporlarına göre ana sorunlar belirlenmiş ve tedbirler önerilmiştir.

DSÖ'nün yayınladığı Dünya Engellilik Raporu (DER), BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin ana prensipleri olan; engelli bireylerin insanlık onuru, özerklik, bağımsızlık ve farklılıklarına, engeli olan çocukların gelişen yetenekleri ve kimliklerini koruma haklarına saygı, engeli olan bireylerin insan doğası ve çeşitliliğinin bir parçası olarak kabulü, ayrımcılığın önlenmesi, fırsat eşitliği ve genel sağlık bakımına, rehabilitasyona, uygun yaşam standartları ve sosyal korunmaya, eğitime, iş ve istihdama, bilgi ve iletişim hizmetlerine, politik ve kültürel yaşama, eğlence ve spor aktivitelerine, adalete erişilebilirlik ve son olarak toplumsal yaşama tam katılım konularında yapılması gerekenleri sıralamaktadır. Raporun öneriler kısmında engeli olan bireylerin toplumsal yaşama etkin katılımlarını, sosyal uyumlarını geliştirecek ulusal ve uluslararası düzeyde somut adımların atılmasını beklemektedir (DSÖ, 2011). Bu rapor engellilerin dünya genelinde yaşadıkları sorunları tespit ederek öneriler kısmında “(i) Tüm ana politikalar, sistemler ve hizmetlere ulaşılabilirliğin sağlanması, (ii) Engeli olan bireyler için özgün programlar ve hizmetlere yatırım yapılması, (iii) Ulusal engellilik stratejileri ve eylem planı oluşturulması, (iv) Engeli olan tüm bireylerin kapsanması, (v) İnsan kaynaklarının geliştirilmesi, (vi) Yeterli finansman sağlanması ve alım gücünün geliştirilmesi, (vii) Kamu farkındalığının artırılması, (viii) Engellilik ile ilişkili kaliteli/güvenilir veriler toplanması ve (ix) Araştırmaların güçlendirilmesi ve desteklenmesi” şeklinde özetlenmiştir. Konu ile ilgili BM'nin gelişim ile ilgili kurumlarının, devletlerin, engellilerle ilgili organizasyonların, akademik kurumların, hizmet sunucularının, özel sektörün, toplumdaki bireylerin, engellilerin ve ailelerinin neler yapması gerektiği detaylandırılmıştır. Tüm tarafların elbirliği ile sorunların aşılabileceği açıktır. Bu doğrultuda çeşitli bilimsel toplantılarla engellilere ilişkin 'kamu farkındalığı' sağlama girişimleri sürdürülmektedir (Oral vd., 2016, s.92).

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Üye Devletlere Yönelik Tavsiye Kararı'na ilişkin ekte; engellilerin haklarını ve topluma tam katılımını teşvik etmeye yönelik Avrupa Konseyi Engelliler Eylem Planı 2006-2015 engelli bireylerin Avrupa engelliler politikasına katılımlarının sağlanmasına ilişkin amaçlarını gerçekleştirmeyi hedeflemektedir (Balcı, 2013, s.59).

AB her düzeyde alınacak özel tedbirleri içeren Eylem Planı, birden çok alanda müdahaleyi önermektedir. Bu eylemler şu şekildedir;

“Engelli bireyler, toplumsal ve politik yaşama katılabilmeli ve oy verme haklarını kullanabilmelidir (Eylem Alanı 1). Kamusal alana uyum sağlamaları ve kültürel hayata katılmaları (Eylem Alanı 2) gerekmektedir. Bu doğrultuda, ağ kurma ve bilişim hizmetlerine erişim (Eylem Alanı 3) şarttır. Engelli bireylerin, toplumun diğer üyeleri ile eşit şekilde bilgi alıp verebilmesini sağlamaya yönelik uygun tedbirler alınmalıdır. Eğitime eşit erişim (Eylem Alanı 4), uyum ve bağımsızlığın oluşturulması en temel gereksinimdir. Eğitim, yaşam boyu öğrenimin yanı sıra, okul öncesi eğitimden mesleki eğitime kadar hayatın tüm aşamalarını kapsamalıdır. İstihdam, mesleki eğitim ve rehberlik (Eylem Alanı 5), engelli bireylerin ekonomik bağımsızlığının ve sosyal içermenin sağlanması bakımından temel etkenlerdir. Ulaşılabilir, engelsiz bir yapıya çevre, istihdama erişimin, topluma etkin katılımın, bağımsız yaşamın ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik edecektir (Eylem Alanı 6).

Evrensel tasarım ilkelerinin uygulanması yoluyla engelli bireyler tarafından erişilebilir bir çevre oluşturulabilir ve yeni engellerin ortaya çıkması önlenebilir. Her seviyede erişilebilir ulaşımın planlanması ve uygulanması (Eylem Alanı 7), yolcu taşıma hizmetlerinin bütün engelli bireyler tarafından erişilebilir hale getirilmesine büyük katkı sağlayacaktır. Bu, topluma etkin katılımın, işgücü piyasasına tam katılımın ve bağımsız yaşamın sağlanması için bir önkoşuldur. Toplumsal yaşamın iyileştirilmesi (Eylem Alanı 8) kurumsal bakım hizmetlerinden, bağımsız yaşam ile küçük ölçekli ortamlarda destekli ve korunaklı yaşam düzenlemeleri gibi çeşitli toplum temelli bakım hizmetlerine geçişi destekleyecek stratejik politikaları gerekli kılmaktadır.

Engelli bireyler de engelli olmayan diğer bireyler gibi yeterli sağlık hizmetlerinden faydalanmalıdır (Eylem Alanı 9). Engelin ilerlemesini önlemek,

sonuçlarını hafifletmek ve için rehabilitasyon hizmetlerinin uygulanması (Eylem Alanı 10) gerekmektedir.

Sosyal koruma sistemi (Eylem Alanı 11) tarafından sunulan, sosyal güvenlik, sosyal destek ve sosyal yardımı da kapsayan hizmetler, faydalanıcıların yaşam kalitesinin artırılmasına katkı sağlayabilmektedir. Yasal koruma (Eylem Alanı 12) kapsamında, engelli ayrımcılığının ortadan kaldırılmasına yönelik uygun tedbirlerin alınması gerekmektedir. Engelli bireylerin şiddet ve taciz eylemlerine karşı korunmasında (Eylem Alanı 13) da topluma görev düşmektedir. Engellilere yönelik ar-ge çalışması yapılması (Eylem Alanı 14), istatistiksel verilerin toplanması ve bu verilerin analizi, bilimsel kanıta dayalı politikaların uygulanması bakımından önem taşımaktadır.

Toplumda farkındalık oluşturma (Eylem Alanı 15), bütün Eylem Planı'nın temelini teşkil etmektedir. Engelli bireylere karşı olumsuz tavırların değiştirilmesine yönelik eylemler planlanmalı ve engelliğe ilişkin konuların hükümet programlarında ve medya organlarında yer alması hedeflenmektedir”(Avrupa Konseyi, 2006).

AB engelli bireyleri, yaşamın tüm alanlarına katılmasını hedefleyen temel eylem planları, engellilerin hak ve hizmetlere erişimine yöneliktir. Her seviyede erişilebilir ulaşımın planlanması, topluma etkin katılım ve istihdama teşviki için şarttır (Çağlar, 2012, s.549).

DER engelli bireylerin sorunlarını benzer şekilde ele alınmıştır. İkinci kısımda ise faaliyetlerin tüm üye devletlerde hangi boyutta gerçekleşmesi gerektiği belirtilmiştir. AB buna benzer olarak engelli bireylerin sorunlarını tespit ederek çözümler üretmeye çalışmaktadır. BM Engelli Hakları Sözleşmesi ve AB Engelli Stratejisi ortak sorunların çözümü noktasında, fikirler üreterek engelli bireyler için daha yaşanabilir imkânlar sunmayı amaçlamaktadır. Engelli bireylerin yaşadıkları sorunları ortadan kaldırmaya çalışan kurum, kuruluş ve STK'ların faaliyetleri daha yoğun bir şekilde devam etmelidir.

2.4.1. Engelli Bireylerin Erişim Sorunları

Engelli bireylerin sorunları erişim başlığı altında toplanıldığında; temel insan haklarına erişim, sağlık imkânlarına erişim, eğitim imkânlarına erişim, iş imkanlarına

erişim, fiziksel çevrenin erişilebilirliği, sosyal imkanlara (kültür, turizm, spor, sanat ve rekreasyon faaliyetlerine) erişim, rehabilitasyon imkanlarına erişim, mal ve hizmetlere erişim şeklinde sıralanabilir. Uluslararası ve ulusal kuruluşların yaptığı araştırmaların neticelerine bakıldığında gelişmiş ülkelerde dâhil olmak üzere engelli bireylerin erişim ve ayrımcılık sorunları yaşadıkları görülmektedir (DSÖ, 2011).

2.4.2. Engelli Bireylerin Eğitim Sorunları

Ülkemizde eğitim ve öğretim olanaklarının yaygınlaştırılması açısından önemli gelişmeler göstermektedir. Bunula birlikte genel nüfus bilgileri ile engelli nüfusu arasında oldukça farklılıklar mevcuttur. Ülkemizde engelli olmayan nüfusta okuma yazma bilmeyenlerin oranı %13'tür. Bu oran engellilerde yaklaşık %36, süreğen hastalığı olanlarda ise yaklaşık %25'dir (ÖZİDA, 2010). Engelli çocukların yaşamında eğitimin diğer çocuklara göre daha önemli bir yeri vardır. Bütün bunlar özel eğitimle ilgili yasalarda ve o yasalara uygun olarak yapılan yönetmelikler de belirlenmiştir. Fakat yine de özel eğitim konusunda engelli bireylerin sorunları mevcuttur. Milli eğitim kurumlarında 2016 yılında özel eğitim okularında 49.206 öğrenci, özel eğitim sınıflarında 36.742 öğrenci, kaynaştırma sınıflarında 202.541 öğrenci olmak üzere toplam 288.489 engelli çocuk eğitim görmektedir. Taşımali eğitim projesi; Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM), Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (EYHGM) ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) işbirliği ile yürütülmektedir. Proje kapsamında okullara taşınan 81.094 engelli öğrenciye, 240,5 milyon TL bütçe ayrılmıştır (MEB, 2017).

2.4.4. Engelli Bireylerin İstihdam Sorunları

Ülkemizde engellilerin işgücüne katılmaları ile ilgili verilere bakıldığında yaklaşık % 78'nin işgücüne dâhil olmadığı görülmektedir. İşgücüne dâhil olan yaklaşık % 22'lik oranın ise yalnız yaklaşık % 20'si istihdam edilmektedir. Sürekli hastalığı olanların % 23'ü işgücüne katılmakta, yaklaşık % 20'si istihdam edilmektedir. Bu grupta işgücüne dâhil olmayanların oranı ise yaklaşık %77'dir. Bu durum engellilerin engelli üretim dışı ve tamamen başkalarına bağımlı olduğunun bir göstergesidir. Engellilerin istihdam sorununun çözülmesi hem kendilerinin hem de ailelerinin üretime katılmalarının yanı sıra, bağımsız yaşama ve yaşam kalitelerinin

artmasını sağlayacak tek yoldur. Bu sorunun çözümü çok boyutludur ve devlete çok önemli görevler düşmektedir (ÖZİDA, 2010). 2016 yılı içerisinde başvuru yapan işsiz ve daha iyi şartlarda iş arayan engelli birey sayısı toplamı 79.321'dir. Kamu ve özel sektörde çalışan engelli sayısı 15.031'dir (İŞKUR, 2017).

2.4.5. Engelli Bireylerin Sağlık Sorunları

Ülkemizde engellilerin sağlık imkânlarını kullanma oranları, ortopedik, görme ve işitme engellilerde %50'nin üzerindedir. Bu engel türlerinde engellilerin tedavi olma oranları sırasıyla %56.66, %57.31, % 52.04'tür. Dil ve konuşma ile zihinsel engellilerin tedavi olma oranları ise sırasıyla % 32.92 ve % 42.95'tir. Tedavi olma oranı en yüksek görme engellilerde gözlenirken en düşük oran dil ve konuşma engellilerdedir. Tedavi olanların oranı, tüm engel türlerinde kentte daha yüksektir. Tüm engel türlerinde tedavi olan erkeklerin oranı ise kadınlardan daha yüksektir. Gerek ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyi, gerek sağlık sistemimizdeki aksaklıklar, engellilerin sağlık hizmetlerinden eşit seviyede yararlanmasına engel olmaktadır. Sağlık hizmetlerinin ulaşılabilirliği, ekonomik yükü, bilgi eksikliği, tıbbi yetersizlikler vb. nedenler engellinin yeterli, zamanında ve sürekli sağlık hizmeti almasını engellemektedir. Türkiye Engelliler Araştırmasına göre engellilerin yaklaşık % 47'si özrünün tedavisi ya da rehabilitasyonu ile ilgili her hangi bir tedavi hizmeti almamaktadır. Bu durum belki de tedavi sonrası bağımsız ve üretken biçimde yaşamına devam edebilecek pek çok engelli bireyin temel sorunudur (ÖZİDA, 2010).

2.5. Engel Türleri ve Engel Sınıflandırmaları

2.5.1. İşitme Engelliler

“İşitme engelli, işitme sürecinde herhangi bir aşamada işitme algısının gerçekleşmemesi durumudur. İnsanın işitme sınırları (16-20.000 desibel titreşim arası) içindeki sesler aşağıdaki çeşitli işitme kayıplarından dolayı duyulmamaktadır. 0-20db **Normal**, 21-35db **Hafif**, 36-55db **Orta**, 56-70db **Orta-İleri**, 91db üzeri **Çok İleri** olarak sınıflanmaktadır.

İşitme Kaybı: Kişinin işitmesi, gelişim süreçlerinde iletişimdeki görevlerini yeterince yerine getirememesi durumudur.

İşitme Engeli: Bir bireyin işitme eşik düzeyinin, herhangi bir frekansta odyogram üzerindeki sıfır eşliğinden belirli derecede sapsması bir işitme kaybının olduğunu gösterir.

Sağırılık: Tüm tedavi ve düzeltmelere rağmen işitmenin, anadilini konuşmayı normal süreçte öğrenmeye mani olma durumudur.

Ağır İşitme: Tüm düzeltmeler yapıldıktan sonra, iyi işiten kulağındaki işitme kayıpları normal süreçte anadilini öğrenmesine mani olma durumudur.

Merkezi İşitme Övrü: Bütün işitme sistemi düzenli ve sağlıklıdır fakat beyinde merkezi işitme sisteminde sorun vardır.

Psikojenik İşitme Övrü: Histeri olarak adlandırılan bir rahatsızlıktan dolayı meydana gelmektedir. İyileşme süreci vardır fakat bazen uzun sürebilir.

Fonksiyonel İşitme Övrü: Seslerin beyinde yorumlanamamasından dolayı oluşan işitme engelidir”(Tüfekçioğlu, 1991, s.87,).

2.5.2. Görme Engelliler

Görme duyusu, doğum ile birlikte ışığı karanlıktan ayırt edebilme yeteneği ile başlamaktadır. Fakat gelişebilmesi için gerekli uyarıların olması gerekmektedir. Göz doğumda hipermetroptur. Yapılan araştırmalarda, yenidoğanların % 80'inin hipermetrop (uzak görüş), % 5'inin miyop (yakın görüş) ve % 15'inin ise emetrop (retina bozukluğu) olduğu saptanmıştır (Aysun, 1995, s.2). Gözde diğer organlar gibi zaman içerisinde çeşitli nedenlerle deforme olarak kısmi ya da sürekli görme kaybına sebep olmaktadır.

“Görme engelinin nedeni, görme duygusunda görevli herhangi bir merkezin fonksiyon kaybıdır. Yasal tanıma göre körlük, tüm düzeltmelerle birlikte olağan görme gücünün 1/10'ine yani 20/200'lik görme keskinliğine ya da daha azına sahip olan ya da görme alanı yirmi derecelik açıyı aşmayan kişilere denir. 20/200'nin anlamı, normal görme gücüne sahip bir kişinin 200 ayaklık (1 ayak: 0,3048 cm) uzaklıktan görebildiği bir şeyi, görme engelli kişinin ancak 20 ayaklık uzaklıktan ya da daha yakından görmesidir. Diğer bir deyişle, normal gören kişinin 6,1 m. den görebildiği büyüklükteki bir şeyi yaklaşık 60 cm. den ya da daha kısa bir uzaklıktan

gören ya da hiç bir uzaklıktan göremeyen kişi, yasal tanıma göre kördür. Tüm düzeltmelerle birlikte görme keskinliği 20/70 ve 20/200 arasına düşen kişilere az gören denir. Bunun anlamı normal gören bireyin 21 m den gördüğünü az görenin 6 m den görmesidir” (Özyürek ve Koçak, 1995, s.105).

“B1: Işık algısına sahip olabilirler ama herhangi bir mesafeden el şeklini tanıyamazlar. Tamamen görmezler.

B2: El şeklini algılayabilirler ancak görme keskinliği 20/600'den daha iyi değildir. Görme açıları görsel alanda 5 dereceden azdır.

B3: Diğer guruplara göre daha keskin görme yeteneğine sahiptir. Görme açıları 5-20 derece arasındadır. 20/600-60 görme gücüne sahip değildir” (Atalay Güzel ve Kafa, 2015, s.126).

2.5.3. Bedensel Engelliler

Doğum öncesi, doğum anında ya da doğum sonrası bir nedene bağlı olarak oluşan ve bütün düzeltme işlemlerine rağmen iskelet (kemik), kas ve sinir sisteminde meydana gelen bozukluklara bedensel engel (ortopedik engel) denilmektedir. Bu engelden dolayı, eğitim performansında ve sosyal uyumunda problemler yaşayan bireyler ise, bedensel engelli (ortopedik engelli) olarak adlandırılmaktadır (MEB, 2010).

Serebral Palsi: SP (CP) şeklinde kısaltılmış olan bu hastalık grubu, gelişmekte olan beyinin (gebeliğin başlangıcından ikinci yaşın sonuna dek) değişik nedenlerle zarar görmesi sonucu ortaya çıkan duyu, algı ve hareket bozukluğudur.

Ampütasyon: Bireyin parmağının, elinin, dirsek altından kolunun, omuzdan kolunun ya da kollarının, kalça altından bacağına, diz altından bacağına ya da bacaklarının olmaması durumudur. Ampütasyon durumları anne karnındaki çeşitli nedenlerden dolayı çocuğun olağan gelişimini tamamlayamamasının sonucu olduğunda bu duruma doğuştan ampüte denilir.

Merkezi Sinir Sistemini Etkileyen Dejeneratif, Metabolik ve Genetik Kökenli Hastalıklar: Bu hastalıklar down sendromu, subakut sklerozon panensefalit, jobert sendromu, rett sendromu, prader-willi sendromu ve williams sendromu örnek olarak gösterilebilir.

Mental Motor Gerilik (Mental Motor Retardasyon): Zeka, algı ve bedensel yeterlilikteki geriliğin bir arada görüldüğü durumdur.

Doğuştan Kol Felci (Brakial Pleksus Yaralanması): Doğum anında kola giden sinirlerin zarar görmesi sonucu ortaya çıkan felç durumudur. Etkilenen kolda tamamen bir felç görülebileceği gibi elde ya da omuzdaki kasların zayıflığı şeklinde de görülebilir.

Omurilik Kapanma Defektleri (Spina Bifida–Meningomyelose): Omurilik ve omurilik sıvısının dışarıya doğru fitiklaştığı, tek bacak veya iki bacakta çeşitli derecelerde görülebilen felçlere neden olan bir hastalıktır (MEB, 2010; MEB, 2013).

2.5.4. Zihinsel Engelliler

Amerikan Zekâ Geriliği Birliği (AAMR)'nin 2002 yılı yönergesinde zekâ geriliği; zihinsel işlevde bulunma, kavramsal, sosyal ve pratik uyumsal becerilerde kendini gösteren davranışlarında zayıflık olması durumudur. Zihinsel yetersizliğin tanımında zekâ ve uyum ölçütlerine yer verilmekle birlikte, zihinsel yetersizlik genellikle zekâ puanına göre sınıflandırılmaktadır. Hafif yetersizlik 50-55'den yaklaşık 70'e, orta yetersizlik 35-40'dan 50-55'e, ağır yetersizlik 20-25den 35-40'a, çok ağır yetersizlik 20-25den aşağı şeklinde sınıflandırılmıştır. Zihinsel engel, genellikle bir çocuğun bilişsel olarak yaşına uygun beklentilerden iki standart sapması, diğer bir deyişle IQ testi sonucu 75 ya da daha aşağı skoru elde etmesiyle tanımlanır (Horvath, vd., 1993, s.4; Yılmaz, Şentürk ve Demir, 2015, s.314).

Zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler bakımından ortalamanın iki standart sapma (IQ seviyesi 75 puan) altında farklılık gösteren ve buna bağlı olarak kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde eksiklikleri olan bireylerdir.

Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde hafif düzeydeki yetersizliği olan bireylerdir.

Orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki sınırlılık nedeniyle temel akademik, günlük yaşam ve iş becerilerini yerine getiremeyen bireylerdir.

Ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel iŖlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki eksiklikleri nedeniyle, öz bakım becerilerinin ğretimi de dâhil olmak üzere yaŖam boyunca yoğun özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyaı olan bireyler olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2008).

2.6. Engelliliği Açıklayan Modeller

2.6.1. Medikal Model

Medikal model 1800'l yılların ortalarında tıp ve rehabilitasyon alanlarındaki geliŖmelerle birlikte ortaya ıkmıŖtır. Engellilik ilk etapta medikal/bireyci (yani tedavi edilmesi gereken) bir durum olarak deđerlendirilmiŖ, anormallik ve bozuklukla iliŖkilendirilmiŖtir. Bireyci yaklaŖımlar, "engellilik problemini" ncelikle bireysel zemine oturtmuŖ, daha sonra ise bu problemin nedenini bir fonksiyon sınırlılığı ya da psikolojik bir kayıpta grmŖlerdir" (Oliver, 1996, s.32). Medikal/bireyci modelin "normalleŖtirme" dŖncesine paralel olarak engellilerin bozukluk olarak algılanan fiziksel yetersizliklerini düzeltme, rehabilite etme, iyileŖtirmeye dönük verilen hizmetler "hak" anlayıŖının sınırını oluŖturmaktadır. Bu bağlamda, bireyci modelle günümüzdeki sosyal hak kavrayıŖı arasında bir iliŖki kurmak neredeyse olanaksızdır (Kızıllarslan, vd., 2016, s. 186)

Medikal model, engeli olan bireylere ve onların ailelerine pek çok olanak da sađlamıŖtır. Örneğin, tanı, tedavi, bakım ve izleme programlarının güçlendirilmesi, nleme programlarının dikkatle hazırlanması engelli bireylerin ve onların yakınlarının yaŖam kalitelerini ykseltmiŖtir. YaŖam kalitesinin yükseltilmesi beklentisi de kuŖkusuz engellilerin haklarının etkili biçimde savunulmasından bağımsız dŖnlmemektedir (Özgökçeler ve Alper, 2010, s.47).

Medikal model tüm engelli bireylerin 'kısıtlı' olduğunu varsaymaktadır. Buna doğrultuda engelli bireylerin yaŖadıkları tarihsel süreç kadar olmasa da, mühim sonuçlar dođurmuŖtur (Arıkan, 2001, s.40). Engelli bireyler damgalanmıŖ, toplumdan soyutlanarak mevcut potansiyellerini ortaya koyabilecek fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel fırsatlardan uzak kalmıŖtır. KuŖkusuz medikal model, engelli olan bireylere ve onların ailelerine pek çok olanak da sađlamıŖtır (Kkaraca, 2001, s. 229). Engellilerin, yeteneklerinin sınırlı olduğuna inanılması, aŖırı koruyucu,

kollayıcı tutumlara neden olmaktadır. Türkiye’de dâhil olmak üzere pek çok ülkede medikal modelin normal ve anormal şeklinde yaptığı sınıflamanın engelli bireylere yönelik ayrımcı tutumları güçlendirdiği söylenebilir. Bu doğrultuda bazı bilim adamları medikal modeli, bir tür sosyal ırk ayırımı (social apartheid) ile ilişkilendirmektedirler. Bunun nedeni medikal modelin bazı vakalarda engelli olmayanların (genellikle de sağlık profesyonellerinin) engellileri zor kullanarak toplumdan uzaklaştırmalarını onaylamasıdır (Arıkan, 2002 s.167). AB üye ülkelerin 200 yıllık geçmişlerinde, engellileri uzak yerlerde bulunan bakım evlerinde tutmak doğrultusunda tercihlerini kullanmaları (Dematto ve diğ. 2007, s. 639; Hartley ve diğ. 2008, s.44) medikal modelin etkisinde kaldığının göstergesidir.

Bu görüşe karşı bir fikir İngiltere’de 1976 yılında, engelli hareketinin öncüsü olarak tanımlanabilecek UPIAS (The Union of the Physically Impaired Against Segregation- Ayrımcılığa Karşı Fiziksel Özürlüler Birliği) isimli örgütten gelmiştir. Engelliliği medikal açıdan açıklayan modele alternatif bir modelin çağrısını yapmıştır. “Fundamental Principles” (Temel Prensipler) adlı bir metinle, engellilik konusundaki sorumluluğu topluma vererek, fiziksel olarak sakatlığı bulunan insanları engelli hale getiren etkenin toplum olduğu vurgulanmıştır (Barnes, 1998, s.181).

2.6.2. Sosyal Model

Engelli bireylerin ihtiyaçlarını ve sorunlarını ele alırken iki model birbirlerinden farklı yönlerde fikirler üretsede, gelişimlerini paralel olarak sağlamıştır. Sosyal model yaklaşımı, engelli bireylerin yaşam alanlarında karşı karşıya kaldıkları sosyal ve çevresel engellemelerle, onların dışlanmalarıyla, politikleşmeleri ve organizasyonlarıyla ilgilenilmemiştir (Albert, 2004, s.35). Sosyal model çerçevesinde yapılan engellilik tanımı medikal modelin tek yönlü (tıbbi alana dayalı) tanımından uzaktır ve sosyal anlam çerçevesinde ele alınmıştır. Buna göre sosyal anlamda engellilik, fiziksel aktivite sınırlılığının yarattığı avantajsız durumu yaşayan bireylerin çağdaş sosyal organizasyonlar tarafından göz ardı edilmesi ya da çok az dikkate değer görülmesiyle, bu insanların sosyal hayatın içine girmelerinde, sosyal aktivitelerini sürdürmelerinde gerekli katılımlardan uzak tutulması durumudur (Kızıllarslan, vd., 2016, s. 187).

Sosyal model Avrupa ve Amerika ekolü şeklinde ikiye ayrılabilir. Avrupa ekolü yukarıda verildiği gibi daha çok engelli bireylerin sosyal organizasyonu, örgütlenmesi üzerinde odaklanmıştır. Medikal modelden, sosyal modele geçişte Avrupa'daki gelişmelerin yanı sıra Amerika'da da 1970'lerin başında bazı gelişmelerin yaşandığı görülmektedir. Amerika'da ise engellilik araştırmaları daha çok sosyo-politik bir yaklaşım çerçevesinde şekillenmiştir. Bu yaklaşım daha çok, bağımsız sosyal yaşam, refah devleti, etiketlenme, işlevsel olma, güç, engelliliğin meşrulaşması, sosyal inşa gibi bazı kavramlar üzerinde durarak gelişme göstermiştir. Bu anlamda Amerika'da engelliliğe ilişkin sosyal modelde engelliliğin sosyal kurgulanmasında çevresel faktörlerin önemini vurgulamaktadır (Burcu, 2015a, s.75).

Batı toplumlarının tarihsel analizini yapanlar engelliliğin sosyal inşasında insan hizmet endüstrisinin olağanüstü büyümesinin gizli bir fonksiyonu olarak bağımlılığın yaratıldığını kabul etmişlerdir. Bu yaklaşıma göre insanlığa yönelik hizmet endüstrisinin gizil işlevi, engelli bireyler gibi diğerlerine göre daha az güvenli bir ortamda olanların bağımsızlığını yaratmak ve sürdürmektir. Bu sayede fiziksel, biyo-fiziksel ve kültürel çevrenin, engelliliğe ilişkin sosyal durumu yeniden tartışılmaya başlanmıştır. Tüm bu tartışmalar “engelli olmaya” ilişkin tanımlamayı ya da “engelli kimliğine” ilişkin değişimi ortaya koymuştur. Bu değişim sırası ile, sakatlıktan-özürlülüğe, özürlülüğten-engelliliğe, doğru olduğu söylenebilir. Daha açık bir ifadeyle, bu değişim “özürlü olmanın dikkat çekiciliğinden” “engelli olmanın normalliğine” doğrudur ya da “özürlü olmanın bağımlılık özelliğinden-anormal görülme özelliğinden” “engelli olma durumuyla gurur duyma- farklılıklarla barışık olmaya” doğru bir değişimi, göstermektedir (Erdugan, 2010, s.258).

Engellilik, engeli bireyleri göz ardı eden bu bireyleri normal faaliyetlerinden dışlayan, bir toplumun neden olduğu dezavantajlı ve kısıtlayıcı durumdur. Dolayısıyla engellilik, ırkçılık, cinsiyetçilik gibi bir ayrımcılığı ifade etmekte ve sosyal baskının varlığını göstermektedir (Avrupa Komisyonu, 2004b).

Engelli bir kişinin bağımsız yaşam ünitelerinin tesis edilmesiyle hayatını sürdürebilmesi, fizikî çevrenin yeteneklerini kısıtlamamasına bağlıdır. Bununla birlikte geleneksel olarak engellinin, toplum içerisindeki ekonomik ve sosyal hayatta içinde barındığı evde, ulaşım sisteminde ve benzeri birçok problemi bulunmaktadır.

Bu bağlamda, engelli bir kimsenin kendisine ait insan hakları dar bir alana sıkıştırılmaktadır (Uşan, 2000, s. 551).

Özellikle sosyal ve ekonomik haklar açısından hakların hukuki olarak tanınması, dava açma gibi hukuki hak arama süreçlerinin olması, fırsat eşitliğinin ve pozitif ayrımcılığın kabul edilerek negatif ayrımcılığın yasaklanmasını getirmektedir. Deveci'nin (2000, s. 43) de ortaya koyduğu gibi, ileri sürülen hakkın gerçekleşmesi toplumsal, iktisadi koşullara bağlıdır. İkinci olarak, 1980 sonrası insan hakları yaklaşımının sosyal haklara ilişkin mesafeli tavrı, engelliliğe insan hakları açısından yaklaşan bakışta da mevcuttur. Örneğin, önemli oranda işsizliğin ve yoksulluğun yaşandığı ve bunlara ilişkin çözümlerin üretilmediği bir toplumsal sistemde “engellilerin ayrımcılığa uğramadan çalışma hakkından veya sosyal korumadan yararlanması” oldukça zordur (Okur ve Erdugan, 2010, s.82).

Sosyal model, engellilerin bireye indirgenmesi ile engellilik probleminin, herhangi bir yetersizliğin sonucu oluşan fonksiyon sınırlılığı ya da kaybına bağlı olarak oluştuğu düşüncelerine bir tepki niteliğinde ortaya çıkmıştır. Söz konusu model çerçevesinde, yetersizliğin varlığı reddedilmemekte; ancak bunun bir problem olarak yaşanması bireyde değil toplumda aramaktadır (Karçkay, 2002, s.7). Bu noktada, engellilik politik olarak insan hakları sorunu haline gelen ve sosyal değişim gerektiren düşünsel, ideolojik ve politik bir meseledir (Çağlayan, 2006, s.66).

2.7. Engellilik ve Sosyal Politika

Sanayi Devrimi, ekonomiyi tarımsal bir yapıdan sanayii bir yapıya geçiren ve 18. yüzyılın ikinci yarısından sonraki dönemde İngiltere’de ortaya çıkarak tüm dünya ülkelerinin toplumsal ve ekonomik dokusunda önemli dönüşümler yaşanmasına neden olan bir gelişmedir (Burcu, 2015a, s.39). Bu durum, devletleri sosyal sorunlara müdahale etmeye mecbur kılmıştır. Buradan başlayarak devletin, sosyal sorunlara müdahale alanının zaman içerisinde genişlemesi, sosyal politikanın da zeminin gelişmesi ve güçlenmesine katkıda bulunmuştur (Şenkal, 2005, s. 26). Bir ülkede yaşayan bütün vatandaşların, karar verme süreçlerine katılımı, eğitim ve istihdam olanaklarından eşit oranda yararlanması vatandaşlık hakları kapsamında değerlendirilmektedir (Şenkal ve Doğan, 2012, s.64). Bununla birlikte bu uygulamalar sağlıklı bireyler dikkate alınarak geliştirilmiş ve engellilerin de diğer

sağlıklı vatandaşlar gibi haklarının olabileceği gündeme gelmiştir. Refah devleti döneminde engelliler, birey ve vatandaş olarak görülmekten ziyade hasta olarak ele alınmış ve onlara yönelik geliştirilen politikalar sadece tedavi ve yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik olmuştur. Engelli hakları 1970'li yıllarda gündeme gelmeye başlamıştır. Günümüzde engellilik sosyal dışlanma kavramı ile birlikte ele alınmakta, engellilerin toplumsal hayata katılımına yönelik çeşitli politikalar oluşturulmaktadır (Burcu, 2015b, s.312).

Sosyal dışlanma kavramı ilk defa 1960'lı yıllarda Fransa'da gündeme gelmiştir. 1974 yılında Fransız Sosyal İlişkiler Bakanı Rene Lenoir; toplumda dezavantajlı gruplar olarak tanımlanan yoksullar, gençler, kadınlar, engelliler, göçmenler, yaşlılar ile farklı etnik grupların başta eğitim olmak istihdam olanaklarından mahrum kalmaları beraberinde yoksulluğu getirmekte ve toplumun dışına itilmektedirler (Adaman ve Keyder, 2007, s. 83). Dezavantajlı gruplara yönelik geliştirilen politikalar ile bu kişilerin sosyal, ekonomik ve kültürel hayattan dışlanmalarının önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Sosyal dışlanmanın karşıtı olan toplumsal hayata katılma (sosyal içerme kavramı) ile riskli grupların eşit vatandaşlık haklarına kavuşmaları yönünde kurumsal düzeyde gerçekleştirilecek tedbirler anlaşılmaktadır (Buğra, 2005, s. 9).

Sosyal destekler engellilerin bakım ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak ücretleride içermektedir. Sosyal kalkınmanın finansmanı bakımından incelendiğinde, Dünya Bankası 2001 yılında ülkelerin gelişmişlik verilerine göre toplam devlet harcamaları içinde sosyal harcamaların payı; İngiltere'de % 57,5, Hollanda'da % 63,9, Almanya'da % 69,8'dir. Ancak bütün gelişmiş ülkelerde, sosyal harcamaların iyi yönetilemediği ve kaynakların, hak edenlerle buluşturulamadığı, bu nedenle de sosyal sorunların çözümü ve güçsüz bireylerin yaşam kalitesinin arttırılamadığı, tüm ihtiyaç sahiplerine ulaşamadığı eleştirisi getirilmektedir (Burcu, 2015b, s.329). Ulusal ve uluslararası sosyal politikalar üreterek yasal düzenlemeler ile dezavantajlıların özellikle de engellilerin hayata daha sıkı sarılmaları ve mutlu bireyler olarak ülke değerlerine sahip olarak yaşamaları çağdaş devletlerin anayasal öncelikleri arasında yer almıştır (Karaali, 2014, s.60). Sosyal güvenlik sistemlerinin gelişim sürecinde, çeşitli nedenlerle (yaş, engellilik, çalışmama, gelir düzeyi, vatandaş olmama gibi) sosyal güvenceye kendi kapasiteleriyle erişemeyen bireylere

yönelik sosyal yardımlar da sistemler içerisindeki yerlerini almıştır (Gökbayrak, 2017, s.75). Bu doğrultuda örneklem ülkelerdeki ülkelerin sosyal koruma harcamalarının GSYİH göre payları incelenmiştir.

Tablo 2.1. Ülkelerin Engellilere Sosyal Koruma Harcamalarının GSYİH Payları (%)

Ülkeler	2007 Yılı	2014 Yılı
Türkiye	0.3	0.5
Almanya	2.0	2.2
Fransa	1.8	2.1
İngiltere	1.8	1.5
Hollanda	2.2	2.2
Belçika	1.8	2.4

(Eurostat, 2017a)

Tablo 1’de görüldüğü üzere 2007 yılı ile 2014 yılı verilerinde Türkiye, Almanya, Belçika ve Fransa’da artış görülürken, İngiltere’de azalma ve Hollanda verileri sabit kalmıştır. 2014 yılı verilerine göre en düşük sosyal koruma harcaması yapan ülke ile ülkemiz arasında 3 kat fark vardır. Bu da gösteriyor ki AB ülkelerinde dezavantajlı kesimlere harcanan miktarlar ülkemize göre oldukça yüksektir. İngiltere ve Hollanda haricinde kalan ülkelerde sosyal koruma harcamalarında artış görülmektedir. Fakat, 2010 yılında OECD ülkeleri arasında Hollanda Uzun Dönemli Bakım hizmetlerine İsveç’ten sonra en fazla harcamayı yapan ülke olarak görülmektedir (Colombo, Llena-Nozal, Mercier ve Tjadens, 2011, s.4). Dünya’da 2000-2012 yılları arasına gelindiğinde Uzun Dönemli Bakım hizmetlerinde yaşlılar ve engelliler için harcanan toplam bütçe % 115 arttığı gözlemlenmiştir (Maarse ve Jurissen, 2016, s.242). Ülkemizde engellilere yönelik sosyal politikaları incelediğimizde, 2002 yılından bu yana, hem geçmiş yıllarda kapsamı dar olan sosyal programların kapsamının genişletildiği, hem de engellilere yönelik yeni sosyal programların başlatıldığı görülmektedir (ASPB, 2017).

AB ülkelerinde sosyal devlet anlayışı çerçevesinde yürütülen politikaların en belirgin özelliklerinin başında dezavantajlı guruplara ayrılan sosyal koruma

harcamalarıdır. Sosyal koruma harcamaları ülkelerin yıllık olarak ürettikleri tüm bütçeden pay olarak aktarılmaktadır. Bu pay GSYİH olarak tüm ülkede bir yıl içerisinde üretilen mal ve hizmetlerin toplamının sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu durumda o ülkede yaşayan vatandaşların, iş gücüne katılım sağlayıp sağlamaması göz önünde bulundurulmadan, eşitlik ilkesine dayalı olarak dağıtıldığını göstermektedir. Verilerden de anlaşıldığı üzere AB ülkelerinin sosyal koruma programları çerçevesinde, engelli bireyleri sosyal yaşama dâhil etme ve toplumsal uyumu artırma çabalarını göstermektedir.

Tablo 2.2. Örneklem Ülkelerin Bütçeden Engellilere Harcanan Paylar (Milyar Euro)

Ülkeler	2007 Yılı	2014 Yılı
Türkiye	1.276.52	3.182.92
Almanya	51.483.32	65.498.55
Fransa	35.742.65	45.347.24
İngiltere	40.106.10	32.895.19
Hollanda	13.784.00	14.740.00
Belçika	6.153.99	9.626.73

(Eurostat, 2017b)

Tablo 2’de örneklem ülkelerin hükümetlerinin sosyal koruma harcamaları içerisinde engellilere harcadıkları paylara bakıldığında Almanya, İngiltere ve Fransa diğer iki AB ülkesine göre oldukça yüksek miktarlarda bütçe ayırmaktadır. Diğer ülkeler ise nüfuslarına oranla yine ülkemizden oldukça fazla bir bütçe ayırmaktadır. 2007 yılı ile 2014 yılı arasında tüm ülkelerde mali desteklerde artış olduğu görülmektedir. Sonuçlar, AB ülkelerinde 2003 yılı Engelli Yılı ilan edilmesi ve ardından 2007 yılında BM genel kurulunda kabul edilen ve tüm üye ülkelerde uygulanması istenen politikaların sürdürüldüğünün göstergesidir. Bu dönemde AB ve dünya genelinde oluşan mali krizlerinde etkileri göz önüne alındığında, ayrılan paylarda ve harcamalarda artış olması önemli bir gelişmedir. Bu sonuçlarda gösteriyor ki dünya genelinde oluşturulmaya çalışılan farkındalığın politikada yansımaları bulunmaktadır. Engelli bireylerin sosyal hayata katılımını sağlayacak eğitim, sağlık ve rehabilitasyon hizmetlerine ulaşmalarının önünde ki hayati önem sahibi olan mali kaynak sıkıntısı, devletler tarafından desteklenmesi gereken bir konudur. AB 2004 yılında, kendi içerisinde olumlu bir rol geliştirerek, Birliğin tüm

vatandaş ve girişimcilerine, kaliteli ve ulaşılabilir kamu hizmetleri sağlayabilmesini garanti altına almaya çalışarak Avrupa Sosyal Modelinin en önemli ayağını oluşturmaktadır. AB ekonomisinin rekabet gücünün, sosyal ve bölgesel uyumunun teminat altına alınmasında, genel kamu hizmetleri hayati bir önem taşımaktadır. Avrupa toplumlarında sunulan genel kamu hizmetlerinin kalitesinin sağlanmasında Birlik ve üye devletlerin kamu otoriteleri arasında paylaşılmış görevler ve sorumluluklar bulunmaktadır. Sağlık, uzun süreli bakım, sosyal güvenlik, istihdam ve barınma hizmetleri gibi sosyal hizmetler, genel kamu hizmetlerinin bir parçasıdır (Avrupa Konseyi, 2004). Avrupa Konseyi, Nisan 2006 yılında engellilere dair kapsamlı bir planı (2006-2015 Engelli Eylem Planını) kabul ederek, eğitim, ulaşım, iletişim gibi alanlar başta olmak üzere 15 temel eylem ile engellilerin hizmetlere erişilebilirliği üzerinde karar almıştır. 2006-2015 Engelli Eylem Planını dünyanın en büyük azınlığı konumundaki engellilerin ve tüm dezavantajlı kesimin yaşamını iyileştirmek için düzenlenmiştir (Çağlar, 2012, s.546).

Ülkemizde engelliler politikasının bakış açısı; eğitim, sağlık, istihdam, sosyal güvenlik ve sosyal hayata tam katılım gibi temel sorun oluşturan alanlarda engellilerin, fırsat eşitliğinden yararlanamayan bir grup olarak kabul edilmesidir. Genelde ayrımcılıktan uzak kalıp, engellilerin kapasitelerini geliştirmek, yaşam koşullarını iyileştirmek, sosyal uyumlarını sağlamak, toplumsal gelişmelerden pay almalarını mümkün kılarak, bağımsızlaşmalarına destek verecek imkânlardan faydalanmalarını temin etmek, engellilere dönük sosyal politikaların yadsınamaz öncelikleridir (ÖZİDA, 1999).

Bunun yanında engellilerin istihdamından sonra yerleştikleri işte gereksinim duyacakları ihtiyaçlarının giderilmesi ve çalışma ortamlarının ergonomik hale getirilmesinin sorumlu bir kamu kurumu tarafından takip edileceği belirtilmektedir. Bu durum sosyal devlet anlayışı açısından önemli ve sevindirici bir gelişmedir. Çünkü, sosyal devlet vatandaşlarının arasındaki eşitsizliği azaltmaya, dezavantajları ortadan kaldırmaya ve onlara en iyi hayat standartlarını sağlamaya çalışmaktadır (Özdemir, 2006, s.27). “Ülkemizde 2002–2011 döneminde sağlık harcamalarının 11 milyar dolardan 27 milyar dolara çıkartılması ve ulusal gelir içindeki payının % 8'lere ulaşması dezavantajlı bireylere yönelik politikaların değiştiği” anlamına geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır (Yolcuoğlu, 2012, s.32).

Tablo 2.3. Örnekleme Ülkelerde Engellilere Ödenen Yıllık Maaşların Toplamı (Milyar Euro)

Ülkeler	2010	2014
Türkiye	1.203.67	1.495.72
Almanya	35.693.34	42.445.76
Fransa	20.243.76	24.030.06
İngiltere	23.417.96	20.859.32
Hollanda	12.764.00	13.151.00
Belçika	5.894.11	7.022.59

(Eurostat, 2017c)

Tablo 3’de örnekleme ülkelerin engelli bireylere ödedikleri maaşlara bakıldığında tüm ülkelerde artış görülmektedir. Ülkemizde engellilere ödenen maaş miktarlarının toplamı, diğer AB ülkelerine göre oldukça düşüktür. Sosyal politikaların dünyanın neresinde olursa olsun yerinde ve eşitsizlik ilkesine göre uygulanması, tüm vatandaşların da devletin imkânlarından ayırım yapılmadan yararlanması gerekmektedir. Bu sebepten dolayı ekonomiye katılım sağlasın ya da tüm vatandaşların hizmetlere erişimi ve yaşamsal fonksiyonlarını yerine getirmelerini sağlayacak ekonomik özgürlüklerini desteklemeleri gerekmektedir. Diğer taraftan bu tür güçlendirmeler; bireylerin maddi koşullarının iyileştirilmesi, sosyal sorunların azaltılmasına yaradığı gibi, daha da önemlisi insan kaynağının geliştirilmesi ve toplum kalkınmasına da ivme kazandırabilecek modern uygulamalardır (Yolcuoğlu, 2012, s.32). Engelli haklarının tüm politika alanlarında ana akım çalışmalara yönelik her düzenleme kamu bütçesinden yeni bir harcama yapılmasını gerektirmeyebilir. Örneğin, Dünya Engellilik Raporu’nda belirtildiği üzere, kamu sektörünün yapacağı her türlü hizmet alım ihalesinde alınacak hizmetin engellilerin erişimine imkân verecek bir biçimde sunulması ihale şartlarından biri haline getirilebilir (Yılmaz ve Yentürk, 2017, s.73). Bu da ek bir harcama yapılmadan engelli vatandaşlara sunulacak hizmetlerin iyileştirilmesi anlamına

gelmektedir. Sosyal politikalar ve uygulamaları insan odaklı düşünülerek tasarlanan uygulamaları içermesi bakımından oldukça değerlidir.

2.8. Engellilik ve Spor

Engelliler için spor kavramı pek çok şekilde ele alınabilir; engelli sporlarının gelişimine bakıldığında, sosyal hakların gelişimi, uluslararası yasaların yürürlüğe girmesi ve uluslararası örgütler (DSÖ, UNESCO, UNİSEF, ESF, Paralimpik Komite vb. gibi) etkin rol oynamıştır. Örneğin “Herkes İçin Spor” ifadesinin ilk defa 1966 yılında Avrupa Konseyi tarafından gündeme getirildiği görülmektedir. Spor, yirminci yüzyılın başından itibaren uzmanlar tarafından boş zaman aktivitesi olarak görülmeye başlanmıştır. Avrupa Konseyi bu kelimenin anlamını genişletmeye çalışarak, onu kendi evrensel karakterinin bir parçası olarak görmüştür. 1975’ten itibaren UNESCO’da spor konusunda aktif bir rol oynamaya başlamıştır. Bu hedef doğrultusunda 1980’de “Bütün Dünya İçin Spor Programı” (Sport for all programmes Throughout the world) adlı bir rapor hazırlanmıştır. Bu programın amacı, spora olan ilgiyi artırarak bireylerin yaşam düzeyleri ve sosyal faaliyetlerinin kalitesini yükseltmektir (Cheri ve ark., 2012, s. 851). Herkes için spor kavramı, engelli bireylerinde spor ortamına dâhil edilmesi ve spor ortamına katılımını destekleyerek, engelli bireylerin sosyal yaşama uyum ve sağlık faydalarından yararlanmalarının yolunu açmıştır (Konar ve Pepe, 2009, s.166).

Sporun engellilik için sağladığı faydalar gün geçtikçe artmaktadır. Spor, engellilerin eğitimi, fiziksel ve ruhsal sorunlarının tedavilerinde en yararlı yardımcıdır. Engelli bireylerin yaptıkları sporun yararlı etkileri kendilerine, ailelerine, iş çevrelerine ve yaşadıkları topluma doğrudan yansımaktadır. Engelliler için spor, bireyler arası iletişimi artırmak, inisiyatifi ve uyumu geliştirmek anlamına gelir. Planlı çalışma ve antrenman, engelli bireyin sağlığının düzelmesi yanı sıra, yaşam sevincini artıran, onları hayata bağlayan ve özgüvenlerini geliştiren bir unsur olarak da dikkat çekmektedir (Gür, 2001, s.70). Spor, engellilik kavramı içerisinde sorun olarak belirlenen fizyolojik, psikolojik-sosyal ve ekonomik engellemelerin aşılması hususunda çoklu bir disiplin olarak çözüm üretmektedir. Engelliliğin, spor ortamında etkilerinin azaldığı, pek çok aşamasının da etkilerinin ortadan kalktığı yapılan araştırmalarda görülmüştür. Spor, dans, alıştırma ve keşfedici hareketleri

kapsayan hareket eğitimi, planlı ve amaçlı bir şekilde düzenlendiğinde engelli çocuğun tüm gelişim yönlerini etkiler. Hareketler yolu ile elde edilen deneyimler kendi başlarına bir amaç değil, büyüme ve gelişmede sürekli etkili olan temel bir araçtır (Kınalı, 2003, s.77).

Spor aktiviteleri, sosyal bir deneyim olarak değerlendirildiğinde; sportif etkinliklere katılan bireyler, oyun ve hareketler aracılığıyla duygularını ifade etme imkânı bulurlar. Saldırganlık, utangaçlık, kıskançlık gibi duyguların boşalmasını ve bunların kontrol edilmesini sağlar. Spor etkinliklerine katılma, bireyin fiziksel olduğu kadar, sosyal gelişimine de katkıda bulunur (İşler, 2001, s. 41). Ayrıca sosyal gelişiminin yanı sıra, spor yapan engelli bireylerin yaşamsal motivasyonlarını da artırmaktadır (Demir, Barsbuğa ve Küçükbezirci, 2011, s.57). Sporun olumlu etkisi, toplumda yer alan engelli bireyleri de kapsamakta, fiziksel ve zihinsel gelişimleri ile birlikte onların toplum içinde daha iyi ilişkiler kurabilmesini sağlamaktadır (Savucu vd., 2006, s.105).

Farklı kaynaklara göre spor, “kişilere engeli ile başa çıkmasını ve engel durumunu hafifletmesini öğretmekte, keyif vermekte, iletişim ve paylaşım sağlamakta, yaşam motivasyonunu arttırmakta, dürüstlük, hoşgörü, işbirliği, gibi olumlu kişilik özelliklerinin kazanılmasını sağlamaktadır. Birey spor yolu ile keşfedilmemiş özelliklerini tanır ve yaratıcı yönünü harekete geçirmektedir” (Brouwer ve Ludeke, 1997, s.15). Spor, engellilerin kendilerini gösterebilecekleri ve engellerini unutabilecekleri hatta azaltabilecekleri bir araç olabilir. Spor sayesinde çevre ile iletişim kuran engelli birey, paylaşma ve özgüven duygularının da gelişeceği rehabiliteler ile sosyal bir tedavi halini alabilir (Kabasakal, 2007, s.99).

Engelli bireylerin spor yapma hakkının temel bir hak sorunu olduğunu savunan kesimin artması, farkındalığın artması gelişimi desteklemiştir. Engelli birey kendi başına ne kadar spor yapmaya istekli olursa olsun, spor yapabilmesi için onlara diğer bireylerden farklı bazı imkânların sunulması gerekmektedir (Beacom ve Golder, 2015, s.95). Engellilerin spor yapma ihtiyacının karşılanmış sayılabilmesi için spor alanlarında engellilerin özel ihtiyaçlarının, (tuvalet ve kişisel bakım) karşılanabileceği spor merkezlerinin kurulması ve merkezlerde bu doğrultuda eğitim görmüş personelin bulundurulması gerekmektedir. Ancak bu şartların sağlanması

halinde engelli birey, bu alanlarda tek başına birine bağımlı olmadan spor yapabilir hale gelecektir (Ersöz ve Çınarlı, 2010, s.145).

Engellilerin spor ortamına katılımında seçilecek olan aktivite çeşidinin, engelli bireyin kapasitesi dâhilinde olması gerekmektedir. Ayrıca egzersiz şeklinin, sakat olan uzvun, fonksiyonel iyileşmesine yardım edebilir olması göz önünde bulundurulmalıdır (Kalyon, 1992, s.289). Engellilerde seçilecek olan spor türü engellinin kapasitesine uygun olmalıdır. Sahip olunan engel engelliği normal insanlardan ayırdığı gibi, kendi türü haricinde ki engellilerden ve hatta kendi engel türü içerisinde ki farklı engellilerden de ayırmaktadır. Yapılacak olan egzersizin türü sahip olunan engele uygun şekilde uygulanmalıdır. Aksi takdirde yapılan faaliyetin faydasından çok zararı görülebilir.

Spor, engelli bireylere yeni bir yaşam penceresi açarken, kendi aralarında rekabet etme imkânı da sağlamaktadır. Sporculuk sıfatı kazanan engellilerin sosyal yaşam bağları gelişerek, toplumun içerisinde kendisine kimlik ve statü kazanma imkânı bulmaktadır. Engellilerin, sportif yarışmalara katılmaları, yaşamları boyunca onları faaliyet içerisinde tutması açısından önemlidir. Örneğin ok atma, masa tenisi ve yüzmede, felçli ve eksik uzuvlu engelliler, bedenlen sağlam kişiler kadar başarılı olabilmektedirler (Avrupa Komisyonu, 2012b). Bu başarılar ulusal ve uluslararası spor müsabakalarına katılımı ve temsili ortaya çıkarmaktadır. Ülkesini, bölgesini ve kulübünü temsil edebilme noktasına gelen engelli sporcuların, kendilerini değerli hissederek psikolojik ve sosyal baskılardan kurtulmalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca seyirci olarak katılabilir, hakem olarak katılabilir ya da eğitmen olarak katılım sağlayabilir. Önemli olan engelli bireylerin kendilerinde olan yeteneklerini açığa çıkaracak potansiyelleri meydana getirebilecekleri ortamların hazırlanabilmesidir.

Ayrıca, engeli olan insanlar sporla hem bir hobi olarak uğraşmalar hem de yarışma boyutunda yarışmalara katılırlar. Dünyanın dört bir yanındaki engelli sporcular ekonomik açıdan boş zamanlarını, isteğe bağlı gelirlerini ve enerjilerini spor yaparak harcarlar (Ersöz ve Çınarlı, 2010, s.145).

2.8.1. Engelli Spor

Engelli sporunun en önemli amacı rehabilitasyon ve sosyalizasyondur. Engelli sporu, rehabilitasyon amaçlarıyla birlikte kullanılan bir tıbbi modelden, elit atletlerin performansına odaklanan süreçte, zaman içinde sayısız organizasyon yapısına sahip dev bir ağ haline gelmiştir. Bu ağın ilk temeli 1888 yılında Almanya'da İşitme Engelliler Spor Kulübünün kurulması ile başladığı söylenebilir (Konar ve Pepe, 2009, s.165). Erken dönemde gelişim sağlayan İşitme Engelli Oyunları 1924 yılında Fransa'da dokuz ülkeden 148 sporcunun katılımıyla, altı dalda başlayarak günümüze kadar büyüyerek devam etmiştir (Deaflympics, 2017). İngiltere'de Ludwig Guttmann 1944 yılında askeri bir hastanede felçliler için rehabilitasyon merkezinde, tekerlekli sandalye sporlarının rehabilitatif etkilerinden faydalanmıştır. Tekerlekli sandalye sporlarının gelişmesi; gülle, cirit ve disk atma gibi teknik egzersizlerle başlamıştır. Bu merkezde bedensel engelli bireylerin (özellikle 2. Dünya Savaşı gazilerinin), fiziksel aktivitelerini artırarak tedavi yolları aranmasına yönelik faaliyetler engelliler arasında müsabakalara dönüşmüştür (Konar ve Pepe, 2009, s.163; Gütt, 2013, s.23; Güzel ve Kafa, 2015, s.7; IPC, 2016b). 1948 yılında 16 kişinin katılımı ile başlayan Stoke Mandeville Oyunları her yıl tekrarlanarak devam etmiştir. 1951 yılında Hollanda'dan gelen sporcuların katılımı ile ilk kez uluslararası boyut kazanmıştır (Cheri ve ark., 2012, s. 851). 1960 yılında Paralimpik Oyunları ile birlikte, dünyadaki ikinci en büyük çoklu spor olayı haline gelmiştir. Bu oyunlar engelli sporculara konulan hedeflerle, sporda doruk noktasına ulaşmalarını sağlamıştır (Silk ve ark., 2013).

Engelli sporu, engellilerin ve potansiyel engellilerin; rehabilitasyon sporu, hobi olarak yapılan aktiviteler, yarışmalara katılma ve her türlü sportif faaliyetlerini kapsamaktadır. Engelliler sporunun amacı; engellilerin topluma kazandırılması ve rehabilitasyonudur. Engelliler sporu, engellilerin ve engelliliğin tehdidi altında yaşayan insanların rekreasyonel faaliyetlerden, yarışma sporuna kadar olan her türlü sportif aktiviteleri içine almaktadır. Engelliler sporu bütünsel rehabilitasyon ve sosyal entegrasyon için önemli bir araçtır (Konar ve Pepe, 2009, s.165). Engelliler sporu engellilerin; hareket ihtiyaçlarını karşılamak, izole edilmiş yaşantılarından sıyrılmak, başarıma duygusunu geliştirmek, sosyalleşme fırsatları sunmak, ebeveynlerine çocuklarının neler yapabildiğini göstermek, dolayısıyla engelli çocuğu

olan ebeveynlerin umutsuzluk düzeylerini azaltmak, sağlıklı yaşam biçimi davranışları geliştirmek, çocukların özel eğitimlerine ve rehabilitasyon programlarına destek olmak, yetenekleri doğrultusunda seçilecek çocukları performans sporlarına yönlendirerek kendilerini gerçekleştirmelerini sağlamaktadır (Yetim, 2014, s.5).

Engelliler sporu, engellilerin ve engelliliğin tehdidi altındakilerin rehabilitasyon sporu olsun, hobi olarak yapılan aktiviteler olsun veya yarışmalara katılma olsun her türlü sportif faaliyetlerini kapsamaktadır (Konar ve Yıldırım, 2012, s. 209). Ayrıca engelli sporlarının, engellilik hakları, inşa edilmiş çevrenin erişilebilirliği, toplumsal uyum, sağlığı ve sürekli iyi olma hali üzerinde ki katkıları göz ardı edilemez (Cheri, Stuart ve Willick, 2012, s.856). Engelli sporlarının gelişimi açıkçası uluslararası engelli hakları lobisinin etkisinin bir sonucu olarak; kalkınma ve yardım programlarının katkısıyla, engellilerin spor programlarını kullanacak uygun ortam oluşturmuştur (Levermore ve Beacom, 2009, s.98). AB’nde engelli sporları ile ilgili söylemlerin gelişimi, eğitim, bireysel sağlık, insan hakları, sosyal uyum ve eşit fırsatlar sağlamak gibi pek çok siyasi boyutu etkileyerek, AB düzeyinde kilit bir meseleyi temsil etmektedir (Avrupa Komisyonu, 2011e). Engelliler sporuna bakışın daha net anlaşılması için yetişkin engelli bir yazar olan Kaya’nın kitabının bir bölümünde; “Dünyanın farklı yerlerinden; etnik, dinsel, dilsel, fiziksel farklılıklarına rağmen “insan” olma suretinde birleşmiş, adları, yaşları farklı yüzlerce “engelli birey” sevginin dili ile barış şarkıları söylemektedir. Kolay gelinmedi bu günlere her adımında her nefesinde binlerce sıkıntı, tasa, gam var ama yılgınlık yok. Alışlagelen sporcu profiline uymuyorlardı. Tekerlekli sandalyede, olmayan kolları, protez bacakları ile koşuyor, basket atıyor, halter kaldırıyor, yüzüyorlardı yani ezberleri bozuyorlardı. Daha dün görülmeyen, kör, topal, sağır, sakat diye adlandırılan bu kişiler, bu gün insan haklarının yeniden yazılmasının öncülüğünü yapmaktadır”(Kaya, 2015, s.175) ifadeleri, spor ortamına aktif ve pasif katılım sağlayan engelli bireylerin yaşamlarında ki değeri göstermesi açısından önemlidir. Engellilerin sportif yarışmalara ve aktivitelere katılmaları, yaşamları boyunca aktif olmaları bakımından sağladığı desteğin yanı sıra disiplin, güven, rekabet ve arkadaşlık duygularını uyararak kişinin topluma uyumlu ve yararlı olabilme şansını da büyük ölçüde artırmaktadır (Yetim, 2014, s.5).

Engelli sporlarının çoğu, mevcut bulunan spor dallarının engelli kişiler tarafından yapılabilecek koşullara gelmesi ile oluşmaktadır. Fakat para-sporlar içinde tasarlanan oyunlar bulunmaktadır. Engelli sporlarının eşit şartlarda mücadele etmelerini sağlayan sınıflandırma sistemi bulunmaktadır. Bu sistem her spor dalını ve engel gurubunu kendi içerisinde değerlendirerek sınıflamaktadır. Her spor dalı için sınıf sayısı, sporun yapılması gereken özelliklere ve farklı engellere sahip sporcunun yapılması için gereken özel ihtiyaçlara göre belirlenmektedir (Güzel ve Kafa, 2016, s.4). Spor dallarının, engelli sporcuların yapabileceği standartlara ulaşması ya da spor dalının uyarlanması uluslararası kuruluşların onayı ile gerçekleşmektedir.

Engelli sporcuların Paralimpik Oyunlarda yarıştıkları müsabakalar yaz ve kış oyunları olarak ikiye ayrılmaktadır.

Yaz Oyunlarında; Ağırlık Kaldırma, Atıcılık, Atletizm, Badminton, Binicilik, Bisiklet, Boccia, Dans, Futbol (5 Kişilik), Futbol (7 Kişilik), Goalball, Judo, Kürek, Kano, Masa Tenisi, Okçuluk, Oturarak Voleybol, Tekerlekli Sandalye Basketbolu, Tekerlekli Sandalye, Tekerlekli Sandalye Eskrim, Tekerlekli Sandalye Rugby, Tekerlekli Sandalye Tenisi, Yüzme dallarından oluşmaktadır.

Kış Oyunlarında; Alp Kayağı, Kros Kayağı, Biatlon, Tekerlekli Sandalye Curling, Buz hokeyi, Snowboard, dallarından oluşmaktadır (IPC, 2017).

Deafolimpik Oyunları da kış ve yaz olmak üzere iki katagoride yapılmaktadır.

Yaz Oyunları; Atıcılık, Atletizm, Badminton, Basketbol, Beach Voleybol, Bowling, Bisiklet (Yol ve Dağ), Golf, Güreş, Hentbol, Futbol, Judo, Karate, Masa Tenisi, Teakwondo, Tenis, Voleybol, Yüzme dallarından oluşmaktadır.

Kış Oyunları; Alp Kayağı, Kros Kayağı, Curling, Buz Hokeyi, Snowboard dallarında yapılmaktadır (Deaflympics, 2017).

2.8.2. Engellilik ve Rehabilitasyon Sporları

Topluma temelli rehabilitasyon kavramı ilk kez 1978 yılında Alma-Ata Deklarasyonu'nda 'Herkesin Sağlığı' kavramıyla birlikte ele alınmıştır. Ancak toplum düzeyinde temeli olmayan tüm rehabilitasyon çalışmalarında olduğu gibi, başarılı olamamıştır. Uluslararası kararları takiben sosyal model kavramı çerçevesinde ki gelişmelerin devamında rehabilitasyon ve egzersiz kavramları önem kazanmaya

başlamıştır. BM, engellilerin, engelleri nedeniyle ayrımcılığa uğramaksızın, ulaşılabilir en yüksek sağlık standardından yararlanma hakkını tanımaktadır (BM, 2008). Toplum temelli rehabilitasyon, teriminin hedef kitlesinde bulunan engelliler için rehabilitasyon kavramı, bireyin tüm aktivite alanını kapsayan boyuttur (Seyyar, 2015, s.197). Rehabilitasyon alanları içerisinde bulunan fiziksel aktivite faaliyetleri, tarih boyunca engellilerin tıbbi tedavisine destek olarak kullanılmıştır. Tarihsel süreç içerisinde milattan öncesi dönemlerde başlayan; Erasistratos (M.Ö305-250), Galen (M.S 129-199) ve İbn-i Sina (M.S 980) gibi bilim adamları egzersizi tıbbi jimnastiğin sağlığı geliştirici etkileriyle birlikte düşünülmesi gerekliliğini vurgulamışlardır (Konar ve Pepe, 2009, s.163). İngiltere’de S.Ludwig Guttmann 1944’de bir askeri hastanede felçliler için rehabilitasyon merkezi kurarak tekerlekli sandalye sporlarının rehabilitatif etkilerinden faydalanmıştır (Konar ve Pepe, 2009, s.163; Gütt, 2013, s.23; Güzel ve Kafa, 2015, s.7; IPC, 2016b). Rehabilitasyon faaliyetleri, engelliler sporunun bir parçası olup, rehabilitasyonu diğer tedavi yöntemleriyle birlikte (tıbbi, psiko-sosyal ve mesleki) hedeflerine ulaştırmaktır. Rehabilitasyon sporu; engelli bireydeki motorik, ruhsal, tıbbi ve sosyal alanlardaki pozitif gelişmeleri sağlamaktır (Konar ve Pepe, 2009, s.164).

Engellilerin fiziksel aktivite düzeylerinde artış sonrasında, engelli bireylerde kas kuvveti ve dayanıklılığı arttırarak fiziksel durumlarına bağlı gelişebilecek eklem limitasyonları, skolyoz vb. gibi kas-iskelet sistemi problemlerinin gelişme riskini minimale indirmektedir (Shapiro ve Martin 2010, s.81; Yazicioglu vd., 2012, s.251). Engelli bireyler faal olmayan yaşam tarzının yarattığı risklere son derece açık hale gelmektedir. Bu riskler; hipertansiyon, obezite, diyabet, aerobik kapasitede azalma, maksimal kalp hızı ve kardiyak debide azalma, çabuk yorulma ve buna bağlı olarak yaşam kalitesinde azalma ve depresyon gibi faktörlerdir (Moreno vd., 2012, s.474). Engelli bireyler düzenli fiziksel aktivite ve spor yaparak hareketsizliğe bağlı riskleri ortadan kaldırılabirler (Nayland vd., 1997, s.359; Russo vd., 2010, s.2309). Yapılan pek çok araştırmada, spor ve fiziksel aktivite engelli bireylerde aerobik kapasiteyi ve kas kuvvetini arttırdığını göstermektedir. Bu sayede bireylerin günlük hayatlarındaki enerji tüketimleri azalmakta ve buna bağlı olarak da daha geç yorulmaktadırlar (DeLira vd., 2010, s.639; Washburn ve Figoni, 1998, s.17). Spor yapan ve yapmayan engelli bireyler karşılaştırıldığında, spor yapanların yapmayanlara oranla günlük

hayatta mobilite bakımından daha bağımsız oldukları, sosyal katılımlarının daha yüksek olduğu ve yaşam kalitelerinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Wilhite ve Shank, 2009, s.120; Moreno vd., 2012, s.475). Profesyonel bir disiplin içerisinde spor yapan engelli bireyler düzenli fiziksel aktivitenin sağladığı yararların yanı sıra, günlük yaşamlarındaki beslenme şekillerine, uyku düzenlerine, alkol ve sigara gibi zararlı alışkanlıklardan uzak durma konusuna özen göstererek, bu alışkanlıkların yaratacağı komplikasyonları en az seviyeye indirmektedir. Spor bireylerin kendilerine olan özgüvenlerini artırmaktadır. Özellikle engelli oluşun getirdiği baskılanmışlığı ortadan kaldırarak günlük hayatta daha sosyal, daha girişken ve daha başarılı bireyler olmalarını sağlamaktadır (Hutzler vd., 2013, s.584; Duman ve Sukan, 2014). Spor ve fiziksel aktivite engelli bireylerin buldukları mevcut çevrelerinden farklı bir sosyal deneyim ve başarılı olabilecekleri mesleki fırsatlarda sağlayarak rehabilitasyon süreçlerini hızlandırmaktadır. Engellilerin rehabilitasyonundaki gaye, hareket özgürlüğünü kazandırmak, günlük hayatta bağımsız olmasını ve üretici bir kişi hâline gelmesini sağlamaktır. Bu doğrultuda engelli bireyler için özenle tasarlanmış spor etkinliklerinin, bireylerin tüm gelişim yönlerini (fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal) etkin bir şekilde desteklediği açıktır (Yetim, 2014, s.5).

Engellilerin rehabilitasyonu üzerine yapılan pek çok araştırmada fiziksel faaliyetlerin, engelli bireyler üzerinde fiziksel, psikolojik ve sosyolojik faydalarının olduğunun tespit edilmesi, uluslararası örgütlerin programlarında yer almasına neden olmuştur. Dünya da bu alanda aktif olarak çalışan uluslararası örgütler bulunmaktadır. Bunların en önemlisi IFAPA (Uluslararası Adapte Fiziksel Aktivite Federasyonu) dır. Genel olarak herkesin ve çocukların bu faaliyetlere katılmasının devletin görev ve yükümlülüklerinin arasında sayılmasının yanı sıra güç koşullar/risk altındaki çocuklar ve kurum bakımı altındaki çocuklar için özel düzenlemeler de mevcuttur. Bununla birlikte toplumdaki engelli bireylerin ruhsal ve fiziksel eğitimlerinin spor yoluyla sağlanacağı ve rehabilitasyonlarının da yine bu yolla olacağı, pek çok ulusal ve uluslararası metinde yer almaktadır (Deporter, 2003). Engelli bireylerin özel eğitimlerinde sporun etkin bir araç olarak kullanılması da kaçınılmaz olarak karşımıza çıkmaktadır (Yetim, 2014, s.5).

Engellilerin spor alanına yönlendirilmesi açısından en önemli metin, BM Engelli Hakları Sözleşmesinin 26. Maddesinde belirtilmektedir. Buna göre; “engellilerin azami bağımsızlığını, tam fiziksel, zihinsel, sosyal ve mesleki becerilerini elde etmelerini ve yaşamın her alanına tam katılmalarını sağlamak için akran desteği dâhil etkili ve uygun tedbirler almalıdır. Bu bakımdan, taraf Devletler, özellikle sağlık, istihdam, eğitim ve sosyal hizmetler alanlarında kapsamlı rehabilitasyon hizmetleri sunmalı, mevcut hizmetleri güçlendirmeli ve genişletmelidir. Bunun için şöyle bir yol izlemelidir:

(a) Rehabilitasyon hizmet ve programları mümkün olan en erken evrede başlamalıdır ve bireylerin ihtiyaçlarının ve güçlü olduğu yönlerin çoklu disiplinle değerlendirilmesine dayanmalıdır;

(b) Engellilerin katılımını ve toplumla bütünleşmesini destekleyen rehabilitasyon hizmet ve programlarına katılmak rızaya dayalıdır ve bu hizmet ve programlar, kırsal alanlar dahil olmak üzere, engellilerin yaşadıkları yerlerin mümkün olduğu kadar yakınında sunulmaktadır” (BM, 2008a).

Yukarıda belirtilen maddelerin ve devletlerin geçmiş deneyimlerinden oluşan rehabilitasyon hizmetleri, engelli bireylerin sağlık durumlarının en iyi seviyeye gelmesini ve sosyal hayata daha kolay adapte olmalarını sağlayacak tüm araçları kullanmalarını amaçlamaktadır.

2.8.3. Sporun Önleyici (Prevensiyon) Etkisi

Sanayileşme ve modern yaşam tarzının sebep olduğu bedensel hareketsizlik, her yaş grubundaki bireyleri olumsuz etkilemektedir. Sedanter, (hareketsiz) bir yaşam tarzı ciddi anlamda bir takım sağlık problemlerini de beraberinde getirmektedir. Özellikle orta yaş ve üzeri dönemlerde kalp ve damar, postürel bozukluk, diyabet, duruş bozukluğu, temel motorik özelliklerde işlev kaybı, kolay sakatlanma ve ruhsal sorunlar, uzun süreli hareketsiz yaşamın organizmadaki olumsuz etkilerini ortaya çıkarmaktadır (Zorba ve Saygın, 2013, s.23). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), tüm toplumlarda bulaşıcı olmayan hastalıklarda büyük bir artış olduğunu açıklamıştır. Bunun nedeninin de yaşam standardının artması sonucunda, fiziksel aktivitede azalma, beslenme alışkanlıklarındaki değişim ve sigara kullanımındaki artış olduğunu bildirmiştir. DSÖ'nün tahminine göre, her yıl 2

milyondan fazla kişi fiziksel aktivite yapmadıkları için hayatını kaybetmektedir (Soyuer ve Soyuer, 2008, s.220). 2008 yılı verilerine göre; 57 milyon ölümden % 63'ünün başta kardiovasküler hastalıklar olmak üzere, kanser (meme ve kolon), kronik solunum yolu (astım) ve diyabet gibi bulaşıcı olmayan hastalıklardan kaynaklandığı belirtilmektedir. Tüm dünyada bulaşıcı olmayan hastalıkları azaltmak için yapılan mücadelede, fiziksel aktivite yetersizliği (inaktivite), tütün ve alkol kullanımı, yetersiz ve dengesiz beslenme ile mücadele gelmektedir (Can, Arslan ve Ersöz, 2015, s.136). DSÖ'nün verilerinden de anlaşıldığı gibi insanlar hareketsiz yaşam tarzına sahip olarak, yaşam kalitelerini ve yaşam sürelerini düşürmektedir. Özellikle hareketsizliğe bağlı olarak ortaya çıkan bir sorun olan, obezitenin tedavi metotlarından birisi düzenli fiziksel aktivite ve egzersizdir. Egzersizin temel amacı, hareketsiz bir yaşantının neden olduğu organik ve fiziki bozuklukları önlemek/yavaşlatmak, beden sağlığının temeli olan fizyolojik kapasiteyi yükseltmek ve sağlığı uzun yıllar muhafaza etmektir (Zorba ve Saygın, 2013, s.41). Düzenli yapılan sportif aktivitelerle insan güçlü ve dayanıklı bir yapıya sahip olabilmektedir. Vücudun bütün sistemleri, kaslar, kalp, hormonlar, metabolik reaksiyonlar ve merkezi sinir sisteminin duyarlılığı sportif uyarılmalarla güçlendirilmektedir. Sportif etkinlikler, fizyolojik yapının yanında psikolojik olarak da bir rahatlama sağlamaktadır. Bu rahatlama devresine ulaşmak, stresi azaltabilmek için önem taşımaktadır (Cleaver and Eisenhart, 1982, s. 34, Waldeen, 2007, s.13). Günümüzde nedeni belirlenemeyen pek çok rahatsızlığın stres kaynaklı olduğu bilinmektedir. Stresin neden olduğu ruhsal ve fizyolojik olumsuz etkileri azaltmak için yapılan araştırmalar mevcuttur. Broocks ve ark. (1998) sporun stres üzerinde ki etkilerini araştırmalarının bulgularında sporun olumlu yönde etkin rolünün olduğunu belirtmiştir. Günümüzde stres ve sebep olduğu rahatsızlıkların çözümünde spor ve fiziksel aktivite önerilmektedir. Sporun ruh sağlığı üzerine olumlu etkisi yapılan araştırmalarda belirtilmektedir (Canan ve Ataoğlu, 2010, s.39; Tekin ve ark., 2009, s.775). Düzenli yapılan fiziksel aktivitelerin diğer sağlık sorunlarında olduğu gibi, Tip 2 diyabeti olan bireylerin, yaşam kalitesini üzerinde olumlu etki sağlayarak psikolojilerini de düzeltmektedir (Colberg ve ark., 2010, s.2693; Can ve Ersöz, 2013, s.35).

Teknolojik gelişmelere bağlı olarak giderek daha hareketsiz bir yaşam tarzı benimsenmektedir. Bu yaşam tarzının en fazla etkilediği yaş gruplarından birisi çocuklardır. Hareket bir çocuğun bedensel gelişimi için çok önemlidir. Günümüzde çocukların hareket alanları son derece sınırlıdır (Taşçı, 2010, s.97). Özellikle erken çocukluk döneminde düzenli fiziksel aktivite sağlıklı büyüme için önem taşımaktadır. Düzenli fiziksel aktiviteye katılan çocukların gelişimsel sorunlarının etkilerinin azaldığı ve bozuklukların ortadan kalktığı görülmektedir (Burrows, 2007, s. 311). Özellikle engelli olarak dünyaya gelen ya da her hangi bir gelişimsel bozukluğu olan çocukların, büyümeleri için fiziksel aktivite ve spor önemli bir araçtır. Engelli çocukların güvenli bir şekilde sportif aktivitelere katılmaları için doktor, fizyoterapist, antrenör vb. sağlık personeli tarafından tıbbi, fonksiyonel ve uygun spor dalının seçimi açısından detaylı bir değerlendirme yapılmalı ve fonksiyonel yeteneklerine bağlı olarak çocuklar uygun sporlara yönlendirilmelidir (Ergun ve Ün Yıldırım, 2010, s.99). Engelliliğin sağlık ile ilgili rahatsızlığı içinde bulunduran bir kavram olmasından dolayı, sağlığın korunması ve çeşitli rahatsızlıkların önlenmesinde fiziksel aktivite ve egzersiz faaliyetlerinin önemi pek çok araştırmada belirtilmektedir. Sporun ve fiziksel aktivitenin, sadece engelli, yaşlı ya da kronik rahatsızlığı bulunan kişilerin fiziksel ve psikolojik gelişimini sağlamasının yanında (Can, Arslan ve Ersöz, 2015, s.138), sağlık durumlarının düzeltilmesinde/geliştirilmesinde, koruyucu hekimlik ve tedavi edici özelliklerinden de faydalanılmaktadır (Yetim, 2014, s.7). Bu alanda dünya çapında faaliyet gösteren kuruluşlardan olan Amerikan Spor Hekimleri Birliği (ACSM) “Egzersiz İlaçtır” sloganı ile sporun koruyu ve önleyici faydalarını yaygınlaştırmaya çalışmaktadır (Can, Arslan ve Ersöz, 2015, s.139). Günümüzde gelişmiş ülkelerin sağlık politikaları, bireylerin fiziksel aktivite ve yaşam boyu spor alışkanlıkları edinmeleri üzerine dizayn edilmektedir. Örneğin, Hollanda Sağlık, Spor ve Refah (VWS) bakanlığı her bireyin öncelikle sağlıklı yaşam bir sürebilmesi amacı ile vatandaşlarının daha aktif olmasını sağlamak için programlar yürütmektedir (Dinold ve Valkova, 2003, s.50). İngiltere’de sporu yöneten kurumlar her guruptan çocuk ve yetişkin için spor hizmetlerine katılımın, sağlık ve sosyal yararları dâhil pek çok faydalarından yararlanmaktadır (Sporttanddev, 2009). Belçika’da Aile, Spor ve Refah Kurumu (FSW) kurumu toplumdaki tüm bireylerin sağlıklı olarak yaşamlarını

idame etmeleri için sporun önleyici etkilerinden yararlanmak için politikalar üretmektedir.

AB vatandaşlarının sağlıklı olmasını sağlamak ve hastalıklardan korunmaları için pek çok proje yürütmektedir. Bu projelerin en kapsamlısı “Be Active” sloganı ile tüm Avrupa’nın hareketliliğini artırmaya yönelik olarak yürütülen fiziksel aktivite programıdır. Ülkemizde de Sağlık Bakanlığı bireylerin her gün on bin adım atmasına yönelik “On Bin Adım Projesini ” başlatmış, fakat yaygınlığı henüz tam olarak sağlanamamıştır.

2.8.4. Entegrasyon (Uyum) Sporu

Günümüzde bir ulusun sosyal uyum (entegrasyon) kalitesi; ülkede yaşayan kadın ve erkek her bireyin eşitlik ilkesine bağlı olarak, özgürce düşünebilmesini ve topluma tam katılımı olarak ifade edilmektedir. Bu da renk, ırk, din, engel vb. gibi ayrımlara maruz kalmadan kişinin hür iradesi ile toplumda yer edinmesi anlamına gelmektedir. Sosyal uyum sadece kâğıt üzerinde düzenlemelerle ya da yasalarla çözülecek bir problem değildir. Ayrıca pek çok sosyal süreci bünyesinde bulundurmaktadır. Sosyal haklardan yararlanma, eğitim, çalışma, rekreasyon faaliyetlerine katılım gibi ortak deneyim alanlarının kullanımını gerektirmektedir (Sibilio, vd., 2008, s.2). Sosyal uyum, toplumun devalüe (değeri düşük) üyelerinin kimliklerini ortadan kaldırarak dostluklar kurmalarına ve topluma uyumunu sağlayan bir kavramdır. Sosyal uyum için üç unsur önemlidir; değerli roller yaratmak, anlamlı etkinliklere katılmak ve uzun süreli ilişkiler geliştirmektir. Aynı zamanda sosyal uyum benlik saygısı ve yaşam kalitesini de geliştirmektedir (TTASPE, 2010). Bir kişinin spor ortamına hangi düzeyde katılacağı, kişinin sosyal uyumu ile ilgili bir süreçtir. Spor ortamına hangi nitelikte katılacağına kişinin kendisinin karar vermesi gerekmektedir. Spor ortamına katılım bir tercihin ve seçimin sonucudur. Aktif ya da pasif katılımcı niteliğinin, dâhil olduğu süreç içerisindeki etkilenme biçimleri de farklılaşmaktadır (Ulseth, 2004, s.97). Bazı boş zaman sporları ve takım sporları, engelli ve engelli olmayan insanların entegrasyonunu teşvik etmektedir. Engelli olan ve engelli olmayanlarla beraber düzenlenen boş zaman spor aktiviteleri; arkadaşlıklar kurmayı sağlar, birlikte olma veya olamama fobisini ortadan kaldırmaktadır (Konar ve Pepe, 2009, s.163). Engelli bireylerde, grup çalışması ve birlikte hareket etme

topluma uyum sağlama açısından spor etkisi son derece önemlidir (Ersöz ve Çınarlı, 2010, s.145). Spor, bireylere bir gurubun üyesi olma, gurup içi dinamikleri oluşturma ve gurubun bağlarını güçlendirme gibi toplumsal bağları güçlendirici etkilere sahiptir. Spor, sosyal olgunun oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Gelenekleri ve kurallarıyla kendine has bir yapıya sahip olan spor, kültürel olgular tarafından desteklenen kurumsal bir de kimliği bulunmaktadır. İlk olimpiyatlardan günümüze gelene kadar spor, toplumda statü ve dokunulmazlık elde etme gibi hakların kazanılmasına yol açmıştır. Örneğin, bir kölenin kralın sofrasına oturmasına yol açacak kadar etkileyici güce sahiptir.

Spor, antik oyunlardan çağdaş toplumların oluşturduğu Paralimpik Oyunlara gelinceye kadar toplumların ihtiyaçlarına cevap olacak nitelikte kendisinde geliştirmiştir (Sibilio, vd., 2008, s.3). Spor modern olimpizm kavramı içerisinde ele alındığında, tüm dünya insanlarını kapsayıcı bir nitelikte faaliyet göstermektedir. Hiç bir insanın diğerinden üstünlüğünün olmadığını, rekabetin ve gücün belirli kurallarla uygulandığı bir platform oluşturmuştur (Erdemli, 2012, s.166). Bu platform dünyadaki tüm sosyal sınırları kaldıran ve her türlü ayrımcılığı yasaklayan medeniyetin oluşumuna yol açmaktadır. Gelişmişliğin ve modernliğin ayrılmaz bir parçası haline gelen spor, sosyal adaletsizliğin ve uyumun sağlanması için gelişmiş ülkelerin kullandığı önemli bir araç haline gelmiştir. Sporun temel amacı, tüm insanlığı birbirinden ayırmadan sosyal bütünleşmeyi sağlamak olduğu, sporun temel eşitlik ilkesince din, dil, ırk, kültür, dünya görüşü, yaş, cinsiyet, gelir ve eğitim seviyesi, fiziksel/zihinsel engel durumu vb. ayrımı olmaksızın herkesi ortak bir platformda bir araya getirdiği, yeni dönem sosyal politikaların kapsadığı gruplar ve temel çerçevesi düşünüldüğünde; spor ile sosyal politika bağının aslında ne kadar güçlü olduğu görülebilmektedir. Geniş anlamda sosyal politika bağlamında sağlık, eğitim ve gelir dağılımında adaletsizlik ve yoksulluk sorunu ile bağı kurulabilecek spor, yeni dönem sosyal politikalar bağlamında da sosyal dışlanma, ayrımcılık, genç, çocuk, engelli, yaşlı vb. haklarının korunması ile ilişkilendirilebilecektir. Öncelikle sağlık ve eğitim için herkese şart koşulan sportif faaliyetler, topluma eşit olarak katılmakta zorluk çekenler (engelliler, güç koşullar/risk altındaki çocuklar, kurum bakımı altındaki çocuklar, gelir seviyesi düşük olan bireyler vb.) için fırsatlar yaratmaktadır. Bununla birlikte yine topluma eşit olarak katılmakta zorluk çeken

bireylerin sosyal dışlanmanın, ayrımcılığın ve gelir adaletsizliğinin sonuçlarının önlenmesi amacıyla spora katılımlarını gerektirmektedir (Yerlikaya ve Öcal, 2015, s.40). Uyum sağlama kavramı içerisinde engelli bireylerin spor yapma olanaklarının artırılması ile özel eğitim fırsatlarının sağlanmasında etkili bir araçtır. Engelli bireyin, davranışsal olarak gelişiminin sağlanması ve diğer engelli kişilerle uygun ortamlarda bir araya gelmesi sosyal çevresinde çeşitliliğe yol açmaktadır (Atay, 1995, s.98). Sporda oluşan bu süreçler, engelli bireylerin topluma katılımlarını inceleyen iki modeli de destekleyici nitelikleri bulundurmaktadır. Modellerden biri bireylerin yaşamsal durumlara katılımları ile ilgiliyken, diğer bilimsel model bireylerin sosyo-kültürel bağlamda sosyal katılımı, günlük yaşam etkinliklerine ve sosyal rollerdeki performansları ile ilgilenmektedir (Baker ve ark., 2013, s,44). Burada sporun etkileri yaşamsal durumlarını fonksiyonel olarak artırarak desteklemekte, sosyal durumlarını da hem çevresel hem de bireysel olarak artırmaktadır.

AB’nde sporda sosyal uyumun artırılması, ilk olarak HELIOS (1988-1992) ve HELIOS II (1993- 1996) programları sürecinde görülmektedir. Bu süreç ile başlayarak üye ülkelerin ekonomik ve sosyal uyum, fırsat eşitliği ve bağımsız yaşam konularında bilgi paylaşımında bulunmaları için bir platform oluşturulmuştur. Bu platformda eğitim bakanlıkları, engelli çocuk ve gençlerin boş zaman faaliyetlerini değerlendirme kararları alınmıştır (Avrupa Konseyi, 2003). Spor yolu ile sosyal uyum kavramı AB raporlarında ve stratejilerinde pek çok alanda bahsi geçen önemli bir başlıktır. AB ülkeleri mülteci, göçmen, engelli ve dezavatajlı diye nitelendirdiği bireylerin sosyal uyumunu artırmak için çalışmalar yapmaktadır. AB spor alanında da yaptığı stratejilerde sosyal uyum başlığını ele alarak değerlendirmektedir. Uluslararası kararlarda spor ortamında her türlü ayrımcılığı, ırkçılığı ve hak mahrumiyetinin önüne geçilmesi için kendi içerisinde de düzenlemeler yapmaktadır. Bu kapsamda AB kendi içerisinde; sporda ırkçılık, yabancı düşmanlığı, homo-fobi ve benzer hoşgörüsüz davranışlarla mücadeleye hizmet eden faaliyetleri desteklemektedir (Avrupa Komisyonu, 2010b).

Dünya ve Avrupa’da faaliyet gösteren uluslararası kuruluşların, az gelişmiş bölgelerde sosyal gelişimi sağlayacak araçları kullanma çabasına sporunda önemli katkıları vardır. Kadınlar ve kız çocukları sağlam ya da engelli durumda olmaları

fark etmeksizin, topluma dâhil olmaları, eğitim olanaklarından yararlanmaları ve meslek edinmeleri amacıyla spor ortamına teşvik edilmektedir. Dezavantajlı olarak görülen her kesimden bireyin göçmen, azınlık, mülteci, engelli olarak kadın, çocuk ya da erkek olması ayırt edilmeksizin spor yapma haklarının olması gerekliliği uluslararası pek çok sözleşme ile desteklenmiştir. AB özellikle sınır aşan proje ve ağların desteklenmesi vasıtasıyla, engelli insanların Avrupa spor müsabakalarına ve engelli insanlara özgü organizasyonlara katılımını teşvik etmektedir. Bu bağlamda, engelli insanlara özgü spor aletleri ile bağlantılı araştırmaları teşvik etmektedir. Sporda kadınların öncü pozisyonlara girişini ve mağdur kadınların spora girişine hizmet eden sınır aşan projeleri desteklemektedir. Bu bağlamda, sporcu öncü pozisyonlardaki kadınları Avrupa ağına eklemektedir. Özellikle tehlikeye düşen ve mağdur grupların sosyal uyumunun teşviki için sınır aşan projeleri desteklemektedir (Öz, 2012, s. 638). Bu doğrultuda uluslararası yeni fonlarda oluşturulmaktadır. AB 14 ülkenin katılımı ile 2013 yılında engellilerin sosyal uyumlarını sağlamaya yönelik olarak oluşturulan bir fonda toplam 3.995.096.20 Euro toplanmış ve bu para sadece bu amaç için harcanmıştır. Bu fona, Almanya 700.000 Euro, Fransa 645.000 Euro ve İngiltere 545.000 Euro aktarmıştır. Fonda toplanan miktar proje karşılığı olarak engelliler alanında çalışan kuruluş ve STKlar aracılığı ile dağıtılmıştır (Eurostat, 2013b). Sosyal uyum ile ilgili yapılan projelerde spor, öncelikli alanlar içerisinde bulunmaktadır. Çünkü, sosyal uyumu artıracak pek çok önemli olguyu içerisinde barındırması ve hızlandırıcı nitelikleri bulunmaktadır. Sportif Sosyal Entegrasyon için Avrupa Birinciliği Ödülü, Avrupa Kentsel Güvenlik Forumu (EFUS) tarafından 2016'da verilmiştir. Bu forum bir Erasmus+ Sport projesidir. Spor faaliyetleri, özellikle amatör düzeyde, toplumsal bağ kurmada ve sosyal uyumun güçlenmesinde rol oynamaktadır. EFUS, şiddeti, ırkçılığı ve hoşgörüsüzlüğü iyi uygulamaların transferi yoluyla azaltmaya yönelik olarak yerel makamlar ve spor organizasyonlarıyla çalışmaktadır.

Bu projede, spor organizasyonları ve yerel makamlar arasındaki işbirliğini teşvik etmek amacıyla bir 'Spor Ortaklığı' kurulmuştur. Projenin başlıca hedefleri şunlardır:

- Toplumsal uyumu iyi uygulamalar yolu ile güçlendirmek;
- Spor yolu ile ayrımcılığa ve ırkçılığa karşı birlik mesajları iletmek;

- Sosyal güvenlik ve belediye hizmetleri arasında spor yolu ile yerel baz da işbirliği uygulamalarını geliştirmek;
- Spor yoluyla sosyal içerme stratejileri geliştirmede yerel ortakları dâhil etmektir.

Beş proje arasından “Sosyal Uyum İçin Spor” başlıklı ‘Yerel Spor Günleri’ projesi ödül kazanmıştır. EURO 2016 Avrupa Futbol Kupasına ev sahipliği yapan Saint-Denis şehri, ödül törenine ev sahipliği yaparak projeye dâhil olmuştur (Avrupa Komisyonu, 2017b).

2.8.5. Paralimpik Oyunlar

Dünyada ilk defa engelli bireylerin bir arada yarıştıkları oyunlar, Stoke Mandeville Oyunları 1948 yılında İngiltere’de yapılmıştır. İki rehabilitasyon merkezi arasında 16 katılımcının yarışması ile gerçekleşmiştir. Rehabilitasyon sonuçları arttırmak için sporun kullanılması alışılmadık olmamasına karşın, bu konsept süratle kabul edilmiştir. Sadece 3 yıl sonra iki ülkeden (İngiltere ve Hollanda), 11 hastaneden 126 hasta ile 4 spor dalında (okçuluk, oturarak voleybol, cirit ve bilardo) yapılmıştır. 1951 yılında Hollanda’dan gelen sporcuların oyunlara katılımı ile Uluslararası Paralimpik Hareket doğmuştur. İlk Paralimpik Oyunları 1960 yılında Roma’da başlamıştır. Oyunlarının o zamanki ismi “Dünya Felçliler Oyunu” dur. 16 sene sonra 1976’da ilk Kış Paralimpik Oyunları İsveç’in Örnköldsvik kentinde organize edilmiştir. O tarihten itibaren Kış Paralimpik Oyunları, Kış Olimpiyat Oyunlarına paralel olarak dört yılda bir yapılmaktadır. 1992 Tignes-Albertville’den beri Kış Paralimpik Oyunları, Kış Olimpiyat Oyunlarının yapıldığı kentte yapılmaktadır. 1992 yılında alınan karar gereği Kış Olimpiyat Oyunları ile Yaz Olimpiyat Oyunları arasında iki yıl fark olması kararlaştırılmış ve uygulanmaya konulmuştur. 1998 yılında ilk kez Paralimpik Kış Oyunları bir Avrupa Ülkesi dışında Nagano/Japonya’da yapılmıştır (IPC, 2016b). Bu başarıya dayanarak 2001 yılında IPC ve Uluslararası Olimpik Komite (IOC) arasındaki ilişki, "tek sözleşme, tek şehir" modelinin benimsenmesiyle benzeri görülmemiş bir işbirliği seviyesine ulaşmıştır (Tweedy ve Howe, 2011, s.15). IOC ve IPC, karşılıklı yarar sağlayan ilişkilerini güçlendirmeye devam etmektedir. 2018 yılı Pyeongchang Kış Oyunları ve

2020 yılı Yaz Oyunları da dâhil olmak üzere "tek sözleşme, tek şehir" anlaşması olarak uzatılmıştır.

Paralimpik oyunlar, eşitlik ve temel haklara sahip olma durumundan doğarak, engelli bireylerin spor faaliyetlerine katılımının önemini anlaşılmasını sağlamıştır. Paralimpik oyunlar 60 yıldan uzun bir süre önce Stoke Mandeville oyunlarındaki mütevazı başlangıcından bu yana, dünya çapında seçkin bir spor organizasyon halini almıştır (Konar ve Pepe, 2009, s.161; Gütt, 2013, s.3). Paralimpik Oyunlar 1960 yılında Roma'da 23 ülkeden 400 sporcuyla başlayıp, 2016 Rio Oyunlarında 159 Ulusal Paralimpik Komitesinden 4,342 sporcuya ulaşmıştır (Wikipedia, 2017). Paralimpik Yaz Oyunlarından 16 yıl sonra İsveç'te 13 ülkeden 5 dalda, 250 sporcunun katılımıyla başlayan Paralimpik Kış Oyunları, Soçi'nin ev sahipliğinde düzenlenen 11. Paralimpik Kış Oyunlarına 46 ülkeden 575 sporcu katılmıştır. Paralimpik Oyunlarının, Olimpiyat Oyunlarına paralel devasa bir organizasyon olma yolunda ilerlediği görülmektedir (Cheri, Stuart ve Willick, 2012, s.851).

Paralimpik hareket tabandan elit düzeye kadar tüm para-sporculara, spor yapma olanağı sunmak isteyen bireyler ve örgütlerden oluşan küresel bir ağ olup, aynı zamanda tüm dünyaya eşit fırsat sunma isteği ile bir araya gelmiştir. Paralimpik hareket için ana değerler cesaret, kararlılık, esinlenme ve eşitlik temel ilkeleridir (IPC, 2015).

2.8.5.1. Uluslararası Paralimpik Komitesi (IPC) ve Yapısı

Uluslararası Paralimpik Komite (IPC) engelli olimpiyat oyunlarının düzenlenmesi için yetkili kurumdur. IPC' nin altında Bölgesel Paralimpik Komiteler (NPCs) dünyada paralimpik sporun gelişim stratejileri doğrultusunda, bölgesel birimler kurmakta ve yaygınlığını artırmak için çalışmalar yürütmektedir. NPCs, Afrika, Amerika, Asya, Avrupa ve Okyanusya olarak beş kıtada faaliyet göstermektedir. Her ülkenin IPC temsilcilikleri, o ülkedeki resmi paralimpik sporlarının uluslararası temsilcisidir. IPC, yaz ve kış sporlarının dünya genelinde yaygınlığını artırtırmak için bölgesel müsabakalar düzenlemektedir. IPC' nin ana stratejisi engelli sporuna katılımı artırmaktır. Ülkemizde içerisinde bulunduğu Avrupa Paralimpik Komitesi (EPC) Avrupa genelinde engelli sporunu temsil

etmektedir. Türkiye Milli Paralimpik Komite (TMPK) ülkemizde engelli sporunun uluslararası temsilciliğini yapmaktadır.

Dünya Engelliler Federasyonları, IPC ve ISOD ile birlikte para sporlarının dünya genelinde yaygınlığını artırmak amacı ile organizasyonlar düzenlemektedir.

ISOD şunlardan oluşmaktadır:

CPISRA: Cerebral Palsy Uluslararası Spor ve Rekreasyon Derneği

IBSA: Uluslararası Görme Engelliler Spor Federasyonu

INAS-FID: Uluslararası Zihinsel Engelliler Spor Federasyonu

IWAS: Uluslararası Tekerlekli Sandalye ve Ampüte Spor Federasyonu (IPC, 2017).

Dünya Paralimpik Spor Dallarının Temsilcileri;

- World Para Alpine Skiing (Dünya Para Alp Kayağı),
- World Para Athletics (Dünya Para Atletizm),
- World Para Biathlon (Dünya Para Biatlon),
- World Para Cross Country Skiing (Dünya Para Kros Kayağı),
- World Para Ice Hockey (Dünya Para Buz Hokeyi),
- World Shooting Para Sport (Dünya Atıcılık Para Sporları),
- World Para Snowboard (Dünya Para Snowboard),
- World Para Swimming (Dünya Para Yüzme),
- World Para Dance Sport (Dünya Para Dans Sporları),
- World Para Powerlifting (Dünya Para Halter) federasyonlarıdır (IPC, 2016c).

IPC, beş kıtada 160 Ulusal Paralimpik Komite (NPC) ve dört spesifik Uluslararası Engelli Spor Organizasyonu (ISOD) ve Dünya Engelli Sporları Federasyonları ile çalışmaktadır. Organizasyonun seçilmiş temsilcileri tarafından oluşturulmuş demokratik bir tüzüğü ve yapısı vardır. IPC paralimpik sporun dünya çapındaki idari organıdır ve on spor dalı için uluslararası federasyonlar şeklinde hizmet vermektedir. IPC, Yaz/Kış Oyunlarını, Dünya Şampiyonalarını ve diğer engelli yarışmalarını koordine eder ve denetler. Aynı zamanda sporcuların yerel, ulusal ve uluslararası seviyelerdeki gelişimlerini ve istihdamını desteklemektedir (IPC, 2013).

Uluslararası Federasyon rolünde IPC aşağıdaki rolleri yerine getirmektedir;

- Kurallar, sıralamalar, kayıtlar ve sporcu sınıflandırması gibi tüm teknik yönlerin yönetimi,

- Dünya Şampiyonaları ve diğer yerel organizasyon komiteleri ile koordinasyonlu müsabakaların denetimi,
- Finansal yönetim ve idaresi,

Her bir sporun tanıtımı ve uluslararası ağların kurulmasını sağlamaktır. IPC'nin, ilgili paydaşların ve IPC spor temsilcilerinin bu on spor dalının bağımsız bir şekilde yönetilmesini arzulamaktadır (IPC, 2017).

Uluslararası engelli spor organizasyonları, engelli sporcuları bir engel grubuna ya da çok özel bir spor dalında limitlemektedir. Ayrıca IPC bir şemsiye organizasyon olarak her türlü sporu temsil etmektedir.

IPC Vizyonu; Paralimpik sporcuların sporla ilgili üstünlük ve ilham kazanmasına olanak tanıyarak dünyayı ayaklandırıp, coşturmaktır.” Vizyonun içindeki her kelime IPC'nin esas amacını belirtmek için açık bir anlama sahiptir.

Olanak Sağlamak: Organizasyon olarak IPC'nin öncelikli rolü; sporcunun yetkilendirilmesinden özgür iradesine geçişinin koşullarını oluşturmaktır.

Paralimpik Sporcular: IPC aktivitelerinin hedefi, Paralimpik sporcular kapsamında onları en alttan en elit seviyeye temsil etmektir.

Spor da Üstünlük: Spor merkezli organizasyon hedefi oluşturmak ve sporda başarı sağlamaktır.

İlham ve Dünyayı Coşturmak: Sonuç olarak, IPC dünyayı engelli insanlar için daha iyi hale getirerek katkı sağlar. Bunu başarmak için organizasyonlar ve Paralimpik hareketin teşviki bir bütün olarak önemlidir (IPC, 2015).

2.8.5.2. Paralimpik Sporcuların Sınıflandırılması

Fonksiyonlara Göre Uluslararası Sınıflama Sistemi; engelliliğin sınıflandırılmasında kişinin bedensel, zihinsel, ruhsal, işitsel ve duyuşsal yeteneklerinin azalması ve/ya kaybedilmesi; kişinin aktivitelerinin ve katılımının sınırlanması; keza kişisel ve çevresel faktörleri de içine alan çok boyutlu bir değerlendirme sistemidir (ÖZİDA, 2008). Paralimpik sporcuların rekabetlerinin adil bir şekilde düzenlenmesi için engelin seviyesine ve işlev durumuna dayalı rekabet ortamı oluşturulmuştur. IPC sınıflandırma sistemi sporcuların rekabetlerinin düzenlenmesi için gururlandırılmıştır. Gururlandırmalar, cinsiyet, yaş, engel durumu ve engelin durumu göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Farklı beceriler

gerektiren ve materyal ile yapılan sporlar için de ayrı sınıflandırmalar yapılmıştır. Örneğin; tekerlekli sandalye, kürek ve atıcılık gibi spor dalları ayrılmıştır. Çünkü her spor dalı için engel derecesinin önemi farklılaşmaktadır. Bu sebepten sportif performansa en az etkisi olacak şekilde, spor dalları da kendi içerisinde değerlendirilmiştir.

“Sınıflandırmalar üç adımda belirlenmektedir, bu sınıflandırma yapılırken daha önce yapılan panellerde ve eğitimlerde elde edilen sonuçlar IPC tarafından göz önünde bulundurulmuştur.

1. Sporcuda bulunan bozukluk, bu spor dalı için uygun mudur?
2. Sporcunun var olan bozukluğu, sporun asgari engellilik şartına uygun mudur?
3. Hangi spor sınıfı, sporcunun aktivite sınırlamasını en doğru şekilde açıklar? (IPC, 2013).

Uygun Değer Düşüklüğü

Engelli sporunda ilk adım, sporcunun sakatlık seviyesinin spor sınıflandırılmasına uygun olup olmadığıdır. IPC'nin oluşturduğu el kitabında (Handbook) Paralimpik Hareket on (10) uygun bozukluğun türlerini tanımlar (IPC, 2016a).

On uygun bozukluğun açıklanması;

1. Engelli kas gücü
2. Pasif eklem bozukluğu
3. Kol ve bacak eksikliği
4. Bacak eksikliği
5. Bacak uzunluğu farkı
6. Boy kısalığı
7. Hipertoni
8. Ataksi

9. Görme bozukluğu

10. Zeka yetmezliği

Dünya Sağlık Örgütü Uluslararası Sınıflandırması, Paralimpik Hareketin işleyişine uygun şekilde tanımlanan, uygun değer düşüklüğü çeşitlerini kabul etmektedir” (IPC, 2016a).

Asgari Engellilik Kriterleri

“Paralimpik sınıflandırma kuralları bir sporcunun spor dalına geçerli kabul edilmesi için, uygun bir değer düşüklüğü olması gerekir. Bu değerlendirme asgari sakatlık kriterleri olarak adlandırılır. Asgari sakatlık kriterlerinin sporcular için örnekleri; boy kısalığı için en fazla yükseklik ya da uzuv eksikliği için amputasyon bir seviye olabilir. Asgari sakatlık kriterleri spor faaliyetleri ile ilgili bozuklukların etkisini değerlendiren bilimsel araştırma temelinde belirlenmelidir. Bu ise, belirli bir değer düşüklüğünü, spor dalının performansı üzerinde etkilerinin olduğunu garanti edilebilir. Asgari sakatlık kriterleri spora özgüdür, çünkü her spor faaliyeti farklılık gösterir. Bunun bir sonucu olarak, bir sporcu bir spor dalının kriterlerine uygun olabilir, ama başka spor dalı kriterlerine uygun olmayabilir. Bir sporcu, bir spor dalında rekabet için uygun değilse, sporcuda hakiki bir bozulma olması söz konusu değildir. Bu bir Paralimpik spor yasasıdır” (IPC, 2013).

IPC Spor Sınıflandırması

Bir atlet, bir spor dalı için sınıflandırma paneline uygunsa, atletin yarışacağı spor kriteri ona göre değerlendirecektir. Adil rekabet için benzer aktivite sınırlaması olan sporcu ile spor dalının kriterine uygun olan başka bir sporcu yarışmış olacaktır. Bu da yine spor dalı sınıflarının farklı sporlarda farklı olacağı anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bir spor dalı sınıfı, mutlaka aynı yetmezliği olan sporcular ihtiva etmediği anlamına gelir. Farklı bozukluklar benzer aktivite kısıtlılığına yol açar, bu tür engelli sporculara birlikte rekabet için izin verilir. Atletizm ve tekerlekli sandalye yarışında parapleji ve bacak amputasyonları olan sporcuları birlikte yarışırken görmeyişin nedeni budur. Sadece bir spor sınıfı olan sporlar dalları (Örn: buz hokeyi, kayak, ağırlık kaldırma) vardır. Diğer taraftan, farklı disiplinlere sahip sporların

varlığı (koşma, atlama ve atma yarışları) 10 geçerli bozukluğu kapsayan sporcuları için IPC atletizmi 52 farklı sınıfa sahiptir (IPC, 2016b).

Engelliler tarafından sportif faaliyetlerin yapılabilmesi için olimpik kurallara bağlı kalmak kaydıyla bazı yerel kurallar geliştirilmiştir. Hangi engellinin ne tür sporlar yapabileceğine dair engelli sporcular arasında eşitliği sağlamak ve grupları olabildiğince homojen kılmak amacıyla fonksiyonel sınıflandırma cetvelleri getirilmiştir (IPC, 2013). Engelli bir sporcunun, bedensel yetenekleri kendisinden daha fazla olan bir grup içinde yarışmaya girmesi, ya da kendi yeteneklerini aşırı bir dereceye zorlaması, sürekli başarısızlığa yol açacağından, sporcuyu olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle fonksiyonel sınıflandırma büyük önem taşımaktadır. Çeşitli fiziksel engelliler, engelli gurupları ve pek çok engelli kişi doğa sporları ve ekstrem sporlara katılmaktadır. Kar amacı gütmeyen kuruluşlar örneğin; Uyarlamalı Aksiyon Sporları gibi organizasyonlar engelli teknolojisinin ve farkındalığının artması sayesinde katılım oranı da giderek artmaktadır (Atalay Güzel ve Kafa, 2015, s.73).

2.8.5.3. Paralimpik Oyunların Tarihsel Süreci ve Katılımcı Nitelikleri

Tablo 2.4. Paralimpik Yaz Oyunları ve Katılımcı Sayıları

YIL	ŞEHİR	KATILAN ÜLKE SAYISI	KATILAN SPORCU SAYISI
1952	Stoke Mandeville	2	130
1960	Roma, İtalya	23	400
1964	Tokyo, Japonya	21	375
1968	Tel Aviv, İsrail	29	750
1972	Heidelberg, Almanya	43	984
1976	Toronto, Kanada	38	1657
1980	Arnhem, Hollanda	42	1973
1984	Stoke Mandeville, Büyük Britanya & New York, USA	41 (UK) 45 (USA)	1100 (UK) 00 (USA)
1988	Seoul, Kore	61	3013
1992	Barcelona, İspanya	82	3021
1996	Atlanta, USA	103	3195
2000	Sydney, Avustralya	122	3843
2004	Atina, Yunanistan	136	3806
2008	Pekin, Çin	150	4000
2012	London, Büyük Britanya	164	4250
2016	Rio, Brezilya	160	4350

Tablo 2.5. Paralimpik Kış Oyunları ve Katılımcı Sayıları

Yıl	Şehir	Katılan Ülke Sayısı	Katılan Sporcu Sayısı
1976	Örnsköldsvik, İsveç	17	250
1980	Geilo, Norveç	18	350
1984	Innsbruck, Avusturya	21	457
1988	Innsbruck, Avusturya	22	397
1992	Tignes-Albertville, Fransa	24	475
1994	Lillehammer, Norveç	31	492
1998	Nagano, Japonya	32	571
2002	Salt Lake City, USA	36	416
2006	Torino, İtalya	39	477
2010	Vancouver, Kanada	45	650
2014	Sochi, Rusya	46	575

Paralimpik Yaz Oyunları 1952 yılında 2 ülkeden 130 sporcunun katılımıyla, Paralimpik Kış Oyunları ise 1976 yılında 17 ülkeden 250 sporcu ile başlamıştır. En son yapılan Paralimpik Oyunlara katılım durumlarına bakıldığında, son kış oyunlarına 46 ülkeden 575 ve son yaz oyunlarına 160 ülkeden 4350 sporcu katılım sağlamıştır. (Legg ve Steadward, 2011, s.1103).

2.9. Spor

Spor kavramının içerik olarak anlamına bakıldığında; spor, bireysel veya grup olarak yapılabilen, içinde kendine has kuralları barındıran, genelinde bir yarışmaya dayanan, bedensel ve zihinsel yetilerin gelişimini sağlayan, toplumlar arası ilişkilerin artmasına katkıda bulunan, belirli kurallar çerçevesinde bireysel veya grup, araçlı veya araçsız biçimlerde bazıları tarafından meslek olarak tercih edilebilecek, bazıları tarafından ise boş zaman faaliyeti olarak yapılabilecek eğlendirici ve eğitici bir uğraştır (Atasoy ve Kuter, 2005, s.13)

Günümüzde spor kavramının kapsam alanı, bebek sporu, okul öncesi spor, çocuk sporu, gençlik sporu, okul sporu, kulüp sporu, yaşam boyu spor, performans sporu, tatil sporu, müessese sporu, iş yeri sporu, ıslahevi-hapishane sporu, yaşlılarda spor, kadın ve spor, engelliler sporu, rehabilitasyon sporu, aile sporu, entegrasyon sporu, kronik hastalıklar ve spor, herkes için spor, sağlık sporu vb. gibi değişik içerik ve organizasyon yapıları, farklı karakteristikleri olan formlarıyla oldukça geniş bir yelpazeye yayılmıştır (Konar ve Yıldırım, 2012, s.209).

Bu kadar geniş ve kapsamlı bir kavram olan sporun çeşitli şekillerde tanımları bulunmaktadır. Avrupa Konseyi sporu, fiziksel olarak formda olmak, ruhsal sağlığı korumak veya iyileştirmek, sosyal ilişkiler oluşturmak, her düzeydeki rekabette sonuç elde etmek amaçlarıyla, rastlantısal veya organize katılım yoluyla gerçekleşen her türlü fiziksel faaliyet olarak tanımlamaktadır (Avrupa Konseyi, 2001; Avrupa Konseyi, 2007a; Janet ve ark., 2013, s.6).

Birleşmiş Milletler (BM) sporu, kalkınma sonucu ortaya çıkan bir ürün değil, aksine kalkınmanın itici bir gücü olduğunu ve Milenyum Kalkınma Hedeflerine hizmet eden bir araç olarak görmektedir (BM, 2012). Ayrıca spor, sadece iyi düzeyde hayat standardına sahip kişilerin değil, mülteci kamplarında ya da yoksul semtlerde yaşayan muhtaç ve savunmasız kişilerin de günlük hayatını olumlu yönde etkileyebilmektedir. Spor ayrıca disiplin, güven, liderlik gibi becerilerin kazanılması, hoşgörü, işbirliği, saygı ve emeğe değer verilmesi gibi temel ilkelerin öğrenilmesi için fırsat yaratmaktadır (BM, 2012).

Araştırmacılar ve uluslararası kuruluşlar sporu farklı şekillerde tanımlamıştır. Toplumsal uygulamalar açısından spora bakıldığında, sporun pek çok simgesel ve toplumsal işlevleri olduğu görülmektedir. Sporun bütünleştirici, birleştirici ve

eğitimsel işlevi yanında günlük yaşamın bazı ihtiyaçlarını güvence altına almaya yönelik bir işlevi de olduğu görülmektedir (Armağan, 1981, s.56).

Kısacası spor, her şeyden önce insan unsuruna hitap ettiği için, amaç ister sağlıklı ve iş verimi yüksek bir toplum yaratmak olsun, ister geleceğe güvenle bakabilecek yapıcı, yaratıcı ve sağlıklı bir gençlik yetiştirmek olsun, ister sosyal çözülmeye ve yabancılaşmaya karşı kullanılacak bir amaç olması özelliğiyle, günümüzde çok etkin ve vazgeçilmez bir sosyal olgu durumuna geldiği açık bir gerçektir (Yıldıran ve Yetim, 1996, s.38).

2.9.1. Spor Sektörü ve Ekonomisi

Dünya'daki pek çok insan farklı nedenlerden dolayı spor aktivitelerine gönüllü olarak katılmaktadır. Bu katılım profesyonel ve amatör sporlar, rekreasyon ve eğlence, sağlık, stresten uzaklaşma, kendini iyi hissetme ve yeni insanlarla iletişim kurma (sosyalleşme) gibi nedenlerle farklılaşmaktadır. Spora olan ilginin artmasında saydığımız bu nedenlerin yanında, spor dallarının çeşitliliği, spora katılım şanslarının artması, sporun yazılı ve görsel medyada fazla yer bulması, sporun hızla yayılmasını sağlayan internet ortamı (sosyal medya), spor organizasyonları (yerel, ulusal ve uluslararası) ve spor turizmindeki gelişmelerin de önemli etkenleri bulunmaktadır.

Talimciler'e (2008, s. 95) göre spor, toplumsal yaşam içerisinde yer edinen ve kültürün üretilip yayılmasına katkıları bulunan bir alan olarak, egemen ideolojilerin oluşturulmasında ve toplumsal refahın oluşmasına katkı sağlamaktadır. Küreselleşme, bir yandan ideolojik gelişmelere taban hazırlarken, diğer bir taraftan spor ürün ve hizmetlerin üretilmesi, pazarlanması, tüketimi ve bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için gerekli istihdamı sağlayarak dünya ekonomisinin önemli bir unsuru olmuştur.

Özellikle gelişmiş ülkelerde meydana gelen zenginleşme ve gayri safi yurtiçi hasılanın artması, çalışma sürelerinin azalması ve boş zamanların çoğalması, artan boş zamanlar da insanların çağdaş yaşamın gereği olan sportif faaliyetlere katılma çabaları spor sektörünün gelişimine neden olmuştur. Spor sektörü, lokomotif spor kulüpleri ve spor ekipmanları üreten firmalar sayesinde özellikle, ABD ve Avrupa'da hızlı bir gelişim göstermektedir. Almanya'da 46,677 milyon Euro ve 1.146.234

kişilik istihdam, İngiltere’de 39,860 milyon Euro ve 632,400 kişilik istihdam, Fransa’da 21,607 milyon Euro ve 416,537 kişilik istihdam, Hollanda’da 5,828 milyon Euro ve 141,896 kişilik istihdam, Belçika’da 3,043 milyon Euro ve 71,416 kişilik istihdam olanağı sağlayarak kalkınmanın itici güçlerinden biri halini almıştır (Avrupa Komisyonu, 2012c).

Avrupa Sağlık ve Fitness Pazarlama Raporu (EHFMR) 2015 yılı raporuna göre, Türkiye, 48 ülke içinde en hızlı büyüyen sektör olarak görülmektedir. Ülkemizin % 2,3’ü spor salonlarına gitmektedir. Küresel wellness ve fitness sektörü, yaklaşık 85 milyar Euro iken, sporcu gıdaları ve ekipmanları ile 100 milyar doları bulmaktadır. Sektörde en büyük pazar olan Avrupa, 2014 yılında 5,5 milyar Euro artışla 25 milyar Euroya ulaşmıştır. Fitness ve wellness salonlarına Almanya’da 9.100.000 üye, İngiltere’de 8.300.000 üye, Fransa’da 5.000.000 üye, Hollanda’da 2.700.000 üye, Belçika’da 350.000 üye, Türkiye’de ise 420.000 üye bulunmaktadır (EHFMR, 2015). Türkiye’de spor salonlarına üye sayılarından da anlaşılacağı üzere hızlı gelişim gösteren bir alan olmasına rağmen, nüfusa oranladığımızda diğer ülkelere göre oldukça düşük seviyelerdedir.

Amerika’da altıncı büyük endüstri kolu olan spor, 213 milyar dolarlık bir iş hacmi ile spor pazarlamacıları için hedef tüketicilere ulaşmak ve yeni yöntemler geliştirmektedir (Brown, 2003, s. 48). Rakamlardan anlaşılacağı üzere modern dünyada insanların spor yapma ihtiyaçları gün geçtikçe artmaktadır. Artan ilgi spor sektörünün hacmini genişletmektedir. Bu örneklere Olimpiyat ve Paralimpik Oyunlar, dünya ve kıta şampiyonaları, ligler ve kupalar gibi her spor dalına ait karşılaşmalar eklendiğinde devasa bir sektörden bahsetmek mümkündür. Spor endüstrisinde meydana gelen istihdam değişiklikleri bu sektörün gelişimi konusunda önemli ipuçları vermektedir. Spor faaliyetleri sosyal bir olgu çerçevesinde topluma benimsetilmektedir. Böylelikle spora olan ilginin doğması, spor ürünlerine olan talebi de arttırmaktadır. Talepte meydana gelen artışın karşılanması için ise üretim faktörlerinden biri olan, işgücünün de miktarının arttırılmasını gerektirmektedir. Spor endüstrisinde talep genellikle iki şekilde olmaktadır. Bunlardan birincisi, sportif faaliyete katılım için gerekli ürüne yönelik talep ve ikincisi ise sportif faaliyetin gerçekleşmesi/izlenmesine yönelik taleptir. İki talep yaratan unsurun üretilmeleri için işgücüne ihtiyaç vardır. Spor organizasyonları (olimpiyatlar, kupalar), spor

endüstrisinde istihdam miktarını etkileyen önemli unsurlardan biridir. Spor organizasyonlarının düzenlenmesi, gerekli altyapı yatırımları gibi pek çok organize faaliyetin yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu sebepten sportif organizasyonlar, spor endüstrisi için önemli bir yere sahiptir (Yavaş, 2005, s.55). Spor organizasyonları yakından incelendiğinde, düzenleniş şekli ile pek çok özelliği bünyesinde bulundurmaktadır. Bugün spor organizasyonlarının ön plâna çıkan en önemli özelliklerinden biri, bu organizasyonları düzenleyen ülkelerde istihdam ve milli gelire katkılarıyla ekonomik fayda sağlamasıdır. FIFA 2002 Dünya Kupası'nı düzenleyen Japonya (4,4 milyar dolar) ve Güney Kore (2,9 milyar dolar) kupa için toplam 7,3 milyar dolar harcamışlardır. Ekonomistler, bu harcamaların ilgili iki ülke ekonomisinin düzeltilmesine yönelik olarak yapıldığını ifade etmektedir. Yapılan bu harcamalar 600.000 kişiye iş imkânı sağlamıştır. Dünya Futbol Kupası gelirlerinden 2002 ve 2006 dünya kupası ev sahipleri Güney Kore'ye 140 milyon dolar, Japonya'ya 46 milyon dolar, Almanya organizasyon komitesine ise 92,2 milyon dolar kaldığı ifade edilmiştir. Hatta kupa geliri yanında tüm diğer gelirlerle birlikte 1994 yılında ev sahipliği yapan Amerika'ya 4 milyar dolar ek gelir sağlandığı öne sürülmüştür. Spor danışmanlık şirketleri ise Güney Afrika'nın bu etkinlik sonucunda 6,6 milyar dolar gelir elde ettiğini ifade etmiştir. Adını Afrika kıtasının güneyine uzanmasından alan yaklaşık 50 milyonluk nüfusa sahip ve gelişmekte olan ülkeler sınıfında bulunan Güney Afrika, ev sahipliği yaptığı dünya kupası hazırlıklarına 2004 yılında başlamıştır. Nüfusun % 40'ı yoksulluk sınırında bulunmasına rağmen yaklaşık 1,2 milyar dolar stadyum inşaatı harcamalarına, 960 milyona yakın alt yapı harcamalarına bütçe ayrılmıştır. Güney Afrika sadece stadyum inşaatı için 1.75 milyar dolar harcamış, ayrıca bu ayrılan bütçeye yapılan ilavelerle 2,5 milyona ulaşmıştır. FIFA ise organizasyon için yapılacak 1,2 milyar dolar harcamanın 700 milyon dolarını Güney Afrika'da yapacağını taahhüt etmiştir. Kişi başı 328 milyar dolar GSYİH ve kişi başına 6,650 dolar gelire sahip olan Güney Afrika, kupa döneminde ekonomisinde % 2,8 büyüme sağlamıştır. Dünya kupasının etkisiyle ekonomisinin tahminen % 3,5 büyüdüğü, % 24'lerde olan işsizlik oranının da organizasyonun etkisiyle düştüğü ifade edilmektedir (Yıldırım, 2012, s.25).

Spor ekonomisinin etkisini analiz etmek ve sınırlarını çizmek adına tanımlamalar yapılmıştır. Parks ve ark. (1998)'na göre spor sektörünün bölümleri şu şekilde açıklanmıştır;

Spor performans bölümü; Bu bölüm içerisinde ligler, yarışmalar veya organizasyonlardaki müsabakalar, etkinlikler, fitness salonları, spor ve rekreasyon merkezleri, devlet kurum ve kuruluşlarına bağlı spor ile ilgili kamplar, tesisler ve organizasyonlar bulunmaktadır.

Spor Promosyon Bölümü; Spor yönetimindeki en popüler alanlardan biri spor promosyon bölümüdür. Kıta şampiyonaları, yerel ve ulusal turnuvalar, spor şirketleri, spor ürünleri üretim ve satış firmaları, federasyonlar, kulüpler, turizm, medya, spor kanalları ve spor ile ilgili daha birçok alan spor yöneticilerinin iş sahası olabilir.

Spor Üretim Bölümü; Bu bölümde spor performans bölümünde ihtiyaç duyulan ve talep edilen ürünler yer almaktadır. Performansı etkiletici her türlü malzemenin üretildiği ve geliştirildiği bölümdür.

Yukarıda sınıflandırılan spor sektörlerine konu olan mal ve hizmetler genel olarak değerlendirildiğinde aşağıda sayabileceğimiz liste bu bölümleri oluşturan alt başlıkları oluşturabilir (Basım ve Argan; 2009, s. 28-30);

- Alt yapı ve zemin uygulamaları için malzeme ve ekipmanlar, spor tesisleri, çevre düzenleme işleri (Oturma yerleri, çit, seyirci giriş ve gişe sistemleri, soyunma odaları ticari üniteler...)
- Spor Bahisleri
- Özel spor ve dinlenme tesisleri
- Genel spor malzemeleri
- Spor giyim
- Fitness ve kondisyon aletleri
- Spor sağlık makine ve ekipmanları
- Wellness sektörü
- Doğa sporları
- Extrem Sporlar
- Bisiklet ve Motosporlar
- Su sporları

- Spor altyapı, Makine ve ekipmanları
- Kış Sporları
- Basketbol pota ve topları
- Tenis, Squash ve Badminton
- Binicilik
- Atıcılık
- Golf
- Küçük tekne ve kanolar
- Yüzme havuzları ekipmanları ve kimyasalları
- Havuz kaplama ve kapatma sistemleri
- Havuz başı mobilya ve aksesuarları
- Buhar odaları, Türk hamamları ve sauna ekipmanları
- Su oyunları ve eğlence üniteleri
- Yazılı ve görsel medya

Eğlence endüstrisi içerisinde spor endüstrisi ile ilişkili ürün grupları olarak da;

- Oyun ve otomatik eğlence makineleri
- Bilardo ekipman ve aksesuarları
- Bowling ekipman ve aksesuar
- Dart, tilt makine ve aksesuarları
- Golf ekipman ve aksesuarları
- Masa tenisi, langırt, air hockey ekipman ve aksesuarları
- Satranç, dama, tavla vb. masa üstü oyunları
- Çocuk eğlence makineleri ve parkları
- Oyun yazılımları
- Her türlü yedek parça ve aksesuarları
- Animatör kıyafetleri ve aksesuarlar
- Rekreasyon amaçlı park ekipmanları ve işletmeler olarak yapılabilir.

Spor sektörü çok farklı sektörlerle beraber ilişki içerisinde büyüme göstermektedir. Sporun ulusal olarak ekonomiye etkileri aşağıdaki gibi tespit edilmiştir.

- Spor ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınmayı sağlar.

- Spor organizasyonları sayesinde yatırımlar artar.
- Spor ve rekreasyon aktivitesi sayesinde turizm faaliyetine olan katılım artar.
- Spor faaliyetleri sayesinde iş gücüne katılım artar.
- İstihdama ve özellikle kadınların iş gücüne katılımına katkı sağlar.
- İç pazarın hareketliliğine ve toplumsal dayanışmaya katkı sağlar.
- Sporda uygulanan vize kolaylıkları sayesinde ülkelerin tanıtım olanakları ve ekonomik girdilerine katkı sağlar.
- Rekabet gücünü artırarak bölgesel dengesizlikleri ortadan kaldırır.
- Spor ve rekreasyon alanları şehrin imar planında, çevresel düzenlemelerin yapılmasına olanak sağlamaktadır.
- Spor ürünleri üretimi teknolojik gelişmeleri destekleyerek sanayileşmeyi desteklemektedir (Kutluay ve ark. 2015, s.325)

2.9.2. Sporun Siyaset ve Politika İlişkisi

Sporla ilgili yaygın görüşlerden birisi “spor ve siyasetin karıştırılmaması gerektiği” şeklindedir. Ancak uygulamada, spor ve siyaseti bir birinden ayırmak zordur. Ülkelerin spor politikaları olması, spor ve siyaset ilişkisine bir örnektir. Spor, ulusal kanun ve kurallara tabiidir. Bu nedenle hükümetler belirli ölçüde ve kaçınılmaz olarak sporla ilgilidirler. Ayrıca, hükümet dışı kuruluşlar olan uluslararası ve ulusal spor kuruluşları da spor konusunda yargıda bulunma ve karar verme yetkisine sahiptir. Bu durum, özünde teknik amaçlar taşıyan spor kuruluşları için, politik bir güç yaratmaktadır (Kissoudi, 2008, s.1689).

Spor ile siyaset arasındaki ilişki, ancak 1990’ların sonlarına doğru akademik camiada ele alınan bir konu haline gelmiştir. Spor ve siyaset ilişkisini açıklayan alakalı üç önemli görüş vardır. Birincisine göre siyaset, sadece yönetsel meseleleri içeren bir terimdir. Bu görüşe göre, bir meselede eğer devlet söz konusuysa o mesele “politik/siyasi” bir hüviyet kazanır. Spor devletlerin düzenlemelerine ve bazen özel uygulamalara muhatap olsa da genel çerçevesiyle devletin hukukuna tâbi olması dolayısıyla, kaçınılmaz olarak siyasidir. İkinci görüşe göre spor; güç mücadelesi, insanların davranışlarını kontrol etme ve etkileme gibi meseleleri içermektedir. Buna göre spor, devletle veya hükümetle doğrudan etkileşimi olmasa bile kendi içinde siyasi mücadelelere sahiptir. Dünyanın her yanında spor, ulusal ve uluslararası

örgütler tarafından kontrol edilmektedir. Bu örgütler kuralları belirler, organizasyonların yapısını, katılımları ve ödülleri düzenler. Federasyonlar ve Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC), her ülkede sadece bir oluşumu resmen tanırlar ve onları muhatap kabul etmektedir. Örneğin, yirminci yüzyılın ikinci yarısında IOC bir kaç senesini Doğu-Batı Almanya, Kuzey-Güney Kore gibi meseleleri nasıl aşacağını karar vermeye çalışmakla geçirmiştir. Bir spor kurumunun tanınması, kaçınılmaz olarak rejimin tanınması anlamına gelmektedir. 1970'te Güney Afrika Cumhuriyeti'nin olimpiyatlardan çıkarılması meselesi ise tamamen ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik sistemden kaynaklanmaktadır (Seval ve Kodaman, 2015, s.54).

Üçüncü olarak; spor, hiç şüphesiz, geniş kitleleri bir araya getirmesi ve uluslararası ilişkilerdeki giderek artan önemiyle beraber, en önemli sosyal ve kültürel yapı olarak görülmektedir. Modern spor, spora gönül vermiş kişi ve kuruluşların çabalarıyla, sosyal inovasyon şeklinde tanımlayabileceğimiz bir evrimle sosyalleşmenin yeni bir formuna dönüşmüştür. Artık spor sosyal ve siyasal bir olgu olarak kabul görmektedir. Spor ve spor etkinliklerinin ortaya çıkmaya başladığı ilk zamanlarda insanlar, sporun kamuoyu nezdinde bu denli etkili ve uluslararası politikada bu derece önemli bir araç olabileceğini tahmin bile edemezlerdi. Hatta özellikle batı Avrupa'da spor, askeri eğitim hatta beden eğitiminin dahi gölgesinde kalıyordu. Özellikle spora çok yakın bir olgu olan beden eğitiminin yirminci yüzyılın başlarında milli kimliği oluşturmada yardımcı bir etken olarak kullanılmasına rağmen, sporun görmezden gelinmesi bugünden tarihe baktığımızda şaşırtıcı gelmektedir. Ancak, 1920'li yıllar sporun hem ulusal hem de uluslararası siyaseti etkilemeye başladığı ve onlar tarafından kullanılmaya başlandığı tarih olmuştur (Seval ve Kodaman, 2015, s.55).

Avrupa Birliği açısından sporun siyasi boyutunda ele alınması gereken bir başka konudur. AB üye ülkelerinde vatandaş olmayan sporcuların vize ve göç prosedürlerinin hızlandırılmasıdır. AB'nin üçüncü ülkelerle gerçekleştirdiği vize kolaylaştırma anlaşmalarının kapsamında, uluslararası spor etkinlikleri katılımcıları ve onlara eşlik eden kişiler yer almaktadır. Bu doğrultuda AB'nin Ukrayna, Moldova, Gürcistan ve Batı Balkan ülkeleri ile yaptığı vize kolaylaştırma anlaşmalarında bu kişilerden vize ücreti alınmaması yönünde düzenleme

bulunmaktadır. AB ile Rusya arasındaki anlaşma gereğince gençlere yönelik uluslararası spor etkinliklerine katılanlardan vize ücreti talep edilmemektedir (Trauner ve Kruse, 2008). Komisyon Beyaz Kitap'ta, bu kapsamda atılacak daha ileri adımların AB'nin spor alanında uluslararası çekiciliğini artıracığına dikkat çekmektedir (Avrupa Komisyonu, 2007a).

Spor ve siyaset, birbirlerinin alanlarına bir hayli dâhil olmuş durumdadır. Bunun en önemli sebebi, sporun politik olarak kullanılabilir alanlar yaratmasıdır. Hükümetler de sporu, sosyalleşmede önemli bir araç olarak görmekte ve kullanmaktadır. Sportif başarılar, hükümetler tarafından siyasi yeni kaynaklar olarak görülmektedir. Ülkemiz basketbol ve futbol takımlarının dünya kupalarındaki ve Avrupa şampiyonalarındaki başarılarının ardından dönemin hükümetleri tarafından da ödüllendirilmelerinin sebebi sadece başarılarını kutlamak ve daha fazlasına teşvik etmek değil, aynı zamanda kamuoyunda sempati kazanmaktır. Devletlerin politikaları iktidara gelen hükümetlerin görüşleri ile değişkenlik göstermektedir. Örneğin İngiltere'de 1990 yılında Conservative Partisinin Sport: Raising The Game politikası daha önceki Sport For All politikasının önüne geçmiştir. Blair hükümeti içerisinde İngiltere'de ele alınan sporun sağlık ve eğitim hedefleri ile birleştirilmesi Conservative ve Labor hükümetlerinin farklı politikalar yürütmesine neden olmuştur (Özgen ve Özbek, 2015).

3. ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN ENGELLİLİK VE SPOR KARARLARI

3.1. BM ve Uluslararası Kuruluşların Engellilik Hakkında Kararları

Birleşmiş Milletler (BM) belgelerinde engellilik kavramı ilk kez 1948 yılında yayınlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde dile getirilse, BM sistemi içerisinde engellilikle ilgili çalışmaların başlama tarihi 1945 yılına dayanmaktadır. Yapılan çalışmalarda, özellikle görme ve işitme engelliler ile bedensel engeller taşıyan bireylerin haklarının artırılmasına odaklanılmış ve rehabilitasyon çalışmalarının önemi vurgulanmıştır. 1950 yılında Cenova Konferansı'nda engellilerin sosyal rehabilitasyonu gündeme alınmıştır. Gündeme alınan konuların başında eğitim, tedavi, mesleki rehabilitasyon ve istihdam konularında uluslararası standartlar önermektedir. 1952 yılında BM tarafından ILO, DSÖ, UNESCO, UNICEF gibi uluslararası organizasyonların katılımının sağlandığı bir toplantı yaparak, yukarıdaki konular ile ilgili yeni bir bakış açısı getirilmiştir. Sonraki yıllarda bu organizasyonların, engellilerle ilgili konularda ülkelere proje ve teknik destek sağlamaları kararı alınmıştır. 1969 yılında BM Genel Konseyi Sosyal Kalkınma ve Kalkınma Sürecine Dair Bildirgesi'ni yürürlüğe girmiştir. Bu bildirmede zihinsel ve bedensel engellilerin topluma tam katılımının artırılması amacıyla sağlık, sosyal güvenlik ve sosyal refah önlemleri alınmasını önerilmiştir. 20 Aralık 1971 yılında engellilerin haklarının uluslararası ve ulusal eylem planlarında, hükümetler tarafından kullanılması amacıyla Zihinsel Engellilerin Haklarına Dair Bildirge yayınlanmıştır.

BM Genel Konseyi tarafından 1975 yılının Aralık ayında Engelli Hakları Bildirgesi yayınlanmıştır. Burada tüm engellilerin haklarının din, dil, ırk, cinsiyet, ideolojik ayırım yapılmaksızın garanti altına alındığı söylenmektedir. Devam eden süreçte 1981 yılı BM Uluslararası Engelliler Yılı olarak ilan edilmiştir. Aynı yıl Viyana'da "Engellilerin Eğitimi, Engelliliği Önleme ve Sosyal Hayata Tam Katılım Konusunda Dünya Konferansı" gerçekleştirilmiştir. 1982 yılında Engelliler İçin Dünya Eylem Programı hazırlanmıştır. Programda engelli bireylerle ilgili konularda oluşturulacak politikalar üç başlık altında toplanmıştır. Bu konular önleme,

rehabilitasyon ve fırsat eşitliğidir. 1982 yılının Aralık ayının üçünde düzenlenen Genel Konseyde, 3 Aralık Dünya Engelliler Günü olarak belirlenmesi kararı alınmıştır. Aynı toplantıda engellilerle ilgili uluslararası bir kalkınma sağlamak amacıyla 1983-1992 Birleşmiş Milletler Engelliler On Yılı ilan edilmiştir. 1992 yılında Birleşmiş Milletler Engelliler On Yılı'nın kapanış toplantısında 1993-2002 yılını ikinci on yıl olarak ilan edilmiştir. Engelliler İdaresi Başkanlığı'nın 1998 yılında dâhil olduğu Engelliler On Yılı sürecinin kapanış toplantısı 2002 yılında gerçekleştirilmiş ve Asya-Pasifik Engelliler On Yılı'nın 2002-2012 süreci için on yıl daha uzatılması kararlaştırılmıştır.

BM engellilerin haklarının iyileştirilmesine yönelik çabalarının dayanağı BM kuruluş ilkeleridir. Bu ilkeler herkesin insan haklarına saygı, temel özgürlükler ve tüm insanların eşitliği ilkeleridir. Bu ilkeler doğrultusunda hazırlanan eylemlerin temel amaçları şöyledir:

- Engelli bireylerin sosyal hayata ve kalkınma sürecine tam ve etkin katılımı konusunda destek sağlanması;
- Engellilere sağlanan haklarının ve onurlarının korunmasına yönelik çabaların artırılması;
- Eğitim, istihdam, bilgi edinme, ürün ve hizmetlere erişimlerinin artırılmasıdır.

Ayrıca, bu program dâhilinde ülkelerin engellilikle ilgili politikalarını belirlerken başvuru kaynağı olarak kullanabilecekleri engellilikle ilgili uluslararası ve bölgesel yasal düzenleme, belgeler ve standartların yer almaktadır (EYHGM, 2011).

Aralık 2006 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen, 30 Mart 2007'de imzaya açılan ve Türkiye tarafından da aynı tarihte seksen ülke ile imzalanan Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme'nin onaylanması, sözleşmeyi kabul eden devletlerin eşitlik ilkesine ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere engelli kişilere yönelik uygulamaları hayata geçirecektir (Karçkay, 2008, s.7). Engelli bireylerin hak ve özgürlüklerden tam ve eşit yararlanması için önündeki engellerin kaldırılması ve haklardan yararlanmayı kolaylaştırıcı tedbirlerin alınması yönündeki yükümlülükleri öngören, bağlayıcı nitelikte ki ilk belgedir (İlter, 2008, s.970). BM Engelli Hakları

Sözleşmesi'nin amacı, “tüm engelli insanların temel özgürlüklerden ve bütün insan haklarından tam ve eşit bir şekilde faydalanmasını teşvik etmek, sağlamak, korumak ve insan olmaktan ileri gelen haysiyetlerine yönelik saygıyı arttırmaktır” (Çağlar, 2011, s.45). Şeklinde ki tanımı sözleşmeye tabi olan tüm ülkelerin politikasını üzerinde etki oluşturmaktadır.

3.1.1. Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nde Spor Kararları

Uluslararası kuruluşların insanlar hakları için çalışmaları, özellikle BM'in sahip olduğu güçle engellilerin haklarını savunması dünya gündemine alınmasını sağlamıştır. BM 1993 yılında engelli bireylere eşit fırsatlar sağlamak için standart kuralları kabul etmesi, engelli bireylerin fırsat eşitliği konusunu da gündeme getirmiştir. BM bünyesinde faaliyet gösteren pek çok ülke yasal olarak düzenlemelerde bulunmuş olmasına rağmen uygulamaya geçirilmelerinde aksaklıklar olmuştur. Böylece BM gözlemleri doğrultusunda 2001 yılında başlayan müzakereler, 2007 yılında yirmi ülkenin ortak kararı ile BM genel kurulunda kabul edilerek bir sözleşme halinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, standartları ve yükümlülükleri belirleyen bir çerçeve çizerek, ülkelerin kendi yasal süreçleri üzerinde hareket etmelerini sağlamaktadır. Hizmetlerin nasıl sağlanacağı, engelli kişiler için erişilebilirlik, mal ve imkânların sağlanması gibi konuların esasları belirlenerek uluslararası standartlar oluşturulmuştur.

“Engelliğe dayalı ayrımcılık” siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alandaki tüm insan haklarının diğer vatandaşlar gibi eşit bir şekilde kullanılması, her türlü ayırımın, dışlamanın ve kısıtlamanın önlenmesine odaklanmaktadır (BM Engelli Hakları Sözleşmesi 2. Maddesi).

(b) Engellilerin kişilerin, yeteneklerinin ve yaratıcılıklarının, zihinsel ve fiziksel becerilerinin gelişiminin en iyi şekilde sağlanması,

(c) Özgür bir toplumda, engellilerin en etkin bir şekilde katılımları sağlanmalıdır (BM Engelli Hakları Sözleşmesi 24. Maddesi).

24 Mad. Taraf Devletler, engellilerin eğitim hakkını tanır. Taraf Devletler, bu hakkın fırsat eşitliği temelinde ve ayrımcılık yapılmaksızın sağlanması için eğitim sisteminin bütünleştirici bir şekilde her seviyede engellileri içine almasını ve ömür boyu öğrenim imkânı sağlar. Bunun için aşağıdaki hedefler gözetilmelidir:

- (a) Her bireyin potansiyelinin, onur duygusunun gelişimi, insan haklarına, temel özgürlüklere ve insan çeşitliliğine saygı duyulmasının güçlendirilmesi,
- (b) Engellilerin; kişiliklerinin, yeteneklerinin, yaratıcılıklarının, zihinsel ve fiziksel becerilerinin potansiyellerinin en üst derecesinde gelişiminin sağlanması,
- (c) Engellilerin özgür bir topluma etkin bir şekilde katılımlarının sağlanması şeklindedir.

29 Mad. Taraf Devletler, sosyal ve siyasal hayata uyumu (b) maddesinin (ii) bendinde, engellileri uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde temsil eden engelli örgütlerinin kurulması ve engellilerin içinde yer almalarının sağlanması olarak tanımlar.

30 Mad. Kültürel Yaşama, Dinlenme, Boş Zaman Aktiviteleri ve Spor Faaliyetlerine Katılım Taraf Devletler, engellilerin eğlence, dinlenme ve spor etkinliklerine diğer bireylerle eşit koşullar altında katılımını sağlamak amacıyla aşağıda yazılı tedbirleri alır:

- (a) Engellilerin her seviyedeki genel spor etkinliklerine mümkün olduğunca tam katılımını cesaretlendirmek ve artırmak;
- (b) Engellilerin, özel spor ve eğlence etkinliklerini örgütleme, geliştirme ve bu etkinliklere katılma imkânına sahip olmasını temin etmek ve bu nedenle, diğer bireylerle eşit koşullar altında onlara uygun bilgi ve eğitimin verilmesini ve kaynakların sunulmasını sağlamak;
- (c) Engellilerin spor, eğlence yerleri ile turistik alanlara erişimini sağlamak;

- (d) Engelli çocukların, okullardaki etkinlikler dâhil olmak üzere, oyun, eğlence, boş zaman aktiviteleri ve spor etkinliklerine eşit şekilde katılabilmelerini sağlamak;
- (e) Eğlence, turistik, boş zaman aktiviteleri ve spor etkinliklerini organize edenlerin sunduğu hizmetlere engellilerin erişebilmesini sağlamaktır (BM, 2008a).

Sportif faaliyetler, formal ya da informal amaçlı olsun, doğası gereği katılımı teşvik etmektedir. Bu özelliği ile spor, toplumun tüm bireylerini bir araya getiren bir yapıya sahiptir. Spor, ekonomik standartları yüksek bireyler için değil aynı zamanda, mülteci kamplarında ya da yoksul semtlerde yaşayan muhtaç ve savunmasız kişilerin de günlük hayatını olumlu yönde etkileyebilir. Ayrıca spor, disiplin, güven, liderlik gibi becerilerin kazanılması ve hoşgörü, işbirliği, saygı ve emeğe değer verilmesi gibi temel ilkelerin öğrenilmesi için fırsat yaratmaktadır (BM, 2005).

BM Engelli Hakları Sözleşmesi 50 maddeden oluşmaktadır. Yukarıdaki belirtilen maddeler göz önünde bulundurularak spor, engellilerin pek çok sorunun etkisini hafifletecek ya da ortadan kaldıracak organizasyon yapısına sahiptir. Örneğin; ekonomik kalkınmaya katkısı ve istihdam olanağı yaratması, sağlıklı yaşam, sosyal ortama katılım, yaşam boyu öğrenme, meslek edinme ve eğitim, rehabilitasyon ve boş zaman faaliyetlerine katılım gibi konularda engelli bireylerin yaşadığı sorunlara çözüm üretebilir.

3.1.2. Avrupa Birliği Tarihi ve Yapısı

Avrupa Birliği (AB), Avrupa kıtasında bulunan yirmi sekiz ülkeden oluşmaktadır. Avrupa Birliği'nin temelleri 1951 yılında, altı ülkenin katılımıyla oluşturulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'na ve 1957 Roma Antlaşması'na dayanmaktadır. O dönemden bu yana, birlik yeni üyelerin katılımlarıyla boyut olarak büyümüş; var olan yetkilerine yeni görev ve sorumluluk alanları ekleyerek de gücünü arttırmıştır. AB anlaşması olarakta bilinen Maastricht Antlaşması (1992)'nin yürürlüğe girmesi sonucu, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na yeni görev ve sorumluluk

alanları yüklenmesiyle oluşmuştur. Üye devletler 2007 yılının aralık ayında, birliğin bugüne dek yaptığı antlaşmalar ile yasal yapısını güncellemek ve iyileştirmek amacıyla Lizbon Antlaşması imzalayarak daha güçlü bir yapıya bürünmüştür. AB yapısı farklı ırk, din ve mezhep kökenli pek çok ülke vatandaşının oluşturduğu kozmopolitik bir yapıdır. AB yapısı farklılıklardan ortak bir kültür oluşturmaya çalışan siyasi ve ekonomik bir topluluktur. AB 500 milyondan fazla nüfusuyla, dünya ülkelerinin GSYİH'ye göre yaklaşık olarak % 30'luk (16,8 trilyon ABD\$) bölümünü oluşturmaktadır. AB, tüm üye ülkeleri bağlayan standart yasalar aracılığıyla, insan, eşya, hizmet ve sermaye dolaşımı özgürlüklerini kapsayan ortak pazar (tek pazar) özelliğindedir. AB'ne üye ülkelerin on dokuzu, "Euro" para birimini kullanmaktadır. AB'ne üye ülkeler, Dünya Ticaret Örgütü, G8 Zirvesi ve BM'de hem kendi ülkelerini hem de AB'ni temsil ederek dış politikada etki alanını genişletmektedir. Birliğin yirmi sekiz üyesinden yirmi ikisi NATO'nun da üyesidir (Wikipedia, 2016). AB, devletlerarası ve çok uluslu bir oluşumdur. Birlik içinde kimi konularda devletlerarası anlaşma ve fikir birliği gerekmektedir. Ancak belirli durumlarda uluslar üstü yönetim organları, üyelerin anlaşması olmaksızın da karara varabilir.

Avrupa Birliği'nin bu tip haklara sahip önemli yönetim birimleri;

- Avrupa Komisyonu,
- Avrupa Parlamentosu,
- Avrupa Birliği Konseyi,
- Liderler Zirvesi,
- Avrupa Adalet Divanı,
- Avrupa Merkez Bankası'dır.

Avrupa Birliği yapısının işleyişi;

- AB Parlamentosu
- AB Konseyi
- AB Komisyonu
- AB Bakanlar Konseyi

- AB Adalet Divanı
- Avrupa Sayıştayı
- Avrupa Merkez Bankası şeklindedir (Paksoy ve ark. 2011, s.49).

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma, 50 yıllık bir süre için akdedilmiş olduğundan, 23 Temmuz 2002 tarihinde sona ermiştir. Kurucu Antlaşmalarda çeşitli tarihlerde değişiklikler de yapılmıştır. Söz konusu değişikliklerin en önemlileri şu belgeler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir: Avrupa Tek Senedi (1987), Avrupa Birliği Antlaşması (1993), Amsterdam Antlaşması (1999), Nice Antlaşması (2003) ve Lizbon Antlaşması (2007). Kurucu Antlaşmalardan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma, çeşitli tarihlerde yapılan değişikliklerle, içeriğinin yanı sıra, ismi bakımından da değişikliğe uğramıştır. Öncelikle, 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşmasıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma'nın adı Avrupa Topluluğu'nu Kuran Antlaşma olarak değişmiştir. 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ise, Avrupa Topluluğu'nu Kuran Antlaşma'nın adını AB'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma olarak değiştirmiştir (Karakaya ve Çoban, 2016, s.34).

AB kuruluş yıllarından itibaren üye ülkeler için bazı politikalar uygulamaya başlamıştır. Bu politikalar;

- Gümrük Birliği Politikası,
- Ortak Tarım Politikası,
- Ortak Ticaret Politikası,
- Ortak Rekabet Politikası,
- Ortak Ulaşım Politikası,
- Ortak Para Politikası gibi sıralamak mümkündür (Ayyıldız vd., 1997, s.38).

Bu politikaların dışında ortak bir toplum yaratmak amacı ile toplumun tüm kesimlerini kapsayacak politikalar üretmektedir. Ayrıca üye devletler ve aday ülkeler içinde ortak kültür oluşturmak amacıyla politika araçlarını kullanmaktadır.

Türkiye ile AB ilişkileri 12 Eylül 1963’de Ankara anlaşmasıyla başlamıştır. 10 Aralık 1999’da Helsinki Zirvesinde tam üyeliğe aday ülke olarak kabul edilerek, tam üyelik müzakereleri ise 3 Ekim 2005 yılında başlamıştır. Türkiye 47 üyesi bulunan Avrupa Konseyi’ne üyedir.

AB bütçesinin üçte birini az gelişmiş bölgelerinin kalkınması amacı ile harcamaktadır. Bütçenin kullanımı bazı politika ve prensiplere bağlı olarak yapılmaktadır. AB, bölge ve ülkeler arasındaki eşitsizlik gidermek amacıyla mali araçlar kullanmaktadır. Üye ülkelerin içerisindeki bölgesel farklılıkları gidermek için kullandığı mali araçlar, Yapısal Fonlar (AB Bölgesel Kalkınma Fonu, Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Tarımsal Fonu, Uyum Fonu vb. gibi) bulunmaktadır. Aday ülkelerin uyum süreçlerini hızlandırmak için kullanılan mali araçlar SAPARD (Tarım ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Katılım Programı), ISPA (Katılım Öncesi Yapısal Politika Araçları), MEDA (Avrupa Akdeniz İşbirliği Programı), IPA (Katılım Öncesi Mali Destek Aracı) kullanılmaktadır (İldar, 2004, s.78).

AB hibe projeleri, tam üye/aday üye ülkeler arasında ki işbirliği ve uyum sürecini hızlandırmak için pek çok uluslararası programları (eğitim, bölgesel kalkınma, sınır ötesi işbirliği, sivil toplum diyalogu geliştirme, tarım, adalet, ulaştırma, sağlık ve sosyal içerikli son olarak spor programlarını) kullanmaktadır.

3.1.3. Avrupa Birliği Spor Politikası

AB’de spor faaliyetleri, AB Komisyonu bünyesinde yer alan “Eğitim ve Kültür Genel Direktörlüğü ”nün alt birimi olan “Spor birimi“ bünyesinde yürütülmektedir. Birim, spor alanında, AB’nin aktivitelerinin uygulanmasını koordine etmektedir. Spor biriminin misyonu, anlaşmalarla belirlenen yeterliliklerin limitleri içerisinde sporun Avrupa boyutunu geliştirmektir. Daha somut ifadeyle birim, “Sporda Beyaz Sayfa“ ya eşlik eden “Pierre de Cuobertin“ hareket planının koordinasyonundan, uygulamasından ve diğer komisyon genel direktörleri ile birlikte çalışmaktan sorumludur. Bu çerçevede birim, spor alanında AB’ye üye ülkeler arasında politik iş birliğine katkıda bulunmaktadır (Taş vd., 2012, s.139). Spor hareketleri ile yapısal diyalogu devam ettirmekte ve değişik aktörler arasında fikir

alışverişini desteklemektedir. Birimin bir diğer görevi de, “rekabet”, “iç piyasa”, “iş verme ve sosyal işler”, “adalet, özgürlük ve güvenlik”, “bölgesel politika”, “sağlık ve tüketicinin korunması”, “eğitim ve gençlik”, “çevre ve dış ilişkiler” gibi AB politikalarının uygulaması ve geliştirmesinde sporun özel olmasının göz önüne alınacağı başlıkları taahhüt etmektedir. Avrupa Birliği Komisyonu Spor Birimi, spora bakışı belli temalar altında toplamış olup, bu temalar aşağıda açıklanmıştır. AB gündeminde spor ile ilgili öncelikli konular; sağlığı geliştirici fiziksel aktivite, dopinge mücadele, eğitim ve öğretim, gönüllü faaliyet ve kar amacı gütmeyen spor kuruluşları, spor yoluyla sosyal içerme engellilik ve cinsiyet eşitliği, tabandan sporun sürdürülebilir finansmanı ve iyi yönetim yer almaktadır. Bu sorunlara ek olarak, sivil toplum ve spor sektörü konuları gündeme getirilmiştir. AB sporun yönetimi ve uygulanan politikaların özeti şu şekildedir (Avrupa Komisyonu, 2012e; Karakaya ve Çoban, 2016, s.53):

Avrupa Çapında Halkın Spora Katılımı: AB sporu sağlık alanı ile birleştirerek, halk sağlığı sorunu haline gelen hastalıkları önleme ve rehabilite etmede yardımcı bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu konu, Avrupa’da halk sağlığını güçlendirmek için sporu önemli bir araç yapmaktadır. Sporun, yaşam kalitesini artıracak egzersiz ve fiziksel aktivite boyutundan da yararlanılmaktadır. Spor, daha genel ifadeyle, fiziksel aktivite ve fiziksel aktivite eksikliğinden kaynaklanan kilo problemlerinin çözümüne yardımcı olmada önemli bir rol oynayabilir.

Spor Yoluyla Sağlığın İyileştirilmesi: Aşırı kilo ve obezite, gibi nedenlerden kaynaklanan çeşitli kronik (kalp-damar hastalıkları, diyabet vb.) rahatsızlıklar, Avrupa ülkelerinde çok büyük problem haline gelmiştir. Bunlar hayat kalitesini düşürerek, bireylerin hayatlarının riske atmakta, sağlık bütçesine ve ekonomiye büyük bir yük oluşturmaktadır. Bu alanlarla ilgilenen Avrupa organizasyonları, fiziksel aktivite, sağlık ve diyet konularında AB platformuna katılımları desteklenmektedir. Avrupa Komisyonu’nun çeşitli çalışmalardan sonra, üye ülkeler tarafından obezite ve aşırı kiloyla savaşmak için politik bir süreç başlatılmıştır. Komisyon, bu konularla “Dünya Sağlık Örgütü” ile çalışmalar yürütmektedir.

- **Sporun Eğitim Olanakları ile Birleştirilmesi:** Spor ve beden eğitimi faaliyetleri okul müfredatlarının içerisinde dâhil edilerek düşük maliyetlerde halledilebilir. Beden eğitimi programlarının kalitesi ve öğretmenlerin nitelikleri pek çok Üye Devlette endişe kaynağı oluşturmaktadır. Spor kuruluşları ile eğitim enstitüleri arasındaki işbirliği, her iki sektör için de faydalıdır ve üniversiteler tarafından desteklenebilir. Avrupa Konseyi'nin 2008'de "ikili meslek" sorununu ele alması çağrısını takiben Komisyon, genç üst düzey sporculara spor eğitimlerine paralel olarak kaliteli eğitim verilmesinin sağlanmasının önemini vurgulamaktadır. Genç sporcular, özellikle göç yolu ile ülkelerinden Avrupa'da eğitilmek ve yarışmak için gelen sporcular, çok fazla riskle karşı karşıyadır. Sporcuların ahlaki ve eğitsel gelişimi ile mesleki açıdan gelişim sağlamak için spor eğitim merkezlerinin/çalışanlarının kalitesi yüksek olmalıdır.
- **Spor, Sosyal Uyum ve Eşitlik:** AB dezavantajlı grupların ve göçmenlerin spor yolu ile uyum sorunlarının ortadan kalkabileceği çözümler üretmektedir. Bununla birlikte ayrımcılık riski olan gruplar ile tüm grupların ortak yaşam alanı oluşturacağı bir düzeni desteklemektedir. Sporun ekonomik büyümeye ve iş olanaklarına yaptığı katkılarla da dezavantajlı grupların sorunlarına yardımcı olmaktadır. Bazı üye ülkeler zaten sporu, sosyal koruma ve sosyal birliktelik bağlamında "Açık Koordinasyon Yöntemi" çerçevesinde sosyal politikalarında bir araç ve gösterge olarak kullanmaktadır. Bu yüzden hepsi spora kapsayıcı bir yaklaşım desteklemektedir. AB'nin tüm vatandaşları spora ulaşabilmeli, temsil edilmeyen grupların özel ihtiyaçları belirlenmelidir. Spor engelli insanların entegrasyonu ve eşit muamele görmesi için "Engelliler stratejisi" isimli bir politikaya sahiptir. Komisyon, hareket planında Engelli Stratejisi'ni yerine getirmek için engelli insanların entegrasyonu sağlamada sporun oynayacağı rolü göz önüne almaktadır. Engelli insanların spor alanlarına, alt yapıya ve faaliyetlere ulaşmaları için özel çabalar sarf edilmelidir. Engellilerin, okullar dâhil olmak üzere, özel ihtiyaçları göz önünde bulundurulurken hareket edilmesi gerekmektedir.

Spor Alanında Kanıta Dayalı Politika Oluşturma: Lizbon Anlaşması'ndaki spor hükümlerini uygulamak için politika oluşturma, sporun sosyal ve ekonomik

yönleri hakkında karşılaştırılabilir. Fakat AB verileride dâhil olmak üzere sağlam bir kanıt tabanı gerektirmektedir. Komisyon, bir Spor Uydu Hesabı (Sport Satellite Account) aracılığıyla sporun ekonomik önemini ölçmek için AB düzeyinde işbirliğini teşvik etmektedir. AB'deki spor bilgisinin daha iyi geliştirilmesi için akademisyenlerin çalışmaları, spor endüstrisi kuruluşları ve Avrupa kamu yetkililerinin iş birliğini gerektirmektedir.

- **Bölgesel Kalkınma ve İstihdam Edilebilirlik:** AB fonları, sürdürülebilir spor yapılarını destekleyen projeler ve eylemler için kullanılabilir. Örneğin, yerel ve bölgesel kalkınma, kentsel dönüşüm, kırsal kalkınma, istihdam edilebilirlik, istihdam yaratma ve işgücü piyasası entegrasyonu için bir araç olarak, sporun gücünden tam olarak yararlanmak için Yapısal Fonlar belirlenen öncelikler doğrultusunda yatırımları destekleyebilir. Operasyonel programlarda, bölgesel paydaşlarda (belediyeler ve bölgeler), spor finansmanı ve spora erişim konusunda çok önemli bir rol oynamaktadır.
- **Spor Sektörü ve Ekonomisi:** Spor sektörü ve ilgili ekonomik aktiviteler (spor eşyaları endüstrisi gibi) Avrupa ekonomisinde önemli bir öneme sahiptir. Spor aktivitelerinin çeşitliliği, gelişen toplumda sporun ticarileşmesi ve profesyonelleşmesinden dolayı bu etkinin arttığı görülmektedir. Örneğin iş istihdamının artması bakımından, “Avrupa Spor Sektörü” dinamiktir ve diğer sektörlerden daha fazla bir artış göstermektedir. Yine de sporun Avrupa ekonomisini destekleme potansiyeli sosyal açıdan zor gözükmekte, özellikle istatistik açıdan spor, çok dar bir anlamda tanımlanmıştır. AB seviyesinde spor politika yapısında bu konuyu işaret etmek için AB spor direktörlerinin 2006 yılında Viyana’da yaptıkları toplantılarında, genel bir yaklaşım geliştirmiştir. Burada AB’de sporun ekonomik etkisini ölçmek için bir istatistik metodu içeren “Spor ve Ekonomi” isimli bir AB çalışma grubu oluşturulmasına karar verilmiştir.
- **Spor ve Devlet Desteklerinin İlişkisi:** AB üyesi ülkelerde spor dâhil, boş zaman eğitimi ve aktiviteleri için farklı seviyelerde (ulusak, bölgesel, yerel) destek sağlamak için bazı yasalar mevcuttur. Sağlık, eğitim, sosyal uyum ve demokrasi gibi toplum menfaatleri spor sektörüne kamu desteğini artırmaktadır. Kamu sektörü desteği farklı şekillerde olabilmektedir. Tipik

olarak merkezi yönetimin sporla ilgili harcamaları bölgesel ve yerel yönetimlerden daha azdır. Piyango gelirleri pek çok üye ülkede kamu desteğinin önemli bir kaynağıdır. Spor kulüplerine ve örgütlerine direkt olarak ya da çatı spor organizasyonlarınca dağıtılmaktadır.

- **Spor ve Özel Finansman:** AB, spor organizasyonlarından, özel sektörden aldıkları destekten başka, kendi gelirini üretmesi beklenmektedir. Spor organizasyonlarının gelir kaynakları karmaşık olmasına rağmen, en önemli özel gelir şekilleri ise üyelik ücretleri, bilet satışları, reklam ve sponsorluk, ticari mallar, televizyon ve medya hakları, gelirlerin spor kulüpleri arasında paylaşılması ve bağışlar sayılabilir. Profesyonel sporlara, özellikle medya kapsamında, yatırım son yıllarda oldukça cazip hale gelmiştir. Özel sektör finansmanı bütün AB üyesi ülkelerde spor birimlerinin gelişimi ve devamı için önemli hale gelmiştir. Yine de ticarileşmenin aşırıya kaçması spor etiğine karşı bazı riskleri de beraberinde getirebilmektedir.
- **Spor ve Vergilendirme:** Hükümetler spor organizasyonlarını destekleyerek onların üyelerinin ve ortaklarının ekonomik zorluklarını azaltmaktadır. Dolaylı desteklemenin bu çeşidi hemen hemen bütün AB ülkelerinde mevcuttur. Üye ülkeler, hem doğrudan hem de dolaylı vergi bakımından özel şartlara (özel veya indirilmiş oranlar veya hariç tutma) sahiptir. Bu bağlamda, “AB Katma Değer Vergisi Yasası” bazı kamu yararına olan aktivitelerde Katma Değer Vergisi’nden hariç tutmaktadır. Örneğin gelir getirmeyen organizasyonlar tarafından desteklenen fiziksel ve spor eğitimi, spor müsabakaları ve spor imkânlarında ise vergi indirimi yapmaktadır.

Sporun Organizasyonu: Sporda iyi yönetim, sporun özerkliği ve özdenetiminin en önemli şartı organizasyondur. Avrupa sporunda, farklı disiplinler arasında ve çeşitli ulusal farklılıklar göz önüne alındığında tek bir yönetim modeli tanımlamak mümkün olmamakla birlikte, Komisyon, Avrupa’da sportif yönetimi destekleyen, sınırlar içindeki özerklik gibi birbiriyle bağlantılı ilkelerin olduğunu düşünmektedir. Spor yönetiminde birinci şart AB hukuki çerçevesi, karar vermede demokrasi ilkesi, şeffaflık ve hesap verebilirlik, sporda iyi yönetimin ayrılmaz parçalarıdır.

- **Sporun Doğası:** Sporun uluslararası geçerli kuralları doğrultusunda işleyişinin sürdürülebilmesini sağlayarak, sporun içerisinde Fairplay kurallarına aykırı olarak görülen tüm unsurlarla mücadele etmektedir. Adalet Divanı ve Spora dair Beyaz Sayfa da yazılı tanımlar AB ülkelerinin tamamında geçerlidir. Ayrıca sporcuların serbest dolaşım hakkının eşitsizlik ilkesine dayanarak uygulanmasını desteklemektedir.
- **Spor Müsabakalarının Dürüstlüğü:** Takım sporlarında ve bireysel sporlarda lisanslama sistemleri yarışmaların bütünlüğünü sağlamak için değerli bir araçtır. Ayrıca, iyi yönetim ve finansal istikrarının sağlanmasında etkili bir yöntemdir. Bu kriterlerin ana amacı, kulüplerin müsabaka dönemi boyunca sözlerinde sağdık kalacağını taahhüt etme ve müsabaka sonuçlarının çarpıtılmasını engellemektedir.

3.1.4. Avrupa Konseyi ve Spor Kararları

Spor, Avrupa Birliği'nden ziyade üye devletlerin ya da uluslararası kuruluşların sorumluluğundadır. Ancak, ulusal futbol liglerinde Avrupa Birliği vatandaşı yabancı oyuncu sayısına kota koymayı kaldıran ve bonservis bedeli olmaksızın transfer edilmesine olanak sağlayan Bosman Kuralları gibi bazı kararlar Avrupa Birliği içinde spor politikaları üzerinde büyük öneme sahiptir (EOC, 2011).

Avrupa Konseyi Sosyal Şart ve Kod kapsamında, ülkelere yurttaşları için sağlıklı koşullar altında spor yapabilme imkânları sağlama önerisinde bulunmuştur. Herkes için özellikle de gençler ve çocuklar için kolay ulaşılabilen, güvenli, sağlıklı ve her düzeyde kişisel tatmini artıran, spor yapan bireylerin her türlü şekilde kötü amaçlı kullanılmasına engel olan bir organizasyon şeklidir (Avrupa Konseyi, 2001).

2009 yılında Lizbon Antlaşması'nın 165. maddesiyle spor, AB'nin yetki alanlarından biri olarak tanınmıştır. Söz konusu maddeye göre, Birlik sporun gönüllülük esasına dayalı kendine özgü doğasını ve yapısını ve ekonomik ve sosyal işlevlerini dikkate alarak Avrupa'da spora ilişkin konuların teşvik edilmesine katkıda bulunacaktır. Birliğin bu doğrultudaki eylemleri, spor müsabakalarında adil yaklaşım ve açıklığı teşvik ederek ve sporla ilişkili kuruluşlar arasında işbirliğini destekleyerek, özellikle genç sporcular olmak üzere tüm sporcuların fiziksel ve

ruhsal bütünlüğünü koruyarak sporda Avrupa boyutunun geliştirilmesini hedefleyecektir. Son olarak, spor politikalarında herhangi bir uyumlaştırma öngörmeksizin Birlik kurumlarının teşvik edici önlemler ve tavsiyeler sunmasına izin verilmiştir. Lizbon Antlaşması'nın açtığı bu yolda, 2010 yılındaki AB Konseyi, sporun “eğitim, gençlik ve kültür” alanına eklenmesi yönünde karar alınmıştır. Artık bu politikanın kapsamı “eğitim, gençlik, kültür ve spor” olarak genişletilmiştir. Bir politika alanı olarak spor, AB ülkelerinin uygulamaları ile uzun yıllardır gelişme göstermektedir. Lizbon Antlaşması ilk kez Avrupa Birliği'ne spor alanında resmi bir yetki kazandırmıştır. Antlaşma, AB'ye üye ülkelerin çabalarını destekleme, koordine etme ve tamamlama imkânı sağlıyor; ancak spora özel olarak mevzuat kabul etmesine izin vermemektedir. Bu, spor sektörü için önemli bir adımdır. Komisyon, Temmuz 2007'de spora ilişkin bir Beyaz Kitap (White Paper) yayınlamış ve buna eşlik eden eylem planı, daha sonra AB eyleminin temelini oluşturmuştur. Beyaz Kitap, sporun toplumsal rolünü, ekonomik boyutunu ve organizasyonunu inceleyerek bir sonuç ortaya koymaktadır (Taş ve ark., 2012, s.139).

Komisyon, pek çok alanda Beyaz Kitap'ın AB düzeyinde etkinlikler için uygun bir temel olduğunu düşündüğünü açıklamaktadır. Gelecekteki AB eylemlerine zemin hazırlamaya yönelik hazırlık eylemleri 2009'da başlamıştır. 2010 yılının Nisan ayında Komisyon Avrupa çapında bir araştırma başlatmıştır ve bunun sonucunda sporun, Avrupa boyutunda yaygınlığını geliştirmenin önemi vurgulamıştır (EOC, 2011).

Bir politika alanı olarak spor, AB'ye üye ülkelerin çabalarını destekleme, koordine etme ve tamamlama imkânı sağlamaktadır. Bu, spor sektörü için önemli bir adımdır. Komisyon, Temmuz 2007 yılında Spora İlişkin White Paper (Beyaz Rapor) yayınlamıştır ve buna eşlik eden eylem planı, daha sonra AB eyleminin temelini oluşturmuştur. Beyaz Kitap, sporun toplumsal rolünü, ekonomik boyutunu ve organizasyonunu inceleyerek bir sonuç ortaya koymaktadır. AB diğer komisyonlar spor uygulamalarına zemin hazırlayan eylemlere 2009 yılında başlamıştır. Komisyon 2010 yılının Nisan ayında Avrupa çapında bir araştırma başlatarak sporun, Avrupa genelinde yaygınlığını geliştirmenin önemini vurgulamıştır. Ocak 2011 yılında yayınlanan bu araştırma, 2015 yılına kadar eylemler önermektedir (Avrupa

Komisyonu, 2011e; EOC, 2011). Bunu takiben 2015-2018 arasında yeni bir eylem planı yayımlayarak sporun Avrupa toplumu üzerinde oluşturduğu olumlu etkiyi devam ettirmek istemektedir.

3.1.5. Avrupa Konseyi ve Engellikle İlgili Kararları

Avrupa Toplum Modelinin oluşumunda sağlık, uzun süreli bakım, dezavantajlı gurupların sosyal güvenlik, istihdam ve barınma hizmetleri gibi sosyal hizmet konuları genel kamu hizmetlerinin bir parçasıdır (Avrupa Konseyi, 2004b). Bu dezavantajlı gurupların içerisinde sosyal koruma ve güvenlik ihtiyaçları en çok olan bireyler engellilerdir. AB yapısı içerisinde faaliyet gösteren, Avrupa Gençlik Spor Konseyi'nce belirtildiği üzere; ulusal yasaların tamamına yakınında engelli birey, yeteneklerin en az 2/3'ünde bir eksilme veya yetersizliği bulunan, iş olanakları kısıtlı kişiler olarak tanımlanmaktadır. AB son yıllarda engelliliğe farklı bakış açısı kazandırmıştır. Oluşturulmaya çalışılan bakış açısı engellilerin pasif ve yardıma muhtaç bireyler olarak değil, toplumu oluşturan diğer bireylerle eşit haklara sahip ve toplumla bütünleşmek için çaba harcayan büyük bir topluluktur. AB'nin engellilere yönelik yeni yaklaşımı fırsat eşitliği ilkesinden yola çıkan "haklar" temeline dayanmaktadır. 1975 yılında BM Genel Kurulunun İnsan Hakları Evrensel Beyannameğine ek olarak yayımladığı "Engelli Hakları Bildirgesi" ile engellilerin diğer insanlarla eşit hak ve sorumluluklara sahip oldukları vurgulanmıştır (EYHGM, 2014a).

Avrupa Konseyi, 1980 ve 1990 yıllarında farklı bildireler ve kararlar yayımlamıştır. AB'ne üye ülkelerin hükümet temsilcilerinden oluşan Konsey, 21 Aralık 1981 tarihinde Avrupa Topluluğu düzeyinde engellilerin sosyal uyumuna ilişkin bir karar almıştır. Bu kararın ardından 24 Temmuz 1986 tarihinde "Avrupa Topluluğu Düzeyinde Engellilerin İstihdamına İlişkin Konsey Tavsiye Kararı" alınmıştır. Bu tavsiye kararı, üye ülkelerin engellilere mesleki iyileştirme ve istihdam alanlarını içermektedir. Yine bu konuda alınan karar 31 Mayıs 1990 tarihinde Avrupa Konseyi ve Eğitim Bakanlarının aldıkları "engelli çocuk ve gençlerin genel öğretim sistemi içinde kaynaştırılmalarına yönelik" olarak alınmıştır (EYHGM, 2014b).

Bu kapsamda “Engelliler İçin Fırsat Eşitliği - Topluluğun Yeni Engellilik Stratejisi 1996” başlıklı bir tebliğ yayınlamıştır. Bu tebliğ BM “Engelliler için Standart Kurullarla” ortaya koyduğu yaklaşımdır (BM, 2008b). Üye tüm ülkelerde olduğu gibi AB ülkelerinde de uygulama alanları oluşturmuştur. Avrupa Topluluğu, Amsterdam Antlaşmasının ayrımcılıkla mücadele kapsamında olan 13. maddesinde: “cinsiyet, ırk ya da etnik köken, din ya da inanç, engellilik, yaş ya da cinsel tercihe dayalı olarak karşı karşıya kalınan ayrımcılıkla mücadele konusunda gerekli tedbirleri alır” hükmü yer almaktadır. Bu hüküm ile AB’nde yaşayan engelli bireylerin haklarına erişim sorunlarının önündeki pek çok bariyer kaldırılmıştır. Amsterdam Antlaşması engellilerin istihdamı ile ilgili farklı bir bakışa sahiptir. Bu bakış açısı ile Avrupa İstihdam Stratejisi yeni bir yön bulmuştur. Bu strateji istihdam edilebilirlik, girişimcilik, uyum, uyarılma ve fırsat eşitliği olmak üzere dört boyuttan oluşmaktadır (EYHGM, 2014b).

“2001-2006 yılları arasını kapsayan ayrımcılıkla mücadele konusunda Topluluk Eylem Programında şu amaçlar bulunmaktadır:

- a) Ayrımcılık olgusu hakkında bilgi verilmesi ve bu konudaki politikaların ve uygulamaların etkililiğinin değerlendirilmesi yoluyla ayrımcılık hakkındaki anlayışın geliştirilmesi,
- b) Ayrımcılığı önlemek ve ayrımcılığa etkin şekilde dikkat çekmek için değişik ayrımcılık türlerinin kendilerine özgü niteliklerinin göz önünde bulundurularak özellikle organizasyonların eylem araçlarının güçlendirilmesi ve bilgi alışverişinin ve iyi uygulamaların desteklenmesi ve Avrupa düzeyinde ağ kurulması,
- c) Farkındalık oluşturma kampanyalarını da içine alan ayrımcılıkla mücadele uygulamalarının yaygınlaştırılmasıdır (EYHGM, 2014b).

Yukarıdaki gelişmeleri takiben oluşan ortamda Avrupa Konseyi, 2003 Yılı'nın Avrupa Engelliler Yılı Olarak ilan edilmesi kararını almıştır. Avrupa Engelliler Yılı'nın Avrupa genelinde farkındalık oluşturacağı ve bilinci artıracığı düşünülerek engellilerin yaşamlarına itici bir güç olmuştur (Avrupa Komisyonu, 2003).

AB Engelli Eylem Planı için 2. Dönem 2006–2007 yıllarını kapsamakta ve engelli bireylerin sosyal dâhil olma süreçlerine odaklanmaktadır. “Lizbon Stratejisi” ışığı altında, üye ülkelerin yaklaşan “4. Büyüme ve İş Reform Programları”

kapsamında, engelli bireylerin topluma dâhil olma süreçlerini geliştirmeleri gerekmektedir (Kolat, 2008, s.37).

Avrupa Komisyonu engellilerle ilgili yaptığı çalışmaları 2010 yılına kadar olan dönemi kapsayan Avrupa Engellilik Eylem Planı, İstihdamda ve İşte Eşit Muamele Direktifinin Avrupa da ki yansımalarını değerlendirmeye çalışmıştır. Oluşturulan eylemin üç amacı mevcuttur. İlki, “İşte ve İstihdamda Eşit Muamele Direktifinin” uygulanması, ikincisi ilgili “Topluluk Politikalarına Engellilik” boyutunun dâhil edilmesi ve diğeri ise “Herkes İçin Ulaşılabilirliğin” iyileştirilmesidir. Konsey engelli bireylerin topluma aktif katılımını sağlamak, ekonomik ve sosyal yönden desteklemek amacıyla ortaya konulan sekiz ana hedef alanı içeren 2010–2020 “Engelliler Strateji” belgesini yayınlamıştır. Konseyin bu güne kadar engelli hakları ve sosyal bütünleşme adına yaptığı bütün maddeleri kapsayarak ve BM Engelli Hakları sözleşmesini göz önünde bulundurarak yeni eylemler önermektedir. 2010-2020 Engelliler Stratejisinin amacı engelli bireylerin önündeki bariyerleri ortadan kaldırılması üzerine yoğunlaşmaktadır. Komisyon faaliyete geçilmesi gereken başlıca sekiz alan tespit etmiştir: **Erişilebilirlik, Katılım, Eşitlik, İstihdam, Eğitim ve öğretim, Sosyal koruma, Sağlık ve Dış Eylem çerçevesindedir.** Her alan için başlıca faaliyetler belirlenmiş ve AB düzeyindeki genel hedef çerçeve içerisinde vurgulanmıştır. Bu alanlar Strateji'nin ve BM Sözleşmesi'nin genel hedefleri, AB kurumları ve Avrupa Konseyi'nin ilgili politika dokümanlarına, ayrıca AB Engellilik Eylem Planı 2003-2010 ile üye ülkeler, paydaşlar ve halkla istişarelere katkıda bulunma potansiyelleri dikkate alınarak seçilmiştir. Ulusal düzeydeki eylemlerle ilişkili faaliyetleri sadece BM Sözleşmesi kapsamındaki tüm yükümlülüklerin yerine getirilmesini değil, AB düzeyinde yürütülecek tüm çalışmalara destek olmayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak; engellilerin güçlendirilmesi ve toplum hayatına diğer kişiler ile birlikte tam olarak katılmalarının sağlanması sürecini hayata geçirmektedir. Avrupa nüfusu yaşlanmaya devam ederken bu çalışmalar engelli insanların büyük bölümünün yaşam kalitesi üzerinde somut bir etkide bulunacaktır (Avrupa Konseyi, 2010a).

3.1.6. Avrupa Birliği Konseyinde Engelliler ve Spor Konusunda Alınan Kararlar

Avrupa Konseyi Kuruluş Yasasının 15.b Maddesi kapsamında Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyinin, tüm üyeleri arasında daha fazla uyum sağlamayı başarma hedefini ve bu hedefin, diğerlerinin yanı sıra, engelli bireylerin kültürel, sosyal, siyasal ve vatandaşlık haklarını teşvik etmeyi hedefleyen engellilik politikaları üzerine ortak kuralların kabulü yoluyla gerçekleştirilebileceğini dikkate alarak; Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) Uluslararası İşlevsellik, Yeti Yitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması Sistemini (2001) göz önüne alarak; Engellilerin Haklarına İlişkin BM Sözleşmesi'ni (2008) akılda tutarak; Parlamenterler Meclisi'nin 1592 (2003) sayılı "engelli bireyleri tam toplumsal içermeye doğru" başlıklı Tavsiye Kararı'nı göz önünde tutarak; **Sosyal uyumun güçlendirilmesinde sporun rolü üzerine Tavsiye Kararı ve Herkes için Spor Avrupa Şartı: Engelli Bireyler başlıklı Tavsiye Kararı gibi spor alanında alınmıştır.** Avrupa Konseyi Engelliler Eylem Planı 2006-2015: **kültür, spor, turizm ve eğlence faaliyetlerinde engelli temsilcisi veya diğer sivil toplum kuruluşları ile ve diğer paydaşlarla ortaklık kurmanın önemini vurgulamaktadır** (EYHGM, 2014b).

"Bu doğrultuda Üye Devletlerin hükümetlerinin, ulusal, uluslararası ve yerel yapıların özellikleri ile ilgili yükümlülükleri doğrultusunda aşağıdaki eylemleri hayata geçirmelerini tavsiye etmektedir:

- Çocuk ve gençlerin erken yaşlardan itibaren katılımcı ve izleyici olarak kültürel, **spor ve eğlence faaliyetlerine katılımı** teşvik edecek, sanatsal, zihinsel ve atletik potansiyeli artırmasını sağlayacak bir eğitim verilmesini temin etmek maksadıyla erişilebilirlik ilgili destek hizmetleri de dâhil olmak üzere uygun tedbirler alınmalıdır.
- Destek hizmetlerinin sunumu da dâhil olmak üzere; ulusal, bölgesel ve yerel seviyelerde kamu makamları, özel kuruluşlar, **kültür ve spor kuruluşları, engelli bireylerin sivil toplum kuruluşları, medya, akademik toplum ve kültür, spor, turizm ve eğlence alanlarında faaliyet gösteren diğer tüm paydaşlar**, söz konusu faaliyetlerin engelli bireylere erişilebilir hale getirilmesine yönelik eylem planları hazırlanmalıdır.

- Gerekli mevzuatın hazırlanması ve **kültür, spor, turizm ve eğlence etkinliklerinin** erişilebilirliğinin sağlanmasına ilişkin somut tedbirlerin alınması süreçlerinde engelli bireylerin ve temsilci kuruluşlarla sürekli müzakere yapılmalıdır.
- Projelerin başlangıç safhasında; **kültür, spor, turizm ve eğlence alanları, programları, hizmetleri, tesisleri** başta olmak üzere ilgili diğer bilgilerin, engelli bireylere erişilebilir olmasını sağlamak için yeterli planlama yapılmalıdır.
- Herkes için tasarım ilkelerinin hayata geçirilmesi yoluyla kamu geneline açık bütün yeni **kültür, spor, turizm ve eğlence hizmet ve tesislerinin** engelli bireylere tamamen erişilebilir olması sağlanmalıdır.
- **Kültür, spor, turizm ve eğlence faaliyetlerine** erişimin engellilik temelinde kısıtlanmasının ayrımcılık olarak değerlendirilmesini sağlayacak yasal düzenlemeler oluşturularak etkin bir biçimde uygulanmalıdır.
- Teşvik ve yardımlarının engelli bireylerin **kültür, spor, turizm ve eğlence etkinliklerine** erişimini ve tam ve etkin katılımını teşvik etmede ve desteklemede etkili birer araç haline gelmesini sağlayacak uygun tedbirler alınmalıdır.
- **Kültür, spor, turizm ve eğlence faaliyetlerinde** bulunan hizmet sağlayıcılar ve kuruluşlarda görevli tüm ilgili personel için engellilik konularında sürekli mesleki eğitim sunulmasına yönelik uygun tedbirler alınmalıdır.
- Alternatif iletişim ve teknolojik gelişmelerin geniş bir yelpazede **kültür, spor, turizm ve eğlence etkinliklerine** tüm engelli bireylerin erişimini sağlamak için uygun tedbirler alınmalıdır.
- Engelli bireylerin ailelerinin ve tüm engelli bireylerin **kültür, spor, turizm ve eğlence etkinliklerine** cinsiyet, yaş ve engel türüne bağlı kalmaksızın farklı şekillerde katılım sağlayabileceği organizasyonlar düzenlenmelidir”(EYHGM, 2014a).

Ayrıca, Avrupa’da bir spor boyutu oluşturmak üzerine hazırlanan Komisyon Raporuna cevap olarak, Konsey, 2011 yılının Mayıs ayında 2011-2014 dönemi için spor üzerine bir AB İş Planı oluşturmuştur. AB İş Planı kapsamında, eylemler için taslak haline getirilmiş bir zaman çizelgesi hazırlanmış ve öncelik alanları

belirlenmiştir. Bunun yanında Konsey, sporda sosyal, toplumsal ve ekonomik boyutlar ile genel öncelikleri ele alacaktır. Sporun, fiziksel aktiviteyi artırarak sağlıklı yaşam sağlayan bir eylem olduğunu ve bunu yaygınlaştırmak için koordine edilmiş politikalar uygulamaktadır. Komisyon, AB seviyesinde 2013 yılı sonrasında uygulanacak spor projeleriyle ilgili bir önerge hazırlamıştır. Ayrıca engelli bireylerin **kültür, spor, turizm ve boş zaman etkinliklerine tam, eşit ve etkin katılımının sağlanmasına yönelik tavsiye kararı; (Bakanlar Komitesi tarafından 11 Aralık 2013 tarihinde düzenlenen 1187. Bakan Yardımcıları toplantısında kabul edilmiştir).** "Özel Yıllık Olay - Özel Olimpiyatlar (Atina)" için "Spor Alanında Hazırlık Eylemi" için verilen hibeler ve sözleşmeler üzerine 2011 yılı yıllık çalışma programları ve 2011'deki Bilgi Paylaşımları Pilot projesi için; 2011 Hazırlık Eyleminde aşağıdaki önceliklere odaklanılacaktır:

İrkçilik ve diğer ayrımcı tutumlar da dâhil olmak üzere, sporda şiddet ve hoşgörüsüzlüğe karşı korunma ve mücadeleyi desteklemek. Avrupa'daki spor organizasyonunu güçlendirmek, yani spor organizasyonlarında iyi yönetişimi destekleyecek yenilikçi yaklaşımları test etmektir. Beklenen sonuçlar, yukarıda vurgulanan alanlarda (şiddet/ hoşgörüsüzlük/ırkçılık/ayrımcılıkla mücadele ve sporda iyi yönetişim) mücadele etmek için ağların test edilmesi, Avrupa ve ulusal paydaşlar arasında iyi uygulama alışverişi yapılmasıdır. Hazırlık Eyleminin spor alanındaki ikinci genel hedefiyle ilgili teklif çağrısı, iki alanda ağ geliştirme ve iyi uygulamalara yönelik destekleri kapsayacaktır. Sporda şiddet/hoşgörüsüzlüğün önlenmesi ve mücadele edilmesi çağrısı, sporda şiddet/ayrımcılığı önleme ve mücadeleye odaklanan ulus ötesi projeleri destekleyecektir. Eylemler, spor alanında temel Avrupa değerlerine saygıyı teşvik etmek için uluslararası ağ oluşturma ve spor sektörü, eğitim kurumları, bu alandaki STK'lar ve ulusal ve yerel otoriteler arasındaki iyi uygulamaların değişimini destekleyecektir (Avrupa Komisyonu, 2013b).

Avrupa'da spor organizasyonunu güçlendirmeye yönelik yenilikçi yaklaşımlar çağrısında, yenilikçi örgütsel yaklaşımlarla sporda Avrupa boyutunu geliştirmeyi amaçlayan ulus ötesi projeleri desteklenmektedir. Eylemler, uluslararası sektörler arası ağ oluşturma ve spor sektöründe en iyi uygulamaların paylaşımını destekleyecektir. Eylemler, spor organizasyonlarında iyi yönetişimi teşvik etmek,

spor paydaşlarının kapasite gelişimini güçlendirmek veya Avrupa'daki spor disiplinlerinin rekabet düzeyini artırarak sporda Avrupa boyutunu geliştirmeye yönelik yenilikçi yaklaşımların test edilmesine odaklanmalıdır. 15.05.06 bütçe satırına yapılan açıklamalarda belirtildiği üzere, Özel Olimpiyatlar Avrupa/Avrasya'ya için (Atina'daki Dünya Özel Olimpik Yaz Oyunları) organizasyonunun ortak finansmanı için bir eylem başlığı olarak 4.000.000 Euro tahsis edilecektir. Spor politikasını destekleyen kuruluşların seminer ve konferansları için 600.000 Euro, iyi uygulamaların transferi için 2.000.000 €, AB okul sporu uygulaması sokak futbolu (street football) için 400.000 Euro bütçe ayırmaktadır. AB yükseköğretim kurumlarına, araştırma enstitülerine ve eğitim kurumlarına ulusal, merkezi, bölgesel veya yerel düzeyde spor hibeleri için 1.000.000 Euro ayırmıştır (Avrupa Komisyonu, 2011b).

Son olarak 2010-2020 Engelliler Stratejisi'nde Engelli kişilerin temel haklarından (birlik vatandaşlığı hakları da dâhil olmak üzere) tam olarak egemen olmalarını ve başkalarıyla eşit temelde toplumdaki katılımlarını sınırlamalarını engelleyen pek çok bariyer bulunmaktadır. Engelli hakları, serbest dolaşım hakkını, nerede ve nasıl yaşayacağını seçmek, kültürel, rekreasyonel ve spor faaliyetlerine tam erişim hakkını da içermektedir. Komisyon aşağıdakiler için çalışacaktır; Spor, boş zaman, kültür ve eğlence organizasyonlarının erişilebilirliğini artırmak gerekmektedir. Görsel-işitsel tüm çevresel faktörler dâhil olmak üzere (etkinlikler, mekânlar, mallar ve hizmetler) spor etkinliklerine katılımı ve engelliliğe özgü örgütlemeyi teşvik etmek gerekmektedir. Spor, eğlence, kültürel ve rekreasyonel organizasyonların ve etkinliklerin erişilebilir olmasını sağlamayı amaçlamaktadır (Avrupa Komisyonu, 2010a). AB Konsey kararlarında spora ayrılacak bütçe, önemli spor olayları, Avrupa içerisindeki spor ağı gelişimi ve iyi uygulamaların transferi konuları yıllık olarak planlanmaktadır.

3.1.7. Avrupa Birliği Engellilik Yılı Gerçekleştirilen Faaliyetler

AB, Avrupa Engelliler Yılı'nda çeşitli program ve projeleri finanse etmek üzere on iki milyon Euro bütçe ayırmıştır. Ayrılan bütçeyle gerçekleştirilen faaliyetlerin bir kısmı aşağıda verilmiştir;

- **Avrupa Yürüyüşü;** Engellilik konusunda farkındalık yaratmak üzere yıl boyunca Avrupa’da çeşitli faaliyetler düzenlenmiştir. Yürüyüş sürecinde Avrupa’nın öncelikle sınır kesimlerinde 45.000 km kat edilmiş ve 15 ülkenin 105 şehrinde toplam 211 faaliyet gerçekleştirilmiştir. Avrupa Özürlüler Yılı Yürüyüşü kapsamındaki faaliyetlere yaklaşık 80.000 kişi katılmıştır.”
- STK’lar ve yönetim birimleri engelliler ile ilgili yıl boyunca faaliyet düzenlemiştir. Avrupa Engelliler Forumu (EDF) öncülüğünde pek çok faaliyet yürütülmüştür. Bu faaliyetler öncelikle çocuklara, gençlere, eğitim kurumlarına, yöneticilere, medyaya ve engelli kuruluşlarına yönelik hazırlanmıştır. Bu faaliyetler arasında; “Volkswagen Etkinliği, **Wolfsburg ve Bonn Paralimpik Günü Etkinlikleri, Epon Derbyisi (İngiltere’de 1780 den beri devam eden geleneksel At Yarışı Koşusu), Bourge Festivali, Valensiya’da I. Özürlülük ve Sanat, I. Özürlülük ve Kadın Konferansları, Real Madrid-Deportivo Özel Futbol Maçı** örnek faaliyetlerdir.”

Uluslar Üstü Projeler

Fransız, Brüksel-Avrupa İttifakı

- Projenin Başlığı Yaratıcılık: Engellilerin Dünyasına Bir Çözüm Projenin temel amacı ve çıktılarıdır. Projenin sonucunda fiziksel çevrenin ulaşılabilirliğinin teşvik edilmesidir. **Kültürel, boş zaman ve spor etkinliklerinin engelli gençler açısından ulaşılabilir olması konusunda iki günlük konferans düzenlenmiştir.** Bu kapsamda engelli gençlerin yer aldığı bir dans gösterisi gerçekleştirilmiştir. Bununla engellilerin fiziksel çevreye ulaşılabilirliği teşvik edilmiştir. Bu projeye AB 81.460,79 Euro katkı sağlamıştır.

Engellilerin Toplumla Bütünleştirilmesi

- Projenin temel amacı ve çıktıları: Engellilerin İstihdamının Teşvik Edilmesi. Destekli istihdam konusunda kalite standartlarına yönelik kuralların ve etik kuralların geliştirilmesi ve yayılması. Destekli istihdam konusunda Avrupa

Birliği genelinde bir gazetenin, kitapçıkların ve web sayfasının oluşturulması. Bu projeye AB 94.377,61 Euro katkı sağlamıştır.

Aileler İçeri

- “Projenin başlığı “Aileler İçeri”. Projenin temel amacı ve çıktıları: Engellilere sunulan hizmetlerin geliştirilmesinde engelli ve ailelerinin aktif katılımının teşvik edilmesi. Yerel festivaller organize etmek, yayınlar çıkarmak, iyi örneklerin bir araya getirilmesini sağlamak, konferans düzenlemek vb. ailelerin engelli çocuklara sunulan hizmetlere aktif katılımlarını teşvik etmek üzere kılavuz kitapçık hazırlanacaktır. Bu proje için AB 115.616,92 Euro katkı sağlamıştır.”

Avrupa Engelli Yılı 5-7 Aralık 2003 tarihleri arasında Roma’da gerçekleştirilen bir konferansla sona ermiştir (EYHGM, 2014b).

3.1.8. AB Ülkelerinde Engellilik ve Spor Yapısı

3.1.8.1. Almanya’da Engellilik ve Spor Yapısı

Almanya BM Engelli Hakları Sözleşmesi’ni etkili bir şekilde uygulamak için bir ön koşul olarak ulusal uygulama ve izleme yapılarının önemini vurgulamaktadır. Almanya federal yapısında, sözleşmenin uygulanmasının önemli bir kısmı Alman Eyaletlerine aittir. Çalışma ve Sosyal İşler Federal Bakanlığı (www.bmas.bund.de) bu konunun odak noktasındadır. Diğer ülkelerde ki yapılara benzer bir şekilde çalışmaktadır. 2010 yılının Eylül ayında, Komisyon bir karar alarak Alman Engellilik Konseyi (www.deutscher-behindertenrat.de) ile birlikte çalışmaya başlamıştır. Bunun amacı sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde uzun vadeli stratejileri oluşturmak ve uygulamaların eksikliklerini tespit etmektir. Bu komite, özellikle farklı engellere sahip kişilerden oluşturulmuştur. Almanya, engelli kişilerin işgücü piyasasına dâhil edilmesini ve topluma dâhil edilmesine ilişkin politikalarını ele almaktadır. (Avrupa Konseyi, 2011d).

Almanya anayasasının 3. Mad. Hiç kimse sakatlığı nedeni ile ayrımcılığı tabi tutulmaz” şeklindeki ifade (Kettner, 2014, s.97) Almanya hükümetinin bu alanda politikalar üretmesinin önünü açmaktadır. Almanya’da federal düzeyde ayrımcılıkla

mücadele amacıyla 2006 yılında kabul edilen Genel Eşit Muamele Kanunu (Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz) sonrasında bu kanunun 25. maddesi gereğince Federal Alman Ayrımcılık Karşıtı Ajans (Antidiskriminierungsstelle des Bundes) kurulmuştur. Söz konusu ajans Federal Aile İlişkileri, Vatandaşlık, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı bünyesinde kurulmuştur. Almanya'da federal ve federe yönetim düzeylerinde ayrımcılıkla ilgili çalışma yürüten, hükümete ve diğer kamu kurumlarına tavsiyelerde bulunan, Ulusal Azınlıklar ve Engelliler Temsilcileri veya Alman İnsan Hakları Enstitüsü gibi kurumlar da bulunmaktadır. Almanya'da özel olarak oluşturulmuş bir ayrımcılık mevzuatı mevcuttur. Kamu çalışanları ve kamu hizmeti gibi kamu hukuku ile ilgili alanlarda eşitlikle ilgili temel güvenceleri yineleyen hukuki düzenlemeler söz konusudur. İş hukukunda genel bir ayrımcılık yasağı öngören düzenleme ve bu alanda ortaya çıkmış süreklilik taşıyan içtihatlar söz konusudur. Engellilik ile ilgili olarak engellilere yönelik ayrımcılığı ortadan kaldırmayı hedefleyen ve toplumsal içermenin artırılmasını hedefleyen yasal düzenlemeler bulunmaktadır (Karan, 2009, s.83). Yine 2006 yılında Almanya'da engelli bireyleri de kapsayan Eşit Muamele Çerçeve Kanunu yayınlamıştır. Kapsam olarak özel ve kamu sektöründe işveren kamu hizmetlerinin sunulmasında, eğitim ve mal-hizmetlerin edinilmesinde kamu hizmetlerinin sunulmasında ortaya çıkan ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve sivil toplumun aktif katılımı desteklenmiştir (Kolat, 2010, s.165). Federal Hükümetin 2011 yılında on yıllığına yürürlüğe koyduğu Ulusal Eylem Planı, BM Engelli Hakları Sözleşmesinin Almanya'da hayata geçirilmesi bakımından önemli bir araçtır. Plan, çeşitli eylem alanlarına ilişkin geniş bir yelpaze sunmakta ve somut önlemler içermektedir. Aralarında Federal Dışişleri Bakanlığı'nın da bulunduğu pek çok federal bakanlık ile eyaletlerin, kazaların, belediyelerin ve kentlerin pek çoğu kendi eylem planlarını çoktan hazırlamışlardır. Bu çalışmaları, şirketler, üniversiteler ve dernekler gibi kuruluşlarca planlanan önlemler tamamlamaktadır. Diğer yandan, bu eylem/önlem planları da, engelli insanların günlük yaşama uyum sağlamasını hızlandıracak çeşitli proje, kampanya ve girişimlerin temelini oluşturmaktadır. Buna örnek olarak Eğitime ve İstihdama Dâhil Etme Girişimi veya Engelsiz Seçimler Projesi örnek verilebilir (Almanya Konsoloslugu, 2017).

Almanya’da 2013 yılında hazırlanan Federal Hükümet Raporu’na göre Almaya’da yedi milyon kişi ağır engelli olarak kabul edilmekte ve on yedi milyon kişi ise gündelik hayatlarında bir sağlık sorunu ve kronik hastalık ile mücadele etmektedir. Bu sayı Almanya’da her dört kişiden birinin engelli olarak yaşadığını göstermektedir (Kettner, 2014, s.97). Almanya Çalışma ve Sosyal İşler Federal Bakanlığı tarafından, özel yardıma ihtiyaç duyan engelliler için kişiye özel destek hizmeti verilmektedir. Desteğin amacı, engellilerin işgücü piyasasında iş sözleşmesine dayanan bir iş bulmaları ve bu sayede zorunlu olarak sosyal güvenlik dâhilinde bir istihdam olanağı elde etmeleridir. Programın temel prensibi, “eğitimden önce işe yerleştirme” olarak ifade edilmektedir (Alp, 2014, s.55). 2008 yılında Avrupa genelinde yapılan bir araştırmada engelli bireyden rahatsız olma katsayısı 10 üzerinden 9,1 olarak tespit edilmiştir. Almanya’da engelli bireylere iş yerinde özel destek verme konusunda görüşleri sorulduğunda % 83 oranında olumlu yanıt verilmiştir (Eurobarometre, 2008). İki veri sonucu da Avrupa Birliği ortalamasını ile aynıdır. Almanya engelli bireylerin ayrıcalıklı olması konusunda AB ortalamasını vermektedir.

Almanya’da federal düzeyde spor organizasyonundan sorunlu olan örgüt Federal İçişleri Bakanlığıdır. Almanya’nın fedaratif yapısı içerisinde yerel ve ulusal tüm faaliyetleri organize etmektedir. Bu örgütün gelirleri devlet bütçesinden yıllık olarak verilmektedir. Fakat herkes için spor faaliyetlerinin teşviki ve sponsorluğu eyalet valilerine aittir. Eyaletlerin yapacakları görevlerdeki organizasyonel düzenlemeler kendi özerklik düzeylerine göre değişmektedir. Sporu yöneten ana organlar sırası ile Alman Spor Konfederasyonu (DSB), Milli Olimpiyat Komitesi (NOK), ülke sporları konfederasyonları (Kulüpler), bölgesel ve yerel spor yönetim birimleri, gibi sivil örgütlerin sorumluluk alanına girmektedir. Bu örgütler kendi sorumlulukları altındaki spor faaliyetlerini organize etmektedir (Ziyagil, 2002).

Almanya Engelliler Spor Derneği (DBS), tüm branşlarda faaliyet göstermektedir. DBS iki ana örgütten (DRS ve DSS) ve 17 alt birimden oluşmaktadır. 7 adet organizasyonun bir araya gelmesi ile oluşmuştur. DBS sivil toplum örgütü olarak faaliyet göstermektedir. DBS’nin başında ki kişi 4 yılda bir seçilmektedir. Aliance, BP, Sparkasse, Deutsche Telekom, Aktion, Bayer Menseh, Kinder DBS’nin resmi sponsorlarıdır. Ana amacı ülkedeki spor, rekreasyon ve

rehabilitasyon faaliyetlerini düzenlemektir (DBS, 2017). Almanya ilk olarak 1960 yılında Paralimpik Oyunlara katılım sağlamıştır.

Almanya'da ilk engelliler spor kulübü 1888 yılında, yani bundan 126 sene önce Berlin'de Albert Gutzmann tarafından işitme engelliler için kurulmuştur. 1914–1915 yıllarında Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçları olarak, ilk gazilerle ilgili spor gurupları kurulmuştur. 1928 yılında görme engelli sporcular ilk defa Almanya'da atletizm konusunda yarışmaya başlamışlar. 1933 yılında Nasyonel Sosyalistler tarafından, bedensel ve zihinsel engelliler için spor çalışmalarına başlanmış, daha sonra İkinci Dünya Savaşı ile ilgili engelli gazilere aynı olanaklar sunulmuştur. 1951 yılında eyaletlerde engelliler spor federasyonları kurulmuş. 1954 yılından itibaren Almanya, Stoke Mandeville yarışmalarına katılmaya başlamışlar. 1991 yılında ise Özel Olimpiyatlar Almanya Derneği kurulmuştur. 2006 yılında Almanya'da yapılan Dünya Futbol Şampiyonası'nın yanı sıra, özel sporcular içinde Dünya Şampiyonası organize edilmiştir. 2011 yılında omurilik felçlisi atıcı Manuela Schermund ilk defa Federal Alman Liglerinde engelli olmayan sporcularla birlikte yarışmıştır (Kocaömer, 2016).

3.1.8.1.1. Almanya Engelli Spor Politikası

Almanya'da engelli spor politikasının ana amacı, engelli sporcularının da sağlam sporcuların aldığı destekler kadar eşit imkânlardan yararlanmalarını sağlamaktır. Ayrıca engellilerin spor yolu ile her türlü rehabilitasyon imkanlarına ulaşabilmesidir.

Anahtar Rol: Engelli sporlarının desteklenmesi ve her bireyin eşit katılımının sağlanması olarak belirlenmiştir.

Almanya Hükümet Spor Birimi, State Secretaries to Sport (SES): Engelliler için sporla ilgili öncelikleri tanımlar, hedefleri ve onlara ulaşma yollarını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca engelli gençlerin spora katılımını ve uluslararası müsabakalarda madalya sayısını artırmayı hedeflemektedir.

Alman Engelli Spor Derneği (DBS): DBS, Paralimpik oyunlara katılım, hem de engelli gençlik spor politikasını yönetmektedir, ayrıca hükümetin desteklediği engelli spor örgütüdür.

Anahtar Organizasyonlar: Ulusal Engelli Spor Organizasyonu-National Disability Sport Organization (NDSO), NPC, DSOs ve Spec Olymp ortak çalışmaktadır.

Engelli Spor Politikaları Anahtar Başlıkları:

- 1.Engelli spor dallarına fonlamanın eşit olarak sağlanması,
- 2.Ulusal Olimpiyat Komitesi (NOC) ile işbirliği sağlamak,
- 3.Elit engelli sporcu seçiminin yapılması için gereken şartların oluşturulmasıdır (Avrupa Komisyonu, 2009).

Almanya'da engelli sporunu yöneten kurum DBS'dir. Bu organizasyon sivil toplum örgütünün geniş ölçekli yapılanmasıdır ve Almanya genelinde yaygınlığa sahiptir. Engelliler ile ilgili kilit organizasyon olarak Special Olympics organizasyonu gösterilmektedir. Bu organizasyon zihinsel engelli bireyler için sportif etkinlikler ve eğitimler organize etmektedir (Thomas ve Guett, 2014, s.399).

Almanya'da engelli sporunun yönetiminde bölgesel hükümet organları (NGBs), ulusal olimpiik komite (NOC) ve ana akım spor örgütleri (MSO) çok fazla etkisi bulunmamaktadır. Almanya da kurumsal işbirliği alanında sorunların olduğu tespit edilmiştir. Ana akım spor örgütleri ile engelli spor örgütleri arasında iletişim sorunlarının olduğu tespit edilmiştir.

3.1.8.1.2. Almanya'nın Uluslararası Engelli Spor Proje Uygulamaları

Proje 1. Alan: Yerel ve Bölgesel

Hedef Kitle: Genel olarak; fiziksel bozukluk, tekerlekli sandalye kullanan, kör ya da görme engelli, sağır veya işitme engelli olan yöneticiler. Özellikle: Yönetim Kurulu BSB üyeleri ve yöneticilerine uygulanacaktır.

Organizasyon: Behinderten Sportverband Berlin (BSB) ve Alman Olimpiik Spor Konfederasyonu Liderlik Akademisi (DOSB)

Ana Konu: Organizasyon Geliştirme Bir "Gelecek Konferansı" BSB misyon geliştirme (Berlin Engelli Spor Federasyonu)

Kısa Açıklama: İç ve dış ilişkilerde ki değişikliklerin ve derneklerde ki hızlı gelişmenin oluşumu ile BSB uzun vadeli stratejisini yeniden gözden geçirilmektedir. Bütünsel ve şeffaf yaklaşım yoluyla bir misyon taslağı geliştirmeye karar verilmiştir. İlk adım olarak, BSB nin statüsü tanımlanmıştır. Üyelerin ve BSB yöneticilerinin

görüşlerine başvurulmuştur. Bu çalışmanın amacı BSB'nin organizasyon yapısında bulunan eksiklerini görmesi ve gelecek stratejilerini oluşturmasıdır. Tüm BSB üyeleri ve partnerleri "FUTURE CONFERENCE" gelecek konferansına davet edilmiştir, konferans 3 bölümden oluşmuştur;

1) Geçmiş çalışmalar değerlendirilmiştir,

2) Şimdiki dönem değerlendirilmiştir,

3) Gelecek birlikte inşa edilmiştir. Stratejik yaklaşımlar ve proje grubu tarafından değerlendirilen konferans bu şekilde formüle edilmiştir.

Yorum: Üye sistemine dayalı organizasyon geliştirme gelecek konferansı uygulanması kolay uygulanabilir ve BSB'nin gelecek çalışmalar için konumunu güçlendirdiği rapor edilmiştir. Misyon yaklaşımının gelişimine bütünsel bir yaklaşımla kaynak ve zaman ayırılacaktır, bunun yanında ülke genelinde yatırım geniş ölçekte ve uzun vadeli olarak yapılacaktır. Organizasyonun daha kapsamlı tanımlanmaya ve daha iyi anlaşılmasına çalışılacak mekanizmalar kurulacaktır. Finansal destek ve parasal düzenlemelere ihtiyaç olduğu açıktır.

Proje 2. Alan: Ulusal

Hedef Kitle: Fiziksel engelli, tekerlekli sandalye kullanıcıları / zihinsel engelli, kör ya da görme engelli, sağır veya bozulmuş işitme engelli öğrenme.

Organizasyon: Alman Engelliler için Gençlik Spor Federasyonu (DBSJ)

Ana Konu: Gençlik çalışmaları, sporda engelli gençlere yönelik organizasyon geliştirme temsiliyeti edinmeleri.

Kısa Açıklama: DBSJ, Alman Engelliler Spor Birliği (DBS) içinde özerk gençlik örgütüdür. DBSJ Alman spor sisteminin içerisinde organizasyon düzeyinde engelli çocukların ve gençlerin haklarını ve çıkarlarını korumaktadır. DBSJ 5,360 spor kulübü içerisinde yaklaşık 51,000 üyeyi kapsar ve içerisinde barındırır. DBSJ çok çeşitli aktivite imkanları sunar, bunlar çocuk ve küçükler için paralimpik sporlarında spor eğitim kursları, Alman Gençlik Şampiyonası ve Paralimpik Gençlik Kamplarını içermektedir.

Örneğin, Paralimpik Oyunların farklı yerleşkelerine genç engellileri kamp ziyaretlerine götürerek, gençler ve sporcularda farklı güdülenmelere neden olmaktadır. Paralimpik Ruhunu gençlere canlı yaşatmak için görülmesinin yanında,

aynı zamanda yüksek performanslı sporlara ilgi çekmek ve bu sporları yapmak için arzu etmelerine olanak sağlamayı amaçlamaktadır.

Yorum: Engelli sporlarında gençlerin gelişimi ve beklentilerini karşılama gereksinimlerine pozitif bir örnek olan DBSJ, ulusal düzeyde sporun organizasyonel yapısı içinde somut uygulamaları vardır. Ayrıca, Paralimpik gençlik kampı diğer ülkelere de transfer edilip uygulanabilecek iyi uygulamalar sınıfındadır. Bu uygulama 2011 yılında Almanya ile EPC ortaklığında Avrupa düzeyinde bir ilk olarak başlamıştır.

3.1.8.1.3. Almanya'nın Paralimpik Oyunlara Katılımcı Nitelikleri

Katılım: Almanya'nın paralimpik oyunlara katılına bakıldığında; Yaz oyunlarında 1960 Roma Oyunlarından itibaren katılım sağlamaktadır. Kış oyunlarına katılımı ise 1992 Albertville Oyunları ile başlamaktadır. Kış oyunlarında en başarılı ülke Almanya'dır. Kış oyunlarında 526, yaz oyunlarında 1358 olmak üzere toplam 1884 madalya kazanmıştır. Almanya'nın en başarılı olduğu 1984 Stoke Mandeville Oyunlarında 232 madalya kazanmıştır. Almanya katılımcı sayılarına bakıldığında en yüksek katılımı 2000 oyunlarında sağlamıştır.

Tablo 2. 6. Almanya Paralimpik Oyunlarda Kazanılan Madalya

Oyunlar	Altın	Gümüş	Bronz	Toplam
1960 Roma (Yaz Oyunları)	15	6	9	30
1976 Ornskoldsvik (Kış Oyunları)	10	12	6	28
1964 Tokyo (Yaz Oyunları)	5	2	5	12
1968 Tel Aviv (Yaz Oyunları)	12	12	11	35
1972 Heidelberg (Yaz Oyunları)	28	17	22	67
1976 Tokyo (Yaz Oyunları)	37	34	26	97
1980 Arnhem (Yaz Oyunları)	68	48	46	162
1980 Geilo (Kış Oyunları)	3	5	9	17
1984 Stoke Mandeville (Yaz Oyunları)	81	76	75	232
1984 İnnsturck (Kış Oyunları)	10	14	10	34
1988 Seul (Yaz Oyunları)	76	66	51	193
1988 İnnsturck (Kış Oyunları)	9	11	10	30
1992 Albertville (Kış Oyunları)	12	17	9	38
1992 Barcelona (Yaz Oyunları)	61	51	59	171
1994 Lillehammer (Kış Oyunları)	25	21	18	64
1996 Atlanta (Yaz Oyunları)	40	58	51	149
1998 Nagano (Kış Oyunları)	14	17	13	44
2000 Sidney (Yaz Oyunları)	16	41	38	95
2002 Salt Lake City (Kış Oyunları)	17	1	15	33
2004 Atina (Yaz Oyunları)	19	28	31	78
2006 Torino (Kış Oyunları)	8	5	5	18
2008 Pekin (Yaz Oyunları)	14	25	20	59
2010 Vancouver (Kış Oyunları)	13	5	6	24
2012 Londra (Yaz Oyunları)	18	26	22	66
2014 Sochi (Kış Oyunları)	9	5	1	15
2016 Rio de Janeiro (Yaz Oyunları)	18	25	15	58
Toplam Madalya (Summer & Winter Games)	304	333	317	954

Tablo 2.7. Almanya Yaz Oyunlarına Katılan Sporcu Sayısı

Oyunlar	Erkek	Kadın	Toplam
1960 Roma	7	2	9
1964 Tokyo	8	2	10
1968 Tel Aviv	50	8	58
1972 Heidelberg	52	23	75
1976 Tokyo	76	17	93
1980 Arnhem	104	24	128
1984 Stoke Mandeville	109	33	142
1988 Seul	145	43	188
1992 Barselona	174	64	238
1996 Atlanta	153	78	231
2000 Sidney	181	70	251
2004 Atina	140	72	212
2008 Pekin	105	67	172
2012 Londra	88	64	152
2016 Rio de Janeiro	89	66	155

Tablo 2.8. Almanya Kış Oyunlarına Katılan Sporcu Sayısı

Oyunlar	Erkek	Kadın	Toplam
1976 Ornskoldsvik	27	5	32
1980 Gielo	29	9	38
1984 İnnsturck (Kış Oyunları)	25	6	31
1988 İnnsturck (Kış Oyunları)	29	5	34
1992 Albertville	30	6	36
1994 Lillehammer	33	10	43
1998 Nagano	33	7	40
2002 Salt Lake City	22	4	26
2006 Torino	29	5	34
2010 Vancouver	14	6	20
2014 Sochi	7	6	13

<https://www.paralympic.org/results/historical>

3.1.8.2. Fransa'da Engellilik ve Spor Yapısı

Fransa'da farklı bakanlıkların kuruluş mekanizmalarına bağlı olarak, engelli bireylere hizmet sağlanmaktadır. BM Engelli Hakları Sözleşmesinin tüm ülke genelinde uygulanması için koordinasyon birimi kurulması kararlaştırılmıştır. Koordinasyon birimi bölgeler ve birimler arası iletişimi sağlayacaktır. Böylece bölgesel yönetimlerin işleyişleri pratik olarak anayasal olarak sağlanacaktır. 6 Kasım 2009-959 tarihli kararname ile Engellilik Bakanlıklar arası Komitesi (Comité interministériel du handicap) kurulmuştur. Buna ek olarak, hükümetin kurumlar arasında bir bağ kurmak için de engelliler ulusal Danışma Konseyi Sekreteri (Conseil Consultatif des Handicapés) ile birlikte görev yapmaktadır. Fransa da istihdam,

yoksulluğun azaltılması ve sosyal dışlanma hedefiyle ilgili engelli kişilere yönelik sorunun özellikle ele alınması planlanmaktadır (Avrupa Konseyi, 2011d).

1946 ve 1958 tarihli anayasalarda bu amaçla bir dizi düzenleme yapılmıştır. Bunların en önemlisi politika ve idari amaçlı olarak kökene dair vurgu yapılması yasağıdır. Anayasa’da yaş, engellilik ya da cinsel yönelime dayalı ayrımcılığa açıkça vurgu yapan bir düzenleme bulunmamakla birlikte Anayasa Konseyi’ne göre bu düzenleme ucu açık niteliktedir ve ayrımcılık yasağı diğer temellerde de geçerlidir. Fransız hukukunda geçerli olan hukuksal düzenlemelerde herhangi bir tanıma yer verilmeksizin sadece hangi temellerde ayrımcılık yapılamayacağı belirtilmiştir (Karan, 2009, s.143). 2008 yılında engelli bireyden rahatsız olma katsayısı 10 üzerinden 9,4 olarak tespit edilmiştir. Fransız vatandaşlarının, engelli bireylere iş yerinde özel destek verme konusunda görüşleri sorulduğunda % 85 oranında olumlu yanıt verilmiştir (Kolat, 2015, s.130).

Fransa’da engelli kavramı, kanunun içerisinde tek başına tanımlanmamıştır. Ancak “sağlık ve engellilik” kavramları birlikte ele alınmaktadır. 1990 yılında çıkartılan bu kanunun kapsamı, 2001 yılında çıkartılan ayrımcılık ile mücadele hakkındaki bir başka kanunla (2001–1066 sayılı Kasım) genişletilmiştir (DeMatteo vd., 2007, s.782). En son çıkarılan kanun 2004 yılında kabul edilip, 2005 yılında yürürlüğe giren “Özürlülerin Fırsat Eşitliği Kanunu”dur. Bu düzenlemelerle engelli olmayan insanlar ile engelli bireyler arasında ki ayrımcılık ortadan kaldırılmaktadır. Kanun ortaya koyduğu hedefler tüm engelli bireylerini kapsamaktadır. Sosyal hayata katılım, binalara erişimin sağlanması, istihdam ve eğitime erişimin kolaylaştırılması, idari ve bürokratik süreçlerin sadeleşmesi gibi pek çok alanı içermektedir. Fransa, Ulusal Meclis’i tarafından 2004 yılında onaylanan Engelli Bireylerin Vatandaş Olarak Eşit Fırsat ve Katılımının Sağlanması (Equal Opportunities and the Participation and Citizenship of Disabled Person) ile ilgili kanunda, engelli bireylerin işsizlik oranının düşürülmesi ile ilgili alınması gereken önlemleri ayrıntılı olarak sıralamıştır (Karan, 2009, s.143; Kolat, 2015, s.132). Kanunda ayrıca işverenlerin ve kamu kuruluşlarının engelli bireylerin istihdamı ile ilgili sorumlulukları da belirlenmektedir. 2005 yılında yayımlanan engelliler kanunu, kamu ulaşımında engelli bireyler için erişilebilirliğin sağlanması için üç yıl süre verilmiştir. Kaldırım,

merdiven sokak ve binalar, caddelerin ve diğer tüm kamu alanlarının erişilebilirliği için 10 yıllık süre tanınmıştır (Kolat, 2015, s.132). Fransa da AGEFIPH (Association nationale de gestion du Fonds pour l'insertion professionnelle des personnes handicapées) isimli kamu kuruluşu, engelli bireylerin istihdamlarını sağlamak ve destek olmak amacıyla kurulmuştur (Harterley vd., 2008, s.44). Fransız hükümeti Mesleki Yeterlik ve Deneyimlerin Belgelendirilmesi Programı (CAP VAE) kapsamına 2010 yılında başlayan uygulamada, engelli istihdamını artırmak için iki çalışma yapmıştır. İlk olarak, devlet tarafından tanınan bir diploma almaları için engellilere destek olunmaktadır. Daha sonra, iş arayan engellilere istihdam piyasasına katılmaları için destek olunmaktadır. Destekten faydalanabilmek için engellinin korumalı atölyede (engellilerin diğer işçilerden ayrı bir şekilde çalıştırıldığı işyerleri) çalışması gerekmektedir. Engelli işçinin maaşının bir kısmına destek olunmaktadır ve işler, diğer işçilerde olduğu gibi süresi belirli ve belirsiz iş sözleşmelerine dayanmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2011c, s.80). Bu gibi uygulamalar ülkemizde de yapılmakta fakat sürdürülebilirliği zayıftır. Fransa Gençlik ve Spor Bakanlığı ve Eğitim Bakanlığı çoğu fiziksel ve sportif aktiviteden sorumludur. Gençlik ve Spor Bakanlığı tüm yaş grupları için her çeşit sporun tanıtım ve teşvikinden; spor gruplarına devlet desteğinin yönetim ve denetiminden, profesyonel veya amatör spor uzmanları için antrenman programlarının belirlenmesinden sorumludur. Bakanlık, sorumluluğunu bölgesel gençlik ve spor ofisleriyle gerçekleştirmektedir. Eğitim Bakanlığı ise, okul sporlarını içeren beden ve spor eğitiminden sorumludur. Ayrıca Fransa'da okul sporları ülke genelinde yaygın bir örgütlenmeye sahiptir. Yerel seviyede, sivil toplum örgütleri (vakıf ve dernekler) ve yerel yönetim birimlerinin spor servisleri, spor faaliyetlerinin canlandırılmasından, aktivitelerin yönetiminden ve araç-gereç temininden sorumludur (Ziyagil, 2002). Fransız Milli Olimpiyat ve Spor Komitesi (CNOSF, French National Olympic and Sports Committee) bünyesinde içerdiği seksen (80) spor federasyonu ile birlikte hareket eden tek kurum olarak kamu kurumlarıyla ilişkilerinde etkin yönetim ve temsili sağlamaktadır. CNOSF her bölgede, bölgesel Olimpik ve Spor Komitesi (CROS, Regional Olympic and Sports Committee) olarak temsil edilmekle birlikte, her bölgede Engelli Olimpik Spor Komitesi mevcuttur. La Federation Française De Sport Adapte, Fransa Engelli Spor Federasyonu olarak

faaliyet göstermektedir. Bu yapının içerisinde dört ana engelli spor federasyonunu bünyesinde bulundurmaktadır. Fransa ilk olarak 1960 yılında Paralimpik Oyunlara katılım sağlamıştır.

3.1.8.2.1. Fransa Engelli Spor Politikası

Fransa'da engelli sporlarına güvenli erişimin sağlanması, spor katılımı için, fırsatlar geliştirme ve imkânların artırılması, sosyal uyum ve elit spor yarışmalarının organizasyonunun desteklenmesi ana politikalarıdır.

Anahtar Rol: Elit Sporlarda Başarı ve Güvenli Erişim.

Anahtar Organizasyonlar: Hükümet Bakanlığı (MS), DSOs, NPC ve VSO (Çoklu Spor Örgütleri) ortak çalışmaktadır.

Engelli Sporları Politikaları Anahtar Başlıkları:

1.Katılımı arttırmaya yönelik hizmetlerin artırılması,

2.10 elit engelli spor dalının Fransa genelinde yaygınlaştırmasının sağlanması,

3.İmkânları erişilebilir hale getirmektir ve erişim imkânlarını artırmaktır (Avrupa Komisyonu, 2009).

Fransa da DSO (Disability Sport Organization) ve MSO (Hükümet Spor Organizasyonu) birlikte hareket etmektedir. Ana spor federasyonu olarak France Adapted Sport Federation (FASD) çatı organizasyon olarak görev yapmaktadır. Ana engelli spor dallarında koçluk eğitimi vererek, yarışmalara sporcu yetiştirmektedir. Fransa da ki engelli organizasyonu ve ana spor organizasyonları birlikte hareket etmektedir (Thomas ve Guett, 2014, s.399).

Fransa'da engelli sporunun yönetiminde (NOC) ve ana spor örgütleri etkin rol almamaktadır. Fransa da engelli bireylerin spor ortamına katılımın da sorunların olduğu ve erişim fırsatlarının geliştirilmesi önemli bir politika alanını oluşturmaktadır.

3.1.8.2.2. Fransa'nın Engelli Spor Proje Uygulamaları

Proje 1. Alan: Yerel, ulusal ve uluslararası

Hedef Kitle: Fiziksel engelli, tekerlekli sandalye kullanıcı/zihinsel engelli ya da görme engelli, sağır veya işitme engelli gençler.

Organizasyon: Engellilerde Spor Ulusal Komitesi

Ana Konu: Spor alanında multidisipliner uygulamalar ve bilimsel değişim

Kısa Açıklama: "Engelliler Spor Uygulamaları" kongre spor alanında multidisiplinler uygulamaların bilimsel alışverişini sağlamayı, sporda engellilerin bütünleşmesinin sürecinin derinine inmeyi amaçlamaktadır. Yerel, bölgesel ve uluslararası düzeyde engelliler için toplumsal spor politikalarını, herkes için spordan, spor egzersizleri ve antrenman gibi konuları içermektedir.

Yorum: Konferans multidisipliner bilgi alışverişi için bir zorunluluğun somut uygulamasına iyi bir örnektir. Toplum otoriteleri, araştırmacıları ve mali konularda uzman uygulayıcılar dâhil olmak üzere, tüm paydaş gruplarını çalışmaya dahil ederek aralarında bilgi alış verişi oluşturulmuştur. Çalışma, Avrupa EPAS (Enlarged Partial Agreement on Sport) Konseyi, Fransız Spor Bakanlığı ve CREPS du Centre tarafından desteklenmiştir.

Proje 2. Alan: Yerel ve ulusal

Hedef Kitle: Fiziksel engelli ve tekerlekli sandalye kullanan engelliler.

Organizasyon: Engelliler Ulusal Spor Komitesi (PRNSH)

Ana Konu: Ulusal Kaynaklar ve Engellilik Sport Danışma Merkezi

Kısa Açıklama: PRNSH ulusal düzeyde "Spor ve Engellilik" alanında yaygınlaştırılmasından sorumludur ve CREPS du Centre yapısı içerisinde teşkilatlanarak çalışmalar yapar. Fransa'da fiziksel engellilerin spor ve fiziksel egzersiz imkânlarına ulaşma imkânlarının geliştirilmesinde uygulanılacak prensipleri ve eylemleri çok yıllık anlaşma/sözleşme/taahüt açıkça belirtir. Merkez engelliler sporu için bilginin kaynağı olarak hareket eder, politikacılardan sporculara kadar geniş bir yelpazede bilgiyi (sektörün/sosyal çevrenin her alanına) yayarak servis ve hizmet sağlar. Son zamanlardaki en yeni faaliyeti, engelliler için web-tabanlı spor yapılarıyla (dernekler, okullar vs.) ilgili bir kılavuz yayınlamıştır "Handiguide des sports"(www.handiguide.sports.gouv.fr).

Yorum: Fransız Spor Bakanlığı tarafından oluşturulan PRNSH merkezi spor bakanlığının servisleriyle "teknik ve eğitim ekipleri" yakından çalışmaktadır.

3.1.8.3.3. Fransa'nın Paralimpik Oyunlara Katılımcı Nitelikleri

Katılım: Yaz oyunlarında en çok madalya alan sporcusu Hess Beatrice (20 altın, 5 gümüş 1984-2004), kış oyunlarında en çok madalya alan sporcusu Baundean Bernard (6 altın, 4 gümüş, 1 bronz 1976-1994) almıştır. En fazla madalyayı yüzme dalında (119 madalya) kazanmıştır. Fransa'da paralimpik oyunlarına katılıma bakıldığında; yaz oyunlarına 1960 Roma Oyunlarından itibaren aralıksız katılım sağlamaktadır. Fransa kış oyunlarına ilk defa 1976 yılında Ornskoldvik Oyunlarında katılım sağlamıştır. Fransa'nın en başarılı olduğu yıl 1984 oyunlarıdır, toplamda 186 madalya kazanmıştır. Kış oyunlarında 151, yaz oyunlarında 1138 olmak üzere toplam 1189 madalya kazanmıştır. Fransa'da kadın engelli sporcuların katılım oranları erkeklerin hemen hemen yarısı oranında olması, kadın engelli bireylerin spor ortamına katılımı performans için olmayabilir. Fransa'da engelli kadınların spora yönelendirilmeleri noktasında sorunlar olabilir.

Tablo 2.9. Fransa'nın Paralimpik Yaz Oyunlarına Katılan Sporcu Sayıları

Oyunlar	Erkek	Kadın	Toplam
1960 Roma	10	1	11
1964 Tokyo	13	0	13
1968 Tel Aviv	40	14	54
1972 Heidelberg	42	19	61
1976 Toronto	42	10	52
1980 Arnhem	76	20	97
1984 Stoke Mandeville (GBR), New York (USA)	78	37	115
1988 Seul	95	21	116
1992 Barselona	106	39	145
1996 Atlanta	122	25	147
2000 Sydney	116	30	146
2004 Atina	106	30	136
2008 Pekin	81	39	120
2012 Londra	105	53	158
2016 Rio de Janeiro	80	42	122

Tablo 2.10. Fransa'nın Paralimpik Kış Oyunlarına Katılan Sporcu Sayıları

Oyunlar	Erkek	Kadın	Toplam
1976 Ornskoldsvik	17	4	21
1980 Geilo	19	2	21
1984 Innsbruck	14	2	16
1988 Innsbruck	15	1	16
1992 Albertville	28	3	31
1994 Lillehammer	23	3	26
1998 Nagano	21	4	25
2002 Salt Lake City	12	6	18
2006 Torino	14	5	19
2010 Vancouver	17	4	21
2014 Sochi	11	3	14

Tablo 2.11. Fransa'nın Paralimpik Oyunlarda Kazandığı Madalyalar

Oyunlar	Altın	Gümüş	Bronz	Toplam
1960 Roma (Yaz Oyunları)	3	3	1	7
1964 Tokyo (Yaz Oyunları)	4	2	5	11
1968 Tel Aviv (Yaz Oyunları)	13	10	9	32
1972 Heidelberg (Yaz Oyunları)	10	8	15	33
1976 Ornskoldsvik (Kış Oyunları)	2	0	3	5
1976 Toronto (Yaz Oyunları)	23	21	14	58
1980 Geilo (Kış Oyunları)	1	1	1	3
1980 Arnhem (Yaz Oyunları)	28	26	31	85
1984 Innsbruck (Kış Oyunları)	4	2	0	6
1984 Stoke Mandeville (GBR), New York (USA) (Yaz Oyunları)	71	69	46	186
1988 Innsbruck (Kış Oyunları)	5	5	3	13
1988 Seul (Yaz Oyunları)	46	44	50	140
1992 Albertville (Kış Oyunları)	6	4	9	19
1992 Barcelona (Yaz Oyunları)	36	36	34	106
1994 Lillehammer (Kış Oyunları)	14	6	11	31
1996 Atlanta (Yaz Oyunları)	35	29	31	95
1998 Nagano (Kış Oyunları)	5	9	8	22
2000 Sidney (Yaz Oyunları)	30	28	28	86
2002 Salt Lake City (Kış Oyunları)	2	11	6	19
2004 Atina (Yaz Oyunları)	18	26	30	74
2006 Torino (Kış Oyunları)	7	2	6	15
2008 Pekin (Yaz Oyunları)	12	21	19	52
2010 Vancouver (Kış Oyunları)	1	4	1	6
2012 Londra (Yaz Oyunları)	8	19	18	45
2014 Sochi (Kış Oyunları)	5	3	4	12
2016 Rio de Janeiro (Yaz Oyunları)	9	5	14	28
Toplam Madalya (Summer & Winter Games)	398	394	397	1189

Kaynak: <https://www.paralympic.org/results/historica>

3.1.8.3. İngiltere’de Engellilik ve Spor Yapısı

İngiltere, BM Engelli Hakları Sözleşmesine uyum sağlama amacı ile ulusal stratejiler geliştirmek, engellilerin eşitliğine yönelik çalışmalarını koordine etmek amacı ile kurumlarını harekete geçirmektedir. Strateji engellilerin hayatlarında çok büyük farklar yaratacak konular üzerine çalışma yapılacağı belirtilmektedir. Sözleşme haklarını belirttiği gibi engelli insanların hakları Stratejisinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bağımsız çevre oluşturmak dâhil olmak üzere (sanat, spor ve diğer alanlarda) topluma uyum sağlamlamalarına yardım etmektedir. İngiltere’de bu konu ile ilgili Equality and Human Rights Commission (EHRC) faaliyet göstermektedir (Avrupa Komisyonu, 2011d).

İngiltere’de engelli bireylerin bir arada seslerini duyurdukları önemli organizasyonlar kendini göstermektedir. Bunlardan biri ve hatta en önemlisi olarak kabul edilen 1981 yılında kurulan BCODP (British Council of Organisations of Disabled People) organizasyonudur. Bu organizasyon zamanla İngiltere’de yerel ve ulusal çeşitli alt birlikler şeklinde yaygınlık göstermiştir. Barnes (1998)’in de belirttiği gibi, İngiltere’de bu organizasyonu oluşturan engellilik hareketlerinin temeli BDA (British Deaf Association) ve NLB (National League of the Blind) adlı topluluklarla 1960 yıllarında atılmıştır (Burcu, 2015a, s.69). Bu yıllarda oluşan bu yapılanmalar şüphesiz hem İngiltere’de hem de diğer Avrupa ülkelerinde engellilik hareketlerinin başlamasına ve gelişimine ön ayak olmuşlardır. Örneğin, 1965 yılında DIG (Disablement Income Group) adlı bir gruba dâhil olan iki engelli kadının (Megan Bosson ve Berit Moore), engellilik haklarına yönelik çabaları yoksulluk ve sakatlık arasındaki politik zinciri ilk kez vurgulaması açısından önemli kabul edilmektedir (Oliver, 1999, s.169). Yine 1972’de kurulan Sakatlar Birliği (DA-Disability Alliance) engellilik konusunda hem engelli bireyleri hem de engelli olmayan bireyleri aynı organizasyon çatısı altında ilk olarak bir araya getirmiştir. Bu şekildeki sivil toplum kuruluşlarının oluşumuna paralel olarak çeşitli politik kampanyalar ve gösteriler düzenlenmiştir (Burcu, 2015b, s.319). Aslında İngiltere’deki tüm bu hareketlilik engelli bireylerin dışlanmalarıyla sistematik mücadelelerini içeren politikaların oluşumuna önyak olmuştur. Diğer taraftan bu hareketlilik sadece engelli bireylerin politik mücadeleleri olmamış, aynı zamanda devletin sınıf, cinsiyet, yaş, ırk fark etmeksizin engelli vatandaşlarının sosyal ve

ekonomik hayatlarını sürdürmesine ilişkin politikalar geliştirmesinde de etkili olmuştur (Burcu, 2007, s. 53). 1995 tarihli Engellilere Yönelik Ayrımcılık Yasası (Disability Discrimination Act 1995) engellilik temelinde istihdam/meslek, mallara/hizmetlere erişim, eğitim, barınma/kamusal işlevlerin yerine getirilmesinde doğrudan ayrımcılığı ve makul sayılamayacak farklı muameleyi yasaklamaktadır. Ayrıca bu alanlarda engellilere yönelik makul uyumlaştırma yükümlülüğü getirilmiştir. Bu iki yasanın İstihdamda Eşit Muamele Direktifi ile uyumlu hale getirilmesi için 2003 yılında bir dizi değişiklik gerçekleştirilmiştir (Karan, 2009, s.107). 2008 yılında engelli bireyden rahatsız olma katsayısı 10 üzerinden 9,8 olarak tespit edilmiştir. İngiltere’de engelli bireylere iş yerinde özel destek verme konusunda görüşleri sorulduğunda % 85 oranında olumlu yanıt verilmiştir (Kolat, 2015, s. 138).

İngiltere’de sporu yöneten kurumlar Sport England ve UK Sport yapılarıdır. Sport England ve UK Sport kurumlarının yaklaşık iki milyona yakın çalışanı mevcuttur. Tüm İngiltere ve Birleşik Krallık’ta yaygınlıkları bulunmaktadır. Sporun tüm halka yaygınlaştırılması amacı ile pek çok kuruluş kamu kurumları ile ortak hareket etmektedir. Bunlardan en önemlisi YouthSportTrust kuruluşudur.

İngiltere’de engelli sporunu yöneten kurum İngiliz Engelli Spor Federasyonu (England Disability Sport Federation-EFDS) kuruluşudur. Tüm engelli sporlarının organizasyonundan sorumludur. Bu kuruluş dört ana engelli federasyonunu bünyesinde bulundurmaktadır. EFDS resmi olarak 1998 yılında kurulmuştur. İngiltere ilk olarak 1960 yılında Paralimpik Oyunlara katılım sağlamıştır (EFDS, 2017a).

İngiltere’de engelli bireyin spor yapma ihtimalinin, sağlam bireyin spor yapma oranının yarısı kadar olması, engelli bireylerin için yapılması gereken pek çok düzenlemenin olduğunu göstermektedir. Engelli kişilerin günlük yaşam tarzının içerisinde sporun yer almasını sağlamak için çalışılmaktadır. Spor ve sporla ilgili faaliyetlerin tamamı göz önüne alındığında bireylerin ve toplumun refahına çok önemli katkıda bulunduğu açıktır. Sporun, İngiltere’de ilk on beş sektör içerisinde yer alması ekonomik gücünü göstermektedir. Toplumsal değerlerin gelişimini ve ortak kültürün bir parçası olarak, sağlıklı toplumun oluşması açısından büyük faydaları vardır (Sport England, 2016).

Yapılan araştırmalarda İngiltere’de on engelliden yedisi daha aktif olmak istemektedir. İngiltere’de 5 kişiden biri engelli ya da herhangi bir özre sahiptir. Bu rakam yaklaşık 9,4 milyon kişidir. İngiltere’de engellilerin spora katılım nedenlerinin psikolojik nedenlerden kaynaklandığını belirtmektedir (EFDS, 2017b). EFDS, sporu engelli insanlar için pratik ve cazip bir yaşam tarzı seçimi yapmak ve daha fazla engelli kişinin spor yapmasını sağlamak için hâlihazırda 170 milyon sterlin üzerinde yatırım yapmaktayız. 10 Aralık 2015’te yayınlanan Aktif Kişi Anketi’nden (APS) alınan rakamlar, 16 yaş ve üzerindeki uzun süreli hastalık veya engelliliği sınırlayan kişilerin (% 17,2) haftada bir kez yani 1.580.000 bin kişinin spor yaptığını göstermektedir. Bu, APS (2005) ile karşılaştırıldığında 242,200 ve Haziran 2015’te yayınlanan ara sonuçtan (17,2%) 17,500 daha fazla, ancak 12 ay önceki sonuçtan (% 17,6) daha az 19,800 daha fazlaydı. Ayrıca İngiltere Spor Federasyonunun ana eylem planı olarak; Yetenekli olanlar da dâhil olmak üzere engelli insanlar tarafından katılımın artmıştır. 1.6 milyondan fazla engelli kişi daha önce spor yapmıştır. Engellilerin % 50’den fazlası daha fazla spor yapmak istemektedir. İngiltere’de bu kapsama giren engelli yetişkinlerin yıllık harcama gücünün yılda 80 milyar Euro olduğu tahmin edilmektedir (EFDS, 2017a). 2012 yılında İngiltere’de spor etkinliklerine 75 milyonun üzerinde katılım sağlanmıştır. Bunlardan 11 milyon katılım Olimpik ve Paralimpik Oyunları etkinliklerine yapılmıştır (Sport England, 2013).

3.1.8.3.1. İngiltere Engelli Spor Politikası

İngiltere’de engelli sporunun ana politikası ana akım organizasyonların sorumluluğunu artırmak, her seviye ortaklıkların kurulmasını sağlamak ve elit seviyede üst düzey başarı kazanmak için sporcu yetiştirmektir.

Anahtar Role: Organizasyon niteliklerinin artırılması ve ortaklıkları güçlendirmek

Anahtar Organizasyonlar: NPC, EFDS, DSOs, MS, NGBs, YoutSportTrust and GOVsports

İngiltere de ana akım futbol örgütleri, engelli sporları alanlarında politika uygulamaları ve kapsayıcı gençlik programları geliştirmeleri gerekmektedir.

Engelli Sporları Politikaları Anahtar Başlıkları: 1. Engelli organizasyonları arasında koordinasyonun sağlanması. 2. Engelli bireylerin spora katılımının sağlanması. 3. Engelli sporlarına çeşitli destekler ve fonların aktarılmasını sağlamak (Avrupa Komisyonu, 2009).

İngiltere’de YoutSportTrust beden eğitimi ve gençlik spor politikasının geliştirilmesine yardımcı olmaktadır. Engelli federasyonlarının ve hükümet birimlerinin haricinde engellilerin her türlü spor faydalarından yararlanmaları için çaba harcamaktadır. Engelli bireylerin spor ihtiyaçlarının karşılamak için inisiyatif almaktadır. Öğretmen, antrenör ve sporcuları desteklemektedir. Engelli spor kulüplerine ve engelli sporunun gelişimine destek sağlamaktadır (Thomas ve Guett, 2014, s.400).

Raporlarda belirtildiği üzere İngiltere’de ulusal olimpiik komite (NOC) ve ana akım spor örgütleri engelliler sporunun gelişimi ve organizasyonu adına bir faaliyet yürütmemektedir. Örneğin, Sport England İngiltere’de sporu yöneten kurumların başında gelmektedir. Bu organizasyon yapısı içerisinde engellilerin faaliyetleri çok fazla görülmemektedir.

3.1.8.3.2. İngiltere’nin Uluslararası Engelli Spor Proje Uygulamaları

Proje 2. Alan: Ulusal

Hedef Kitle: Fiziksel engelli, tekerlekli sandalye kullanıcıları / zihinsel engelli, kör ya da görme ve öğrenmeli engelliler.

Organizasyon: Büyük Britanya Paralimpik Komitesi

Ana Konu: Engelliler için spor fırsatları sunmak ve onları kulüplere kazandırmak.

Kısa Açıklama: Parasport engellileri spora dâhil etmek için tasarlanmış web tabanlı bir programdır. Bu program bölgesel spor kaynaklarına kolayca ulaşabilen engelli olmayan bireyleri kapsamaz. Öncelikle arama programı sınıflandırmaların engelli bireylere uygundur. Engelli bireyin aradığı spor dalının bulunduğu kriterleri eşleştirerek, onları aradıkları spor dalında en uygun kulüp ya da birime yönlendirir. Aylık olarak yaklaşık 3000 kullanıcının % 50'si kulüp arama kolaylığından yararlanmakta ve sitedeki 2000 takımdan birini seçip kayıt olmaktadır.

Yorum: Diğer ülkelerde uygulanmasına ilişkin olarak, ziyaretçiler siteye kolaylıkla ulaşmaları, kendi spor potansiyellerini ve özel durumlarını sınıflandırabilmeleri açısından kolaylık sağlar. Bu sayede kulüplerin veri tabanı güncel ve düzgün tutulmaktadır.

Proje 4. Alan: Yerel

Hedef Kitle: Görme engelli bireyler

Organizasyon: İngiltere Engelli Spor Federasyonu (EFDS)

Ana Konu: Formal olmayan yaklaşıma dayalı ve görme engellilere ile görme sorunu yaşayan kişilerin sosyal uyumu geliştirmeyi amaçlayan özel spor programıdır.

Kısa Açıklama: EFDS görme engellilere ve görme sorunu yaşayan kişilere yapıcı müdahaleler yoluyla spor aktiviteleri ile toplumda aktif rol oynama fırsatını sağlamalarını hedeflenmektedir. Program görme engelliler ve görme sorunu yaşayan kişilerin hayatlarını kolaylaştırmak, yaşam kalitelerini artırmak için; sağlık kültür eğitim ve toplumsal bütünleşme araçları kullanarak engelli bireylerin sosyal uyumlarını güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Spor yoluyla formal olmayan eğitimlerden de yararlanarak sağlıklı yaşam tarzlarını desteklemek ve yeni eğitim yaklaşımlarını geliştirmektir. Aynı zamanda, EFDS görme engelli olmayanlar ve görme sorunu yaşamayan kişilerin (özellikle gençler ve çocukların) görme engelliler ile görme sorunu yaşayan kişilerin yaptıkları sporları denemesi yoluyla empati geliştirme fırsatı yakalamalarını amaçlamaktadır. Engelli bireyler ile engelsiz bireyleri aynı ortamda spor yapmalarını sağlayarak yeteneklerini, bilgilerini ve kabiliyetlerini geliştirirken karşılıklı anlayışın gelişimine katkıda bulunarak, engelli bireylerin topluma bütünleşmesine yardımcı olmaktadır.

Yorum: Bu programlar sivil toplum örgütleriyle işbirliğinde yapılmalıdır ki toplumsal otoriteleri, spor organizasyonlarını, okulları, engelli kurumları ve tüm toplumu içine alabilme yeteneğine sahip olsun.

3.1.8.3.3. İngiltere'nin Paralimpik Oyunlara Katılımcı Nitelikleri

Katılım: 1960 Roma oyunlarından itibaren aralıksız katılım sağlamaktadır. Yaz oyunlarında en fazla madalya alan sporcusu KENNY Mike 16 altın (1976-1988) kazanmıştır. En başarılı olduğu dal yüzme de 217 madalya kazanmıştır. İngiltere'nin paralimpik oyunlara katılıma bakıldığında; yaz oyunlarına 1960 Roma oyunlarında

itibaren katılım sağlamaktadır. Kış oyunlarına ise 1984 İnnbrock oyunlarında katılım sağlamıştır. Toplamda madalya sayılarına bakıldığında 331 madalya ile 1984 oyunları en başarılı olduğu yıldır. En çok 2014 yılında kış oyunlarında madalya kazanmıştır. Kış oyunlarında 27, yaz oyunlarında 1800 olmak üzere toplamda 1827 madalya kazanmıştır.

Tablo 2.12. İngiltere'nin Paralimpik Oyunlarda Kazandığı Madalyalar

OYUNLAR	Altın	Gümüş	Bronz	Toplam
1960 Roma (Yaz Oyunları)	20	15	20	55
1964 Tokyo (Yaz Oyunları)	18	23	20	61
1968 Tel Aviv (Yaz Oyunları)	29	20	20	69
1972 Heidelberg (Yaz Oyunları)	16	15	21	52
1976 Toronto (Yaz Oyunları)	29	28	37	94
1980 Arnhem (Yaz Oyunları)	47	32	21	100
1984 Innsbruck (Kış Oyunları)	0	4	6	10
1984 Stoke Mandeville (GBR), New York (USA) (Yaz Oyunları)	107	112	112	331
1988 Seul (Yaz Oyunları)	65	65	54	184
1992 Albertville (Kış Oyunları)	0	1	4	5
1992 Barcelona (Yaz Oyunları)	40	47	41	128
1994 Lillehammer (Kış Oyunları)	0	0	5	5
1996 Atlanta (Yaz Oyunları)	39	42	41	122
2000 Sidney (Yaz Oyunları)	41	43	47	131
2004 Atina (Yaz Oyunları)	35	30	29	94
2006 Torino (Kış Oyunları)	0	1	0	1
2008 Pekin (Yaz Oyunları)	42	29	31	102
2012 Londra (Yaz Oyunları)	34	43	43	120
2014 Sochi (Kış Oyunları)	1	3	2	6
2016 Rio de Janeiro (Yaz Oyunları)	68	41	48	157
Toplam Madalya (Summer & Winter Games)	631	594	602	1827

Tablo 2.13. İngiltere Yaz Oyunlarına Katılan Sporcu Sayıları

Oyunlar	Erkek	Kadın	Toplam
1960 Roma	29	13	42
1964 Tokyo	30	14	44
1968 Tel Aviv	50	24	74
1972 Heidelberg	47	25	72
1976 Toronto	64	23	87
1980 Arnhem	65	31	96
1984 Stoke Mandeville (GBR), New York (USA)	156	68	224
1988 Seul	171	55	226
1992 Barselona	156	52	208
1996 Atlanta	165	83	248
2000 Sidney	140	74	214
2004 Athina	101	66	167
2008 Pekin	134	76	210
2012 Londra	181	113	294
2016 Rio de Janeiro	151	100	251

Tablo 2.14. İngiltere Kış Oyunlarına Katılan Sporcu Sayıları

OYUNLAR	Erkek	Kadın	Toplam
1980 Geilo	8	0	8
1984 Innsbruck	19	3	22
1988 Innsbruck	18	3	21
1992 Albertville	14	1	15
1994 Lillehammer	23	0	23
1998 Nagano	20	1	21
2002 Salt Lake City	2	0	2
2006 Torino	18	2	20
2010 Vancouver	7	5	12
2014 Sochi	6	6	12

Kaynak: <https://www.paralympic.org/results/historical>

3.1.8.4. Hollanda'da Engellilik ve Spor Yapısı

Yerel ve ulusal düzeyde politikalar için temel koşullar ulusal stratejiler engelliler ile ilgili konularda BM Engelli Hakları Sözleşmesi eşit muamele ilkesine göre uygulanmaktadır. Hollanda hükümeti ve parlamentosu da bu yönü ile politikaları desteklemektedir. BM Engelli Hakları Sözleşmesi hükümlerini uygulamadan sorumlu Sağlık Bakanlığı, Refah ve Spor bakanlığıdır. İçişleri ve Krallık İlişkileri Bakanlığı her bir bölgede en az % 25 erişilebilir belediyeler oluşması yönünde emir vermiştir. 2015 yılında tüm otobüslerin erişilebilir hale gelmesini planlamaktadır. Sosyal İşler Bakanlığı işgücü piyasası ve etki alanına, genç engelli bireyleri almıştır. Hollanda da BM Engelli Hakları Sözleşmesine uyum yasası 1 Ocak 2010 tarihinde onaylanmıştır. Hollanda'da engellilere ilişkin temel hukuki çerçeve, Anayasa, İnsan Hakları Bildirgesi, Engellilerin Haklarına İlişkin

Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Avrupa Birliği Engellilik Stratejisi 2010-2020 kapsamında belirlenmiştir. Engelli haklarına ilişkin temel konular Eşit Fırsatlar Kanunu, Sosyal Yardım Kanunu, Genç Engellilere İş ve İstihdam Desteği Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu Kanuna göre, gençlerin yararı için uygulamadan önce ya da desteklenen iş düzenli bir iş aramak için şansı verilmelidir. Eşit muamele Yasası 2001 yılında çıkarılmış, eğitim alanında eşit muamele yasası ilk, orta ve lise eğitimini tüm yönleriyle geçerli hale getirilmiştir. Ayrıca engelli bireylerin internete erişilebilirliği konusunda çalışmalar sürmektedir (Avrupa Komisyonu, 2011d).

Hollanda'da engellilik ile ilgili konular ve politikalar, 2003 yılında çıkartılan Engellilik ve Kronik Hastalıklar Kanunu (Equal Treatment on the Grounds of Disability and Chronic Illness Act) altında ele alınmaktadır. İlk olarak kanun çerçevesinde istihdam, iş edinme, profesyonel eğitim ve toplu taşıma alanlarında eşit muamele edilmesi ele alınmıştır. Bu kanunun etki ettiği alanların genişletilmesi için öncelikle muhtemel durumlar ele alınmış ve barınma, eğitim, ürün ile hizmetlerin dağıtımını konularına öncelik verilmiştir. Engelli bireylerin pek çok alanda katılımlarının sağlanması ayrıca AB tarafından finanse edilen projelerle de desteklenmiştir. 2015 yılında yürürlüğe giren gençlik yasası ile gençlerin merkezlerin dışında da rehabilite edilmeleri düşünülmektedir. Örneğin; ağır zihinsel engelli bir gencin merkezlerin dışında ebeveynlerinin, gönüllü hizmet sağlayıcı kişiler tarafından, uzun dönem yardıma muhtaç kişiler olarak değerlendirilmesi gerektirmektedir (Healthcare in the Netherlands, 2016).

Avrupa Birliği Direktiflerine uyum amacıyla çıkarılan Engellilere Yönelik Ayrımcılık Yasası, engellilik ve kronik hastalıklara odaklanmaktadır. Ayrıca Engellilere Yönelik Ayrımcılık Yasası, engellilere yönelik olarak işverenlere (makul yerine) etkili uyumlaştırma görevinde öngörmektedir. Engellilere Yönelik Ayrımcılık Yasası şu anda sadece istihdam alanında geçerlidir. Yasama organı tarafından ileride belirlenecek bir tarihte kamusal ulaşım alanında da uygulanması beklenmektedir. Ayrıca eğitim ve barınma konularının da kapsama alınmasına dair öneriler mevcuttur. Yaş ile ilgili olarak ise yasa sadece istihdam ve istihdamla bağlantılı eğitim konularında uygulama alanı bulabilmektedir. Ancak emeklilik ile ilgili ek güvenceler ve emeklilik ile ilgili hesaplar kapsam dışında tutulmuştur (Karan, 2009, s.154).

Engelli sporları, Sağlık, Refah ve Spor Bakanlığının (VWS, Sports Department of the Ministry of Health, Welfare and Sports) sorumluluğu altındadır. Devlet ve sivil toplum örgütlerince yürütülen spor politikasına nazaran taşra organları sınırlı ve tamamlayıcı bir rol oynamaktadır. Hollanda bu alanda faaliyet gösteren 650 sivil toplum örgütüne, özellikle finansal anlamında önemli bir destek sağlamaktadır. 1993 yılında Hollanda Olimpiyat Komitesi ve spor federasyonları birleşik bir örgüte dönüşerek Hollanda'daki organize sporu temsil etmeye başlamıştır. Bu iki örgütün yanı sıra, 3 merkezi spor örgütü vardır. Bunlardan birincisi Katolik Sporları Federasyonu; ikincisi, Hıristiyan Sporları Federasyonu ve üçüncüsü Kültürel Sporlar Federasyonudur (Ziyagil, 2002). Ayrıca Engelliler Spor Federasyonlarını çatısı altında toplayan bir şemsiye örgüt vardır. Uygulamada tüm milli spor örgütleri il ve bölge temsilciliklerine sahiptir. Yerel kulüpler spor teşkilatının temel taşlarıdır. Demokratik yapılarıyla özerk bir örgüt yapısına sahiptir. Gehand-captensport Netherland Hollanda'da engellilerin spora yönlendirilmesi için faal olarak çalışan bir sivil toplum kuruluşudur (Thomas ve Guett, 2014, s.399). Hollanda ilk olarak 1960 yılında Paralimpik Oyunlara katılım sağlamıştır.

Hollanda'da ana politika; spor, engelli insanlarda dâhil olmak üzere herkes için sağlıklı olmaktır. İnsanın özgüvenini artırılarak ve kendilerini en iyi şekilde kullanmalarına yardımcı olarak, sosyal katılımı arttırmaktadır. Hükümet, engellilik sporunu teşvik etmek için çok yıllık programlar hazırladı. Engellilerin mümkün olduğunca mevcut spor kulüplerinde eve yakın spor yapabilmeleri gerektirmektedir. Onların mahallelerinde spor tesisleri bulmaları da kolay olmalıdır. Bunlar, Sağlık, Refah ve Spor Bakanı (VWS) tarafından hazırlanan engelli sporuyla ilgili yeni politikanın Sınırsız Etkinlik başlıca hedefleridir. Hükümet, rehabilitasyon merkezlerinde spor masaları kurmak için 2015 yılının sonuna kadar 2 milyon avro ayırmıştır. Engellilikten etkilenen, bir kazadan veya hastalıktan iyileşen bireyler, spor masasına şu konularda danışabilir; spor ve fiziksel egzersiz üzerine özel hazırlanmış tavsiyeler, evlerinin yakınındaki spor tesisleri hakkında destek ve bilgi vermektedir. Rehabilitasyonun ilk evrelerinden itibaren destek vererek, insanlar iyileştikten sonra egzersiz yapmaya ya da spor yapmaya devam etme olasılığı daha yükselebilmektedir. Spor masaları rehabilitasyon, spor ve egzersiz programının bir parçasıdır. Buna ek olarak, spor masası personeli potansiyel olabilecek Paralimpik

yeteneklerin ortaya çıkmasında keşfetmektedir (Healthcare in the Netherlands, 2017).

3.1.8.4.1. Hollanda Engelli Spor Politikası

Hollanda’da engellilik sporunun teşvik edilmesi, engellilik algısının değiştirilmesi, ağ kurma becerilerinin artırılması ve katılımın iyileştirilmesini ana politikadır.

Anahtar Rol: Spora Katılım ve Sosyal Uyum

Politika Önerisi: NOC/NPC ortaklaşa bir yapı ile özel ve genel okullarda engelli çocuklar için etkinlikler planlamalıdır.

Anahtar Organizasyonlar: Hükümet Kurumu (MS), Gehandcaptensport ve DSOs

Engelli Sporları Politikaları Anahtar Başlıkları:

1. Engelli spora katılımın artırılmasını sağlamak,
2. Engelli bireylerin spor imkanlarına kolay ulaşmalarını sağlayacak yapılar oluşturmak,
3. Engelli sporları alanında antrenör ve eğitmen desteğinin sağlanması olarak belirtilmektedir (Avrupa Komisyonu, 2009).

Hollanda’da engellilerin spora teşvik edilmesi ve katılımın artırılması amacı ile ortaklıkların kurulması ana politika unsuru olarak görülmektedir. Spor yolu ile engelli bireylerin uyum ve sosyalleşme sorunlarının üstesinden gelinmek amaçlanmaktadır. Hollanda da örnek engelli spor organizasyonu Gehandicaptensport faaliyet göstermektedir. Engellilerin boş zaman ve spor etkinliklerini organize eden bilgi merkezidir. Engelli sporlarının farklı organizasyonlar ve topluluklar arasında ki stratejileri belirlemektedir. Hollanda da engelli sporun da ana rolü DSO ve Hükümet Bakanlığı (MS) üstlenmektedir (Thomas ve Guett, 2014, s.400). Hollanda da engelli sporunun yönetiminde ana akım spor organizasyonları (MSO) ve ulusal olimpik komite (NOC) etkin rol almamaktadır. Hollanda da engelli sporlarına katılım konusunda sorunların olduğu ve bu konuda özel politika yürütülmesi gerekmektedir.

3.1.8.4.1. Almanya'nın Uluslararası Engelli Spor Proje Uygulamaları

Proje 1. Alan: Ulusal ve Uluslararası

Hedef Kitle Fiziksel engelli, tekerlekli sandalye kullanıcı, kör ya da görme engelli bireyler.

Organizasyon: Avrupa Engelliler Golf Birliği ve Hollanda Golf Federasyonu

Ana Konu: Golf oyununun tanıtımı için eğitim programı.

Kısa Açıklama: Yaş, cinsiyet, fiziksel engele bakılmadan veya fiziksel engellere meydan okumak için herkes golf oynayabilir. Bu bağlamda spor aynı zamanda engelli insanlar için hoş karşılanan bir zevktir. Oyunu düzgün tanıtabilmek adına, Hollanda Golf Federasyonu, profesyonel oyuncular, fiziksel engeli olan her yaşta insana golf öğretmek için ileri eğitim programını (2. Versiyonunu) geliştirdi, aynı zamanda rehabilitasyon merkezinde çalışan spor eğitimlerini için kurslar düzenlendi. Eğitim alan spor eğitmeni bölgelerinde ki engellilere golf sporunu öğretmek terapilerde kullanmalarını sağladılar. Bu şekilde spor eğitimlerinin kaldığı yerde profesyonel golfçüler işi üstlenebilecekler ve eğitimleri devam ettirip terapileri spor ortamına dönüştürebileceklerdir. Şu an, Hollanda'da yaklaşık 70 profesyonel golfçü 23 rehabilitasyon merkezinden 31 spor eğitimini sertifikalandırmıştır.

Yorum: Programın değerlendirilmesi eğitim programından sonra yapılmaktadır. Sonuç çıktısı olarak profesyonel golfçülerin eğitimlerdeki tecrübeleri sürekli olarak raporlandırılmaktadır ve sertifika verdikleri spor eğitimleri ile sürekli iletişim kurarak eğitimler hakkında bilgiler almaktadır. Bunun haricinde golf sporunun engelli bireylerde yaygınlığını artırmak için Avrupa Engelliler Golf Birliği engelli bireylere yönelik kurslar da açmaktadır.

Proje 2. Alan: Yerel ve ulusal

Hedef Kitle: Fiziksel engelli, tekerlekli sandalye kullanan, engelli öğrenme/zihinsel engelli, kör ya da görme engelli, sağır ya da davranış problemlili çocuklar, otizmli, davranış bozukluğu olan, psikolojik promlemlili ve işitme engelli çocuklar.

Organizasyon; Gehand-captensport Netherland (Hollanda engelli insanlar için spor bilgi merkezi), LANDELIJKE, NOC ve Netherland Federation Sport (NFS) örgütlerine bağlı yerel engelli spor organizasyonu

Ana Konu; Özel okullarda çocuklara yönelik spor programı (6-19 yaş)

Kısa Açıklama: Spor deneyimi olmak zorunda! Spor ve egzersizin eğlenceli yönü engelli çocukların fiziksel aktivitelerini artırmak ve faaliyetler yolu ile yeni deneyimler edinmeleri amaçlanmıştır.

Program, okullarda çalışan spor öğretmenlerinin ve yerel spor örgüt yapıların da çalışan eğitimcilerin ortak faaliyetleri ile gerçekleştirilmiştir.

Proje Uygulamasının Amaçları: 1) Engelli çocuk ve gençlerin okul içinde sunulan spor programlarına katılımını artırmak (PE fiziksel eğitim olabilir), 2) Okuldan sonra (örneğin; kulüpler içerisinde) spor olanaklarını artırmak 3) Eğitimler sonrası spora devam etme olanaklarını iyileştirmektir.

Engelli çocuk ve gençlere sunulan spor etkinliği çocukların isteklerine bağlı olarak değişmektedir. Fiziksel engelli ve kronik (süreğen) hastalıklı çocukların bulunduğu 142 okul, davranış sorunları olan çocuklar için 40 okulda, kör ve görme engelli çocuklar için 9 okulda, sağır ve işitme engelli çocuklar için 15 okulda pilot uygulamalar yürütülmektedir. Projeye katılan sayısı yaklaşık 17 bin öğrencidir.

Yorum; Üç yıllık program Mulier Enstitüsü aracılığıyla bağımsız değerlendirilmiştir ve şiddetle bu projenin sürdürülebilirliği üzerinde durulmuştur. Bunun anlamı çocukların Uyarlanmış Fiziksel Aktivite (APA) uygulamaları katılımlarına proje döneminden sonrada devam etmeleri düşünülmektedir. Okullarda ki bölgesel proje yürütücüleri, programın ileri ki süreçte bölgesel olarak devam etmesinin yollarını aramaktadır.

3.1.8.4.3. Hollanda'nın Paralimpik Oyunlara Katılımcı Nitelikleri

Katılım: Hollanda'nın paralimpik oyunlara katılma bakıldığında; yaz oyunlarına 1960 Roma oyunlarından beri aralıksız katılım sağlamaktadır. Hollanda'nın en başarılı olduğu yıl 1984 oyunlarıdır, 135 madalya kazanmıştır. Kış oyunlarına ilk defa 1994 Lilehammer Oyunlarında katılım sağlamıştır. Kış oyunlarında 11, yaz oyunlarında 755 olmak üzere toplam 766 madalya kazanmıştır. Hollanda'da kadın katılımcı oranlarına bakıldığında son üç oyunlarda kadın katılımcı sporcuların erkeklerden fazla olduğu dikkat çekici bir durumdur.

Tablo 2.15. Hollanda Paralimpik Oyunları Toplam Madalya Sayısı

Oyunlar	Altın	Gümüş	Bronz	Toplam
1960 Rome (Yaz Oyunları)	3	6	0	9
1964 Tokyo (Yaz Oyunları)	4	6	4	14
1968 Tel Aviv (Yaz Oyunları)	12	4	4	20
1972 Heidelberg (Yaz Oyunları)	14	13	11	38
1976 Toronto (Yaz Oyunları)	45	25	14	84
1980 Arnhem (Yaz Oyunları)	33	31	36	100
1984 Stoke Mandeville (GBR), New York (USA) (Yaz Oyunları)	55	52	28	135
1988 Seoul (Yaz Oyunları)	30	24	29	83
1992 Barcelona (Summer Games)	14	14	11	39
1994 Lillehammer (Kış Oyunları)	1	0	3	4
1996 Atlanta (Yaz Oyunları)	17	11	17	45
1998 Nagano (Kış Oyunları)	0	1	1	2
2000 Sidney (Yaz Oyunları)	12	9	9	30
2002 Salt Lake City (Kış Oyunları)	1	3	0	4
2004 Atina (Yaz Oyunları)	5	12	12	29
2008 Pekin (Yaz Oyunları)	5	10	7	22
2012 Londra (Yaz Oyunları)	10	10	19	39
2014 Sochi (Kış Oyunları)	1	0	0	1
2016 Rio de Janeiro (Summer Games)	19	22	27	68
Toplam Madalya (Summer & Winter Games)	281	253	232	766

Tablo 2.16. Hollanda Yaz Oyunlarına Katılan Sporcu Sayıları

Oyunlar	Erkek	Kadın	Toplam
1960 Roma	11	2	13
1964 Tokyo	4	3	7
1968 Tel Aviv	24	11	35
1972 Heidelberg	26	12	38
1976 Toronto	41	17	58
1980 Arnhem	78	26	108
1984 Stoke Mandeville (GBR), New York (USA)	40	21	61
1988 Seul	76	34	110
1992 Barselona	72	27	99
1996 Atlanta	74	33	107
2000 Sidney	69	33	102
2004 Atina	53	42	95
2008 Pekin	34	47	81
2012 Londra	40	51	91
2016 Rio de Janeiro	58	62	120

Tablo 2.17. Hollanda Kış Oyunlarına Katılan Sporcu Sayıları

Oyunlar	Erkek	Kadın	Toplam
1984 Innsbruck	5	1	6
1988 Innsbruck	6	2	8
1992 Albertville	5	2	7
1994 Lillehammer	5	1	6
1998 Nagano	2	1	3
2002 Salt Lake City	3	1	4
2010 Vancouver	1	0	1
2014 Sochi	4	3	7

Kaynak: <https://www.paralympic.org/results/historical>

3.1.8.5. Belçika’da Engellilik ve Spor Yapısı

Belçika’da tüm devlet kurumları engellilerin etkin bir şekilde topluma dâhil edilmesi için BM Sözleşmesini uygulamaktadır. 9 Mart 2010 yılında oy birliğiyle BM Sözleşmesinin kabul edilmesi ve sözleşmede yapılan maddelerin topluma uygulanması için Federasyonun her bölgesinde koordinasyon birimi kurulması yolunu açmıştır. Böylece, Federal düzeyde çeşitli koordinasyon kurumlarının ve sivil toplulukların kurulması kabul edilmiştir. 9 Mart 2010 tarihinde bakanlıklar arası konferansında Eşit Fırsatlar ve Irkçılık Karşıtlığı Merkezi (Centre for Equal Opportunities and Opposition to Racism) engelli haklarının korunması için yapılan kanunları takip etmesi yönünde karar alınmıştır. Ayrıca, Engellilerin Ulusal Yüksek Konseyi bağımsız mekanizması, sivil toplum katılımını ve engelli birliklerinin görüşlerinin alınması yönünde görüşünü bildirmiştir. Federal düzeyde, engelli haklarının düzenleyicisi Federal Kamu Hizmeti Sosyal Güvenlik kurumudur. Flaman bölgesinde, Flanders' Vlaanderen yapısal olarak eşit fırsatları sağlamayı amaçlayan kurumdur. Valon bölgesi Engelli Kişilerin Entegrasyonu (Agence Wallonne)

sağlamak için kurulan resmi ajansıdır. Belçika, 2020 stratejisi doğrultusunda eğitim, istihdam ve yoksulluğun azaltılması alanlarında hedef grupların özel ihtiyaçları (kadınlar, engelliler) dikkate alınmıştır. Aile, Spor ve Refah Kurumu Belçika’da engellilerin topluma dâhil edilmesi amacı ile çalışmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2011d). AB üyesi ülkelerde engelli bireylere destek ve yardım sağlanmaktadır. AB genelinde engellilerin yaklaşık % 21’ine destek sağlanmaktadır. Bu oran Belçika’da % 50 dir (DPB, 2013).

Belçika’da Fransızca konuşan topluluklar 2004 yılında eşit muamele ilkesinin uygulanmasını kabul etmiştir. Bu hukuki düzenleme (Décret relatif à la mise en oeuvre du principe de l’égalité de traitement) ile temel olarak kamu idaresi ve eğitim alanında olmak üzere doğrudan ve dolaylı olarak ırk, etnik köken, din veya inanç, engellilik, yaş ve cinsel yönelim gibi temellerde ayrımcılık yasaklanmıştır. Valon Bölgesinde yaşayanlar 2004 yılında kabul ettiği istihdamda eşit muamele ve mesleki eğitim konulu hukuki düzenleme ile (Décret relatif à l’égalité de traitement en matière d’emploi et de formation professionnelle) mesleki rehberlik, sosyal ve mesleki entegrasyon, işe yerleştirme, istihdam ve mesleki eğitimin teşviki alanlarında doğrudan ve dolaylı ayrımcılık, kamu sektörü veya özel sektörde, dini veya felsefi inanç, engellilik veya fiziksel özellik, güncel veya gelecekteki sağlık durumu, yaş, medeni hali, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, etnik veya ulusal köken, aile veya sosyo-ekonomik köken veya durum temelli olarak yasaklanmıştır. Almanca konuşan topluluk tarafından 2004 yılında kabul edilen emek piyasasında eşit muamele ile ilgili hukuki düzenleme (Dekret bezüglich der Sicherung der Gleichbehandlung auf dem Arbeitsmarkt) ile Almanca konuşan topluluk yetkisi altındaki kişi veya kurumlarla ilgili doğrudan veya dolaylı ayrımcılık yasaklanmıştır. Ayrımcılık yasağı, cinsiyet, ırk, renk, ulusal veya etnik köken, cinsel yönelim, medeni hal, doğum, mülkiyet, yaş, dini veya felsefi inanç, güncel veya gelecekteki sağlık durumu, engellilik vb. gibi sebepler temelinde işlemektedir.

Federal yasalarda bir kişinin bir özelliği ile ilgili olarak o kişi ile bağlantılı bir başka kişinin ayrımcılığa uğraması ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Çoklu temelde ayrımcılıkla ilgili de aynı durum geçerlidir. Direktiflerle uyum için çıkarılan yasal düzenlemeler doğrudan ve dolaylı ayrımcılık, taciz, ayrımcılık yapılmamasına dair talimat konularında benzer tanımları getirmiştir. Ancak Almanca ve Fransızca

konuşan topluluklar ve Valon Bölgesi tarafından kabul edilen hukuki düzenlemelerde ayrımcılığa yer verilmemiştir. Engelliler ile ilgili olarak makul uyumlaştırmaya yer verilmemesi engellilik temelinde ayrımcılık sayılmıştır (Karan, 2009, s.105).

Eyvole, 2007 yılı istatistiğine göre 11 milyonluk Belçika'da yürüme, işitme, konuşma, zihinsel, görme ve duyma engelli sayısı 372 bin 119 kişidir. Engellileri topluma kazandırma projesi kapsamında yüzlerce rehabilitasyon merkezi bulunmaktadır. Rehabilitasyon merkezinde meslek kurslarıyla üretken hale gelen engelliler kamu ve özel sektörde bir işe yerleştirmektedir. Belçika halkı bir gün bizde engelli kanabiliriz diye, engelli sorunlarına karşı çok duyarlıdır (www.engelliler.net, 2016).

Belçika Paralimpik Komitesi (BPC) engelliler için Belçika'da şemsiye örgütü olarak organize edilmiş olarak görev yapmaktadır. Avrupa Paralimpik Komitesi (EPC) ve Uluslararası Paralimpik Komitesi (IPC) içerisinde Belçika'nın resmi temsilcidir. Belçikalı Paralimpik Komitesi iki üyeli olup, bir flaman kökenli ve bir Franç-kapon (Belçika) kökenli temsilciden meydana gelirken, ülke içinde bir Flaman bölgesel yönetim ligi (Parantee) ve (LHF) bir de ulusal Valon ligi bulunmaktadır. Belçika ilk olarak 1960 yılında Paralimpik Oyunlarına katılım göstermiştir.

Belçika'da engelliler için sporun teşvik edilmesi, Parantee ve LHF federasyonları tarafından yapılmaktadır. Elit sporcular için gerekli mevzuatın oluşturulması, ulusal ve uluslararası yarışmaların koordinasyonu, uluslararası yarışmalara katılacak sporcuların hazırlanması ve organizasyonlarının yapılması, spor takviminin koordinasyonu, her türlü faaliyet tarihlerinin belirlenmesi ve düzenlenmesi iki federasyon tarafından yapılmaktadır (Gütt, 2013, s.29).

1952 yılında Brüksel'de Brugman hastanesinin Travmatoloji ve yeniden adaptasyon merkezinde dönemin Belçika Olimpiyat Komite Başkanı (BOIC) Victor Boin desteğiyle profesörler Pierre Houssa, ve Albert Triko tarafından sporun yeniden uyum aracı olarak rehabilitasyonlarda ve tedavilerde kullanılmasına başlanmıştır. Pierre Houssa İngiliz Enstitüsü olan Stoke Mandeville'ye bazı ziyaretlerde bulundu. İki yıl sonra, 1954 yılında, kendisi bazı hastalarla Stoke Mandeville'de uluslararası toplantıya katılmıştır. 1958 yılında ise, Brüksel'de benzer bir çalışma organize edilmiştir. Bu çalışmalar Paralimpik oyunların ve uluslararası engelli sporlarının gelişimi için önemli katkıları olmuştur.

Belçika Engelliler Spor Federasyonu (BSVG) 1960 yılında ilk başkan Victor Boin tarafından kurulmuştur ve Pierre Houssa ilk başkan yardımcılığı görevine getirilmiştir. 1977 yılında, (BSVG) Engelliler için Belçika Spor Federasyonu Flaman ligi (VLG) ve Belçika ligi olarak (LHF) ikiye ayrılmıştır. Bu iki örgüt BSVG üyesidir. BSVG yarışmalarda organizasyonlar düzenlemeler için düzenleyici görevi üstlenmektedir. Belçika'da sivil toplumu temsil eden engelli ve spor kuruluşu DGS dört kuruluştan oluşmaktadır. Belçika'nın Almanca kullanılan bölgelerinde, engellilerin gelişimini sağlamak amacı ile bir ağ oluşturmaktadır. BSVG 2001 yılında, Belçika Paralimpik Komitesi (BPC) olarak değiştirildi. VLG ise 2012 yılında Parantee olarak değiştirilmiştir (BSVG, 2017).

3.1.8.5.1. Belçika Engelli Spor Politikası

Belçika'da engelli spor politikasının genel amacı müsabaka ve rekreasyonel sporlarına katılım yoluyla sosyal uyum ve sağlık faydalarını arttırmak.

Anahtar Rol: Sosyal Uyum ve Spora Katılım

Anahtar Organizasyonlar: Ulusal Paralimpik Komite-National Paralimpic Commite (NPC) ve çeşitli Engelli Spor Organizasyonları-Disabilty Sport Organizations (DSOs) birlikte çalışmaktadır.

Politika Değişim Önerisi: Belçika'da NPC ve Ulusal Olimpik Komite-National Olympic Commite (NOC) spor yolu ile toplumsal bilinçlendirme eylemlerini artırmalıdır.

Engelli Sporları Politikaları Anahtar Başlıkları: 1. Engellilik ile ilgili bütünleşme sağlanmalıdır, 2. Engelli spor kulüpleri destekleri artırılmalıdır 3. Engelli sporlarında bütünleşmiş bir yapı kurulması yönünde tespitler edilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2009)

Belçika'nın ana engelli spor politikası amacı müsabakaya yönelik spor faaliyetlerini destekleyerek, toplumsal olarak engelli bireylerin her türlü spor faaliyetlerine katılımını artırmaktır. Engelli bireylerin spor kulüplerine katılımını teşvik ederek yarışmaları organize etmektir. Ayrıca spor kulüplerinin faaliyetlerini düzenleyerek, sporculara eğitim imkânları sağlamaktadır. Belçika'da Community Disability Sport Federation (CDSF) önemli bir kilit organ olarak engelli sporunun pek çok sorununa çözüm üretmektedir (Thomas ve Guett, 2014, s.400).

Belçika engelli sporunu yöneten kurumların azlığı ve koordinasyon eksikliği olarak belirtilmiştir. Örneğin, ana akım spor organizasyonları (MSO) ve ulusal olimpiik komite (NOC) engelliler sporunun yönetimi ve organizasyonu konusunda etkin rol almamaktadır.

Belçika'da spor alanında uygulamaların engellilerle bütünleşmediği tespit edilmiştir. Ayrıca engelli spor kulüplerinin desteklerinin artırılması gerektiği ve engelli sporlarının bütünleşmiş bir yapısının olmadığı belirtilmiştir. Belçika devletinin yönetim şeklinde ki farklılık, engelli sporlar yapısında varlığını göstermektedir. Her federasyon yapısında uygulanan farklılığın, engelli sporlarının yönetimine sorun oluşturduğu belirtilmektedir.

3.1.8.5.2. Belçika Engelli Spor Politikası

Proje 1. Alan: Bölgesel

Hedef Kitle: Kör ya da görme engelli, sağır veya işitme, fiziksel engelli, tekerlekli sandalye kullanan, öğrenme yada zihinsel engelli bireyler

Organizasyon: Handicap Sport

Ana Konu: Engelli insanlar için hareket, oyun ve spor ile birlikte bütünsel eğitim programı

Kısa Açıklama: Engelli çocuklar ve gençler için özellikle sporu hedefleyen eğitim ve öğretim programı, engelli spor kuruluşları ve eğitim kurumlarının katılımı ile Belçika'nın Limburg eyaletinde uygulanmıştır. İnteraktif dersler, görsel işitsel sunumlar ve farklı düzenlemelerde pratik eğitimler içermektedir.

Ana hedef grupları, özel ihtiyaçlı engeli okullarındaki öğretmenler ve engelli spor kulüplerindeki antrenörlerdir.

Bu program engelli sporlarına ve fiziksel aktiviteye adapte edilmiş gençler ile ilgili bütünsel bir yaklaşımdır. Engellilere yönelik spor imkânlarını içeren anlayışın gelişimi, spora katılımında insani değerlerin gelişimi, kişilik inşa etme ve sağlığa önem verme konularını desteklemektedir.

Yorum: Program altı haftalık ders programı şeklinde üç yıldır aralıksız devam etmektedir. Diğer ülkelerdeki uygulama ile ilgili olarak, programın önemli bir bölümünün doğrudan pratik eğitimi için zaman harcanması gerektiğine dikkat

edilmelidir. Özellikle tekerlekli sandalye sporları, serebral palsi, zihinsel engelli çocuklara uygulanması gerektiğini belirtmektedir.

3.1.8.5.3. Belçika'nın Paralimpik Oyunlara Katılım Nitelikleri

Katılım: Belçika paralimpik oyunlara katılına bakıldığında; Yaz oyunlarında 1960 Roma oyunlarında itibaren katılım sağlamaktadır. Kış oyunlarına ilk defa 1976 da Ornskoldvik oyunlarında katılım sağlamıştır. Kış oyunlarında sadece 1 madalya kazanmıştır. Yaz oyunlarında 256, toplamda 257 madalya kazanmıştır. Belçika'nın en başarılı olduğu yıl 1984 yaz oyunlarında 58 madalya kazanmıştır. Belçika'nın paralimpik oyunlarına katılımcı sayısı diğer ülkeler ile kıyaslandığında oldukça düşüktür. Kadın katılımcı oranları da diğer ülkelerde ki sporcu sayılarına oranla oldukça düşüktür.

Tablo 2.18. Belçika Paralimpik Oyunları Madalya Sayısı

Oyunlar	Altın	Gümüş	Bronz	Toplam
1960 Roma (Yaz Oyunları)	1	1	1	3
1964 Tokyo (Summer Games)	1	0	2	3
1968 Tel Aviv (Summer Games)	0	3	3	6
1972 Heidelberg (Summer Games)	1	1	2	4
1976 Toronto (Summer Games)	7	7	8	22
1980 Arnhem (Summer Games)	13	12	17	42
1984 Stoke Mandeville (GBR), New York (USA) (Summer Games)	21	23	14	58
1988 Seul (Summer Games)	15	18	8	41
1992 Barselona (Summer Games)	5	5	7	17
1994 Lillehammer (Winter Games)	0	0	1	1
1996 Atlanta (Summer Games)	8	10	7	25
2000 Sidney (Summer Games)	1	4	4	9
2004 Atina (Summer Games)	3	2	2	7
2008 Pekin (Summer Games)	0	0	1	1
2012 Londra (Summer Games)	3	1	3	7
2016 Rio de Janeiro (Summer Games)	5	3	3	11
Toplam Madalya (Summer & Winter Games)	84	90	83	257

Tablo 2.19. Belçika Yaz Oyunları Katılan Sporcu Sayısı

Oyunlar	Erkek	Kadın	Toplam
1960 Roma	10	2	12
1964 Tokyo	2	1	3
1968 Tel Aviv	21	5	26
1972 Heidelberg	18	5	23
1976 Toronto	41	4	45
1980 Arnhem	54	13	67
1984 Stoke Mandeville (GBR), New York (USA)	30	5	35
1988 Seul	46	8	54
1992 Barselona	64	9	73
1996 Atlanta	32	6	38
2000 Sidney	25	5	30
2004 Atina	24	1	25
2008 Pekin	20	1	21
2012 Londra	31	9	40
2016 Rio de Janeiro	19	10	29

Tablo 2.20. Belçika'nın Kış Oyunlarına Katılan Sporcu Sayısı

Oyunlar	Erkek	Kadın	Toplam
1976 Ornskoldsvik	5	0	5
1984 Innsbruck	3	0	3
1988 Innsbruck	2	0	2
1992 Albertville	3	0	3
1994 Lillehammer	2	0	2
2006 Torino	0	1	1
2010 Vancouver	0	1	1
2014 Sochi	2	0	2

Kaynak: <https://www.paralympic.org/results/historical>

3.1.9. Avrupa Birliği Ülkelerinde Engelli Spor Politikaları

Avrupa'da pek çok ülkede spor politikalarının gelişimi, hükümet ortak gelecek planlama stratejilerinin bir parçası olması ile sağlamıştır. Örneğin, suç önleme, toplumsal yenilenme, sosyal uyumu sağlama, engellilik ve ayrımcılık konularının üstesinden gelmek için, spora katılımın olumlu etkilerinden faydalanarak yumuşak geçiş sağlamak amacı ile politika üretilmiştir. AB ülkelerinin pek çoğunda spor, bir dizi politik çıktı elde etmek için kullanılmaktadır. Bunun neticesinde devletlerin sportif faaliyetlere giderek müdahil olma eğilimi ile yakından ilişkilidir. Ayrıca engelli sporu gibi politika alanlarında spor hizmetlerinin düzenlenmesi ve desteklenmesini teşvik eden gönüllü kuruluşlar önemli rol oynamıştır. Engelli sporları ana spor kuruluşlarının oluşturduğu politikaları takip ederek yön bulmuştur. İngiltere spor örgütlerinin ve sivil toplum kuruluşlarının 1990 yılından bu güne kadar kaynaştırma, eğitim ve sosyal dâhil etme (içerme) uygulamalarının engelli spor politikalarının oluşumunda da önemli katkıları bulunmaktadır (Thomas, 2004, s.121).

Uluslararası engelli politikaları spor federasyonlarının organizasyonel hedefleri ile birlikte, engelliler için sporun gelişimi için yeni bir ivme sağlamıştır. Aynı zamanda toplumsal çatışmaların ve kültürel gerilimlerin ortadan kalkmasına katkı sağlamasını ve gereken yardımların spor kuruluşları eli ile daha kolay yapılmıştır. Fakat alıcı ülkeler ile bağışçı ülkeler arasında oluşan bazı problemler meydana gelmiştir. Bu sorunlar ise bağışçı ülkelerin deneyim ve tecrübeleri ile ortaya çıkan olumsuzlukların uluslararası insan haklarına dayandırılarak çözüme kavuşturulmuştur. Engelli sporlarının gelişimi açıkçası uluslararası engelli hakları lobbiesinin etkisinin bir sonucu olarak, tıbbi protez gelişimi ve rehabilitasyon programları, kalkınma ve yardım programlarının katkısı engellilerin, spor programlarını kullanmak amacı ile uygun ortam oluşturulmuştur (Levermore ve Beacom, 2009, s.98).

AB ülkelerinde, engelli insanlar için spora yönelim bulunmasına rağmen, açıkça belirtilmiş ve ayrıntılı politikalar bulunmamaktadır. Bu politikaların geniş bir amaç yelpazesi mevcuttur; engelli bireyler için spor hizmetlerinde iyileştirmelerin yapılması, yarışmalardan daha iyi sonuç almak, katılımın sosyal ve sağlık yararlarına kadar pek çok alanı içermektedir (Sporttanddev, 2009). Ülkelerin ulusal engellilik sporunu yöneten organizasyonu ve ana spor organizasyonları da dâhil olmak üzere çeşitli kilit organizasyonlar bulunmaktadır. Ancak bunların çoğunluğu engelli kuruluşları değildir. Ülkelerin ortak sorunları; eğitilmiş personel, geliştirilmiş altyapı desteği ve erişilebilir tesislere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sorunların ortadan kaldırılması amacı ile AB fonlarında projeler desteklenmektedir. Politika sorunlarının ortadan kaldırılması ve uygulamaların AB genelinde standart bir yapıda işlenmesi amacı ile All for Sport All Disability Policy programı yürütülerek çıktı elde edilmiştir.

Proje: All For Sport All For Disability Policy

Amaç: All for Sport All Disability Policy projesi 2009 yılında başlatılmış ve AB de engelliler sporunun politik olarak ne durumda olduğunu belirlemek için yapılan ilk araştırmadır. Araştırma sonucunda elde edilen sonuca göre AB de ortak bir engelli spor politikasının olmadığı yönündedir. Kaldı ki çıkarılan pek çok yasa ve uluslararası anlaşmalara uyum çabası içerisinde olan AB de oluşan politik sorunların

varlığı, AB komisyonlarının ve Konseyinin aldığı kararların ülkeler genelinde uygulanmasında sıkıntıların olduğunu göstermektedir.

“Vizyon: Avrupa'daki engelli insanlar için spor:

- Avrupa'da engelli insanlar için sporla ilgili mevcut yasal ve/veya politik düzenlemelerin, yasaların, politikaların, kampanyaların, tıbbi düzenlemelerin ve her türlü iyi uygulamanın haritalandırılması (ortak metodolojiyi oluşturmak ve bir araya getirmek),
- Avrupa'da engelli insanlar için Spor ve Aktif Boş Zamanın temel özelliklerini artırmak ve katılım için perspektifler belirlemek,
- Avrupa'daki mevcut spor olaylarının/müsabakalarının haritalandırılması ve engellilerin ana spor olayları içinde entegrasyon perspektifleri belirlemek,
- Engellilerin Avrupa'daki ihtiyaçlarına göre uyarlanmış spor ve etkin boş vakit imkanlarının/ kaynakların/altyapıların haritalandırılması,
- Avrupa'da mevcut eğitim kaynaklarının haritalandırılması ve engellileri istihdam sorumluluğundaki işgücünün niteliklerini artırmak,
- Yaygınlaştırma, tanıtım ve değerlendirme (bir strateji belgesi hazırlama, üretmek İngilizce broşür, tanıtım ve pazarlama),
- Farklı araştırma bilgi tablolarından, Avrupa'da engelli insanlar için sporla ilgili gelecek perspektifleri hakkında bazı sonuçlar ve öneriler geliştirmek,
- Güçlendirmek için gelecekteki zorluklar için ayrıntılı bir stratejik eylem planı hazırlamak,
- Avrupa'da "Herkes İçin Spor" ağı ve proje sonuçlarının geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve uygulanmasını sağlamak ve engelliler için spor konusunda Avrupa stratejik çalışma grubu oluşturmaktır.

All for Sport for All projesi, katılım, işgücü, alt yapı ve olay kategorilerinde Avrupa'daki engelli sporun geleceği yönünü ve perspektifini değerlendirmeyi, geliştirmeyi ve vurgulamayı amaçlıyor. Proje, engelli vatandaşların ve engelli gençlerin daha fazla bağımsız hayat sürdürebilmesi için kendine güven, motivasyon ve öğrenme becerileri spor yoluyla yaratmak için engelli insanlar için spora geniş bir fırsat ağına daha iyi erişime katkıda bulunma amacına sahiptir. Proje ayrıca engelli insanların ve yetişkinlerin engellilerin yaşam kalitesini iyileştirmek, nüfus içinde olumlu tutumlar geliştirmek ve fırsatları artırmaktır. Bununla birlikte engellerin

kaldırılması, spor katılım konusundaki deneyim ve farkındalığını geliştirmeyi amaçlamaktadır”. Engellilere sporu teşvik ederek topluluk sporunu ve Avrupa temel değerlerini destekleme amacını doğru bir şekilde teşvik etmek ve engelli kişilerin spor faaliyetlerinde diğerleriyle eşit derecede katılma hakkını güçlendirmek amacıyla on çalışma paketi açıklanmaktadır. Stratejik bir eylem planı aracılığıyla masa başı araştırması, bilgi föyleri, kılavuzlar ve tavsiyeler ile Engelliler için Spor Stratejik Çalışma Grubunun kurulmasının fizibilitesinin araştırılması, bu hedefler doğrultusunda önümüzdeki yıllarda daha iyi bir bakış sağlayacaktır. Araştırma projesinin sonuçlarına göre örneklem ülkelerde aşağıda ki bilgilere ulaşılmıştır.

AB’ndeki hükümet politikalarının engelliler sporu üzerine etkilerini analiz etmek için yapılan araştırma sonuçlarına göre hükümet politikalarının kilit uygulamaları şu şekilde;

- Spor mekânlarının erişilebilirliğini artırmak,
- Kulüp fırsatlarını artırmak,
- Her seviyede ki katılımcılar için fırsatları artırmak,
- Alt yapıları ve finansman desteklerini geliştirmek,
- Elit yarışmacıların performanslarını artırmaya yönelik çalışmalar,
- Ana akım spor organizasyonların rollerini artırmak,
- Sporun sosyal destek ve sağlık yararlarını ön plana çıkarmak,
- Potansiyel katılımcılara fırsatlar yaratmak ve farkındalık oluşturmak,
- Engelli ve engelsiz bireylerin aynı ortamda spor yapabilme imkânlarını artırmak olarak özetlenebilir (Avrupa Komisyonu, 2009).

Bu raporun yayınlanmasında sonra, AB ülkelerinde engelli spor politikası alanında ki bilgi eksikliğini tamamlamak üzere yeni bir çalışma başlatılmıştır. Bu çalışma 2014-2018 yılları arasında yürütülecek olan SPEDS projesidir. Proje engelli sporunun politik analizini bir modelleme ile yapacak ilk çalışmadır. Projeye her ülkeden akademisyen, engelliler alanında çalışan STK temsilcileri, kulüp yöneticileri, antrenörler, engelli sporcular ve hükümet kurumlarının temsilcileri mail yolu ile dâhil olabilirler. Ülkemizde ki spor alanında yetkilerin, engelli spor

kuruluşlarının ve örgütlerinin bu projeye dâhil olmaları, ülkemizde ki durumun tespiti açısından önemli sonuçlar verebilir.

Projede araştırılacak konular şu şekilde;

- Finansal Politikaların Organizasyonu ve Yapısı,
- Spora Katılım,
- Yetenek Seçimi ve Geliştirme Sistemleri,
- Sporcu ve Kariyer Desteği,
- Eğitim Tesisleri,
- Koçluk ve Geliştirme Sistemleri,
- Ulusal ve Uluslararası Müsabakalar,
- Bilimsel Araştırmalar olarak belirlenmiştir (SPEDS, 2014).

3.1.10. AB Ülkelerinde Eğitim Sistemi İçerisinde Engellilere Uygulanan Fiziksel Eğitim Projeleri

Paralimpik Okul Günü (POG) projesi kapsamında yapılan faaliyetler AB ülkelerinde oldukça verimli sonuçlar vermiştir. Bu proje uluslararası paralimpik komitenin (IPC) tüm dünya üzerinde ki engellilerin eğitim almaları gerektiğinin ve okullarda spor ve fiziksel aktivite imkanları bulmalarını savunması fikri ile başlamıştır. POG ana fikri farkındalığı, spora katılımı, eşitliği ve her engellinin spor yapma hakkını savunmaktadır (TMOK, 2015).

AB Eğitim Bakanları ve Konsey engelli çocukların kaynaştırma okullarına entegrasyonu konusunda çeşitli tavsiye ve ilke kararları almıştır. Bu girişimler Avrupa düzeyinde devlet okullarında gerçekleştirilmiştir. Özellikle Avrupa Okulları Yönetici Kurulu 1995'te öğrenimi destek komitesi kurmuş ve bu kurul aracılığıyla Avrupa okullarının tüm öğretim düzeylerinde engellileri kaynaştırılmasının sağlanmasını hedeflemiştir. Kaliteli Eğitime ve Yaşam Boyu Öğrenmeye eşit erişim imkânı, engelli kişilerin topluma tamamen katılmasını ve hayat standartlarının yükselmesini sağlamaktadır. Avrupa Komisyonu engelli çocukların genel eğitime katılmasını desteklemektedir. Komisyon, engelli kişiler için çeşitli eğitim girişimleri başlatmıştır. Bu girişimlerin başlıca; "European Agency for Development in Special Needs Education" olarak isimlendirilmiştir ve tüm AB ülkelerinde her ülkenin Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen eğitim programlarını kapsamaktadır. Bu

programların içeriğinde, engelli olan kişilerin eğitime diğerleri gibi eşit haklarla katılmasının sağlanması öncelikli bir madde olarak yer almaktadır (Avrupa Komisyonu, 2013a).

Okullarda spor, özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerden, engelli öğrencilere ve yetenekli genç sporculara kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsar. Bütün ülkeler gençler için beden eğitimini geliştirmeye ilgilirken, bunlardan bazıları özel grupları hedef almakta ve onlara göre fiziksel etkinlik ya da program düzenlemektedir. İlk grupta engelli ve özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar bulunmaktadır. Bazı ülkelerdeki eğitimciler ise belirli yaş gruplarını hedef alan eylem ve politikaları içerdiğini belirtmektedir (Avrupa Komisyonu, 2013a).

AB ülkelerdeki beden eğitimi ve spor stratejileri belirli yaş gruplarını hedef alan eylem ve politikaları içerir. En sıklıkla belirtilen stratejiler özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerden engelli öğrencilere ve yetenekli genç sporculara kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsar. Bütün ülkeler gençler için beden eğitimini geliştirmeye ilgilirken, bunlardan bazıları özel grupları hedef almakta ve onlara göre fiziksel etkinlik ya da program düzenlemektedir. İlk grupta engelli ve özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar bulunmaktadır. Bazı ülkeler ise özel ihtiyacı olan çocukların toplumda kabul görmelerini sağlamak amacıyla ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilecek spor programları uygulamaktadır (Avrupa Komisyonu, 2013a). AB ülkelerinde beden eğitimi spor programlarının her ülkenin genel spor politikasının bir parçası olduğu ve bunun doğrultusunda yürütüldüğü görülmektedir.

Şu anda, dünyanın fiziksel aktivite katılımı ile ilgili verileri derlemeye çalışan tek bölge Avrupa'dır. Belçika, Fransa, Almanya, Hollanda ve İngiltere dâhil olmak üzere 23 ülkede Avrupa Birliği tarafından finanse edilen THENAPA (Uyarlanmış Fiziksel Aktivite Programı) projesinin bir parçasıdır. Bu raporda engelli öğrencilere Özel İhtiyaçlı Çocuklar (SEN) adı verilmiştir. Özel ihtiyacı olan çocukların eğitimi için uyarlanmış bir programdır. Beden eğitimi ve spor yolu ile Fiziksel Eğitim (Physical Education-PE) amaçlanmaktadır (Dinold ve Valkova, 2003, s.48). Avrupa Birliğinin desteklediği SEN için fiziksel aktivite programıdır. Okullarda özel ihtiyaçları olan çocukların hareket imkânlarını genişletmek, fiziksel niteliklerini artırmak, engelli çocuk ve gençlerin boş zaman faaliyetlerinde fiziksel aktivitelere yönlendirmek ve onları yarışmacı olacak becerilerle donatmaktır. Bu program,

Uluslararası Uyarlanmış Fiziksel Aktivite Federasyonu'nun (IFAPA) ve Uyarlanmış Fiziksel Aktivitenin (APA) örgütleri ile birlikte hareket etmektedir. Bu uygulama, Büyük Britanya'nın geleneksel terminolojisini izlemektedir. Okulda spor hemen hemen tüm Avrupa ülkelerinde uygulanmaktadır, fakat bazı ülkelerde farklılıklar vardır. Örneğin; Hollanda'da okul sporu sadece okulun ikinci yarı döneminde uygulanmaktadır. Fransa ve İngiltere' de okul sporu elittir, bu ülkelerde engelli sporları performans üzerinedir. Fransa ve İngiltere de engelli gençler bölgesel okullar arası müsabakalara katılabilirler (Sherrill, 2005, s. 13). Bu iki ülkede rekreasyon ve boş zamana daha az dikkat edilmektedir. THENAPA nihai raporu, engelli insanlar için beden eğitimi ve sporu desteklemek için Avrupa Komisyonu tarafından, çok özel bir mevzuata ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır. Şu an için "Avrupa Komisyonu'ndan, üye devletlerin hükümetlerinden eşit haklara ilişkin ulusal düzeyde mevzuat çıkarması ve uygulanmasını talep etmesi beklenmektedir (Depotter vd., 2003, s.20). Pek çok THENAPA temsilcisi, spor faaliyetlerine katılan engelli sayısının yetersizliğinin, fiziksel ve sosyal bariyerlerden ve spor uygulamaları hakkındaki bilgi eksikliği gibi nedenlerden kaynaklandığını bildirmiştir. SEN öğrencileri okul sporuna boş zamanlarda veya rekreasyon aracılığı ile entegre edilebilir ancak müsabaka amacı ile yapılmamaktadır (Sherrill, 2005, s. 13).

Belçika'daki (Flaman Topluluğu) Okul Sporları Vakfı, özel eğitim ihtiyacı çocuklara da yer verilen ders dışı etkinlikler (Çarşamba öğleden sonraları ekstra antrenmanlar, yarışmalar ve spor müsabakaları gibi) sunmaktadır. Bu çocukların spor müsabakalarına aktif katılımını destekleyecek programlar uygulamaktadır. Programların amacı sosyal engellilik anlayışını değiştirmek ve çeşitliliği desteklemektir. Belçika, çeşitliliğe ve çocukların katılımına önem veren bir program uygulamaya koymuştur ve bu program engelli çocukları, göçmenleri ve kız çocuklarını toplum ile bütünleştirmeyi amaçlamaktadır (Avrupa Komisyonu, 2013a).

İngiltere'de beş yıllık gençlik spor stratejisi engelli sporunun önemli bir organizasyonudur. Söz konusu strateji Londra 2012 Olimpiyatı ve Engelli Olimpiyatı Oyunlarının katılımcılarının oluşturulacağı ve gelecekte ki organizasyonlara miras bırakacak bir yapıdır. Asıl amaçları okullarda müsabaka sporlarında kalıcı bir miras oluşturmak, okul ve spor kulüpleri arasındaki bağlantıları geliştirerek birlikte çalışmaktır (Sport England, 2017b). Yıllık spor takvimi okul sporları tarafından

organize edilmektedir. Bu takvimde gençlerin yerel, bölgesel ve ulusal etkinliklerde okul içi ve okullar arasında yarışması için 30 civarında spor dalı vardır. Okul Oyunları engelli gençlerin de katılabilecekleri müsabaka formatları mevcuttur. Bu da demek oluyor ki İngiltere'deki okulların yaklaşık yarısı engelli spor müsabakası için fırsat sunabilir. Açılış ve kapanış törenleri ya da gönüllülük etkinlikleri gibi kültürel unsurlar da yapılmaktadır. Okul Oyunları ulusal ve ortaklıklar yoluyla bölgesel olarak yürütülür. Kültür, Medya ve Spor Kurumu, EFDS ve YoutTrustSport arasında ulusal çapta bir ortaklık yürütülmektedir (YouthSportTrust, 2013).

Almanya'da Paralimpik Gençlik Eğitimi (Jugend Trainiert Für Paralympics), 2010 yılından beri uygulanmaktadır. Girişim 2010 ve 2011 yıllarında okullarda pilot çalışma olarak başlamıştır ve yıllık olarak uygulanmaktadır. 2012 yılında 300 katılımcı ulusal finallerde yer almıştır. 'Engelli Olimpiyatları için gençlik eğitimi' ve 'Olimpiyatlar için gençlik eğitimi' ulusal finalleri altı kategoride (futbol, atletizm, yüzme, tekerlekli sandalye basketbolu, masa tenisi ve Alp disiplini kayağı dallarında) yapılmıştır (JTFP, 2013). Almanya'da eyaletlerin Eğitim ve Bilim Bakanları genel hedeflerle birlikte, okullarda spor eğitim metotları ve içeriğini belirler. Bakanlar ayrıca beden eğitimi öğretmenlerinin eğitiminden ve üniversitelerde spor bilimlerinin geliştirilmesinden de sorumludur (Avrupa Komisyonu, 2013a).

Pek çok üye devlette, sporcular için uyarlanmış spor eğitim okulları vardır. Bu okullar spor ve akademik eğitim sistemini birlikte sürdürmektedir. Sporcuların müsabaka dönemlerine göre özel programlarla destek verilmektedir. Bu yapılar sporcuların eğitimi için esneklik sağlamaktadır, fakat engelli sporcuları için her zaman erişilebilir şartlar sağlanmamaktadır. Üye devletlerin yapısında bulunan spor okulları ve spor kolejleri yapılarının iyi uygulama örneklerinin değişimi, alanın gelişimi açısından önemlidir. Ayrıca engelli sporcuların her konumda göz ardı edilen haklarının korunması ve değişimin bir parçası olması için çaba harcamaktadır. AB okullarında eğitim veren öğretmenlerin ve spor koçlarının, engelli çocukların spora nasıl dâhil edileceği konusunda yetiştirilmesinin gerekliliği, spor tesislerine erişimi artırmanın ve spor kulüplerinin engelli bireylere daha davetkâr olmak için desteklenmesinin sorumluluğunun engelli spor kurumlarında olduğu belirtilmektedir. Bazı ülkelerde bu sorumluluk hükümet politikasında da açıkça görülmektedir (Avrupa Komisyonu, 2013a).

AB ülkelerinde engelsiz bireylere uygulanan spor programları, fiziksel eğitimler ve aktiviteler engelli bireyler içinde uygulanabilir formlarının üretilerek, okullarda (devlet ya da özel eğitim veren) yaygınlaştırılmasının zorunlu hale gelmesi engelli sporunun gelişmesi açısından önemlidir. Okul sporları federasyonları yıllık olarak düzenledikleri faaliyetlerinin içerisinde engelli sporcularında kendi aralarında yarışabileceği spor müsabakalarını dâhil etmelidir. Ayrıca engelli ve engelsiz öğrenci sporcuların bir arada yarışabilecekleri spor müsabakalarında düzenlenebilir. Örneğin; yüzme, atıcılık, okçuluk, tekerlekli sandalye basketbolu, oturarak voleybol, goalball oyunu gibi her iki guruptan bireyin yapabileceği yarışmaları entegre spor dalları olarak değerlendirip koyulabilir. Bu yarışmaların pek çok olumlu sosyal etkisi olabilir, farkındalık oluşturmak ve kaynaştırma sağlanması adına bu tür spor müsabakaları kullanılabilir.

3.1.11. AB Ülkelerinde Engellilik Alanında Faaliyet Gösteren STK ve Örgütler

Engelliliği ve toplumu ilgilendiren tartışmalar hala engelli kişilere karşı sistemik ayrımcılık olarak kabul edilmektedir, bu bireylere nasıl hitap edileceği konularını kapsayan sosyal ve politik değişimler için sürekli tartışmalar yapılmaktadır. Yerel ve bölgesel engelli politikaların uygulanmasında görülen eksiklikler, STK'lar yolu ile ortaya çıkarılmış ve uluslararası politikaların oluşumuna rehberlik etmektedir. Uluslararası düzeyde yapılan sözleşmelerin ve işbirliklerinin takibinin yapılması için uluslararası boyutta çalışan engelli STK'larının yapıların düzenlenerek yaygınlığının artırılması gerekmektedir. Özellikle dezavantajlı grupları hedefleyerek, sosyal kucaklayıcılık ve kültürlerarası diyalog lehinde kamu politikalarının geliştirilmesi amacıyla yenilikçi tasarımların düzenlenmesi ve uygulanması için karar vericilerin, sivil toplum örgütlerinin ve diğer anahtar paydaşların kapasiteleri artırılmalıdır (UNESCO, 2013).

STK'ların uluslararası politikalarda ki rolü ve etkisi, sürekli artan bir güçle devam etmektedir. Keck ve Sikkink (1998) toplumsal değişim için çalışan tüm sivil toplum örgütlerinin yaklaşık yarısı, üç faaliyet alanından birinde çalışmaktadır; genel insan hakları, özellikle kadın hakları ve çevre konularıdır. İnsan hakları savunuculuğu yapan grupların geniş bir kısmı, engelli haklarının savunuculuğuna da destek vermektedir.

Bölgesel Engelliler Halkları Örgütleri (NDPO), ulusal ve uluslararası politika sürecini etkileme kapasitesine ilişkin olarak, engelli hakları ve daha geniş insan hakları hareketi arasındaki ilişkiyi birlikte ele alarak, bunun yanı sıra engelli insanların artan beklentilerini ortaya koymaktadır. Engelli Refah ve Kalkınma Ajansı (ADD) bu alanda faaliyet gösteren, BM tarafından oluşturulan stratejileri gerçekleştirmek amacı ile bölgesel olarak yayılmıştır. ADD tarafından yürütülen faaliyetler, Engelli İnsanlar Organizasyonları (Disabilty People Organizations-DPOs) engelli sporunun da gelişimine katkı sağlamaktadır (Levermore ve Beacom, 2009, ss.99). Avrupa da engelli haklarının gelişimine bakıldığında sivil toplum örgütlerin rolü son derece önemlidir. Sivil toplum örgütleri engelli bireylerin sosyal hakların gelişimi fikri ile birlikte örgütsel yapılarını ve yaygınlıklarını da geliştirmiştir. Avrupa Birliği oluşumundan sonra daha da önem kazanan sivil toplum örgütleri, Avrupa sosyal hareketinin öncülüğünü etmiştir. Sivil toplum örgütleri AB bünyesinde çalışan pek çok komisyonun alt birim olarak görev yapmakla birlikte alınan kararların toplum geneline yaygınlaştırılması adına çalışmaktadır.

Avrupa Sosyal Fonu (EFS)

Avrupa Birliği'nde Engellilere Yönelik Olarak Başvurulabilecek Finansman Araçları Avrupa Sosyal Fonudur. Bu fon, Avrupa Komisyonun Avrupa Birliğine üye ülkelerde engellilerin işgücü piyasasına entegrasyonunu teşvik etmek üzere kullanılabilir. Bu kaynak iş deneyimleri, çalışma biçimleri, ücret destekleme, geçici korumalı istihdam ve işgücü piyasasına yönelik diğer faaliyetler için kullanılabilir. Bunların yanında engellilerin işlerini kurabilmeleri için de bu fondan yararlanılabilmektedir. Bu kapsamda zihinsel ve ağır derecede fiziksel özürlü bulunan kişilere yönelik kooperatifler kurma da yer almaktadır. Avrupa Sosyal Fonu Avrupa'da engellilerin fırsat eşitliğini teşvik etmek için yararlanılabilen önemli bir finansman aracıdır. ESF, beş büyük Avrupa Yapısal ve Yatırım Fonlarından birisidir. 2020 Avrupa hedefleri doğrultusunda ortak bir politika oluşumuna destek sağlamaktadır. 7 yıllık süreç içerisinde 80 milyon milyar Avro harcayacaktır. Bu paranın 3 milyar avrosunu gençler için harcayacaktır. Gençlerin özellikle istihdam problemlerini, sosyal entegrasyonunu ve topluma dahil olmalarını desteklemek amacı ile fırsatlar oluşturacaktır. Fon en az % 20'lik harcamalarını sosyal içerikli konularına yani dezavantajlı ve güçlükleri olan kesimler için harcayacaktır. Bu

konulardan birisi, kadınlar, engelliler ve gençler konularında yaşam boyu öğrenme, sosyal yenilikler ve istihdam konularında öncelikli harcamalar yapacaktır. ESF kamu yetkilileri, tüm program süresi boyunca ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde sivil toplumu temsil eden sosyal taraflar ve kurumlar arasında yakın işbirliği içinde uygulanacaktır;

Avrupa Sosyal Fonu projelerin uygulanmasını kolaylaştırmak için yenilikçi yönetme kurallarını ön planda olacak. Komisyon, daha sonuç odaklı ve ESF daha kolay ve daha güvenli yararlanmalar için yapmak amacıyla ESF uygulanmasını kolaylaştırmak için Üye ülkelere yardım etmektedir (EYHGM, 2014a).

Avrupa Engelliler Forumu (EDF)

Amaç; engelli kişilerin de diğer insanlar gibi kendi başlarına yaşamlarını sürdürmelerini sağlamaktır. Bu kişiler için ulaşılabilir, kaliteli sosyal servislerin olması gereklidir. Avrupa Engellilik Forumu (European Disability Forum) devletler dışı, bağımsız, engelliler ve ailelerinin kurduğu ve yönettiği bir organizasyondur. Hiçbir politik ve dini bağlantısı yoktur. 1996 yılında kurulmuştur. AB'deki 65 milyon engellinin sesini duyurabildiği tek platformdur ve AB'nin politikalarının belirlenmesinde önemli rolü vardır.

Avrupa Parlamentosu'nun Nisan 2010'da yaptığı basın açıklamasında, engelliler için ayrı bir AB yasasının oluşturulması gerektiği, ancak bu şekilde iş, eğitim, sigorta, haksızlık ve ayrımcılığın önüne geçilebileceği belirtilmiştir. Ayrıca, engellilere tüm AB'de ulaşımında geçerli olacak bir kimlik kartı verilmesinin önemi vurgulanmıştır. Avrupa Komisyonu engellilere yönelik hizmet veren sivil toplum örgütlerinin aktif katılımına önem vermektedir. Bu nedenle Avrupa Birliği düzeyinde engellilerin çıkarları için mücadele eden tüm üye ülkelerden engellilere yönelik hizmet veren sivil toplum örgütlerinin bir araya geldiği EDF'ni teşvik etmektedir. Ayrıca BM kararlarını Avrupa düzeyinde uygulamalarını takip ederek, gerekli düzenlemelerin hayata geçirilmesi için gereken yasal başvurularını yapmaktadır. Kadın Komitesi, CRPD İzleme Komitesi, Gençlik Komitesi olarak örgütlenmektedir. Avrupa engelli forumun gençlik yapılanması; katılım, eğitim, istihdam, kamusal alanlarda hareket ve sağlık-spor alanlarında ki her konuyu takip etmektedir. DPOs engellilerin her türlü sorunlarının ortaya konulması ve var olan uygulamaların takibini yapılması noktasında önemli bir yere sahiptir. BM engelli

hakları kanunun tüm Avrupa ülkelerinde yaygınlaştırılması ve DPOs iletişim ağlarının güçlendirilmesi gerekmektedir (EDF, 2017).

Engellilik Üst Düzey Gurubu (High Level Group on Disability HLGD)

Bu gurubun amacı, Hükümetler düzeyinde engellilere yönelik var olan politikaları ve öncelikleri gözden geçirmek, bu konudaki bilgileri ve deneyimleri bir araya getirmek ve engellilik konusunda geleceğe yönelik olarak Avrupa Birliği düzeyinde raporlama yöntemlerine ilişkin danışmanlık yapmaktır (HLGD, 2017).

Hizmetler Arası Engellilik Grubu (Inter-service Disability Group)

Avrupa Komisyonu bünyesinde, engellilik konularında politika oluşturma süreçlerinde sektörler arası işbirliği ve koordinasyonu sağlamak ve engellilik konularında farkındalık ve duyarlılığı arttırmak, bilgi paylaşımı sağlamak ve engellilerin toplumsal bütünleşmelerinin teşvik edilmesi amacıyla ilgili tüm genel müdürlüklerin temsil edildiği “Hizmetler-Arası Engellilik Grubu” kurulmuştur. Bu oluşumla engellilik boyutunun tüm sektörler dahil edilmesi planlanmıştır. Bu grup her Genel Müdürlükten temsilcilerin yer aldığı toplam 35 üyeden oluşmaktadır (HLGD, 2017).

EOSE (European Observatoire of Sport and Employment-Avrupa Spor ve İstihdam Gözelemevi)

2002 yılında Fransa’da kar amacı gütmeyen bir organizasyon olarak kurulmuştur. EOSE'nin kapsamı, açık alan dâhil olmak üzere tüm Spor ve Rekreasyon alanlarını kapsamaktadır. EOSE boş zaman sporu da dâhil olmak üzere, sporda istihdam modelleri gelişmektedir. Bu konuda standartlar belirleyerek, yetkinlik, yeterlilik ve mesleki eğitim ve öğretim programları geliştirmektedir. İşgücü piyasasının gerçeklerini, değişimlerini ve gelecekteki beceri ihtiyaçlarını anlamak ve tahmin etmektedir. Spor sektörünün Avrupa politikalarına ve stratejik inisiyatiflere (örneğin, Avrupa Yeterlik Çerçevesi-EQF) destek vermek üzere organize edilmektedir. Açık öğrenme ve kariyer yolları ile şeffaf ve esnek bir eğitim ve öğretim sistemini teşvik etmek için çalışmaktadır. Sektörün ana paydaşlarını devreye sokmak ve eğitim dünyası ile istihdam dünyası arasındaki bağlantıyı kolaylaştırmaktır. Eğitim ve öğretimi işgücü piyasasının ihtiyaçlarıyla eşleştirerek işgücünü doğru beceriler ve yetkinliklerle donatmaktır. Yetkinliklerin ve niteliklerin tanınmasını geliştirmek, böylece dolaşım, şeffaflık ve niteliklerin karşılıklı güvenini

desteklemektir. Sektörün ekonomik büyümesini ve sosyal etkisini kolaylaştırmaktır (EOSE, 2017).

Avrupa Engelli Uzmanları Akademik Ağı (Academic Network of European Disability Experts-ANED)

Aralık 2007 yılında Avrupa Komisyonu tarafından kurulmuştur. Amacı; engellilik alanında bir pan-Avrupa akademik ağı kurmak ve bunu korumaktır. Bu ağ aynı zamanda Komisyonun Engellilik Ağıyla işbirliği içinde olarak politika geliştirilmesini desteklemelidir. Bu kurum, var olan engelli araştırma merkezleri hakkında uzmanlaşma üzerine kurulmuştur. ANED'in amacı, tüm engelli insanlar için eşit fırsatlar sunan ve topluma tam katılım amacına yönelik olan Avrupa engellilik politikasını desteklemektir. Böylece, ANED, Avrupa Engellilik Stratejisi ve Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Bildirisi'nin uygulanması için koordine bir altyapısı olan akademik destek sağlamaktadır. Özellikle, Ağın faaliyetleri Avrupa Engellilik Stratejisi 2010-2020'nin geliştirilmesini ve Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nin uygulanmasını desteklemektedir (ANED, 2016).

Avrupa Uyarlanmış Uluslararası Fiziksel Aktivite Federasyonu (EUFAPA)

Engelliler için Fiziksel Aktivite Federasyonuna (IFAPA) göre engelliler için fiziksel aktivite; Hizmet sunulan bir meslek alanıdır, çok disiplinli akademik bir ağıdır, teori ve pratik arasında dinamik bir sistemdir, engelli bireylerin haklarını savunma ağıdır, bir süreç ve üründür. EUFAPA, IFAPA'nın Avrupa organizasyon ağı olarak yaygınlaşmıştır. EUFAPA'nın amacı uyarlanmış fiziksel aktivite ve spor bilimleri alanlarındaki araştırmaların sonuçlarını, bulguları tanıtmak ve yaygınlaştırmaktır. Ayrıca sportif uygulamaların, bireylerin yaşam sürelerini uzattığını savunan ve fiziksel yararlarının olduğunu savunan bir Avrupa organizasyonudur. EUFAPA'nın görevi, APA'nın uygulamalarını AB ülkelerinde beden eğitimi, spor, rekreasyon faaliyetlerini yürütmek, rehabilitasyon için araştırma hizmetleri sunmak ve koordine etmektir (Gütt, 2013, s.23).

İstihdam Girişimi Topluluğu (Employment Community Initiative-EQUAL)

EQUAL girişimi, işte ve iş arama sürecinde engellilerin karşı karşıya kaldıkları ayrımcılık uygulamalarını ortadan kaldırma amacına yönelik yeni yollar

geliştirilmesini vurgulamaktadır. İş ve istihdam yaratılması ortaklıkların geliştirilmesi ile gerçekleştirilmektedir. Ortaklıklarda, istihdama ilişkin olarak ayrımcılığa maruz kalan grupların temsilcileri de yer almaktadır. Bu kapsamdaki diğer önde gelen girişim ve programlar arasında; Socrates (okullar ve uzmanların değişimi ve işbirliği), Leonardo da Vinci (mesleki eğitim programı) sayılabilir (EQUAL, 2017).

Uluslararası Spor Bilimleri ve Fiziksel Aktivite Konseyi (International Council of Sport Science and Physical Education-ICSSPE)

Misyonu ve hedefleri doğrultusunda Konsey, karşılıklı saygı ve tanınma ilkelerine, egemenliğine ve üyelerinin haklarına müdahale edilmemesine uyacaktır. Dünya üzerindeki tüm spor bilimcilerinin uluslararası bilimsel etkinliklere katılma haklarını tanır. Irk, etnisite, din, siyasi görüş, dil, engellilik, cinsel yönelim veya cinsiyet nedeniyle her türlü ayrımcılığa kesinlikle karşı çıkılacaktır. Konsül Almanya, Berlin de kurulmuştur.

Üyelik Şartları

Kategori A: Kendi ülkelerinde beden eğitimi, spor veya spor bilimlerinden sorumlu olan başlıca kuruluşlar olarak tanınan sivil toplum örgütleri ve sivil toplum kuruluşları;

Kategori B: Spor bilimi, beden eğitimi, spor ve rekreasyon ile ilgili uluslararası organizasyonlar, uluslararası spor federasyonları, uluslararası kuruluşlar gibi beden eğitimi, spor veya spor bilimleri alanındaki faaliyetleri birleştirmek, koordine etmek ve teşvik etmek için çalışan uluslararası kuruluşlar (kültürel, sanatsal, bilimsel) sporla ve beden eğitimi ile ilgilenen,

Kategori C: Ulusal düzeyde hükümet ve sivil toplum örgütleri, yukarıdaki Kategori A'daki grupların dışındadır,

Kategori D: Kamu bilinci ile tanınan araştırma enstitüleri, spor bilimleri ve beden eğitimi yükseköğrenim okullarıdır (ICSSPE, 2016).

CIGEPS (UNESCO ve Hükümetler Arası Beden Eğitimi ve Spor Hükümleri Komitesi)

- Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ile BM ve uzmanlaşmış kurumları,
- Uluslararası Olimpiyat Komitesi ve Olimpiyat Hareketi,
- Spor, spor bilimi ve beden eğitimi alanındaki uluslararası organizasyonlar,

- Uluslararası spor federasyonları ve organizasyonları,
- Spor, spor bilimi ve beden eğitimi alanında çalışan ulusal kurumlar,
- Bireysel uzmanlar, uluslararası itibarlarına veya seçtikleri ülkelere saygın katkılarından dolayı seçilmiştir.

Konsey'in faaliyet alanları; ilgili kurumsal ortaklar. Bu işbirliği ile belirli anlaşmalar biçiminde olabilir (İCSSPE, 2016).

AB'nin en önemli özelliklerinden biri güçlü STK yapıları oluşturarak, Konseyin işleyişinde geliştirici ve denetleyici bir konuma yerleştirmiştir. Sivil insiyatifin sürekli olarak canlı tutulması ve bilgi akışının kesilmemesi için AB genelinde yaygınlığı olan STK sistemini desteklemektedir. Ülkemizde ise engelliler alanında STK yapılarının örgütlenme düzeyinin düşük olmasına etki eden bazı faktörlerin bulunmaktadır. Bunlar; bilinç eksikliği, örgütlenmeyi amaç dışı menfaat elde etmek için kullanma, maddi yoksunluk, eğitim düzeyinin düşük olması gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır. Ülkemizde özellikle mevzuatın dilinin ağır oluşu, engellilere yönelik hizmetlerin bir hak değil yardım kategorisinde ve iyilik olarak görülmesi, engellilere hizmet sunan kamu görevlilerinin, engellerinin özellikleri hakkında bilgi sahibi olmaması, toplumun engelliye bakış açısı gibi dışsal faktörlerde etkilidir. Bütün bu sorunlara rağmen, kısmen de olsa, derneklerin tümü üyelerini ve toplumu engellilik hakkında bilgilendirme çalışmalarında bulunmaktadır.

Soyso-kültürel çalışmalar diğer yaygın faaliyetler arasındadır. Ayrıca, görüşme yapılan derneklerin 1/4'ü bir araya gelme nedenleri olan engelle ilgili sağlık ve rehabilitasyon hizmetlerine aracılık etmektedir. Vakıflar ise, derneklerle hemen hemen aynı sorunu yaşamalarına rağmen, yaşam köyü oluşturma gibi daha ileri hizmetleri planlayabilmektedirler. Engelli dernekleri açıklanan konulara ek olarak üyelerine veya yakınlarına-mütevazi ölçülerde-ihtiyaç duydukları eğitim bursu vermekte ve diğer nakdi ve ayni yardımlarda bulunmaktadır. Engelliler ise özellikle hukuki, tıbbi ve sosyal danışmanlık, güç birliği oluşturma, iş bulmada destek sağlama gibi beklentiler ile derneklere üye olmaktadır. Değinilen faaliyet türleri, yetersiz olsa da engellilerin beklentileri doğrultusunda olduğunu göstermektedir. Engelli üye sayılarının yetersizliği derneklerin bir baskı grubu oluşturamamasına neden olmaktadır. Ayrıca, engellilerin kendi hak ve çıkarlarının yeterli düzeyde farkında olmamaları, bireysel düşünüp geçici çözümlerde ısrarcı

olabilmeleri bu konudaki en temel sorunlardan birisidir (Yazıcı ve Alımanoğlu Yemişci, 2010, s.212).

4. TÜRKİYE'DE ENGELLİLERE UYGULANAN SOSYAL POLİTİKALARIN TARİHİ

Türkiye'de engellilere yönelik tarihsel arka planı ve istihdam politikalarının konusundaki yasal düzenlemelere kronolojik olarak incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda, özellikle yasal düzenlemeler ve uygulamalar arasındaki boşluğa dikkat çekilmektedir. Yasal düzenlemeler, çalışma hayatında engellilere eşit erişim hakkı ve fırsat sunmasına rağmen, hem özel sektörde hem de kamu sektöründe engelliler ayrımcılıkla mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Türkiye'nin engelli haklarına yönelik deneyim yaşamaya başladığı süreç, Batılı devletlerin çok gerisinde kalmaktadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra uluslararası arenada engelli haklarına önem verilirken, Türk hükümeti ise yirmi yıl sonrasında bu konuya siyasi gündemin içerisinde yer vermiştir (Ertürk, 2003, s.93). Cumhuriyet döneminde, engellilere yönelik hazırlanan politikalar düzenli bir çizgiyi takip etmemiştir. 1960 askeri darbesi sonrasında yürürlüğe giren anayasaya, sosyal devlet kavramı eklendi ve sosyal güvenlik, eğitim, adil maaş ve her bir vatandaşın istihdamı temel haklar olarak tanımlanmıştır. 1964'te yasalaştırılan 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile iş kazaları, meslek hastalıkları, hastalık ve engellilik durumunda sosyal sigorta yardımları vatandaşlara sağlanmıştır. Maddi yardım, gerekli protez araç ve gereçlerinin sağlanması, takılması, onarılması ve yenilenmesi, iş kazaları ile meslek hastalıkları halinde sağlanan yardımlar arasında yer almaktadır (Kutlu, 2007, s.37). Öte yandan, 1967 tarihine kadar hükümet programlarında engelli haklarına tam anlamıyla yer verilmemiştir. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında engellilere yönelik politikalara resmi olarak yer verilmiştir. İlk olarak yapılan 1960'da ki planda engelli haklarından bahsedilmemiştir. 1965'te ki ikinci planda, engellilerin eğitimi konusundaki eksikliklerden bahsedilmiştir (Seyyar, 2000, s.27). Başka bir deyişle, Türkiye'deki engelliler siyasi gündemin önemli bir parçası olamamıştır ve engelliler toplumun sessiz bir grubu olarak kalmaya devam etmiştir. 31. hükümetten (1969-1970), 43. hükümete (1979-1980) kadar, sosyal güvenlik politikalarının kapsamının geliştirilmesini öncelik verilirken, engellilerin durumlarıyla ilgili doğrudan politikalar üretilmemiştir. 43. hükümet programında, devlet tarafından engellilere yönelik kolaylaştırıcı düzenlemelerin yapılması hususundaki kanunun yasalaşması

önerilmiştir. 47. hükümet (1989-1991) programında da engellilik konusuna dikkat çekilmiştir. Bu hükümet programında, sosyal olarak korunması gereken engellilerin istihdamının destekleneceği ifade edilmektedir (Ertürk, 2003, s.91). 1982 Anayasasının 42. 50. ve 61. maddeleri, engellilerin eğitimleri, istihdamları ve sosyal güvenlik konularını kapsayarak bu alanda yasal bir temel oluşturmuştur (Kutlu, 2007, s.40). 1992'de Türk hükümeti, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Sözleşmesini kabul etmiştir. Bu sözleşme ekonomik yaşamda ve iş eğitimde engellilere eşit fırsatların sunulmasını garanti altına almayı amaçlayan maddeleri içermektedir. Bir diğer önemli gelişme olarak, 1997'de 571 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Başbakanlığa bağlı Özürlüler İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Bu çerçevede engellilerin sosyal yaşama aktif katılımı ve eğitim durumlarının geliştirilmesi vurgulanmıştır (Seyyar, 2007, s.55). Engellilere yönelik politikaların hazırlanmasında ve bu alandaki problemlere çözümlerin getirilmesi amacıyla, devlet kurumları, üniversiteler ve sivil toplum örgütleri arasındaki işbirliğinin ve koordinasyonun güçlendirilmesi, Özürlüler İdaresi Başkanlığının görevleri arasında yer almaktadır (Gümüş, 2008, s.96). Ayrıca 571 Sayılı kararname ile, çalışan veya iş başvurusunda bulunan engellilerin karşılaşılabilecekleri güçlükleri ortadan kaldırmaya yönelik olarak istihdam süreçlerinde önlemlerin alınması, bu konuda görev, yetki ve sorumluluğu bulunan kurum ve kuruluşlar ile işverenler tarafından engellilerin çalıştığı iş yerlerinde makul düzenlemelerin yapılması ve engellilerin ihtiyaçları doğrultusunda ekipmanların tasarlanması belirtilmiştir. (Kutlu, 2007, s.44). 2005'de 5378 sayılı "Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun" yürürlüğe girmiştir. Özellikle STK'ların çerçeve kanun istemelerine rağmen, kapsayıcı özelliklere sahip olmaması nedeniyle 2005'te çıkarılan kanun bu amaca ulaşamamıştır. İstihdam konusundaki ayrımcılık ise gerek 5378 sayılı yasa hükümleriyle ve gerekse de 4857 sayılı İş Kanununun 5. maddesi ile ayrıca düzenlendi (Sonat, 2011, s.22). İşlevsellik, Yeti yitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırılmasına (ICF) başvuru kararının alınması ve uluslararası standartlara geçileceğinin duyurulması, 2005 yılında Özürlüler Yasası olarak bilinen yasal değişikliğin önemli maddeleri arasında yer almaktadır. Belediyeler, engelliler için hizmet birimleri açmaktan sorumlu tutuldular ve açık mekânlarda, kamu binalarında, sosyal ve kültürel altyapı alanlarında

erişilebilirliği sağlamaları konusunda belediyelere görev verilmiştir (Gümüş, 2010 s.97). Ülkemizde engellilere yönelik mevzuatın yetersiz olması ve yüzlerce yasa, tüzük ve yönetmeliğe dağılmış cümleden oluşması bu haklara ulaşma olanağını engellemekteydi. Bu yasal dağınıklık hizmetlerin etkin ve verimli planlanması ve uygulanmasının önünde engel oluşturmaktadır. Engelliler ilgili her alanı kapsayan bir bütüncül yasa çıkarılması gereği sonucu 07.07.2005 tarihinde 5378 sayılı “Özürllüer ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” Resmi Gazete de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yasa bütünlükçü ve kapsamlı olması ve bugüne kadar edinilmeyen pek çok hakka işaret etmesi açısından önemlidir. Ayrımcılıkla mücadele eksenli bir sosyal politika çerçevesini belirleyen bir yasadır. 2004 tarihli 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun ayrımcılığı düzenleyen 122. maddesine özürllülük ibaresi eklenmiştir. Kentsel yapılanma konusunda “Özürllüer Yasası” kamusal alan sakatlara göre en geç yedi yıl içinde özürllüerinin erişilebilirliğine uygun duruma getirme koşulu getirmiştir. Ancak ve 7 yıl gibi uzun bir süre verilmesine karşın, uygulanabilmesi için gerekli yönetmelik ve yaptırımlar konusuna da değinilmemektedir (Seyyar, 2008, s.85). Mart 2007’de Türkiye tarafından imzalanan Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi, 3 Aralık 2008 tarihinde TBMM tarafından onaylandı. Bu sözleşme, imzalayan taraf devletlere, engellilere karşı ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve onların yaşam standartlarını yükseltmek gibi yükümlüler getirdi. Ayrıca taraf devletler engellilerin çalışma hakkını eşit bir şekilde tanıyacak ve bu hak engellilerin açık, kapsayıcı ve erişilebilir nitelikte bir iş piyasası ve çalışma ortamında, özgür bir şekilde seçtikleri bir işte hayatlarını kazanma fırsatını sağlayacaktır. 2012 yılından beri Türkiye’de “özürllü” kullanımının engelli olarak değiştirilmesi konusunda sosyolojik ve siyasi bir temayülünde olduğu bir gerçektir. Özürllüer kanunu başta olmak üzere yaklaşık 100 farklı kanunda özürllü, sakat, askerlikle ilgili çürük kavramları “engelli” kavramı ile değiştirilme kararı alınmıştır. Ülkemizde kavram olarak özürllülükten, engelliliğe geçişin sağlanması mevzuat olarak da tek bir dilin kullanılması, kurumlar arasında çıkan sorunların önüne geçmesi açısından olumlu bir gelişmedir. 2013 yılında gerçekleştirilen değişiklik ile “özürllü” kelimesi yerine “engelli” kelimesi kullanılmaya başlanmış ve yasanın adı Engelliler Hakkında Kanun olarak değiştirilmiştir. Gelişen sosyal haklar ve sosyal modelin gelişim göstermesi

“Sosyal Devlet” kavramının, engelli bireylerin uğramış oldukları ayrımcılık, eşitsizlik, ekonomik ve çevresel özgürlük gibi konularda ülkeleri politik çözüm üretme noktasına yönlendirmiştir (Seyyar, 2015, s.91).

4.1. Türkiye’de Kalkınma Planlarında Engelliler Hakkında Politikalar

Türkiye’de kaynakların etkin ve verimli kullanılması, uygulanan politikalar arasında eşgüdümün sağlanması ve yönlendirilmesi amacıyla, 1963-67 döneminden başlayarak, beşer yıllık dönemler halinde kalkınma planları hazırlanmaktadır. Engellilik konusunun genel planlama araçlarına dâhil edilmesi bakımından kalkınma planları büyük önem taşımaktadır.

Kalkınma planları engellilere ilişkin öngörülen tedbirler açısından değerlendirildiğinde; VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı’na (1990-94) kadar, önemli ölçüde sosyal koruma, yardım, bakım ve rehabilitasyon konularına odaklanılmış, VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile birlikte özellikle eğitim ve istihdam açısından “fırsat eşitliği” kavramı ilk defa gündeme gelmiştir.

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) ile, “kaynaştırma” ilkesi plana dâhil edilmiş ve özel eğitim alması gereken çocukların, normal gelişim gösteren çocuklarla beraber eğitim görecekları kaynaştırma okullarının, bütün öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde, mekân, donanım, personel ve program esnekliğine kavuşturulması ve özel sektörün bu alandaki girişimlerinin desteklenmesi hedeflenmiştir. Bu dönemde ayrıca, engelliler de dahil olmak üzere, toplumdaki dezavantajlı gruplara yönelik olarak, işsizliği önleyici ve nitelik artırıcı aktif ve pasif istihdam politikaları uygulanacağı belirtilmiş ve kent içi ulaşım için toplu taşıma hizmetlerinin erişilebilirliğinin ve kalitesinin yükseltilmesi hedefler arasına girmiştir.

IX. Kalkınma Planı’nda (2007-2013) ise, işgücü piyasasında karşılaşılan zorluklardan dolayı engelliler için fırsat eşitliği sağlanması, kırsal kesimdeki engelli çocukların eğitim ihtiyaçlarının karşılanması ve eğitime erişimlerinin kolaylaştırılması öngörülmüştür. Engellilerin ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılmasına yönelik olarak; sosyal ve fiziki çevre şartlarının iyileştirilmesi, özel eğitim imkânlarının ve korumalı işyerlerinin geliştirilmesi aynı dönem için ortaya konan hedefler arasında yer almıştır.

2014-2018 yıllarını kapsayan X. Kalkınma Planı'nda da; sosyal hizmet ve yardımlar alanında hizmet standartlarının oluşturulması, nitelikli personel istihdamı ve denetimin geliştirilmesi, korunmaya muhtaç çocuklara yönelik kurum bakımı dışında alternatif modeller geliştirilmesi hedeflerinin yanı sıra, fiziksel çevrenin engellilere uygun hale getirilmesi, engellilerin eğitime ve işgücü piyasasına katılımının artırılması ve bakım hizmetlerinin niteliğinin yükseltilmesi ihtiyaçlarının devam ettiği vurgulanmaktadır. Bu ihtiyaçların giderilmesi için ise; engellilere yönelik eğitim, istihdam ve bakım hizmetlerinin etkinliği ve denetiminin artırılması, bu kapsamda kaynakların daha verimli kullanılması ve fiziksel çevrenin engellilere uygun hale getirilmesi öngörülmektedir (Seyyar, 2015, s.201).

Türkiye'de politika ve uygulamaların çerçevesini belirleyen kalkınma planlarında engellileri bakıma ve yardıma muhtaç bireyler olarak değerlendiren tedbirler yerini, engellilerin toplumsal yaşama diğer bireylerle eşit olarak tam ve etkin katılımını sağlamayı hedefleyen tedbirlere bırakmıştır.

4.2. Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Engelli Uygulamaları ve Yasal Düzenlemeleri

Halkın yerelde hizmet almasının kolaylaştırılması amacı ile çıkarılan kanunlar doğrultusunda Büyükşehir belediyeleri, belediyeler ve kamu idareleri hizmetler sunmaktadır. Bu doğrultuda 5216 sayılı Büyükşehir kanun (m.7/v) fıkrasında engellilerin her türlü sosyal, kültürel ve rekreasyonel hizmetlerini kurması, STK'lar ve kurumlar ile işbirliği yapması gerekmektedir. Diğer bir madde, 775 sayılı Gecekondu Kanununda engellilere yönelik spor, rekreasyon ve eğlence yerlerini yapmak, işletmek ve işletmek görev ve yetkileri arasında bulunmaktadır.

Tüm insanlar gibi, engelli insanların da ulaşım hizmetlerinden eşit fırsatlarda yararlanması; işine, okuluna, alışverişe, spor alanlarına, parklara, engelli olmayan insanların kullandığı yollarla ve taşıtlarla gidebilmesi. 5378 sayılı Engelliler Kanununun geçici 2. Maddesinde, kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmi yapıların, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel altyapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış (Engelliler Kanunu, 2014, 63 md. Yerel Yönetimler İçin Özürlülere Yönelik Fiziki Ve Mimari Düzenleme Klavuzu). Engelli Hizmet Birimleri (merkezleri),

kurulmasına dair yönetmelik, 16.08.2006 tarih ve 26261 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik, büyükşehir belediye kanununun EK-1 maddesine dayanılarak hazırlanmıştır; Büyükşehir belediyelerinde engellilere yönelik bilgilendirme, yönlendirme, danışmanlık, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmeti vermek üzere özürlü hizmet birimleri oluşturur (Büyükşehir Belediye Kanunu, m.18 2004). Bu merkezlerin görevleri arasında; Engellilerin toplum hayatına katılımını sağlamak ve kolaylaştırıcı çalışmaları yürütmek, sportif, sosyal ve kültürel aktiviteleri yapmak ve yaygınlaştırmaktır (Belediye Kanunu, m.14, 2005). Belediye hizmetlerine gönüllü katılım kısmında (m. 77) sağlık, eğitim, spor, sosyal hizmetler ve kültür hizmetleriyle, kadın, çocuk ve engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasına, beldeye katılım sağlanmasına ve dayanışmanın artırılmasına yönelik hizmetler uygular (Özürlüler Kanunu, 2010, s.60).

Umuma açık hizmet veren yapılar kapsamında ise rekreasyon alanları, parklar ve spor tesislerinin erişilebilirliğini sağlamak içermektedir (Engelliler Kanunu, 2014, 63 md). 2006/8 sayılı Başkanlık Genelgesi yayınlanmış olup kamuya ait her türlü bina, yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanların, spor alanlarını ve benzeri sosyal ve kültürel alanların yedi yıl içerisinde giderilmesini gerektirmektedir (geçici maddelerin 1. ve 2. md).

Türkiye’de kanun ve yasaların çıkarılmalarında herhangi bir eksiklik görülmemektedir. Her konu detaylıca ele alınarak yerele doğru yaygınlaştırılmak istenmektedir. Yukarıda ki genelgeden de anlaşılacağı üzere engelli bireylerin hareket imkanlarını artıracak ve sosyal yaşantılarını kolaylaştıracak olanaklar AB ülkeleri ile aynı zamanlarda gündeme alınmıştır. Fakat denetleyecek mekanizmaların ve sivil inisiyatiflerin eksikliği nedeni ile takibi yapılamamaktadır. Uygulamaların eksiksiz hale gelmesi için engelli bireylerin ve STK’ların içerisinde bulunduğu kurulların oluşturulması gerekmektedir.

Ülkemizde öncelikli olarak AB uyum yasaları ve BM Engelli Hakları Sözleşmesi’ne ilişkin üye devletlerin uygulaması gereken maddelerin pek çoğu yerel yönetim kurumlarının sorumluluğundadır. Örneğin, erişim ve ulaşım, rehabilitasyon, rekreasyon, spor ve sosyal destek hizmetleridir. Bu doğrultuda engelli bireylerin toplum içerisinde yer alabilmesi, toplumsal uyumun sağlanması ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması amacı ile pek çok yerel yönetim birimlerinde engelli bireylere

yönelik hizmet vermek için Engelli Hizmet Merkezleri kurulmuştur. Yerel yönetim birimlerinin pek çoğunun sosyal tesislerin de engelliler ile ilgili hizmet veren birimlerin olması, büyükşehir belediyelerin spor ve eğlence mekânlarının engellilerinde hizmet alacağı şekilde düzenlenmesi sosyal devlet anlayışının bir göstergesidir. Bu alanlarda engelli bireylere rehabilitasyon hizmetlerinin tam ve eksiksiz sağlanması, merkezlerde engellilerin rehabilitasyonu alanında yetişmiş insan kaynağını istihdam etmesiyle ilgilidir. Spor ve fiziksel eğitim alanında eğitmenler veren kurumlar ve üniversitelerinde engelli bireylere yönelik fiziksel eğitim verecek nitelikte olmasına dikkat etmesi gerekmektedir. Çünkü bu merkezlerde çalışan pek çok kişiler eğitmen/antrenör sertifikasına sahip ya da spor bilimleri fakültelerinden/yüksekokullarından mezun kişilerdir. Bu eğitmenler genellikle sağlam sporculara yönelik antrenman ve aktivite programlarının eğitimlerini almaktadır. Ayrıca eğitim aldıkları spor dalları genel olarak engelli bireylere yönelik müsabakaları olmayan dallardır. Bu nedenlerden dolayı ülkemizde sadece engellilere yönelik spor hizmeti veren kurumlarda çalıştırılacak, spor ve fiziksel aktivite eğitmeni yetiştirecek programların eksikliği dikkat çekmektedir.

4.3. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (EYHGM)

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde hizmet gösteren Engelli ve Yaşlı Genel Müdürlüğü ülkede ki engelli bireylerin sosyal sorunlarının giderilmesi amacı ile uygulanan politikaların sorumlu birimidir.

EYHGM'ne bağlı olarak hizmet veren bakım ve rehabilitasyon merkezi sayısının yıllar itibariyle artmasının yanı sıra evde bakım hizmetinin geliştirilmesi ve özel bakım merkezlerinde sunulan bakımın finansmanının Devlet tarafından sağlanması sayesinde Türkiye'de 2010 yılından bu yana kamuya ait merkezlerde bakım hizmeti almak üzere sıra bekleyen engelli bulunmamaktadır. Türkiye'deki kurumsal bakım hizmetleri son yıllarda toplum temelli bir bakış açısı yönünde dönüşüm göstermektedir. Bu kapsamda, bakıma muhtaç engelli bireylerin ihtiyaç duyduğu bakım hizmetlerinin insan onuruna yakışır şekilde sunulmasına ilişkin esasları ve standartları belirleme ve uygulama çalışmaları 2006 yılından itibaren hız kazanmıştır. Ayrıca, kurumsal bakım hizmetlerindeki bu dönüşümü yansıtan yeni hizmet modelleri, Engelsiz Yaşam Merkezleri ve Umut Evleri geliştirilmiştir.

Engellilerin sağlık ve bakımdan kaynaklanan sorunlarının yanında sosyal ve kültürel sorunlarının çözümü için birimler kurmuş, projeler geliştirmiş ve yeni hizmet modellerini hayata geçirmeye çalışmaktadır. Bu kapsamda bakanlık, Kopenhag Siyasi Kriterlerini karşılamaya yönelik olarak Avrupa Birliği Katılım ncesi Yardım Aracı (IPA-I) kapsamında 2013-2015 yılları arasında ‘‘Engellilerin Toplumsal Entegrasyonunun Geliştirilmesi Projesi’’ adı altında bir proje gerçekleştirmiştir. Projede; engelli bireylerin hayatın tüm alanlarına, mal ve hizmetlere eşit erişiminin sağlanması amaçlanmıştır. Alt amaç ise engellilere yönelik çalışmalar yapmak isteyen sivil toplum kuruluşlarının kapasitelerini güçlendirmek ve ilgili genel müdürlük ile sivil toplum kuruluşları arasındaki diyaloğu geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda çeşitli illerde STK’lara eğitimler verilerek engellilere yönelik faaliyet göstermeleri, toplumun engelliler politikalarının belirlenmesinde aktif rol almaları, yeni politikalar geliştirilmesine katkı verilmesi ve karar alma mekanizmalarında yer almalarına ivme kazandırılmak istenmiştir (Genç, 2015, s.68).

Aile Sosyal Politikalar bakanlığının hizmetleri genellikle bakım ve sosyal yardım amaı ile yapılmakla birlikte, bünyesinde bulundurduğu SEEK merkezlerinde rehabilite ettiği ocuk ve gençlerin spor yapması amaı ile il ve ilçelerde ki teşkilat yapılarının içerisinde spor kulüpleri birimleri vardır. Bu yapının içerisinde çok az da olsa engelli bireyler bulunmaktadır.

4.3.1. ASPB Engelliler Destek Programı (EDES)

Genel bütçeden aktarılan kaynakla engellilik alanında gerçekleştirilen en büyük bütçeli ilk destek programı olan Engelliler Destek Programı (EDES) kapsamında 2015 Yılında desteklemek üzere seçilen 20 ilden gelecek projeler için Teklif ağrısı başladı.

2011 yılından bugüne her yıl düzenlenen Engelliler Destek Programı (EDES), yerel dinamikleri harekete geçirerek engellilik konusunda farkındalık yaratmayı, engellilerin psiko-sosyal ve tıbbi rehabilitasyonuna ve engelliliğin nlenmesine katkıda bulunmayı amaçlıyor. Engelliler Destek Programı (EDES) 2015 yılı Proje Teklif ağrısı kapsamında, Afyon, Bilecik, Burdur, Çanakkale, ankırı, Çorum, Denizli, Edirne, Giresun, Isparta, Karaman, Kırıkkale, Kırklareli, Kırşehir, Kütahya,

Muğla, Nevşehir, Tekirdağ, Uşak ve Yalova illerinden gelerek uygun görülen projeler kabul edilecek.

Engelliler Destek Programı (EDES), uygulandığı illerde engellilik alanında sorunun kaynağında çözülmesi için fırsat oluşturmakta ve sorunu yaşayanların kendi projelerini üretmelerine, bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğinin geliştirilmesine ve dolayısıyla farklı toplum kesimlerinin bölgesel ve ulusal düzeydeki bütünleşmesine, engelli bireylerin ve ailelerinin görünür kılınmasına katkıda bulunmaktadır. EDES kapsamında desteklenen projelerle, yaklaşık 750 bin kişiye doğrudan ulaşıldı. Oluşturulan veri tabanlarıyla engelli bireylerin ve ailelerinin kamu hizmetlerine erişimi artırıldı. Kültür, sanat ve spor eğitimleri ve kaynaştırma etkinlikleriyle engelli bireylerin toplumla bütünleşmesi ve psiko-sosyal rehabilitasyonuna katkıda bulunmasına, engelli bireylerin ve ailelerinin görünür kılınmasına, engelliliğin ve engellilik nedenlerinin gündeme taşınmasına, farkındalığın ve bilinç düzeyinin geliştirilmesine, bilginin sosyal gruplar arasında yaygınlaşmasına destek sağlandı (ASPB, 2015).

SODES (Engellilere Yönelik Projeleri) Kısmında: 2009 yılı 1.800.300 TL, 2010 yılı 3.861.675 TL, 2011 yılı 5.390.549 TL, olarak verilmektedir (Menda vd., 2013, s.202). Engelli bireylere uygulanan projeler kısmında periyodik bir artış söz konusudur, üç yıl içerisinde yaklaşık 3 kat artış göstermiştir.

4.4. Türkiye’de Engelliler ve Spor Konusunda Yapılan Projelerin İyi Uygulama Örnekleri

Ülkemizde engellilerin spor ve fiziksel aktivite ile rehabilitasyonu, eğitimi, sosyal uyumlarını artırma ve kaynaştırma konularında yapılan projeler bulunmaktadır. Bu projelerin bazıları AB Programlarında ortaklıklar kurularak uygulanmıştır. Diğer projeler kurumsal finans yolu ile karşılanarak yapılan projelerdir. Ülkemizde engellilerin spor alanlarına teşvikini artıracak projeler konusunda oldukça eksiklik görülmektedir. Üç yıldır devam eden Erasmus Plus Spor destekleri projeleri alanında engelli sporları alanında hiçbir proje yapılmamıştır. Hâlbuki dezavantajlı guruplar ve engelliler proje desteklerinin öncelikli alanlarını oluşturmaktadır.

Ayrıca AB bilimsel araştırma ve geliştirme projelerinde engelli bireylere yönelik projelerin arttırılmasına öncelik verilerek, Avrupa Birliği 6. Çerçeve programında yaklaşık 29 milyon Euro değerinde proje desteği sağlanması, 2010-2020 eylem planında yer almakta ve engellilik konulu araştırma projeleri teşvik edilecektir (Avrupa Komisyonu, 2010b).

Ülkemizde yapılan engelliler ve spor alanında yapılan proje örneklerinin iyi uygulamaları aşağıda verilmiştir.

Hayat Boyu Öğrenme ve Yaşam Boyu Spor

Proje Ortakları; Türkiye, Almanya, Fransa, İtalya, Polonya, Litvanya, İsveç, Proje Romanya

Proje Süresi: 24 Ay

Proje Bütçesi: 16.500 Avro

Hibe Miktarı: 16.500 Avro

Uygulama İli: Kütahya

İletişim Bilgileri: İsa Reşber isaresber@hotmail.com

Proje Koordinatörü: Kütahya Sempati Spor Kulübü Derneği, Türkiye

Proje konsorsiyumu, Kütahya Sempati Spor Kulübü Derneğinin koordinatörlüğünde Almanya'dan Hamburger Volkshochschule, Polonya'dan Stowarzyszenie Na Rzecz Osob Niepełnosprawnych "Radosc Zycia" ve İtalya'dan Formamentis Onlus olmak üzere dört ortağın bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Projenin temel amacı, örgün eğitimin dışına çıkmış, zihinsel engelli öğrencilere spor faaliyetleri aracılığı ile yeni öğrenme imkânları oluşturmak ve onların bu öğrenme imkânları sonucunda öğrenecekleri davranışları genellemelerini sağlamak olarak belirlenmiştir. Proje uygulamasında başlangıç olarak eylem kuralları dokümanı hazırlanmış ve uygulamaya geçilmiştir. Proje süresince anket uygulaması, ortaklık toplantıları düzenlenmesi, tecrübe değişimi aktivitelerinin düzenlenmesinin yanı sıra bir de internet sitesi hazırlanmıştır. Kütahya'da final semineri düzenlenmiş, proje ile

ilgili tüm çalışmalar, fotoğraf ve videolar proje internet sitesinde paylaşılmıştır. Proje sonunda ortaya konulan en önemli çıktı ise, engelli eğitimlerinde kullanılabilecek eğitim modüllerinin hazırlanması olmuştur.

Bu kapsamdaki diğer önde gelen girişim ve programlar: Socrates (okullar ve uzmanların değişimi ve işbirliği), Leonardo da Vinci (mesleki eğitim programı), Erasmus Programı Çalışma Ziyaretleri Leonardo da Vinci Programı Grundtvig Programı Ortaklıkla ilgili çalışmalar ve elde edilen sonuçlar, internet sitesinin dokümanlar ve ürünler bölümünde yayınlanmıştır.

Grundtvig Programı Kapsamında Engelliler İçin Proje Örneği Hayat Boyu Öğrenme, Hayatboyu Spor Proje ortaklığı, Kütahya Sempatı Spor Kulübü Derneği'nin koordinatörlüğünde Almanya'dan Hamburger Volkshochschule, Polonya'dan Stowarzyszenie Na Rzecz Osob Niepełnosprawnych "Radosc Zycia" ve İtalya'dan "Formamentis Onlus" olmak üzere dört ortağın bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Temel amacı, zihinsel engelli gençlere spor faaliyetleri aracılığı ile yeni öğrenme imkanları oluşturmak ve bunun sonucunda öğrenecekleri davranışlarını genellemelerini sağlamaktır. İlk ortaklık yılının merkezinde gençlerin aktif katılımları ve onların spor sayesinde başarı duygusunun hazzını yaşamaları vardı. Onların sosyal etkileşim ve iletişim becerilerini geliştirecek bir içerikteydi. Ortaklık sonunda, elde edilen başarılar, ortaklar tarafından üretilen anket ile ölçüldü. Anket, zihinsel engelli gençlerin ailelerine ve onların rehabilitasyon süreçlerinde yer alan eğitimcilerine uygulanmıştır.

Türkiye'de Engelliliğe Dayalı Ayrımcılıkla Mücadele Kapsamında Uygulanan Projeler

Proje Koordinatörü: Dr. Sermet BAŞARAN

Başlangıç Tarihi: 30.11.2009

Bitiş Tarihi: 30.11.2010 Proje Süresi: 1 yıl

Proje Bütçesi: 213.084 Avro Hibe Miktarı: 170.467 Avro

İletişim Bilgileri: Necati Bey Cad. No: 49 Kızılay 06440
bilgiedinme.oyhgm@aile.gov.tr

Avrupa Birliği eşitlik ilkesi kapsamında engelli bireylerin dışlanmışlığını, ayrımcılıkla m¼cadeleleri ve eşit yaşama haklarında oluşan sorunların tespiti için yapılan alan bir çalışmasıdır. Bu amaç doğrultusunda ortaya çıkan sorunların çözümü noktasında da ortaya konulacak politikaların tespiti yapılmak amacı ile tasarlanmıştır. Alan araştırmasında, engellilerin maruz kaldıkları ayrımcılık konularında, algıladıkları ayrımcılıkla ilgili başvurularında karşılaştıkları sorunları içermektedir. Ayrımcılıkla ilgili mevzuatların uygulanılması ve Őikâyetlerin değerlendirilmesi konusunda ortaya konulan yaklaşım incelenmiştir. Engellilerin ayrımcılık ile ilgili ¼lke bazında değerlendirilmesi ve politika ¼retilmesi konuları ele alınmıştır (AB Bakanlığı, 2014, s.26).

Zihinsel Engelli ocukların Sportif Beceri Eğitimi Gelişimi

Proje Sahibi Kurum: Fiziksel Engelliler Vakfı

Projenin Amacı: Engelli ocukların spor eğitimi alarak rehabilitasyonu ve spor alanında ihtisaslaşmasını sağlamaktır.

2005 yılında Fiziksel Engelliler Vakfı (FEV) tarafından Avrupa Birliği (AB) Proje Birimi'ne sunulan projenin uygulanması, 2006 yılında İstanbul'un Kartal ilçesinde başlamıştır. Burada 60 civarında engelli ocuk spor eğitimi almıştır. Projenin başarılı sonuçları FEV ve yerel yöneticileri projenin İstanbul geneline yayılması konusunda harekete geirmış, fakat aynı yıllarda yaşanan ekonomik kriz projenin yaygınlaşmasını engellemiştir. 2010 yılında Marmara ¼niversitesi Rektörl¼đ¼ ve Marmara ¼niversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu (M¼BESYO) öğretim ¼yelerinin desteği ile Marmara ¼niversitesi Anadoluhisarı Kamp¼s¼'nde FEV koordinatörl¼đ¼nde yeni bir uygulama merkezi açılmıştır. Bu uygulama merkezi, fikrin bilimsel temellerini geliştirme yanında spor yüksekokulu öğretim elemanları aracılığıyla engelliler sporu alanında ihtisas programına katılan öğrencilere uygulamalı eğitim verme imkânı sağlamıştır. Halen faaliyette olan bu merkezde şu ana kadar 110 engelli ocuk eğitim almıştır. 2013 yılında projenin yaygınlaştırılması planlanmış, bu amaçla hedef il Gaziantep seçilmiştir. Projeye FEV, AB Merkezi Finans, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, M¼BESYO ve Gaziantep Őehitkâmil Belediyesi, Gaziantep ¼niversitesi Rektörl¼đ¼ işbirliği ile 15 Ağustos 2013 tarihinde

başlanmış; 15 Ağustos 2014 tarihinde projenin birinci basamağı tamamlanmıştır. Bu süre içinde 460 çocuk muayene edilmiş ve projeye katılabilme şartlarını taşıyan 149 çocuk; engel durumları, programdan yararlanma sonuçları gözlenerek ortalama 12-40 hafta, haftada 2-3 seans eğitime katılmıştır (Tatar, Uzun ve Ramazanoğlu, 2013).

Sporun Gücü Gençlerle Projesi

Proje Sahibi Kurum: Ankara Amatör Spor Kulüpleri Konfederasyonu

Projenin Amacı: İşitme engelli sporcularla sağlam sporcuları bir arada yarışmalarını sağlayarak kaynaştırmalarını sağlamaktır.

Ankara Amatör Spor Kulüpleri Konfederasyonu tarafından yürütülen, Sporun Gücü Gençlerle adlı proje kapsamında Federasyonumuzun “Sporun Gücü Gençlerle” sloganı ile yürüttüğümüz projemizin ilk gününde Ankara Amatör Futbol Karmasını 5-1 yenen Gençlerbirliği Spor Kulübü ile Ankaragücü Spor Kulübünü 3-2 yenen İşitme Engelliler Milli Takımı finale kaldılar. Projenin amacı Ankara ilinde amatör olarak mücadele eden sporcular ile işitme engelli sporcuların aynı platformda buluşmalarını ve mücadele etmelerine olanak sağlamaktır (AASKFa, 2016).

Sanatla Barışa Adım Adım-Steps To Peace With Art

Proje Sahibi Kurum: Alesta Gençlik ve Spor Kulübü

Projenin Amacı: Engelli gençlerin spor yolu ile kaynaşmayı ve farklı deneyimler yaşamalarını sağlamaktır.

Spor Kulüplerimizden Alesta Gençlik ve Spor Kulübü, Federasyonumuzla işbirliği içerisinde Avrupa Birliği Erasmus+ Gençlik Projeleri kapsamında “Steps To Peace With Art – Sanatla Barışa Adım Adım” isimli Projenin hareketliliğini gerçekleştirmiştir. Proje ortakları olan Türkiye, Polonya, Romanya ve Bosna-Hersek gençleri 27-31 Ocak 2016 tarihleri arasında Ankara’dan tüm dünyaya barış mesajları gönderdiler. Gençler proje kapsamında gerçekleştirdikleri resim, müzik, spor, halk dansları ve kültürel gezilerle “Bütün dünya buna inansa, bir inansa hayat bayram olsa” sloganıyla insanlık için barışın önemine dikkat çektiler. Federasyonumuzla işbirliği içerisinde, Alesta Gençlik ve Spor Kulübünün koordinatörlüğünü yaptığı beş

günlük programın birinci gününde proje ve ülkelerin tanıtım seminerleri, Erasmus+ proje sunumu, işaret dili semineri ve kaynaşma oyunları gerçekleştirildi. İkinci gün Sincan İbn-i Sina Anadolu Lisesi ziyaret edilerek ebru sanatı, tuvalde resim ve spor faaliyetleri gerçekleştirildi (AASFkb, 2016).

Zihinsel Engelliler Spor Eğitim Merkezi

Proje Sahibi Kurum: Mersin Üniversitesi

Proje Ortakları: Mersin Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Bütçe: 197.863 TL

Hibe Sağlayıcı: Çukurova Kalkınma Ajansı

Uygulandığı Dönem: 2010-2011 (12 Ay)

PROJE KONUSU: Projenin genel amacı, Zihinsel engelli kişilerin sosyal ve bağımsız yaşama tam erişiminin sağlanması, kaliteli yaşamlarının desteklenmesi ve zihinsel engelli bireylerin fiziksel kapasitelerinin geliştirilerek, toplumsal açıdan uyum sorunlarının azaltılmasına katkıda bulunulması olmuştur. Ayrıca söz konusu projenin uygulaması ile bölgede yaşayan zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin bilinçlendirilerek yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi, yerelde zihinsel engelli bireylerin sosyal, ekonomik ve kültürel hayata etkin katılımına yönelik alternatif aktivitelerin geliştirilmesi de amaçlanmıştır.

Sonuçlar: Projenin uygulanması sonucu, Mersin’de yaşayan 64 zihinsel engelli bireyin, proje kapsamında oluşturulan ‘Spor Eğitim Merkezi’ faaliyetleri ile sağlıklı bir beden yapısına sahip olmasına, günlük yapılacak işlerde beceriler kazandırılarak bağımsızlıklarının geliştirilmesine ve dolayısıyla bu kişilerin sosyo-kültürel uyum sorunlarının azaltılmasına katkı sunulmuştur (MÜ, 2016).

Sporda Engel Yoktur ve Sessiz Futbol Projesi

Proje Sahibi Kurum: Hakkari Gençlik Spor İl Müdürlüğü

Projenin Amacı: Engelli sporlarının yaygınlaştırılması ve toplumsal farkındalık yaratılmasıdır.

Proje Konusu: Hakkâri de yaşayan işitme ve bedensel engellilerin spor yolu ile rehabilitasyonunu sağlamak ve toplumun dezavantajlı kesimler üzerinde oluşturduğu baskıyı azaltmaktır. Hakkâri Gençlik Spor İl Müdürlüğü ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı sosyal hizmetler projeleri kapsamında şu ana kadar Sporda Engel Yok projesi için 60 bin TL, Sessiz Futbol projesi için 27 bin 200 TL para kaynağı aktarılmıştır (Hakkari Haber, 2016).

Serebral Palsili (Beyin Felçli) Çocuklar Derneği Engelsiz Oyun Parkı

Projenin Genel Hedefleri: Engelli çocukların toplumla bütünleşmesine, engelli çocuklara yönelik toplumsal hizmetlerin geliştirilmesine, bilinç ve duyarlılık kazandırılmasına katkıda bulunmak.

Projenin Amacı: Engelli çocukların rehabilitasyonlarına katkıda bulunabilecek örnek bir park yapmak, sosyal ve kültürel haklara erişimlerine destek sağlamak, mevcut parklar ile ilgili mevzuatta değişiklik yapılmasına katkıda bulunmak.

Projenin Temel Faaliyetleri: Oyun parkı için alan tahsisi, proje tasarım yarışması, duyarlılık ve görünürlük artırıcı faaliyetler, donanım ve malzeme alınması, parkın açılması, mevzuat değişikliği çalışmaları, ailelere yönelik eğitimler, 4 belediye ile bilgilendirici atölye faaliyetleri, anket uygulaması ve değerlendirme. Projenin Somut Çıktıları Engelli ve engelsiz çocukların birlikte oynayabilecekleri örnek bir park oluşturuldu. Engelli çocuklara yönelik toplumsal hizmetlerin geliştirilmesi konusunda toplum bilinçlendirildi. Mevcut parkların engelli çocukların faydalanabileceği hale dönüştürülmesi için İçişleri Bakanlığına genelge önerisi sunuldu. Toplu Konut İdaresinin (TOKİ) yapacağı oyun parklarını engelli ve engelsiz

çocukların birlikte oynayabilecekleri şekilde düzenleyeceğine yönelik karar çıkarıldı. 4 belediyenin Engelsiz Oyun Parkları yapma girişimleri desteklendi.

Proje Süresi ve Bütçesi: 12 Ay 87.573,00 Avro

Dalmak Özgürlüktür Projesi EDAG (Engelleri Dalışla Aşma Gurubu)

Proje Sahibi: Hacettepe Üniversitesi Sualtı Sporları Topluluğu

Proje Bütçesi: 65.000 TL

Amacı: Türkiye nüfusunun önemli bir çoğunluğunu etkileyen engellilik kavramına yeni bir bakış açısıyla yaklaşmak, engelli bireylerin rehabilitasyon süreçlerinde etkili olacağı öngörülerek, onlara dalış yaptırmaktır. Ayrıca bedensel engelli bireylerin dalış sporu ile tanışmasını sağlamak ve engelli bireylere yeni deneyimler yaşatmaktır.

Proje Ankara İlinde ikamet eden 20 beden engelli yetişkin bireye uygulanmıştır. Projenin eğitim süreci Ankara Büyükşehir Belediyesine bağlı Sincan Aile Yaşam Merkezinde yüzme havuzunda yapılmıştır. Eğitmen olarak Ankara Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Dalış biriminin eğitmenleri ile Hacettepe Üniversitesi Dalış topluluğu eğitmenleri ve yüzme havuzundaki eğitmenler birlikte hareket etmiştir. Bedensel engelli yetişkinlere 3 ay boyunca haftada en az bir gün olmak üzere su eğitimleri verilmiştir. Bu projede dalış eğitiminin 1 yıldız standart eğitimi verilmiştir. Proje engelli bireylerinde dalış yapabilmesini göstermesi açısından önemlidir.

4.5. Türkiye'nin Engelli ve Spor Politikaları (GSB)

Engellilik, sağlık bakımından anatomik, fizyolojik, zihinsel veya psikolojik nedenlere bağlı olarak oraya çıkan eksiklik, yetersizlik veya engel nedeni ile yaşa, cinsiyete, sosyal, mesleki ve kültürel durumlara bağlı olarak kişiden beklenen rollerin kısıtlanması veya yerine getirilememesi halidir. Bundan hareketle spor, engeli olan kişilerin toplum içindeki yerlerini almalarında, topluma katılımlarının ve kaynaşmalarının gerçekleşmesinde, yaşam kalitelerinin yükseltilmesinde en etkin araçlardan birisidir. Engelli kişilerin doğrudan karşı karşıya kaldıkları sorunların

azaltılması, eğitim ve öğretim imkânlarının geliştirilmesi, mesleki rehabilitasyon kapsamında yapılabilecek meslek edindirme çalışmalarının ve işe yerleştirme oranlarının arttırılması, spor ve rekreatif aktivitelere katılım oranlarının yükseltilmesi önemli görülmektedir. Doğuştan var olan veya hastalıklara ya da kazalara bağlı olarak ortaya çıkan fiziksel, duyuşsal, zihinsel veya ruşsal bozuklukları ve yetersizlikleri olan kişilerin yaşlarının, cinsiyet ve eğitim seviyesi ile mesleki ve sosyal durumlarının gerektirdiği davranışları mümkün olduğunca etkin bir şekilde yerine getirmelerini ve yeni beceriler kazanmalarını sağlamak amacıyla yapılan çalışmalar kapsamında engelliler sporu ve rehabilitasyonunun kurumlar arası işbirliği içerisinde sürdürölmesi gerekmektedir.

AB adaylık sürecinde ölkemizin yükümlölükleri arasında olan sosyal dışlanma ile mücadelede üye ve aday ölkelerin ulusal eylem programı olarak kabul edilen “Sosyal İçerme Belgesinin” (Joint Inclusion Memorandum) hazırlanması çalışmaları 2004 yılından beri devam etmektedir. Çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olan gençlik, beraberinde hem bireysel hem de yapısal sorunlardan kaynaklanan bir takım problemleri getirebilmekte ve bazı durumlarda dezavantajlılara dönüşebilmektedir. Ölkemizdeki dezavantajlı genç gruplar arasında engelli gençler, işsiz gençler, eğitim olanaklarından yararlanamayan gençler, genç suçlular, sokak çocukları ve madde bağımlıları ilk sıralarda yer almaktadır.

Spor, ekonomik ve sosyal uyuma önemli katkılar yapmakta ve daha bütünleşmiş toplumlar oluşturmaktadır. Tüm vatandaşların spor yapma imkânına sahip olması gerekliliği göz önüne alındığında toplumun “özel durumları sebebiyle korunması gereken” kesimlerinin ihtiyaçlarına dikkat çekilmeli ve sporun gençler, engelliler ve daha az imkânlarla sahip gruplar için etkinliği arttırılmalıdır.

Ölkemizdeki toplam engelli nüfusun önemli bir kısmını oluşturan gençlerin, fiziksel ve/veya zihinsel özellikleri nedeniyle maruz kaldığı toplumsal yaşam alanından uzaklaşma veya tamamen dışlanma durumu, sadece engelli gençlerin bireysel özelliklerinden kaynaklanan bir sorun olarak görülmemeli, aynı zamanda onların etkileşime girdikleri toplumun yapısal bir sorunu olarak kabul edilmelidir. Gençlik döneminde yaşanan dezavantajlılar, bireyin toplumsal yaşamdan uzaklaşmasına ya da kopmasına neden ola-bilmekte ve genç bireyin içinde yaşadığı toplumla arasındaki ilişkiyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Dezavantajlı genç

birey ve toplum arasındaki bu olumsuz ilişkiyi, bireyin sosyal olarak bütünleşmesini sağlayabilecek politikaların oluşturulması ve etkili bir biçimde hayata geçirilmesi ile gidermek mümkündür (GSB, 2016).

4.5.1. Engelli Gençlerin Sosyal Dışlanmaya Maruz Kalmamalarının Sağlanması

Hedefler

- Engelli gençlerin toplumsal yaşam alanında yaşadıkları dışlanma süreçlerinin tespit edilmesi ve bu sürece etkisi olan olumsuz mekanizmaların ortadan kaldırılması konusunda çalışmalar devam ettirilecektir.
- Engelli gençler ile ilgili araştırmalara destek verilecektir.
- Engelli gençler ile ilgili araştırma bulguları temel alınarak yaşanan sorunlara yönelik çözümlerin hayata geçirilmesi temin edilecektir.
- Engelli gençlerin sosyal olarak bütünleşmelerinin sağlanması konusunda projeler üretilmeye devam edilecektir.
- Engellilere karşı toplumsal duyarlılığın artırılması amacıyla kitle iletişim araçları kullanılacak, eğitim kurumları ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği sağlanacaktır.
- Engelli gençlerin sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlere katılımının artırılması amacıyla tesislerdeki fiziki koşullar iyileştirilecektir
- Engelli vatandaşlarımızın spora katılımına yönelik projeler geliştirmek, spor tesislerini engellilerin kullanımına uygun hale getirmek, engelli sporculara ve ailelerine destek olmak,
- Engelli gençlerin eğitim ve istihdamına ilişkin yasal düzenlemeler kapsamında, kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektöre yüklenen sorumluluklar etkin bir şekilde denetlenecektir.
- Kentsel planlama ve düzenlemelerde engelli bireylerin göz önünde bulundurulması ve onların istek ve ihtiyaçlarına yönelik çözümlerin üretilmesine yönelik gerçekleştirilen yasal düzenlemenin etkin bir biçimde hayata geçirilmesi takip edilecektir.
- Engelli gençlerin sahip olduğu yasal haklar konusunda bilinçlendirilmesini esas alan çalışmaların sayısı artırılacaktır.

- Uzmanlar tarafından engelli gençlerin ailelerine yönelik psiko-sosyal destek hizmetleri sağlanacaktır.
- Gençlik Merkezlerinde engelli gençlerin kişisel ve sosyal gelişimlerine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
- Engelli gençlerin spor faaliyetlerini yürütebilmeleri ile ilgili olarak nitelikli spor uzmanları yetiştirilecektir.
- Engelli, sürekli hastalığı olan ve benzeri durumlardan kaynaklı olarak eğitim ve öğretim imkânlarına erişim güçlüğü yasayan gençler için uzaktan eğitim ve/veya özel eğitim imkânları hazırlayarak bu gençlerin eğitim almasını sağlamak (GSB, 2012).

4.5.2. Spor Tesislerinin Engellilerin Erişimine Uygun Hale Getirilmesi

Hedefler

- Tüm tesisleri farklı engel gruplarının kullanımına uygun hale getirmek sporcu ve seyirci ayrımı yapılmaksızın ulaşılabilir, erişilebilir ve ihtiyaca cevap verilebilir olmasını sağlamak.
- Spor yapmak isteyen engellilere yönelik pozitif ayrımcılığı arttırmak,
- Engelli sporcular için performansa yönelik özel tesislerin sayısını arttırmak,
- Engellilerin spor dallarında fiziksel uygunluklarının tespitine yönelik gerekli çalışmaları yapmaktır.

4.5.3. Engellilerin Spor Aracılığı İle Rehabilitesi

Hedefler

- Engeli olan öğrencilerin engeline uygun spor aktivitelerine katılabilmeleri için gerekli tedbirleri almak.
- Üniversitelerin beden eğitimi ve spor eğitimi veren yüksekokullarında özel eğitim derslerinin saatini ve sayısını arttırmaya yönelik çalışmalar yapmak.
- Özel eğitim okullarında beden eğitimi ders saatlerini arttırmaya yönelik tedbirler almak.

- Özel eğitim okullarına spor ekipmanları konusunda destek sağlamak.
- Özel eğitim kurumları arası sportif faaliyetleri geliştirme konusunda gerekli çalışmaları yapmak.
- Engellilerin ve ailelerinin rekreatif amaçlı sporları birlikte yapabilmelerine yönelik tedbirleri almak.
- Ulusal ve uluslararası alanda başarılar elde eden sporcuların aktif olarak engelli çocuklar ve engelli sporcular ile birlikte olabileceği sportif ve rekreatif organizasyonlar hazırlamak.

4.5.4. Eğitim Kurumlarında Engellilere Yönelik Faaliyetlere Yer Verilmesi

Hedefler

- Üniversitelerin beden eğitimi ve spor eğitimi veren yüksekokullarında engellilere yönelik spor bölümlerinin sayısının artırılması yönünde çalışmalar yapmak.
- Eğitim kurumlarında engellilerin sportif aktivitelere katılabilmelerini sağlamaya yönelik gerekli tedbirleri almak.
- Engellilerin ailelerini, sporla elde edilebilecek kazanımlar konusunda bilgilendirmek, engellileri spora yönlendirmek için gerekli eğitim çalışmalarını yapmak.
- Engelli sporcular ile engeli olmayan sporcuları bir araya getirerek kaynaştırma çalışmalarını arttırarak sürdürmek.
- Engellileri spora yönlendirmek amacıyla kamu spotları hazırlamak ve sportif başarıların medya aracılığıyla duyurulmasını sağlamak (GSB, 2015).

4.6. Türkiye’de Engelli Spor Federasyonlarının Yapısı

Ülkemizde 8-11 Mayıs 1990 tarihinde düzenlenen Spor Şurası’nda alınan kararlar doğrultusunda 21 Kasım 1990 tarihinde Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü bünyesinde Türkiye Özürlüler Spor Federasyonu kurulmuştur. Federasyonun kuruluş amacı, Engelli sporcuların gerçekleştirdikleri tüm sportif etkinlikleri bünyesinde toplayıp geliştirmek, bu çalışmaları yurt düzeyinde yaygınlaştırıp, sporu

rehabilitasyonun bir parçası haline getirmek ve uluslararası etkinliklerde engelli sporcuya çağdaş yarışma ortamının hazırlanması için gerekli çalışmaları planlamak ve uygulamak” şeklinde açıklanmıştır. 1997 yılında Türkiye Özürlüler Spor Federasyonu’nun adı “Türkiye Engelliler Spor Federasyonu” olarak değiştirilmiştir. 2000 yılında ise Türkiye Engelliler Spor Federasyonu; Türkiye Bedensel Engelliler Spor Federasyonu, Türkiye İşitme Engelliler Spor Federasyonu, Türkiye Görme Engelliler Spor Federasyonu ve Türkiye Özel Sporcular Federasyonu olmak üzere dört ayrı federasyona ayrılmıştır.

Özerkleşme süreci ülkemizde çok hızlı gelişmiş ve denetimsiz şekilde uygulamaya konulmuştur. Ülkemiz şartları, spor kulüplerinin mevcut durumu, spor dallarının popülerliği, özerklik gerektiren kriterlere bakılmaksızın uygulamalar yapılmıştır. Bu duruma en iyi örnek engellilere ait federasyonlardır.

Türkiye’de engelli spor federasyonlarının ortak misyonu; Türkiye’deki tüm ulusal ve uluslararası faaliyetlerini belirleme, düzenleme ve denetleme yetkisine sahip yegâne kurum olarak; engelli sporcuların arşivini oluşturmak, okullar, kulüpler, yazılı ve görsel basın, tüm kişi ve kuruluşlarla işbirliği içinde engelli sporcuların tanınırlığını arttırmak, toplumla entegre olmalarını sağlamak ve uluslararası faaliyetlerde en üst düzeyde temsil etmektir.

4.6.1. Bedensel Engelliler Spor Federasyonu

Ampute futbol, atıcılık, atletizm, badminton, bilek güreşi, halter, kayak, masa tenisi, okçuluk, oturarak voleybol, tekerleki sandalye basketbol, tekerleki sandalye tenis, tekerleki sandalye curling, tekerleki sandalye eskirim, yelken ve yüzme spor dallarında toplamda onsekiz dalda faaliyet göstermektedir (TBESF, 2017).

4.6.2. İşitme Engelliler Spor Federasyonu

Atletizm, atıcılık, badminton, basketbol, bisiklet, bowling, futbol, futsal, güreş, golf, hentbol, halk oyunları, judo, karate, taekwondo, kayak, masa tenisi, oryantiring, plaj voleybol, tenis, voleybol ve yüzme spor dallarında toplamda yirmi bir dalda faaliyet göstermektedir (TİESF, 2017).

4.6.3. Görme Engelliler Spor Federasyonu

Goalball, halter, futbol, futsal, judo, atletizm, satranç ve yüzme spor dallarında toplamda sekiz dalda faaliyet göstermektedir (TGESF, 2017).

4.6.4. Özel Sporcular Spor Federasyonu

Atletizm, basketbol, binicilik, bisiklet, bocce, bowling, cimmastik, futbol, futsal, kayak, masa tenisi, tenis, voleybol ve yüzme spor dallarında toplam da on dört dalda faaliyet göstermektedirler (TOSSFED, 2017).

Spor Federasyonlarının sporcu sayıları ve toplam kulüp sayıları ile ilgili veriler aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 4.1. Türkiye’de Engelli Sporcuların Engel Türüne Göre Engelli Dağılımı

FEDERASYONLAR	LİSANSLI			FAAL			TAAHHÜT EDEN SPOR KULÜBÜ
	ERKEK	KIZ	TOPLAM	ERKEK	KIZ	TOPLAM	
Genel Toplam	30.299	8.456	38.755	10.581	2.676	13.257	2.297
Bedensel Engelliler Spor Federasyonu	5.075	942	6.017	2.168	391	2.559	663
Görme Engelliler Spor Federasyonu	3.723	1.129	4.852	1.520	415	1.935	366
Özel Sporcular Spor Federasyonu	12.997	4.571	17.568	3.565	1.334	4.899	754
İşitme Engelliler Spor Federasyonu	8.504	1.814	10.318	3.328	536	3.864	514

(SGM, 2017). Not: Taahhüt eden spor kulübü sayısı GSGM’ ne resmi olarak faaliyetlere katılacağını taahhüt eden spor kulüp sayısı olarak verilmektedir. Fakat tamamının spor müsabakalarına katılmadığı tespit edilmiştir.

Engel türüne göre sporcu sayısının dağılımı Tablo 26’da verilmiştir. Konar ve Pepe yaptığı araştırma verilerine göre; 2009 yılında 18527 olan toplam sporcu sayısı, 2017 verilerinde 38755 sporcuya ulaştığı görülmektedir (Konar ve Pepe, 2009, s.165). Ülkemizde sosyal ve ekonomik gelişmelere paralel olarak, engelli bireylere sağlanan hizmetlerin gelişiminin engelli sporları üzerinde olumlu katkı yaptığı düşünülmektedir (Çınarlı ve Ersöz, 2010, s.72).

4.6.5. Engelli Spor Federasyonlarına Ayrılan Bütçeler

2022 sayılı Kanun çerçevesinde kamu kurum ve kuruluşların engellilerin sosyal yaşama adapte edilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması çerçevesinde dağıtılmaktadır. Bu kapsamda engelli spor federasyonlarına ayrılan paylar kısmında; 2008 yılında 4.150.000 TL, 2009 yılı 4.250.000 TL, 2010 yılı 8.200.000 TL, 2011 yılı 12.425.000 TL (Menda vd., 2013, s.202), 2012 yılı 21.000.000, 2013 yılı 30.000.000, 2014 yılı 37.000.000, 2015 yılı 45.000.000 (Yılmaz ve Yentürk, 2017, s. 69) olarak verilmektedir. Federasyonların yıllık olarak aldıkları payların artış göstermesi, spor politikasında engelli sporlarına dönük eğilimlerin arttığını ve uygulama alanlarının genişlediğini göstermektedir. Ülkemizde engelli spor federasyonlarına ayrılan paylar yedi yıllık dönemde on katlık bir artış göstermektedir. Buna karşın ülkemizde engelli federasyonları düşük bütçelerle onlarca spor dalında faaliyet göstermeleri, devletin engelli sporlarını yönlendirilmesi ve desteklemesi gerektiği konusunda Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında yasanın engelliler ile ilgili bendine ters düşmektedir. Bu federasyonlardan devletin elini çekmesi, bu kurumları özerkleştirmesinin yanlış bir uygulama olduğu düşünülmektedir (Çınarlı ve Ersöz, 2008 s.47).

4.6.6. Engelli Sporcuların Ödül Yönetmeliği ve Miktarları

Ulusal ve uluslararası spor faaliyetlerinde üstün başarı gösteren sporculara, spor kulüplerine, teknik direktör ve antrenörlere ödül verilmesi ile nakdi yardım yapılmasına dair usul ve esasları düzenleyen 24 Haziran 2008 tarihli ve 5774 sayılı; Başarılı Sporculara Aylık Bağlanması ile Devlet Sporcusu Unvanı Verilmesi Hakkında Kanun'a dayalı olarak 2010 yılında çıkarılan Spor Hizmet ve Faaliyetlerinde Üstün Başarı Gösterenlerin Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelik kapsamında olimpiyat, Paralimpik ve Deaflympik oyunlarındaki ilgili spor dallarında büyükler, ümitler, gençler ve yıldızlar kategorilerinde başarılı olan sporcular, spor kulüpleri, teknik direktör ve antrenörler ile uluslararası spor faaliyet ve organizasyonlarında ülke tanıtımına katkıda bulunan sporcular ödüllendirilmektedir (Resmi Gazete, 2010).

Sporcuların teşviki ve başarılı sporcuların desteklenmesi amacı ile Olimpik /Paralimpik oyunlarında ve dünya şampiyonalarında başarı kazanan sporculara ödül

verilmesi 5774 sayılı kanun MADDE 6 – (Değişik: 4.11.2013-2013/5628 K.); Olimpik ve Paralimpik oyunlarda ve Dünya şampiyonalarının büyükler kategorisinde ferdi müsabakalarında;

- a) Birinci olan sporcuya en fazla 500 adet,
- b) İkinci olan sporcuya en fazla 300 adet,
- c) Üçüncü olan sporcuya en fazla 150 adet, Cumhuriyet Altını karşılığı Türk Lirası ödül verilebilir.

Deaflimpik oyunları (1) MADDE 8 –

Deaflimpik oyunlarında ferdi müsabakalarda;

- a) Birinci olan sporculara en fazla 200 adet,
- b) İkinci olan sporculara en fazla 100 adet,
- c) Üçüncü olan sporculara en fazla 50 adet, Cumhuriyet Altını karşılığı Türk Lirası ödül verilebilir.

Yukarıda tanımlanan ödül yönetmenliğinde Paralimpik sporcuları ile Deaflimpik sporcuları arasında ayrımcılık olduğu görülmektedir. Bu durum sporcular arasında ayrımcılığa yol açmaktadır.

2010 yılında dağıtılan ödüllere bakıldığında, Engelli uluslararası başarılı olan Sporculara Verilen Ödül Miktarları;

1. 4.500.000 TL ile Bedensel Engelli Sporcular ilk sırada,
2. 2.500.000 TL ile İşitme Engelli Sporcular ikinci sırada,
3. 1.800.000 TL İle Görme Engelli Sporcular üçüncü sırada,
4. 500.000 TL ile Özel Sporcular dördüncü sırayı almışlardır.

2010 yılı toplam dağıtılan ödül miktarı 36.617.457.66 TL'dir. Dağıtılan miktara bakıldığında engelli sporcuların aldığı pay oldukça yüksektir. Çünkü faal olarak uluslararası faaliyet gösteren tüm spor dallarının sporcuları içinde, 9.300.000 TL değerinde ki payı engelli sporcular almaktadır. (GSGM, 2010a, s. 69). Bu da ülkemizde engelli sporcuların uluslararası başarılarının arttığını sayısal olarak ortaya koymaktadır.

4.7. Türkiye'nin Paralimpik Oyunlara Katılıcı Nitelikleri

Katılım: 1992-2016

En Fazla Madalya Alan Sporcu (Summer Games): MURATLI Nazmiye 2 altın madalya (2012-2016)

Altın Madalya Alınan Dallar: HALTER (2 altın madalya)

Ülkemizin sporcuları 1992 yaz oyunlarından itibaren katılım sağlamaktadır. Kış oyunlarına 2014 Sochi de ilk kez katılım sağlamıştır. İlk madalyayı 2004 yılında kazanmıştır. En başarılı olduğu oyunlar 2012 Londra'dır. Sporcularımız yaz oyunlarında 23, kış oyunlarında 2 olmak üzere toplam 25 madalya kazanmıştır. Son oyunlara 79 sporcu ile katılım sağlamıştır. Bu sporcuların 33'ü kadın sporcudur. Katılımcı sayıları son iki oyunlarda oldukça artış göstermiştir.

Tablo 2.21. Türkiye Yaz Oyunlarında Kazanılan Madalya

Branşlar	Altın	Gümüş	Bronz	Toplam
Okçuluk	1	0	1	2
Atletizm	0	0	1	1
Goalball	1	0	1	2
Judo	0	1	3	4
Halter	2	1	1	4
Atıcılık	1	1	2	4
Masa Tenisi	1	3	2	6
Toplam Madalya (Yaz Oyunları)	6	6	11	23

Tablo 2.22. Türkiye Yaz Oyunlarında Kazanılan Madalya

Oyunlar	Erkek	Kadın	Toplam
1992 Barcelona	1	0	1
2000 Sidney	1	0	1
2004 Atina	8	1	9
2008 Pekin	8	8	16
2012 Londra	48	21	69
2016 Rio de Janeiro	46	33	79

Tablo 2.23. Türkiye Yaz Oyunlarına Katılan Sporcu Sayısı

Oyunlar	Altın	Gümüş	Bronz	Toplam
2004 Atina (Yaz Oyunları)	1	0	1	2
2008 Pekin (Yaz Oyunları)	1	0	1	2
2012 Londra (Yaz Oyunları)	1	5	4	10
2016 Rio de Janeiro (Yaz Oyunları)	3	1	5	9
Toplam Madalya (Yaz Oyunları)	6	6	11	23

Tablo 2.24. Türkiye Kış Oyunlarına Katılan Sporcu Sayısı

Oyunlar	Erkek	Kadın	Toplam
2014 Sochi	2	0	2

<https://www.paralympic.org/results/historical>

5. AB ÜLKELERİ VE TÜRKİYE'DE ENGELLİ BİREYLERE AIT VERİLERİN KARŞILAŞTIRMASI

5.1. AB Ülkeleri ve Türkiye'de Engelli İstihdamı Verileri (Kota Sistemi ve Nüfusa Oranla Karşılaştırması)

Birleşmiş Milletler (BM) verilerine göre engelli nüfusu dünya nüfusunun % 15'i oranındadır. Toplam engelli nüfusunun % 80'i düşük gelir gurubuna dâhildir. İşsizlik engellileri yoksulluk sınırına çeken en önemli nedendir (BM, 2008b). Yoksulluk sınırının altında yaşayan bir birey sağlık, eğitim ve istihdam başta olmak üzere pek çok sosyal ve insani hakka erişememektedir. Dünya Bankası (DB) engellilerin iş gücü piyasasına aktif katılımlarının, milli gelirde % 5-7 oranında değer biçmektedir (Handicap International, 2006). Dünya genelinde DSÖ'nün işsizlik araştırmasına göre engelli olmayan erkeklerin oranı, engelli olanlara oranla % 12,1 azdır. Engelli olmayan kadınların oranı, engelli kadınlara oranla % 9,7 azdır (DSÖ, 2011). Engelli işsizlik oranları gelişmiş ve az gelişmiş ülkelere göre farklılıklar göstermektedir. AB ülkelerinde 80 milyona yakın engelli birey yaşamakta ve gittikçe nüfusunun yaşlanması, her altı kişiden birinin engelli haline geleceği manasına gelmektedir. Buna karşın engellilerin aktif istihdama katılması, aynı zamanda engellilerin sosyal hayata dâhil olmasına olanak sağlamaktadır. AB ülkelerinde 2008 yılı krizi sonrası dönemde engelli istihdam oranlarında düşüş olmuştur. Eurostat'ın AB'nde engellilerin istihdam verilerine göre, 2011'de AB'ne üye 28 ülkede "her iki engellinin birinden azı" iş sahibi olmuştur. 2013'te ise AB'de engellilerin üçte biri "yoksulluk ya da sosyal dışlanma riskiyle" karşı karşıya yaşamaktadır. AB'ne üye 28 ülkede 15-64 yaş arası 44 milyon kişi ekonomiye katılmalarına neden olabilecek şekilde engellidir. 2011'de engelsiz kesimin istihdam oranı ortalama yüzde 66,9 iken, engelliler için istihdam oranı yüzde 47,3 gibi düşük gerçekleşmiştir. Rapora göre engelsiz-engelli istihdamı arasındaki fark Türkiye'de (% 9,9) çıkmıştır. Yani engelli bireyler, engelsizlere göre Türkiye'de % 9,9 daha az istihdam şansına sahiptir. AB genelinde engelliler, engelsizlere göre ortalama yüzde 19,6 oranında daha az istihdam edilmektedir. Doğu Avrupa ülkelerinde engelliler yeterince istihdam edilmektedir. Engellilerininin % 41,1'ini istihdam eden Türkiye, bu alanda engellilerininin % 40,7'sini istihdam eden Belçika, Almanya (% 38,6), İngiltere (%

40,4), Fransa'nın (% 38,9) Hollanda'nın önünde (% 37,4).daha iyi durumdadır (Eurostat, 2013). AB'nde her 6 kişiden 1'inin engelli olduğu, buna karşın engelli nüfusun yarısının işsiz olduğu görülmektedir. İş imkânı bulan engellilerinde de yüzde 70 oranında yoksulluk sınırında yaşadığı belirtilmektedir. AB 2010-2020 Engelli Stratejisi yayınlayarak sürdürülebilir bir büyümenin sağlanması için, engelli bireylerinde emek piyasasında yer alması gerekliliğini savunmaktadır. Ülkemizde her ne kadar istihdam alanında iyileştirmeler olsa da, AB'nde engellilerin % 29,9'u yoksulluk/sosyal dışlanmışlık riski altında, Türkiye'de ise % 77,1 oranındadır (DPB, 2013).

Avrupa ülkelerinde çalışma yaşındaki engelli kişilerin 1/6'sı istihdam fırsatı bulmaktadır. Büyüme ve istihdam için AB Lizbon Stratejisi özellikle engellilerin iş hayatına kazandırılmasını amaçlamaktadır. Üye ülkeler Avrupa İstihdam Stratejisi'ne dayanarak kendi istihdam politikalarını oluşturmaktadır. Bu ülkeler her yıl AB Komisyonu'na engelli kişilerin kapsayan ulusal istihdam girişimleri hakkında rapor vermektedir. AB Sosyal ve Katılım Politikası üye ülkelerin sosyal katılım politikaları geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Böylece engelli kişilerin gelişimi ve iş bulma şanslarını yükseltmektedir (Ertem, 2010).

AB 2020 Büyüme Stratejisi'nde, her üye ülke kendi hedeflerini belirlemiştir. Bu stratejiye göre AB'nde 20-64 yaş arasındaki nüfusun % 75'i istihdam edilecektir. Stratejiye göre, engelli çalışanlara ücret desteği şeklinde istihdam yardımı yapılmaktadır. İşyerlerine masrafların % 75'ine kadar ücret desteği sağlanabilmektedir. Bazı durumlarda, kamu fonları, gelirin belirli bir kısmının ödenmesini kapsamaktadır (Avrupa Komisyonu, 2010a).

Engellilerin iş gücüne katılma oranının düşük olmasının en önemli sebepleri; eğitilmiş ve meslek sahibi olan engelli kişi sayısının azlığı, toplumun engelli kişilere önyargılı bakışı, ulaşılabilirlik sorunları, iş yerlerinde uygun ortamın yaratılamaması, işverenlere teşvik ve ceza uygulamasının etkili işlememesi olarak gösterilmektedir. Oysaki engelli bireylerde çok kısa süreli bir eğitim yardımıyla iş sahibi olabilmektedir.

Engelli istihdamı konusunda çeşitli düzenlemeler ve iyileştirmeler yapılmasına rağmen istihdam oranları genel istihdam oranlarının oldukça altında kalmaktadır. Kaldı ki sosyal haklar ve sosyal yardımlar konusunda AB ülkeleri

dünyanın önde gelen uygulamalarını temsil etmektedir. Söz konusu yöntemleri; kota rejimi, ayrımcılık yasa çalışmaları, engellilere uygun iş fırsatları ve korumalı iş yeri gibi sistemler engelli istihdamını desteklemeye çalışmaktadır. Engelli bireylerin iş yaşantısına dâhil edilmesi gerektiği, her türlü ayrımcılığın önüne geçilerek yapılmalıdır (Kahraman Akdoğu, 2014, s.305).

Avrupa’da 1. Dünya savaşıdan beri uygulanan çeşitli engelli istihdam politikaları bulunmaktadır. Bunlardan en yaygın olarak kullanılanı “kota” sistemidir. AB ülkelerinde İngiltere dışındaki diğer örneklem ülkelerinde kota sistemi vardır. İngiltere’de 1995 yılında oluşturulan Bireylerin Ayrımcılığı Yasası (DDA) istihdamda, eğitimde, mal ve hizmetlere ulaşımında engelli bireylere karşı ayrımcılığını yasaklanmıştır. Bu yasa ile sorunlu olarak görülen kota sistemi kaldırılmıştır. İstihdam sektöründe engelli bireylere yönelik ayrımcılığı önleme ve pozitif eylem planları uygulanmaktadır (Kolay, 2015, s.128; Orhan, 2013, s.61).

Örneklem ülkelerinde kota sistemleri;

Türkiye: 2008 yılında çıkan kanunla 50 ve üzeri işçi çalıştıran özel sektörde 3, kamu sektöründe 4 olarak belirlenmiştir (Kolay, 2010, s.130).

Almanya: 2000 yılına kadar 16 ve üzeri işçi çalıştıran yerlerin % 6 oranında engelli çalıştırılması gerekliliği (Orhan, 2013, s.64), Sosyal Kod kitabında 20 ve üzeri işçi çalıştıran işyerlerinde % 5 engelli kotası olarak değiştirilmiştir (Kolay, 2015, s.129).

Fransa: Fransa da iş gücü piyasasında demode olan kota uygulaması sınırı 20 işçi üzeri işyerlerinde % 6 oranında uygulanmaktadır (Orhan, 2013, s.63).

Hollanda: İş yerlerinde en az % 3 en fazla % 7 engelli istihdam edilme zorunluluğu vardır (Orhan, 2013). Ocak 2015’ten 2020 Yılına kadar 25’ten fazla çalışanı olan işyerlerinde istihdam edilenlerin % 5’inin engelli olması planlanmaktadır (Kolay, 2015, s.129).

Belçika: Engelli istihdamında karma bir model kullanılmaktadır. Kamu kurumlarında engelli istihdamı istihdamında yasal bir zorunluluk varken, özel sektör engelli istihdamı tamamen teşvikler ve sübvansiyonlar yolu ile serbest bırakılmıştır. Özel sektörde işverenler engelli istihdam etmeleri durumunda, asgari gelirden indirim ve özel prim sisteminde faydalanmaktadır (Gürsoy, 2007). Kamu sektöründe

% 2-2,5 özel sektörde engelli çalıştırma zorunluluğu bulunmamaktadır (Çakar, 2007, s.116).

Tablo 5.1. Örneklem Ülkelerin Nüfusları İle Engelli Nüfusu Oranları

Ülkeler	Ülkelerin Nüfusu	%	Ülkelerin Engelli Nüfusu
Almanya	81.802.257	8,7	6,877.295**
Fransa	64.716.310	11,3	8,347.591**
İngiltere	62.008.048	9,8	6,643.597**
Hollanda	16.574.989	9,2	1.497.449**
Belçika	10.839.905	9,6	964,542**
Türkiye	79.814.271	12,2	8.481.367**

(**Eurostat, 2011a)

Türkiye’de engellilik alanındaki en kapsamlı istatistikî araştırma 2002 yılında TÜİK tarafından yapılmıştır. Bu araştırma sonuçlarına göre, engelli olan nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %12,29’dur. Buna göre ülkemizde 8.431.937 kişi engelli olarak yaşamlarını sürdürmektedir. Ancak araştırmanın örneklem yöntemiyle yapıldığı düşünülürse, rakamsal değerlerin yaklaşık ve tahmini olduğunu söyleyebiliriz. Zira tüm ülkede araştırmaya konu olan hane sayısı 97.433’tür. Dolayısıyla Türkiye’de engellilerin sayısal büyüklüklerinin halen araştırılması gereken konulardan biri olduğunu söylemek hata olmayacaktır. Bu sonuç AB istatistik kurumunda 2011 yılında verilen veriye benzer sonuç vermiştir.

Engelli kişilerin toplam nüfus içerisinde ki oranlarına bakıldığında; Türkiye, Fransa, İngiltere, Belçika, Hollanda ve Almanya olarak sıralanmaktadır. Türkiye’de engelli nüfusunun diğer örneklem ülkelere göre yüksek çıkmasının nedeni, örneğin akraba evlilikleri, dini nikahlarda resmi nikâh öncesi yaptırılan talasemi/kan uyuşmazlığı gibi tarama testlerinin yapılmaması, iş ve trafik kazalarında ki oranların yüksekliği olarak gösterilebilir.

Ülkelerin kota sistemleri ve engelli nüfus oranları göz önüne alındığında, gelecekte oldukça fazla sayıda engelli bireyin, iş gücü piyasasında yer alacağı düşünülmektedir. Fakat engelli istihdam sisteminin tüm sektörlerde yaygınlaşmasını

sağlamak için nitelikli engelli personelin yetiştirilmesi gerekmektedir. Engelli istihdamı konusunda alınan pek çok karar ve istihdam olanaklarının artırılması gerekliliği ile ilgili tüzükler olsa da, 2008 krizi sonrası dönemde AB ülkelerinde istihdam sorunları engelliler içinde sıkıntı yaşanan konuların başında yer almaktadır. Her ülke de olduğu gibi AB genelinde ki ekonomik verilerin düşüş göstermesi, sosyal alanlarda yapılan yardımlar ve özel alanlarda ki istihdam politikaları üzerinde kötü sonuçlar vermektedir.

2010-2020 stratejilerinde engelli istihdamı konusunda tedbirler alınmıştır. Alınan tedbirlerin ve uygulamaların sonuçları önümüzde ki yıllarda daha net görülmesi beklenmektedir. Engelli bireylerin her alanda istihdam edilebilir hale gelmeleri için yeni sektörel uygulamalar da gerekmektedir. Çeşitli sektör uzmanlarının bir araya getirilerek çalıştaylar düzenlenmelidir. Bu çalıştayların uluslararası ilişkiler boyutta ortakları olan STK'lar ile gerçekleştirmek gerekmektedir. Yapılan çalıştayların çıktıları özel sektör temsilcileri ve bu alanda çalışan STK'lara ulaştırılmalıdır. Kamu ve özel sektör temsilcilerinin engelli istihdamı alanında fikir üretmeleri, üretilen fikirlerin devlet desteği ile uygulanması, sosyal devlet anlayışında ölçeğinin genişletilmesi açısından önemlidir. Ayrıca sektörlerin ihtiyaçları belirlenerek bu doğrultuda engelli personel yetiştirilmelidir.

Ülkemizde özel sektörde çalıştırılması gereken engelli sayısı (108.343), aktif çalışan engelli sayısı (84.706), 2014 rakamlarına göre 23.637 kişilik kota açığı bulunmaktadır. Kamu sektöründe çalıştırılması gereken engelli sayısı (11.134), aktif çalışan engelli sayısı (10.422), 2014 rakamlarına göre 712 kişilik kota açığı bulunmaktadır (Seyyar, 2015,s.277). Engelli çalıştırma zorunluluğu açısından değerlendirildiğinde ise; Türkiye'deki uygulamanın AB ülkeleri geneline kıyasla çok yüksek olmadığı görülmektedir. Türkiye'de işgücü maliyetlerinin yüksekliği de düşünüldüğünde, engelli işçi çalıştıran özel sektöre yönelik olarak da işverenleri, engelli istihdam etmeye teşvik edecek vergi düzenlemeleri, engelli istihdamının artmasına katkıda bulunabilecektir.

İşverenlere yönelik olarak da, örneğin, engelli çalıştıran işverenlere ve işyerlerine, gelir veya kurumlar vergisi matrahlarından engelli istihdamı ile ilgili bazı giderlerin indirilmesi imkanının tanınması, engelli çalıştırılmaması durumunda idari para cezası uygulamaktan çok daha yapıcı bir uygulama olabilir. İdari para cezası bir

ceza niteliğinde iken; vergi indirimi işveren açısından bir teşvik niteliği taşıyacaktır. Engellilerin ücretlerinin ve/veya sigorta primlerinin, belirli bir süre devletçe karşılanması da, işverenlerin engelli istihdam etme, istek ve imkânını artırıcı etki yaratabilecektir. İşverenler için engelli çalıştırmanın bir zorunluluk olmaktan çıkarılıp bir avantaj haline getirilmesi, engellilerin ekonomik hayatta varlık gösterebilmeleri için büyük önem taşımaktadır (Çakar, 2007, s.114). Engelli çalıştırma konusunda sadece işveren ile kamu sektörüne değil, alanla ilgili tüm kurumların insiyatif alması gerekmektedir. Ayrıca engelli bireylerin istihdamına yönelik olarak STK'ların proje geliştirmeleri de gerekmektedir.

AB'nde engelli istihdamına örnek oluşturması için; İngiltere'de engelli bireyleri destekleyen belirli bir istihdam destek programı mevcut değildir. İngiltere'de hükümetin uyguladığı engellilerin istihdam programlarının dışında, daha çok geleneksel yollarla yerel makamlar, engellilik kuruluşları ve gönüllü kuruluşlar tarafından sağlanmaktadır. İngiltere'de genel istihdam programını destekleyen 400 ile 600 arası kuruluş bulunduğu tahmin edilmektedir. İngiltere'de istihdam dernekleri tarafından sağlanan rakamlar, 30 bine yakın engelli insanın, istihdam destek programında yer aldığını ve yine % 5-10'un açık iş piyasasında istihdam yarattığı tahmininde bulunmaktadır. Destekli istihdam programları ile benzerlik gösteren Birleşik Krallık Hükümeti Çalışma Programı, yaklaşık 14.000 engeli istihdam ederken istihdam destek hizmetleri vermektedir (Avrupa Komisyonu, 2012d).

5.2. AB Ülkelerinde ve Türkiye de Ekonomik Verilerle Engellilerin Spor Sektöründe İstihdam Edilebilirliği (Spor Ekonomisi, Sektörü ve İstihdam Verileri)

Spor, ekonominin büyük ve hızlı büyüyen bir sektörünü temsil etmektedir. Büyümeye ve istihdama etkileri önemsenecek oranlardadır. Küresel GSYH'nin yaklaşık % 2'si spor sektörü tarafından üretilmektedir. Sporun AB'de önemli bir ekonomik sektör olduğunu, ulusal ekonomiler de ki payının çok yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca, gelecekte payının artması da beklenmektedir. Spor, hizmet sektörü endüstrisini temsil etmektedir. Bu, spor endüstrisindeki beklenen büyümesinin, ilave istihdam yaratmasına yol açacağı anlamına gelmektedir. Sporun, toplam istihdam içindeki payı, katma değerdeki payından daha yüksektir. Spor

sektörü, böylece Avrupa 2020 hedeflerini yerine getirmeye katkıda bulunabilir (Avrupa Konseyi, 2012c).

Büyük spor olayları ve artan yarışmalar, Avrupa'da pek çok sektörle beraber turizmin gelişimi için güçlü bir potansiyel oluşturmaktadır. Spor böylece Avrupa 2020 stratejisine katkıda bulunmaktadır. Kanıta dayalı politika oluşturma için temel olarak karşılaştırılabilir veriler gereklidir. Sporun ekonomik önemi ne olursa olsun, spor faaliyetlerinin büyük çoğunluğu gönüllü faaliyete dayalı kâr amacı gütmeyen yapılarda gerçekleşir. Bu tür yapılar için finansmanın sürdürülebilirliği endişe kaynağı olabilir ve mesleki ve tabandan gelen sporlar arasındaki mali dayanışma güçlendirilmelidir. (Avrupa Komisyonu, 2012c).

Spor ekonomisi pek çok alanla iç içe geçmiş etkiye sahiptir. Spor ekonomisi genel olarak, boş zaman ve hizmet sektörlerini de içerisine alarak değerlendirilmelidir. Sporun Ekonomik Etkisini ölçmek için ortak bir metodoloji geliştiren Sport Satellite Accounts (SSA) olarak 2006'da kurulan AB Spor ve Ekonomi Çalışma Grubu oluşturulmuştur. Spor ekonomisinin verilerinin sağlıklı bir şekilde toplanması, sektörün gelişimi açısından önemlidir. Eurostat AB ülkelerinde spor sektörünün gelişimini takip etmektedir.

Tablo 5.2. Örneklem Ülkelerinde Spor Sektörlerinin Büyüme Oranları

Ülkeler	2011	2014
Almanya	% 0,40	% 0,60
Fransa	% 1,10	% 0,70
İngiltere	% 1,30	% 1,30
Hollanda	% 0,80	% 0,80
Belçika	% 0,50	% 0,40
Türkiye	% 0,20	% 0,30

(Eurostat, 2015a)

Tablo 5.2'de örneklem ülkelerin verilerine bakıldığında Almanya ve Türkiye de spor sektöründe büyüme oranlarında artış olduğu, Fransa ve Belçika'da düşüş olduğu görülmektedir. İngiltere ve Hollanda standart bir şekilde büyüme olduğunu görülmektedir.

Örneklem ülkelerinin 2015 yılı spor ekonomileri büyüme oranları; İngiltere (% 0,60), Hollanda (% 0,28), Fransa (% 0,37), Almanya (% 0,40), Belçika (% 0,25), AB ortalaması ise (% 0,31) olarak verilmiştir (Eurostat, 2015b). Spor ekonomilerinin yıllık büyüme oranlarında Türkiye verisi bulunmamaktadır. AB'n de son yıllarda 2008 krizinin etkileri genel ekonomide olduğu gibi spor ekonomisinde de hissedilmektedir. Bununla beraber 2011 yılı Euro borç krizi gibi küresel güçteki ekonomilerin sorunları, genel işsizlik ve istihdamı etkilediği gibi spor sektöründe ki gelişmeyi de engellemiştir (Avrupa Komisyonu, 2012c). Ülkemizde de Eurostat verilerine paralel olarak spor ekonomisinin ve sporda istihdam oranlarının yıllık olarak değerlendirilmesi yapılarak, spor politikasının her alanında kolay adımlar atılması sağlanabilir. Diğer taraftan AB ülkelerinde ve ülkemizde ki engelli bireylerin spor sektöründe istihdamına yönelik her hangi bir veri bulunmamaktadır.

Örneklem ülkelerin spor ile ilgili istihdam verileri;

Fransa için sporla ilgili istihdamın payı, dar tanım için % 1.30 ve geniş spor tanımı için % 1.67'dir. Bu AB ortalamasının altındadır (% 1,49 dar tanım ve % 2,12 geniş tanım).

Belçika için sporla ilgili istihdamın payı dar anlamda % 1.33 ve geniş anlamda tanımı için % 1.69'tır. Bu AB ortalamasının altındadır (% 1,49 dar tanım ve % 2,12 geniş tanım).

Almanya için sporla ilgili istihdamın payı, dar tanım için % 1.84 ve geniş spor tanımı için % 3.15'tir. Bu, AB ortalamasının üstündedir (% 1.49 dar tanım ve % 2.12 geniş tanım).

Hollanda için sporla ilgili istihdamın payı, dar tanım için % 1.32 ve geniş spor tanımı için % 1.75'tir. Bu AB ortalamasının altındadır (% 1,49 dar tanım ve % 2,12 geniş tanım).

İngiltere için sporla ilgili istihdamın payı, dar tanım için % 1.46 ve geniş spora sahip spor için % 2.16'dır. Bu, dar tanım (% 1.49) için AB ortalamasının altında, geniş tanım (% 2.12) için AB ortalamasının üzerindedir (Avrupa Komisyonu, 2012c).

Dar ve geniş olarak verilen iki mananın açılımı; dar anlamda spor sektörünün birebir temsil edildiği alan, geniş mana ise ikincil olarak spor ile ilişkili olan sektörler verilmiştir. AB ülkelerinde spor sektörünün genel istihdam oranlarından alınan paylara bakıldığında, spor sektörü oldukça büyük bir paya sahiptir. Örgütsel olarak bakıldığında, spor sektörünün büyük bir bölümünün hizmet sektörü içerisinde yer alması sporun istihdama olan etkisini, yani reel gücünü artırmaktadır. Ayrıca AB fonları, sürdürülebilir spor yapılarını destekleyecek projeler ve eylemler için kullanılmaktadır.

AB'nin 2011 yılında yayınladığı raporda; yerel ve bölgesel istihdam edilebilirlik, istihdam yaratma ve işgücü piyasası entegrasyonu için sporu bir araç olarak kullanacaktır. Bu amaçları gerçekleştirecek fonlar, belirlenen öncelikler doğrultusunda yatırımları desteklemelidir. Bölgesel paydaşlar (belediyeler, organizasyonlar vb. gibi kuruluşlar), spor finansmanı ve spora erişim konusunda çok önemli bir rol üstlenmektedir (Avrupa Komisyonu, 2011b). Sporda istihdam yaratma üzerine her türlü ortaklığı destekleyen AB ülkelerinin sporda istihdam yarattığı kişi sayıları önemli orandadır.

Tablo 5.3. Örneklem Ülkelerin 1000 Kişilik İstihdam Verisinde Sporun Payı (Kişi Sayısı)

Ülkeler	2011	2015
Almanya	101	122
Fransa	109	47
İngiltere	129	135
Hollanda	87	97
Belçika	53	44
Türkiye	23	32

(Eurostat, 2015b).

Tablo 29'de örneklem ülkelerin bin kişilik istihdam verileri içerisinde spor sektörünün aldığı paylara bakıldığında; Türkiye'de iş gücü piyasasının spor alanında istihdam edilen kişi sayısı dört yıl içerisinde iki kat artış olduğunu göstermektedir.

Spor sektöründe istihdam edilen kişi sayılarında Türkiye, Almanya, İngiltere ve Hollanda da artış görülürken, Belçika ve Fransa da düşüş olduğu görülmektedir. Bin kişilik istihdam verisine bakıldığında İngiltere, Almanya ve Fransa'da spor sektörü oldukça büyük bir paya sahip oldukları görülmektedir. Fakat, Fransa'da sporda istihdam oranlarında % 30 oranında küçülme olduğu görülmektedir. Son yıllarda Türkiye, Fransa ve Belçika'nın istihdam oranlarına yakın seyir göstermektedir.

Spor sektörü, eğitim, medya, tekstil, turizm, wellness, sağlık ve boş zaman vb. gibi sektörlerle doğrudan, otomotiv, yatçılık, inşaat, elektronik, peyzaj vb. gibi sektörlerle dolaylı olarak alan oluşturmaya başlamasından ötürü büyük oranda istihdam sağlamaktadır. Ayrıca spor sektörü, farklı sosyal hedeflere ulaşmak için müdahale aracı olarak da kullanılmaktadır. Bu hedefler arasında sağlık ve hastalıklarla mücadele; gençlerin eğitim, öğretim ve istihdamının artırılması; suç ve şiddeti azaltmak; etnik azınlıklar ve engelli insanlar gibi kilit sosyal grupları güçlendirmek; bölünmüş toplumlarda barışçıl ilişkiler kurmak; sivil ve insan haklarının geliştirilmesi vb. gibi diğer sosyal konular hakkında farkındalık yaratmaktır. Spor sektörü, 1990'lı yılların başlarından beri katlanarak büyümektedir ve şu anda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları (Sports for Development and Prosperity - Spor için Kalkınma ve Refah) gibi ülkelerinde ve dünyada yüzlerce ortak örgütü, projesi, kampanyası ve inisiyatifi ile birlikte hareket etmektedir (Dudfield, 2014, s.23).

Spor sektörünün pek çok sektörü etkilemesi ve istihdam da oldukça yüksek bir pay almaya başlaması, engelli bireylerinde spor sektörünün içerisinde hizmet verecek duruma gelmeleri için fırsat oluşturabilir. Engelli bireylerin ve engelli sporcuların çeşitli alanlarda eğitim alarak tam zamanlı ya da yarı zamanlı olarak spor sektöründe çalışmalarını sağlayabilir.

Genel olarak, sporcular bu fırsatlar konusunda çok olumlu davranmaktadır. AB üye devletlerdeki sporculara maddi destek sistemlerinin uygulanması, çok sayıda sporcunun tam zamanlı olarak spor ortamında bulunmasına olanak sağlamıştır. Ayrıca, elit sporcuların önemli bir kısmı hala spordan elde ettiği geliri desteklemek için, yarı zamanlı veya tam zamanlı istihdam yoluyla sürekli bir gelir elde etmeye ihtiyaç duymaktadır. Bu sporcular için, spor ve istihdam politikalarını birleştirerek doğru, dengeli ve esnek bir çalışma sistemi oluşturmak gerekmektedir. Sağlam

sporcuların olduğu kadar engelli sporcularında kendi yaşantılarını idame ettirecekleri bir gelire ihtiyaçları bulunmaktadır. Kaldı ki şu an tüm dünya da elit sporcuların genellikle üst düzey bir standartlarda yaşadıkları bilinmektedir. Fakat bu durum elit ve üst düzey engelli sporcular için geçerli değildir. Uçuk sponsorluk antlaşmaları, bonservis bedelleri ya da yüklü miktarda yıllık sözleşmeler ile transfer olma şanslarına sahip değildir. Bunun gibi pek çok nedenle spor ortamında geçirdikleri uzun sürelerde göz önünde bulundurularak, farklı bir sektörde çalışma fırsatı bulmaları oldukça düşüktür. Üst düzey bir sporcunun (engelli ya da engelsiz), spor dışı bir sektörde istihdamı zorluklar yaratabilir. İşverenler üst düzey bir sporcuya yaptığı fiziksel ve psikolojik baskıyı anlamayabilir. Ayrıca işverenler, sporcuların işyerinde performanslarını etkileyebilecek yaralanmalarından korkmayabilir. Sporun doğasında olan, performans baskısı, çalıştıricılardan gelen baskı, spor dışı alanda çalışmanın oluşturduğu baskı, esnek bir çalışma anlayışı ile önlenabilir. Sporcunun başarılı olması için, hem işverenin hem de çalıştıricıların esnek bir davranış sergilemesi gerekmektedir (Avrupa Komisyonu, 2012b).

Engelli bireylerin, sporcu kimliği ile spor sektörünün içerisinde bulunması, engelli sporcu olmayan bireylerin sektörel iş fırsatlarının artmasını ve spor ortamında sürekli halde istihdam olanaklarını sağlayabilir. AB’nde son yıllarda ortaya çıkan bir terim olan sporda ikili kariyer (dual-career), bireylerin aktif spor yaşantılarının tamamlanması sonrası dönemde, spor ortamında ya da sektöründe istihdam edilebilir hale hazır olmalarını teşvik etmektedir.

Engelli bireylerin toplumsal alana katılımı, rehabilitasyonu ve uyumunu artırmak amacı ile yıllardır gündem oluşturan spor, sektörel olarak da engelli bireylerin istihdamına çözüm oluşturacak fırsatlar sağlayabilir. İstihdam ve spor politikalarının bir parçası olarak, üye devletler sporcularının kariyer planlarını destekleyici ve çalışma saatlerini düzenleyici programları oluşturarak, şirketler ile sporcu çalışanlar arasında mutabık kalınacak yapısal düzeni oluşturmalıdır. Bazı üye devletler, kamu sektöründe sporculara özel olarak çeşitli görevler vermektedir. Bazı ülkelerde, üst düzey sporcularını hükümet ve kamu kurumlarında istihdam etmektedir. Avrupa Konseyi'nin 2008'de "ikili kariyer" sorununu ele almak için yaptığı çağrısı üzerine Komisyon, “**Elit Engelli**” sporcularında farklı meslek eğitimi almaları gerektiğini bildirmiştir (Avrupa Komisyonu, 2012b). Özellikle engelli elit

kadın sporculara özel önem göstererek, engelli kadın sporcuları işe almaları için spor sektörü teşvik edilmelidir. Bu sayede sporcular, işgücü piyasasını anlamak için eğitilmelidir. Spor alanındaki yetkinlikleri ve mesleki deneyimleri aracılığıyla işverenlerinin hedeflerine nasıl olumlu katkı sağlamaları gerektiğinin yollarını aranmalıdır.

İngiltere'de Sektör Becerileri Konseyi 'Skills Active', mesleki eğitimde Sportif Mükemmellikte Gelişmiş Çıraklık (Advanced Apprenticeship in Sporting Excellence) programını yürütmektedir; mesleki eğitimde yetenekli genç sporcular (16-19 yaşları arasında) için çeşitli spor dallarında yapılandırılmış eğitim ve gelişim üzerine yoğunlaşmıştır. Program halen engellilik sporu da dâhil olmak üzere 20 spor dalında yaklaşık 2.500 sporcuya hizmet vermektedir. Bu plan onların sportif yeteneklerini doğru bir şekilde uygulamalarını sağlamak ve yeteneklerini değerlendirmelerini amaçlayarak, yaşam tarzı, kariyer gelişimi, iletişim, sağlık ve güvenlik gibi daha geniş konuları ele alacak şekilde tasarlanmıştır (Avrupa Komisyonu, 2012c).

Almanya'da yine ulusal bir şirketler havuzu, yıl boyunca müsabakası yapılan sporlarla uyumlu bir stajyerlik ve istihdam hizmeti sunmaktadır. Deutsche Sporthilfe (Alman Spor Yardım Vakfı), sporcu istihdam eden şirketlere kazanç kaybını önlemek için maddi destek sağlamaktadır. Amacı; iş mentorlüğü, iş geliştirme ve beceri yükseltme kabiliyetlerini geliştirmektir. İkili kariyer geliştirme adına yapılan bütün planlamalar, sağlam sporcular üzerinde düşünülmektedir. Fakat engelli sporcular için tasarlanmış bir program bulunmamaktadır. Özellikle engelli elit kadın sporculara özel önem göstererek, sporcuları işe almaları için şirketler teşvik edilmelidir. Sporcular, işgücü piyasasını anlamak için eğitilmeli ve spor alanındaki yetkinlikleri ve öğrenme deneyimleri aracılığıyla işverenlerinin hedeflerine nasıl olumlu katkı sağlamaları gerektiğinin yollarını öğretilmelidir. Engelli bir sporcu, sportif kariyerinin aynı safhasında yetenekli bir sporcudan daha yaşlıdır, çünkü pek çok sporcu, ancak travmatik bir olaydan sonra veya dejeneratif bir hastalığın başlangıcından sonra engellilik sporuna girmektedir. Yüksek performanslı engellilik sporu için ilgili yaş grubu bu nedenle yaklaşık 15 ila 45 yaş arasındadır. Bu nedenle iş yaşantısına geçişleri ve kendi yaşantılarını devam ettirebilecekleri için, bir işe ihtiyaçları diğer sporculardan daha da fazladır. İkili Kariyer Eylem Planı Başlığı

altında değerlendirilen 17. maddede belirtilen; “spor ve istihdamdaki alanında ki paydaşlarla (kamu ve özel sektör) gerekli ağlar kurulmalıdır, bu oluşturulan sistem engelli sporcular da dâhil olmak üzere, elit sporcuların performans ve mesleki kariyerlerini en uygun şekilde devam ettirmelerini sağlamalıdır” şeklinde ifade edilmektedir. (Avrupa Komisyonu, 2012a).

İkili kariyer alanında 2009 yılında başlayan ve 2011’de son bulan iki tane büyük ölçekli ve çok ortaklı AB Erasmus Plus Spor projesi yapılmıştır. AB, 2013 yılı ekonomik büyüme ve gelişim raporunda engelli bireylerinde ikili kariyer programına dâhil edilmeleri gerekliliğini ve bu alanda ki projeleri destekleyeceklerini bildirmiştir. Ülkemizde bu tür program ve uygulamaların başlaması, kurumlar arası iletişimin artırılması ile oluşabilir. Örneğin SGM, EYHGM, STK’lar ile İŞKUR’un ortak paydaş olarak yürüteceği engelli istihdamı projelerinin kapsamını, engelli sporcuları da dâhil ederek oluşturabilir. Spor sektörü ile engelli bireyleri bir araya getirebilmek için öncelikli olarak spor sektörünün istihdam olanakları araştırılmalıdır. Daha sonra hem sektör temsilcilerine hem de engellilere yönelik eğitim hizmetleri verilerek, engelli sporcuların mesleki alana geçişleri sağlanabilir.

5.3. Örneklem Ülkelerin Engelli Sporcu Sayıları ve Nüfuslarına Oranları

Tablo 5.4. Almanya, Fransa ve Türkiye’nin Engelli Sporcu Sayıları ve Nüfuslarına Oranları

Ülkeler	Engelli Nüfusu	Engelli Lisanslı Sporcu Sayıları	Sporcu Sayısının Engelli Nüfusuna Oranı %
Almanya	9.161.852	532.671*	17,1
Fransa	15.920.212	47.815*	3,3
Türkiye	8.431.937	13.257**	1,2

(Avrupa Konseyi, 2011e; GSB, 2017**)

Tablo 30’da ki verilere bakıldığında Almanya’da ki sporcu sayıları DBS örgütünün altında faaliyet gösteren 532.671 engelli sporcu bulunmaktadır. Bu sayı Almanya’da ki engelli nüfusunun % 17,1’ine denk gelmektedir (Avrupa Komisyonu, 2011e). Engelli olmayan sporculara bakıldığında Almanya’da nüfuslarının üçte biri oranında lisanslı sporcuları olduğu görülmektedir (Eurostat, 2011b). Engel olmayanların ise altıda birine yakın oranında lisanslı sporcu sayısı ile Avrupa ülkelerinin çoğundan öndedir.

Fransa’da tüm spor federasyonlarında lisanslı spor yapanların % 0,38’inin engelli olduğu, bu rakam 47,815 engelli sporcu olarak belirtilmiştir. Engel türleri bakımından 11,771 kişi bedensel engelli, 2658 kişi işitme engelli, 1857 kişi görme engelli ve 7015 kişi ise özel sporculardan oluşmaktadır (Avrupa Konseyi, 2011e). Engelli olmayan sporcuların genel nüfusa oranlarına bakıldığında, Fransa nüfusunun dörtte biri oranında lisanslı sporcuya sahip olduğu görülmektedir (Eurostat, 2011b).

Türkiye’de bu sayı toplam spor federasyonlarında lisanslı spor yapanların % 0.03’ü oranında engelli olduğu görülmektedir. Bu rakam 13,257 kişi olarak verilmiştir. Engel türleri bakımından 2559 kişi bedensel engelli, 1935 kişi görme engelli, 3864 kişi işitme engelli ve 4899 kişi özel sporculardan oluşmaktadır (GSB, 2017). Türkiye’nin engelli olmayan sporcu sayısının % 4,7’lik oranla Avrupa ortalamasının oldukça altında olduğu görülmektedir (Onuncu Kalkınma Planı 2014).

5.4. AB ve Türkiye de Engellilerin Yaşam Boyu Öğrenme Programları

AB yaşam boyu öğrenmeyi, bilgi, beceri ve yeterliliği geliştirmek amacıyla belirli bir süreyle yapılan eğitim faaliyetleri olarak tanımlamaktadır Yaşam boyu öğrenme kavramı kısaca, “insanların beşikten mezara” kadar süren öğrenme amaçlı çeşitli etkinliklerini ifade etmektedir (Güleç, Çelik ve Demirhan. 2012, s.38). AB yaşam boyu öğrenmeyi 2000 yılındaki programında, “kişisel, toplumsal, sosyal ve/veya iş yaşamı çerçevesinde bilgi, beceri ve yetilerin geliştirilmesi amacıyla yapılan, ister örgün ister yaygın ya da sürekli devam eden, bütün amaçlı öğrenme etkinliklerini kapsar” şeklinde tanımlamıştır (Odabaş ve Polat, 2008, s.598).

Avrupa Komisyonu, 2050 yılında Avrupa’nın yaşlı nüfusun oranının genç nüfus oranına göre daha yüksek olacağını ve her kesimin (engelli ve dezavantajlı) ekonomiye katılmasını desteklemektedir. Bu strateji doğrultusunda “kişisel,

toplumsal, sosyal istihdama yönelik olarak bir perspektif ile bilgilerin, becerilerin ve yetkinliklerin geliştirmesi amacıyla hayat boyunca gerçekleştirilen tüm öğrenme faaliyetleri olarak tanımlanan Hayat Boyu ğrenme” programını uygulamaya geçirmiştir. Daha sonra bu programa ek olarak Mesleki Eğitim ve ğretim Avrupa İşbirliği konulu Helsinki Bildirgesi (2006) dezavantajlıların eğitim ve beceri geliştirme olanaklarını artıracak ve aktif sosyal hayata katılımını sağlayacak programları birleştirmiştir. Yaşam Boyu ğrenme Programlarında dezavantajlı kesim (engelli, yaşlı, göçmen ve sosyal yardıma muhtaç kişi) olarak tanımlanmaktadır (Onuncu Kalkınma Planı, 2014).

Ayrıca, Lizbon Stratejisinin “sporda genel ve mesleki eğitim ile sınıflandırmalar kısmında; spor okulları çerçevesinde yaşam boyu öğrenme hakkında yenilikçi girişimleri desteklemek, spor ve genel eğitim kombinasyonu (ift kariyer) için Avrupa direktifleri geliştirmek” yer almaktadır (Avrupa Komisyonu, 2009).

Tablo 5.5. Örneklem lkelerin Engellilerinin Yaşam Boyu ğrenme Programlarına Katılım Oranları (%)

lkeler	2010		2015	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Almanya	7,9	7,7	8,2	8
Fransa	4,5	5,4	15,4	21,1
İngiltere	16,9	17,7	13,9	17,5
Hollanda	16,4	17,7	18,4	19,4
Belçika	7,2	7,6	6,9	7,3
Türkiye	3,1	3,8	5,6	5,3

(Eurostat, 2016).

Tablo 31’da örneklem ülkelerin yaşam boyu öğrenme programlarına 25–64 yaş arası engelli bireylerin, sosyal ve ekonomik hayata katılımı amacı ile yapılan eğitim programlarının oranları verilmektedir. 25-64 yaş aralığında ki engelli bireylerin yaşam boyu öğrenme programlarına katılımda 2010 yılı ile 2015 yılı

arasında, Almanya, Fransa ve Türkiye’de artış İngiltere ve Belçika’da düşüş olduğunu göstermektedir.

Fransa’da hayat boyu eğitim programlarına katılımın nasıl artış gösterdiği incelenmesi gereken bir konudur. 2010 yılında % 5 oranlarında olan rakamlar beş yıl içerisinde % 18’lere gelmiştir. Toplam istihdamdaki eğilim, 25-64 yaş aralığındaki hayat boyu eğitim programlarına erişim ve katılım oranlarını ifade etmektedir. Engelli bir bireyin yaşam boyu öğrenme programlarına katılım sağlaması, mesleki faydalardan yararlanma manasına gelmektedir. Yaşam boyu öğrenme programlarının bu kadar önem kazanmasının bir nedeni de, eğitim olanaklarından tam olarak faydalanamayan kesimlerin, yetişkinliğe geçiş sürecinde ve yetişkinlik evresinde kendilerini geliştirecek fırsatları yakalamasıdır.

Engelli bireylerin eğitime katılımlarında AB’ne üye 28 ülke ortalamasına göre her 100 engelliden 6,9’u eğitim-öğretim imkânı bulmaktadır. Türkiye engellilerin eğitim-öğretime katılımında doğu Avrupa ülkeleriyle aynı düzeyde bulunurken, istihdam edilebilen engelli oranlarında doğu Avrupa’yı geride bırakmıştır (Alp, 2014, s.98).

Türkiye’de Hayat Boyu Öğrenmeye Katılım Stratejisinde 2009–2013 yılları arasında YÖK, Üniversiteler, ÇSGB ve STK’lar önemli katkı sağlamıştır (Menda vd., 2013, s.202). Fakat bu programların uygulama alanları içerisinde bulunan, Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) ve Gençlik Spor Bakanlığı (GSB) ile ortaklıklar yapılmadığı tespit edilmiştir.

Avrupa 2010-2020 stratejisi üye devletlere araştırma, rehberlik ve bilgi paylaşımı desteği sağlayarak, engelli bireylerin sağlam bireylere tanınan haklar gibi eşit imkânlar vermeyi amaçlamaktadır. Özellikle genç engellilere yönelik kariyer planlama, mesleki hareketlilik, eğitim sürecini tamamlama, stajyerlik ve iş yaşamında ihtiyacı olacak pek çok alanı desteklemeyi planlamaktadır (Avrupa Komisyonu, 2010a). İstihdam, engelli bireyler için kalıcı iyileştirmeler yaratmanın ve sosyal içermenin sağlanmasının en etkili yoludur. Bu sebeple, eğitimde ve hayat boyu öğrenmede (spor ve eğitim dâhil), herkes tarafından kullanılmaya başlanan istihdam politikaları, engelli istihdamının yaygınlaştırılmasına önemle dikkat gösterilerek, Komisyon elinde bulunan bütün araçları kullanılacaktır (Avrupa Konseyi, 2003). Ayrıca 2014 yılında sonuçlanan ve 9 ülkenin katılım sağladığı “Life

Long Learning Sport” yeni iş için yeni veriler sloganı ile sporda fiziksel aktivite programlarını yaygınlaştırılmayı hedeflemektedir (EOSE, 2014). Bu doğrultuda hareket etmeyi planlayan AB ülkelerinde; 2008 yılında başlayan ve 2014 sonuna kadar devam etmesi planlanan programın amacı, dezavantajlı ve engelli kişilerin diğer AB üyesi ülkelerde iş tecrübesi edinmeleri yoluyla istihdam ve mesleki eğitime katılma şanslarının artırılmasıdır. 2012 yılının Haziran ayı itibariyle katılımcıların % 56’sının artık yardım almadığı tespit edilmiştir. Programın diğer bir amacı da yaklaşık 20 program çerçevesinde iş arayan engelliler ve sağlık sorunları olan kişiler için sürdürülen destek programlarının basitleştirilerek tek bir programda toplanmasıdır. Hedef kitle, eğitim ve iş hayatına veya mesleki eğitimden mesleğe geçişte özel bir desteğe ihtiyacı olan gençler ve genç yetişkinlerdir. Bu kişiler arasında okulu bırakanlar, mesleki eğitim alan gençler, yalnız ebeveynler ve engelliler vb. gibi gruplar bulunmaktadır. Programdan 10.000 kişinin yararlanması beklenmektedir. Mart 2013’e kadar 13.000 kişi programdan yararlanmıştır. Bu kişiler arasında 8000 engelli yurtdışında staj yapmış, diğerleri çalışma gezileri ve uzman değişim programlarına katılmışlardır. Katılımcıların % 80’inin ortalama 15 aydır işsiz olduğu ve çoğunun 25 yaşının altında olduğu belirtilmektedir. Programı izleyen 6 ay içerisinde katılımcıların üçte ikisi mesleki eğitime devam etmiş veya çalışmaya başlamıştır. Düşük eğitim seviyesindeki gençlerin ve engellilerin rekabet gücünde ve yabancı dil bilgilerinde gelişme olduğu belirlenmiştir. 2011’de başlatılan diğer bir program uzun dönem işsizlik tehdidi altındaki çeşitli gruplara yönelik olan, çalışma yaşındaki nüfusun yaklaşık % 8’ine yardımcı olduğu belirtilmektedir. Katılımcıların, iş bulmalarının ve işlerine devam etmelerinin önündeki engelleri yenmeleri için destek sağlamaktadır. Program, özel ve gönüllü servis sağlayıcılar tarafından yürütülmekte ve başvuran her bir kişiyle iki yıla kadar destek sağlanması öngörülmektedir (Alp, 2015, s.53).

Ülkemizde bu programlara benzer nitelikte projeler yürütülmektedir. Örneğin; engel durumuna göre en az % 40 oranında engelli olan bireylerin işinin patronu olması için toplamda kişi başı 36 bin TL hibe desteği verilmektedir. Hibe desteği verilen projelerde ise; iş kurma sürecinde gerekli masraflar için en fazla 2 bin TL, bir yıl boyunca işletme giderleri için en fazla 4 bin TL ve işin kurulması için gerekli araç-gereç, donanım ve makinalar için en fazla 30 bin TL engellilere tahsis

edilmiştir (Genç ve Çat, 2013, s. 371). 2014 yılından itibaren 544 projeye destek verilmektedir. 2016 yılı ilk döneminde ise 48 proje yararlanmıştır (İŞKUR, 2016). İŞKUR engelli bireylere mesleki eğitim hizmeti verdikten sonra, istihdam olanaklarını da sağlamaktadır.

AB ülkelerinde Yaşam Boyu Öğrenme ve Eğitim alanında öncelikli olarak yapılması gerekenler şu şekilde sıralanmıştır;

- Engelli ve özel gereksinimi olan çocukların ve gençlerin uygun eğitim ve mesleki eğitim yoluyla topluma tam katılımlarının desteklenmesini ve ihtiyaçlarına uygun eğitim sistemlerine yerleştirilmesi,
- Engelli ve özel gereksinimi olan bireyler için hayat boyu öğrenmenin daha ulaşılabilir kılınmasını ve bu bağlamda, hizmet ve kaynaklara ulaşımın kolaylaştırılması, öğrenimin kalitesinin artırılması için yeni multimedya araçları ve İnternet kullanımına daha fazla önem verilmesi.
- Engelli bireylerin rehberlik, eğitim ve mesleki eğitim içerikli WEB sitelerine erişimlerinin sağlanması ve bu konuda rehberlik hizmeti verilerek desteklenmeleri,
- Engelli bireylerin kendilerinin ya da gerekiyorsa ailelerinin veya sorumlu kişilerin, engelli bireye uygun eğitim tarzını seçebilmeleri için gerekli bilgi ve rehberliğin sağlanması,
- Özel eğitim alanındaki öğretmenlerin işe başlamaları ve hizmet içi eğitimleri sırasında başta pedagojik teknik ve materyaller olmak üzere çeşitli konularda desteklenmeleri,
- Genel ya da özel kurumlardaki, özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin kaynaştırılması için, çocuk ve genç yaştaki engellilerin eğitim ve mesleki eğitimleriyle doğrudan ve profesyonel olarak ilgilenen kişilerle işbirliği yapılması,
- Başta “European Agency for Development in Special Need Education” (Avrupa Özel Eğitimi Geliştirme Ajansı) gibi doğrudan ilgili AB organizasyonlarıyla bu konudaki bilgi ve deneyimlerin paylaşıldığı bir ağ kurulması,

- Okuldan işe gerekli görülen tüm alanlarda kolaylıkların, fırsatların ve kaynakların sağlanmasıdır (ABDİDB, 2011).

Avrupa ülkelerinde ve ülkemizde yaşam boyu öğrenme programlarının, spor faaliyetlerini de içerisinde barındırması, sporda sosyal uyumu ve spor sektöründe istihdam olanaklarını geliştirmesi açısından, gelecekte yaşam boyu öğrenme programlarının önemini daha da artıracaktır. Yaşam boyu öğrenme programlarında spor eğitimi alanı, istihdam ile ilişkilendirilerek politika geliştirmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Ayrıca, ülkemizde engelli bireylere yönelik yapılan yaşam boyu öğrenme programları planlanırken, katılımcıların bedensel niteliklerine göre yapabilecekleri egzersiz ve fiziksel aktivitelere yer verilmesi eğitimlerin niteliğini artırabilir.

6. TARTIŞMA

Dünyada engelliliğin gelişimi yapılan pek çok araştırmada belirtildiği gibi medikal modelle başlamış ve sosyal modelin gelişimi ile hız kazanmıştır. Sosyal modelin gelişimi sosyal hakların da gündeme gelmesini ve her insanın eşit haklara sahip olduğunu savunan kitlelerin artmasına neden olmuştur. AB ülkelerinde engelli bireylere hak ettiği önemin verilmesi ve farkındalığın oluşması, Türkiye’de ise bunun için küçümsenmeyecek çabaların sergilendiği görülmektedir. Engelli bireyin yaşamının her alanındaki ayrımcılığın ve dışarıda bırakılmanın önüne geçilmesinde şüphesiz sosyolojik bakış açısından, geliştirilen politikalar çözüm oluşturmuştur (Burcu, 2015b, s.63). Engelliliğin sosyolojik açıdan değerlendirilmeye başlamasından, günümüze kadar gelen süreçte pek çok olumlu gelişmelere yol açmıştır. Bu gelişmelerin en önemlisi 2007 yılında BM Genel Kurulu’nda kabul edilerek yürürlüğe giren BM Engelli Hakları Sözleşmesi (EHİBMS)’dir. Sosyal politika bağlamında bakıldığında, engelli politikalarının temel referansları BM’lerin bu alanda ortaya koyduğu kararlardır. BM kararları, engelli politikalarının yoğunlaşması gereken sekiz kritik alanı belirlemiştir. Bunlar; ulaşılabilirlik, eğitim, istihdam, gelir sağlama ve sosyal güvence, aile yaşamı ve kişisel entegrasyon, kültür, rekreasyon ve spor faaliyetlerdir (DSÖ, 2011). Bu hedefler AB 2010-2020 engelli stratejisinde yer alan ana konulardır. AB ülkelerin de, BM Engelli Hakları Sözleşmeleri doğrultusunda, yasaların uygulanabilirliğini denetlemek için komisyonlar oluşturulmuş ve eylem planları hazırlamıştır (Avrupa Komisyonu, 2011d). AB 2010-2020 Engelli Stratejisi eylem planıyla engelli haklarının korunması ve geliştirilmesini amaçlamaktadır. Bu planı etkin hale getirerek, AB genelinde ortak bir uygulama politikası oluşturmaya çalışılmaktadır. Ülkemizde 2000 yılı sonrası dönemde AB uyum yasaları ile birlikte özellikle, Avrupa Engelli Yılı (2003) sonrasında hızlı bir değişim olmuştur. AB komisyonlarıyla işbirliği yapılarak 2010 yılında “engelli STK’larının güçlendirilmesi” programı, Katılım Öncesi Mali Destek Birleşeninden yararlanılarak EYHGM ile birlikte toplam 3.600.000 Euro değerinde proje yürütülmüştür. Yine 2010 yılında DSÖ’nün teknik desteği ile EYHGM tarafından “engelli bireylere yönelik hizmetlerin geliştirilmesi” kapsamında 4.000.000 Euro değerinde proje yürütülmüştür. Aynı birleşen doğrultusunda

“engellilerin topluma bütünleşmeleri ve eğitime erişimleri” konularında 2011-2013 yılları arasında MEB tarafından 7.000.000 Euro değerinde proje yürütülmüştür. Bu projeler engelli bireylerin topluma uyumunu artıracak programların yönünü belirlemektedir. Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA-I) kapsamında 2013-2015 yılları arasında “Engellilerin Toplumsal Entegrasyonunun Geliştirilmesi Projesi” adı altında bir proje gerçekleştirmiştir. Projede; engelli bireylerin hayatın tüm alanlarına, mal ve hizmetlere eşit erişiminin sağlanması amaçlanmıştır.

BM Engelli Hakları Sözleşmesi ve AB 2010-2020 Avrupa Engelli Stratejisi’nde spor ile ilgili yer alan kısımların engelli spor politikalarına dâhil edilmesi amacı ile AB fonlarında (Erasmus Plus Spor Programı, Comenius Hayat Boyu Öğrenme Programı ve Grundvit gibi) pek çok program açılmıştır. Bu fonlarda spor başlığı altında, iki sözleşmede engelli bireylerin topluma katılımları hakkında iyileştirilmesi istenen alanların pek çoğunun, olumsuz etkisini ortadan kaldıracak ya da hafifletebilecek etkileri bulunmaktadır. Engellilerin topluma dahil edilmesi amacı ile yapılan projelerin içeriklerine bakıldığında; ekonomik kalkınma ve istihdam olanağı yaratması, sağlıklı yaşama ve hareket kabiliyetlerini artırması, eğitim olanaklarının ve hayat boyu öğrenme programlarına katılım, boş zaman ve rekreasyon fırsatları oluşturması gibi alanları kapsamaktadır (Avrupa Komisyonu, 2012a; Avrupa Komisyonu, 2013b).

AB’nde engelli sporları ile ilgili söylemlerin gelişimi, eğitim, bireysel sağlık, insan hakları, sosyal uyum ve eşit fırsatlar sağlamak gibi pek çok siyasi boyutu etkileyerek, AB düzeyinde kilit bir meseleyi temsil etmektedir (Avrupa Komisyonu, 2011e). Yapılan spor projelerinin pek çok olumlu etkilerinin bulunduğunu gösteren çalışmalarda mevcuttur. Bu projeler spor ve fiziksel faaliyetlerin tüm olanaklarından faydalanarak, engelli bireylerin kendisine ve çevresine pek çok olumlu etki yaratmaktadır. Spor ortamına dâhil edilen engelli bireyin sadece kendisinin değil, çevresinde ki tüm bireylerin yaşamında olumlu gelişmelere neden olduğu (Görgül, 1985, s.40; Avrupa Komisyonu, 2011e; Avrupa Komisyonu, 2012a; Gütt, 2013, s.26; Yetim, 2014, s.6; İkelberg, vd., 2017, s.56) yapılan çalışmalarda belirtilmektedir. Günlük ihtiyaçlarını karşılamak için dışarı çıkamayan, ailelerinin bakımlarına ihtiyaç duyan ve onlara bağımlı halde yaşayan engelli bireyler, spor sayesinde her gün farklı çevrelerle etkileşime girmektedir. Bu sayede kendilerine refakat eden aile bireyleri,

süreçten olumlu şekilde yararlanmaktadır. Ayrıca, engelli bireylerin ve sosyal çevrelerinin spor yolu ile hareketliliği ve çevre ile etkileşimi de artmaktadır (Elise, 2007, s.3; BM, 2007; Gütt, 2013 s.5; Avrupa Komisyonu, 2013b). Engelli sporu ve fiziksel eğitim, engelli bireylerin hareket kabiliyetinin artmasına bağlı olarak kişilik ve benlik gelişimine de katkı sağlamaktadır (Ferreira ve Fox, 2008, s.37; Karakoç, vd., 2012, s16; Açak ve Kaya, 2015, s.7). Engelli bireylerin spor ortamına katılımı sonucunda ortaya çıkan olumlu etkilerinin sonuçları; eğitim, sağlık, sosyolojik, ekonomik ve psikolojik açılardan faydaları olduğu yönündedir. Bu nedenle AB ülkeler engelli bireylerin spor ortamına dâhil edilme yollarını aramaktadır.

AB ülkeleri ile Türkiye’de yapılan Erasmus Plus Spor ve engelliler için fiziksel aktivite projelerinin karşılaştırılmasına bakıldığında; ülkemizde, AB Erasmus Plus Spor Desteklerinde engelliler alanında yapılan bir proje bulunmamaktadır. Comenius ve Hayat Boyu Öğrenme deneyimi programlarında engelli bireylerin fiziksel aktivitelerini artırmak amacı ile bir kaç örnek proje bulunmaktadır. Ülkemizde sadece engelli spor faaliyeti alanında değil, engelli bireylerin fiziksel aktivitelerini artıracak programların uygulanması alanında yapılan projeler oldukça yetersiz ve sürdürülebilirliği zayıftır. Önemli olan projelerin bir kez hayata geçirilmesi değil, başarılı olduğu düşünülen uygulamaların farklı biçim ve formlarının üretilerek, farklı guruplar üzerinde de uygulanmasıdır. İyi uygulamaların transfer edilmesi, AB ülkelerinde oldukça başarılı sonuçlar vermektedir. Engelli sporunun yönetimi konusunda AB ülkelerinde bütüncül bir yaklaşım bulunmamaktadır. Her ülke kendi geleneksel devlet yönetimine ve örgütlenmesine uygun şekilde yapılanmaya gitmektedir. AB yapısı bu farklılıktan faydalanma yollarını arayarak, her ülkenin kendi tecrübelerini paylaşabileceği ve iyi uygulamalarını transfer edecekleri fonlar oluşturmuştur. Yerel ve bölgesel uygulanan engelli sporu projelerin de içeriği doğru bir şekilde paylaşıldığında, farklı bölgelerde ve ülkelerde hayata geçirilebilmektedir. AB son yıllarda sporda bilgi paylaşımını artırmak, Avrupa ağı kurma ve sivil inisiyatif alınabilmesi açısından, spora dair tüm politika uygulamalarını çok uluslu projelerle yapma yoluna gitmiştir. AB Erasmus Plus projelerinin ülkemizde engelli sporu ve engelli bireylerin fiziksel eğitimi alanlarında, gelişim yaşanmasının önünde ki pek çok sorunun çözümüne katkı yapacağı şüphesizdir. Ülkemizde proje oluşturma ve yürütme alanında görülen

eksikliklerin temeli, GSB, spor federasyonları ve spor kulüplerinin proje temelli bir sisteme dayalı faaliyet göstermemesidir. Bu durumun önüne geçilmesi açısından ülkemizde faaliyet gösteren engelli spor kuruluşları ve spor kulüpleri hizmet alımı yolu ile bu projeleri yazdırabilir ya da yazabilecek nitelikte ki çalışanların proje alanında eğitim almaları için fırsat oluşturabilir. Özellikle, engelli spor federasyonların yönetim kurulu üyelerinden en az bir tanesini daha önce AB projesi yazmış olma şartı ile bünyesine alabilir. Böylece, proje ortaklıkları kurma ve proje yazma konusunda ki eksikliklerini ortadan kaldırmış olacaktır. GSB bu uygulamayı tüm spor federasyonlarında hayata geçirebilir. Çünkü, sadece engelli sporları alanında değil, sporun tamamında proje konusunda yetersiz bir yapıya sahibiz. Özellikle ülkemizde bu alanda çok uluslu projelerin yapılması, projelere ortak olacak ülkelerin deneyimlerinden faydalanılması için önemli bir fırsat sağlayabilir. AB iyi uygulama örneklerine bakıldığında; engelli spor örgütlerinin ağ kurma becerilerini artırmaları, engelli bireylerin yeni deneyimler kazanarak becerilerini geliştirmeleri, erişilebilirliğin ve engellilerin spor hizmetlerine daha hızlı ulaşabilmesi için bilgilendirme amaçlı web sistemlerin kurulması, engelli sporunu yeni bir spor dalına entegre etmeye yönelik çalışmalar (örneğin, tekerlekli sandalye rugby vb. gibi) olduğu görülmektedir. Ayrıca bu projelerin önemli bir özelliği de sadece kentlerde yaşayan engelli bireyler için değil tüm ülke de yaygınlığının sağlanmasıdır. Projenin etki alanında olan engelli bireylerin, spora yönlendirilmesi özellikle her engelli bireyin yapabileceği spor dallarına (örneğin, yüzme dalına) yönelimin artırılması şeklindedir. Ayrıca ağ kurma ve alanın gelişimine faydası olacak, uluslararası konferanslar ve çalıştaylar düzenlenmesi, engelli sporunu geliştirebilecek ve engellileri spor ortamına dâhil edecek tüm fikirler kabul edilmektedir (Gütt, 2013, s.44). AB projeleri ve hibe destek programları Erasmus Plus Spor başlığı altında yer alan engellilik ve dezavantajlı kesim olarak belirlenen bireylerin öncelikli konular arasında olması, bu alanın yakın gelecekte engelliler için ekonomik ve sosyal fırsatlar yaratacağını göstermektedir.

AB ülkeleri ile Türkiye engelli spor politikaları karşılaştırılmasına bakıldığında; AB ülkelerinde 2009-2011 yılları arasında 19 ülkenin katılımı ile engelli spor politika analizi yapılmıştır. Bu doğrultuda pek çok ülkede planlı ve

programlı bir şekilde yapılan engelli spor politika çıktısı bulunmadığı görülmüştür. Ayrıca engelli bireylerin spor ortamına dâhil edilmesi konularında sorunların olduğu tespit edilmiştir. Engelli sporunun uygulanmasında ülkelerin farklı amaçlar taşıdığı, özellikle Almanya, Fransa ve İngiltere'nin hedeflerinin geniş ölçekli olduğu görülmüştür. Bu hedefler; spora katılım fırsatlarını iyileştirmek, performans sporlarını desteklemek, spora katılımın ortaya çıkardığı sosyal, psikolojik ve sağlık yararlarından faydalanmayı amaçlamaktadır. Pek çok konuda ülkeler arasında farklılık olması ile birlikte, engelli kişilerin spor yapma haklarının olduğunun belirtilmesi ve sekiz ana konu üzerinde yoğunlaşmaktadır; Spor mekânlarının, kulüplerin ve fırsatların erişilebilirliğini artırmak, her seviyedeki katılım fırsatlarını artırmak, alt yapı destekleri ve finansmanı artırmak, elit sporcuların performanslarını artırmak, ana akım organizasyonların rolünü artırmak, sosyal ve sağlık yararlarını genişletmek, potansiyel katılımcılar arasında fırsatların farkındalığını artırmak, kamu ve eğitim sağlayıcı kurumları eğitmek olarak belirtilmiştir. Ülke temsilcileri, engelli sporunun gelişiminin özellikle akademik başarısızlıklarının ve sosyal eşitsizliklerin azaltılması, kültür faaliyetlerine katılım ve sosyal hayatın gelişimi için önem arz ettiğini belirtilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2011e).

Ülkemizde GSB stratejilerinde; kaynaştırma, spor ortamında dışlanma ve eşitsizliğin ortadan kaldırılması, spor eğitimi veren kurumların engelli alanında ihtisaslaşması, özel eğitimde spor olanakları, spor yolu ile rehabilitasyon fırsatlarının yaygınlaştırılması, spor ortamına erişim ve ulaşım fırsatlarının sağlanması, rekreasyon sporlarının teşviki, kamu farkındalığının oluşması ve sosyal uyum konusunda yapılması gerekenler detaylı bir şekilde ele alınmıştır (GSB, 2015). AB ülkelerinin hedefleri ile karşılaştırıldığında, elit sporcu yetiştirme, finansman sağlama, spor kulüplerinin etkinleştirilmesi ve ana akım spor federasyonları ile ortaklıklar konusunda eksiklikler görülmektedir. Ülkemizde engelli sporları alanında hükümetin politikası sosyal uyumun artırılması, rehabilitasyon ve spor eğitim olanaklarının erişilebilir hale getirilmesi öncelikli olarak görülmektedir. AB'nin çalışmasında katılımcılar ülkelerinde, hükümetlerin engelli sporunun gelişimine ilgi ve desteğinin bulunduğu konusunda genel bir mutabakata varıldığı görülmektedir. Sadece sekiz ülkeden (Avusturya, Belçika, Kıbrıs, Finlandiya, Fransa, Yunanistan, İtalya ve Hollanda) gelen temsilciler, kendi ülkelerinde özel bir engelli spor

politikası bulunduğunu bildirmiştir. Yani bizim çalışmamızda yer alan Almanya ve İngiltere'den katılan temsilciler ülkelerinde engelli spor politikası olmadığını belirtmiştir. Bununla beraber, 19 ülkenin 15'inden gelen katılımcılar, hükümetlerinin ana politikalarında engelli insanlar için spor fırsatları sağlanması ile ilgili çeşitli politika amaçları bulunduğunu beyan etmiştir. Dört ülkede (Danimarka, Polonya, Romanya, İsviçre) engelli sporcuları hakkında politika üretilmesi konusunda herhangi bir çalışmanın olmadığı belirtilmektedir (Thomas ve Guett, 2014, s.395). AB ülkelerinde engellilik konusunda kurumsallık açısından bağdaşlık yoktur. İngiltere, Almanya ve Hollanda'nın diğer ülkelere göre daha sistematik bir kurumsallığa sahip olmasına karşın, söz konusu ülkelerde dahi engellilik konusunda yekpare uygulamalardan söz edilemez (Aysoy, 2004, s.22). AB ülkelerinde engelli spor politikalarının analizini yapabilmek amacıyla yapılan araştırmaların sonuçlarına göre, "kaynaştırma ve sosyal uyum" konularının engelli spor politikasının merkezinde olması gerektiğinin, bununla birlikte engelli spor örgütleri tarafından yapılan organizasyonların, ana spor örgütleri tarafında da desteklenmesi gerektiğini göstermektedir. AB'nde engellilerin spora katılımını desteklemek için yapılması gereken üç ana konu ön plana çıkmaktadır; erişim, alt yapı desteği ve eğitimli personel ihtiyacının karşılanmasıdır (Avrupa Komisyonu, 2011e; Thomas ve Guett, 2014, s.406). Nixon (2007), tarafından yapılan çalışmada AB de ana akım spor örgütlerine erişimin yetersiz olduğunu ve engelli kişilerin yönetim organları tarafından tatmin edici bir hizmet almadıkları belirtilmektedir. Yine, Goodwin ve Jonson (2009) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre engellilerin katılım konusunda ve fiziksel etkinliklere ulaşım konusunda problem yaşadıkları belirtmiştir.

Bu sorunların varlığını doğrulayan pek çok çalışma bulunmaktadır. AB'nde 2013 yılında yirmi sekiz ülkede dokuz ay boyunca yürütülen "Spor ve Fiziksel Aktivite" araştırmasında; bireylerin spora katılmama nedenlerine bakıldığında, katılımcıların % 13'ünün süregen hastalıklar ve engel durumundan dolayı spor ortamına katılmadıklarını göstermektedir. Aynı çalışmada, Almanya'da % 23, Fransa'da % 24, İngiltere'de % 14, Hollanda'da % 15 ve Belçika'da % 15 oranında bireylerin spor ortamına katılım ve fiziksel aktivite konusunda zorluk yaşadıklarını göstermektedir. Engel ya da süregen hastalıklardan dolayı spor ve fiziksel faaliyetlere katılmama durumlarında kadınların oranı ise erkelere göre % 2 daha

fazladır. Engelli ve süreğen hastalıktan dolayı spor ve fiziksel aktiviteye katılamayanların toplamının % 25'i 55 yaş üzeri olarak belirtilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2014b).

Örneğin, İngiltere'de on engelliden yedisi daha aktif olmayı istemektedir. Spora katılımlarının önündeki, en büyük sorun ise psikolojik bariyerler olduğu belirtilmektedir (EFDS, 2017b). İngiltere'de sporu yöneten kurumlar, engelli bireylerin spor yapma ihtimalinin, sağlam bir bireye oranla yüzde elli olması nedeni ile bu konuda yapılması gereken çok şey olduğunu belirtilmiştir (Sport England, 2017a). Avrupa'da pek çok THENAPA temsilcisi, spor faaliyetlerine katılan engelli sayısının yetersizliğinin, fiziksel, sosyal bariyerlerden ve spor uygulamaları hakkındaki bilgi eksikliği gibi nedenlerden kaynaklandığını bildirmiştir (Sherrill, 2005, s. 13). AB genelinde 2017 yılında tüm engellilerin % 30'u sosyal olarak dışlanmaya maruz kalmakta ve haklarından haberdar olma oranları da çok düşük seviyelerdedir (Avrupa Komisyonu, 2017).

AB'nde engelli bireylerin haklarının gelişimi sağlanan İngiltere'de bile engellilerin spora katılımında sorunların olduğu görülmektedir. Engelli sporları alanında çok gelişmiş olarak bilinen ülkelerde dahi, sosyal dışlanma ve spor ortamına katılımın önündeki bariyerler ülkemizden çok da farklı değildir. Yani engelli bireylerin yaşadığı problemler BM ve AB stratejilerinde görüldüğü gibi ortak bir bütünlüğü bulunmaktadır.

AB de ki sorunların tamamı bizim ülkemizde de var olan sorunları yansıtmaktadır. Engelli bireylerin spor ve rekreasyon alanlarına erişim ve ulaşım hizmetlerinin yetersizliği ve hizmetlerden yararlanılma konusunda bilgi eksikliği yapılan pek çok araştırmada görülmektedir. Ülkemizde 2010 yılında Özürlüler Sorun ve Beklentileri Araştırmasında; spor alanlarındaki çevre düzenlemelerinin kullanıma uygun olup olmadığı sorusuna % 9,7 uygun, % 38,4 uygun değil ve % 51,9 fikrinin olmadığını beyan etmiştir (TUİK, 2010). Yine İstanbul Özürlüler İstihdam Araştırması Raporuna göre; haklarınızı biliyor musun? Sorusuna “evet” yanıtı verenlerin sadece % 00,3'ü belediyelerin spor hizmetlerinden ücretsiz yararlandığı konusunda bilgilerinin olduğunu beyan etmiştir (İTO, 2009, s.113). Diğer bir araştırmada engelli bireylerin spor ortamlarını kullanımı ve sosyal haklarının farkında olmaları konusunda bilgi eksikliklerinin olduğu görülmektedir.

14-29 yaş arası bedensel engelli gençlerin internet kullanımı ile ilgili yapılan bir araştırmada, "dışarıya daha çok çıkabilseydim interneti daha az kullanırdım" sorusuna evet cevabı verenlerin oranı % 67,22'dir. Bu sonuç göstermektedir ki engelli gençlerin sosyal yaşam alanlarına dâhil edilmesinde bir katılım probleminin varlığı söz konusudur. Ayrıca "sık sık eğlence amaçlı dışarı çıkar mısın (maç, sinema, tiyatro vb. gibi)" sorusuna % 76 oranında "hayır" yanıtı vermeleri yine genç engellilerin sosyal ortamlara katılımı konusunda sorun yaşadıklarını göstermektedir. "Dışarıda spor faaliyetlerine veya oyunlara çok fazla katılmadığım için internette oyun oynamaktayım" diyenlerin oranı % 59,3'tür. Bu da engelli gençlerin spor faaliyetlerine katılmak istediklerini fakat, katılım konusunda sorun yaşadıklarını göstermektedir (Köten ve Erdoğan, 2014, s.64). ÖZİDA 2010 yılı araştırmasında boş zaman ve eğlence faaliyetlerine katılım da ayrımcılık yaşadıklarını düşünenlerin oranı % 61,5'dir. Katılımcılar, spor ve diğer sosyal faaliyet alanına katılımları süresince ayırım yaşadıklarını düşünmektedir. Boş zaman ve eğlence faaliyetlerine katılımda çalışan engelli bireylerin çalışmayanlara oranla daha az ayrımcılık yaşadıklarını göstermektedir. Bu sonuç çalışmayan ve boş zamanı daha fazla olan engelli bireylerin faaliyetlere katılımları konusunda sorunlarının tespit edilip, var olan sorunlarının ortadan kaldırılması gerekliliğini göstermektedir. Ayrımcılık yaratan konuların içeriğine bakıldığında eğitim durumu düştükçe sosyal dışlanma ve ayrımcılık görme oranında doğru orantılı bir durum söz konusudur (ÖZİDA, 2010, s.155).

Genel olarak engelli bireylerin sosyal yaşama katılımın önündeki engeller olarak görülen; erişim ve ulaşım, maliyet, refakatçi desteği ve eğitimli personel ihtiyacı sorunlarının giderilmesi gerekmektedir. Ülkemizde her ne kadar yönetim birimlerinin tamamı engelliliğin ve ayrımcılığın önüne geçmek için çaba gösterse de, engellilerin toplumsal dışlanmaya maruz kaldıkları görülmektedir. Sporun, bu sorunların çözümü noktasında politika araçlarından birisi olarak görülerek, gerekli alanların desteklenmesini gerektirmektedir.

AB ülkeleri ve Türkiye'nin engelli sporları örgüt yapılarının karşılaştırılmasına bakıldığında; Avrupa'daki engelli spor organizasyon yapısının parçalı, karmaşık ve hantal bir sisteminin olduğu görülmektedir. Hükümetler tarafından yönetilen engelli sporunun büyük oranda uygulama sorunları ile birlikte

koordinasyon probleminin olduğu gör÷lmektedir. Avrupa ÷lkelerinde temel sorunu, örgütsel olarak engelli spor politikalarını oluşturan kurumların, ana akım spor örgütlerinin ve hükümet birimlerinin sorumluluğunda olmasıdır (Thomas ve Guett, 2014, s.404). Yani engelli spor örgütleri, engelli sporunu kendi inisiyatifi ile yönetememektedir. Bunun ana sebebi de engelli sporunu yönetebilecek niteliklere sahip donanımlı insan kaynağının olmamasıdır (Avrupa Komisyonu, 2009). Bu durum Avrupa ÷lkelerinin genelinde bu şekilde gör÷lmektedir. Ülkemizde de engelli spor örgütlerini yönetebilecek insan kaynağının eksikliği gör÷lmektedir. Her ÷lke kendi spor örgütlenme kültürüne göre engelli sporlarını yönetmektedir.

Almanya'da engelli spor federasyonlarının görevini Alman Engelli Spor Derneği (German Disabled Sports Association-DBS) isimli dernek üstlenmektedir. DBS ulusal ve uluslararası tüm müsabakalara engelli sporcuları yetiştirme ve organizasyonunu yapmakla görevlidir. Almanya'da DBS ile birlikte (Germany National Paralympic Committee) Alman Ulusal Paralimpik Komite, rehabilitasyon sporlarını, rekreasyonel ve müsabaka sporlarını olarak organize etmektedir. Spor ile sosyal uyum, spor terapisi ve sağlık sporu gibi yeni alanları da desteklemektedir. Fransa'da State Secretories to Sport (SSS) hükümet kuruluğu olarak görev yapmaktadır. Engelliler Ulusal Spor Komitesi (PRNSH), Fransa Spor Bakanlığının desteklediği bir kuruluş olarak engellilerin yıllık spor faaliyetlerini planlamaktadır. La Federation Française De Sport Adapte (FFSA), Fransa engelli spor federasyonun çatı organizasyondur. Dört engelli spor federasyonunu bünyesinde bulundurmaktadır. Fransa'da engelli sporları ile ilgili olarak yapılan faaliyetleri organize etmektedir (bu yapı İngiltere'de ki EFDS organizasyonuna benzer niteliktedir). Hollanda'da Sağlık, Refah ve Spor Bakanlığı (VWS) engelli sporunu yöneten kurum olarak aktif görev yapmaktadır. Hollanda hükümeti engelli bireyleri; sağlık, gençlik, eğitim ve uyum ile ilgili sosyal faydaları nedeni ile spora teşvik etmektedir. Engellilerin mümkün olduğunca mevcut spor kulüplerine ve evlerine yakın yerlerde spor yapabilecekleri yerlere yönlendirmektedir. Gehand-captensport Netherland engellilerin spora yönlendirilmesi için faal olarak çalışan bir sivil toplum kuruluşudur. Hollanda'da engelli sporunun yönetiminde ana rolü DSO ve Hükümet Bakanlığı üstlenmektedir (Thomas ve Guett, 2014, s.400). İngiltere'de British Paralympic Association (BPA) Paralimpik Oyunlar için sporcu seçmelerinden ve takımların sporcu hazırlıklarından

sorumludur. İngiltere’de YouthSportTrust ve GovSports hükümet kuruluşu olarak görev yapmaktadır. English Federation of Disability Sport (EFDS) tüm engelli sporlarını temsil etmektedir. İngiltere’de yaşayan engellilere bölgesel engelli spor organizasyonları (NDSO) ile EFDS ortak olarak hizmet vermektedir. Belçika Paralimpik Komitesi (BPC) engelliler için Belçika’da şemsiye örgütü olarak görev yapmaktadır. Belçika, Flaman ve Alman bölgeleri engelli spor örgütleri (VLG ve LHF) aracılığı ile yürütülmektedir. Hükümeti temsil eden Aile, Spor ve Refah Kurumu (FSW) Belçika’da engellilerin topluma dâhil edilmesi amacı ile çalışmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2011e).

Örnekleme ülkelerinde engelli spor örgütleri ve ana spor örgütleri engelli sporunu birlikte yönetmektedir. Örneğin, Fransa’da engelli insanlar için spor politikaları genel spor politikasının bir parçasıdır. Hükümet politikaları genel spor politikasının bir parçası olarak, sağlık bakanlığı gibi daha spesifik alanlarda da teşvik edilmekle birlikte, ana sorumluluk Hükümet Kurumu (MS) aracılığı ile yürütülmektedir. Ana spor kuruluşları ise engelli spor organizasyonlarından da sorumludur (Avrupa Komisyonu, 2011e). Engelli spor örgütlenme yapısı Hollanda, Belçika ve Fransa, Türkiye ile benzer özellikler göstermektedir. Sporu yöneten bir Hükümet Kurumu (MB), Ulusal Paralimpik Komite (NPC), Ulusal Olimpik Komite (NOC), Engelliler Hükümet Birimleri (DGBs), Engelli Spor Organizasyonları (DSOs), Ana Spor Organizasyonları (MSO) ve Çoklu Spor Kulüpleri (MSCs) ortak bir yapı ile engelli sporunu yönetmektedir. Bu kuruluşlar engelli sporunun Avrupa genelinde yaygınlığını sağlamakla yükümlü olmakla birlikte, özelde her ülkede farklı sorumluluklar üstlenmektedir. Özellikle NPC ülkelerde elit sporu desteklemekte ve bunun organizasyonunu temsil etmektedir.

Almanya ve İngiltere’de engelliler spor yapılarına baktığımızda, diğer ülkelere göre biraz farklılık göstermektedir. İngiltere de çatı organizasyon olarak faaliyet gösteren EFDS, Türkiye de 2000 yılına kadar tek bir federasyon olarak faaliyet gösteren, Türkiye Engelliler Federasyon yapısına benzer bir şekilde, tüm engelli sporcuların organizasyonunu temsil etmektedir. Buna ek olarak STKlar ve devlet kurumları engelli sporunu desteklemektedir. İngiltere de YouthTrustSport ve GovSports engelliler alanında hükümet birimini temsil eden yarı özerk bir yapıya sahiptir. Bu iki kuruluş mali yönden bağışçılar ve devlet bütçesi tarafından

desteklenmektedir. Ayrıca Almanya ve İngiltere de kendi özerk yapılarına ek olarak Ulusal Paralimpik Komite (NPK), ulusal olimpik komite (NOK), ana spor organizasyonları (MSO) ve engelli spor örgütleri (DSOs) ortaklığında faaliyetler göstermektedir (Thomas ve Guett, 2014, s.408).

Ülkemizde ki yapı yukarıda belirtildiği gibi özellikle Fransa ve Hollanda ile benzer bir şekilde engelli sporu organize edilmektedir. Fakat, engelliler alanında faaliyet gösteren hükümet birimi olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, engelliler sporu ile ilgili her hangi bir politikaya sahip değildir. AB'nin yaptığı analize dayanarak ülkemizdeki engelli spor örgütlerinin yapısına bakıldığında, devletin engelliler sporunu yöneten kurumu GSB'dır. Engelliler sporu özerk federasyonların yönetimindedir. Engelli sporunun ulusal temsilcisi Türkiye Milli Paralimpik Komite (TMPK) elit engelli sporunun gelişiminde çok fazla etkinliğe sahip değildir. Engelli spor organizasyonları pek çok müsabakasında ana spor organizasyonlarının yardımına ihtiyaç duymaktadır. Engelli spor kulüpleri çok gelişmiş yapılara sahip değildir ve engelli STK'ları spor alanında çok fazla etkinlik göstermemektedir.

AB'nde ve ülkemizde ana politika oluşturma konusunda hükümet birimleri ve engelli spor örgütleri işbirliği yapılarak oluşturulmuş olsa da, genel spor politikasının bir parçası olarak düşünülerek planlanması halinde, ülkede ki tüm spor örgütlerinin faaliyet alanına dâhil edilmesi daha uygun görülmektedir. Tartışılan diğer bir konu ise; engelli spor politikasının kim tarafından organize edileceği konusundadır. Ana akım spor örgütleri ile engelli spor örgütleri tarafından yürütülen örnekler bulunmakla birlikte, engelli spor örgütleri ile hükmet birimlerinin ortaklaşa faaliyet gösterdiği örnekler de mevcuttur. Engelli spor politikasının eksiksiz uygulanması için ortak görüş birliği; tüm birimlerin aktif katılım sağladığı bir yapının oluşması yönündedir (Avrupa Komisyonu, 2011e). AB ülkeleri her ne kadar engelli sporunun yaygınlığını artırmaya yönelik politika çıktıları bulunsa da, pek çoğu kâğıt üzerinde kalmaktadır. Ana akım spor örgütlerinin engelli sporu konusunda inisiyatif almayı ve engelli sporunu bir yan dal olarak görmesi sorununun diğer bir nedeni olarak görülmektedir (Thomas ve Guett, 2014, s.409). Gürsoy (2015)'de yazdığı bir yazıda bu konuyu şöyle belirlemiştir. "Birleşmiş Milletler'in engelliler konusundaki bu felsefi dönüşümü engelliler sporuna nasıl yansıtacak? 2011 yılında imza altına bir kararla bu sorunun cevabını da bulabiliriz. 10 Mayıs 2011 tarihinde Uluslararası Paralimpik

Komitesi ile Uluslararası Atletizm Federasyonları Birliği, Cenevre’de Birleşmiş Milletler Genel Merkezi’nde bir anlaşma imzaladı. Bu anlaşmaya göre taraflar gerek engelli gerekse engelsiz sporcuları için atletizm sporunun gelişmesi konusunda işbirliği yapacaklarını açıklamıştır. İşte artık biz de bunları ülkemizde tartışmalıyız. Belki de engelli sporunda acil bir kurultay yapmalıyız”. Yine, 31 Aralık 2009 tarihinde “Tek Teker Tek Çatı” başlıklı yazısında; bedensel engelliler masa tenisi takımının Masa Tenisi Federasyonu’na bağlanmasını, “Tek Dünya Tek Spor” anlayışıyla bu iş teker teker tek çatıya dönecek gibi” diye yorumlamıştır. “Tek çatının, aynı dalda ter döken sporcular arasında bir ayrımcılığın, bir ihmalin oluşmaması, kurumsallaşmanın nimetlerinden adil şekilde yararlanması ve başarı çıtasının üst düzeylere taşınması gibi faydaları var” şeklinde belirtmiştir (Gürsoy, 2015). Türkiye’de 2013 yılında TFF ampute futbolunu desteklemek için engelliler koordinasyon kurulunu kurarak bu konuda önemli bir adım atmıştır. Devam eden süreçte görme engelliler ve Cerabral Palsi (CP) futbol takımlarının da desteklenmesi kararı alınmıştır (Fanatik, 2013). Ayrıca engelli kadınlar futbol ligi uygulamasında başlatmıştır. 2017 yılında başlattığı “Türkiye Futbol Oynuyor” projesi ile de engelli takımlarını desteklemeye devam etmektedir (TFF, 2017). Ana akım spor örgütlerinin engelli sporunu desteklemesi ülke genelinde yaygınlaşması ve mali kaynak sorunlarının çözülmesi adına olumlu sonuçlar verebilir. Özellikle kırsalda faaliyet gösteren kulüplerin mali kaynak sorunları bulunmaktadır. Örneğın; Sivas yerel gazetesinde röportaj veren kendisi de engelli olan Bedensel Engelliler Federasyonu İl Temsilcisi Murat Bulut, “Kulüplerinin ana sorununun maddi sıkıntılar olduğunu ifade etmiş ve sponsor bulmakta güçlük çektiklerini sözlerine eklemiştir”. Yine Eskişehir Engelliler Spor Kulübü’nün bu sezon bitiminde basına yaptığı yazılı açıklamada “Federasyonumuzun özerk olması yüzünden bu sezon yaşadığımız maddi sıkıntıları, değerli iş adamlarımızın ve belediyelerimizin verdiği destek sayesinde en aza indirdik. Kulüp olarak ne kadar maddi sıkıntı çeksek de, bir sezonu daha başarıyla tamamlamanın mutluluğunu yaşıyoruz. Bizim için önemli olan bedensel engelli gençlerimizi spor yaparak, onları evlerine bağımlı yaşamaktan, centilmence, gerek ilimizde gerekse deplasmanlarda başka şehirler görerek, yeni dostluklar kazanmalarını ve hayatla barışık olmalarını sağladık” şeklindedir (Ersöz ve Çınarlı, 2010, s.146). Bu açıklamalar engelli spor yöneticisi ve sporcusu gözünden, engelli

sporunun yaşadığı sıkıntıları göstermesi açısından önemlidir. Yukarıda belirtilen açıklamalardan anlaşılacağı üzere, ülkemizde engelli sporunun ana sorunlarından biride mali kaynak sıkıntısıdır.

Marh ve Rhodes (1992) çalışmalarında, Avrupa’da engelli sporlarının ilgili örgütlerinin politika üretme konusunda zayıf olduğunu, kurumlar ve örgütler arasında iletişimin zayıf olduğunu belirtmektedir. Fakat, AB ülkeleri ağ oluşturma ve iletişim becerilerini son yirmi yıllık dönemde oldukça geliştirmiştir. Örneğin 2010 yılında, engelli kişilere sportif olanaklar sağlama ve daha çok engelli bireyi sosyal yaşama katmak amacıyla, AB üye ülkelerin temsilcilerinden oluşan bir “Sosyal Kaynaştırma ve Sporda Eşit İmkânlar Çalışma Grubu” oluşturmuştur. EPC (European Paralympic Committee-Avrupa Paralimpik Komite) de bu çalışma grubuna gözlemci olarak dâhil edilmiştir. EPC’nin buradaki varlığı politika belirleyicilerinin engelli sporu ile ilgili çeşitli fırsat ve zorluklardan haberdar olmasını sağlamaktadır. AB Eğitim, Gençlik, Kültür ve Spor Kurulu’nun bir parçası olarak, spordan sorumlu AB Bakanları da Kasım 2010’da spor konusunda bir yasa tasarısı kabul etmiştir. Bilhassa kurulun karar taslağı, engellilerin sosyal kaynaştırılması yönünde sporun rolünün birinci derecede önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. EPC, ulusal ve AB çapında engelli spor politikaları ile ilgili üyeler arasında işbirliğini ve gelecek politikaları geliştirme yönünden Avrupa’daki muhtelif DSOs (Disabled Sport Organizations-Engelli Spor Organizasyonlarına) destek verme konusunda da çok önemli role sahiptir (Thomas ve Guett, 2014, s.409).

Engelli sporlarının gelişimi açısından DSOs yerel ağlarının yaygınlığı ve STKlarının ülke genelinde yaygınlığı ile oldukça önemlidir. Ana spor örgütlerinin ekonomik güç ve hareket kabiliyetlerine sahip olmayan engelli spor örgüt yapısının gelişimi de o oranlarda olmaktadır. AB ülkelerinde engelli spor örgütleri, kuruluşları ve STK’ları sahip oldukları internet sayfaları (online) yolu ile bağış toplamaktadır. Bu toplanan bağışlar engelli spor kuruluşların ihtiyaçları doğrultusunda harcanmaktadır. Ayrıca, engelli spor örgütlerinin uluslararası ve ulusal düzeyde sponsorları bulunmaktadır. Bunun en güzel örneği, Almanya’da faaliyet gösteren DBS ve İngiltere’de faaliyet gösteren YouthSportTrust spor organizasyonları sponsorluk yolu ile çok sayıda sporcu yetiştirmektedir. AB ülkelerinde ki engelli kulüp sayıları ile ülkemizde ki engelli spor kulüp sayıları arasında oldukça büyük bir

uçurum bulunmaktadır. Ülkemizde engelli STK'ları ve spor örgütlerinin üye sayıları AB ülkelerine bakıldığında oldukça düşüktür. Ayrıca gönüllü üyelik sistemi, başışçı ve sponsor olma konularında yasal teşvikler yaratılabilir. Ülkemizde 2008 verilerine göre engelli spor federasyonlarına sponsor olan herhangi bir kurum bulunmamaktadır (Ersöz ve Çınarlı, 2010, s.148). 2013 yılına gelindiğinde Türkiye Futbol Federasyonu sponsorlarından Turkcell, Türkiye Futbol Federasyonu ve Türkiye Görme Engelliler Spor Federasyonu ile yaptığı işbirliği çerçevesinde Görme Engelliler B1 Futbol Ligi'nin sponsoru olmuştur (TFF, 2013). Engelli spor federasyonlarının maddi sıkıntıları bazen medyaya da yansımaktadır. Örneğin, Türkiye Bedensel Engelliler Spor Federasyonu (TBESF), ödenek sıkıntısı nedeniyle faaliyetleri durdurma kararı almıştır. Federasyonun resmi internet sitesinden yapılan açıklamada, "Yönetim kurulumuzun almış olduğu kararla, 5-8 Şubat tarihlerinde Mersin'de düzenlenecek "Atıcılık Türkiye Şampiyonası" hariç, diğer tüm branşların faaliyetleri, ödenek bulunmaması nedeniyle ertelenmesi uygun görülmüştür" ifadelerine yer verilmiştir (Habertürk, 2015). Yine, 2015 yılında İşitme Engelliler Spor Federasyonuna kayyum atanarak yönetime el çektirilmiştir. Engelli sporlarının özerk yapısı olmasına rağmen, Spor Bakanlığı'nın ödenekleri ile faaliyet gösteren bir durumdadır. Elindeki kaynaklarında iyi yönetilemediği durumlarda, mali sıkıntılara girerek faaliyetlerini kısıtlama yoluna gitmektedir. Bu durum ulusal ve uluslararası boyutta engelli sporları açısından olumsuz bir etki yaratmaktadır. Engelli spor federasyonlarının yönetsel problemlerinin olması, ülkede var olan engelli sorunlarının çözümüne destek olacak etkin bir kurumun görevlerini yerine getirememesi halini ortaya çıkarmaktadır.

Engelliler sporunun mali sorunlarını nasıl aştığını Almanya'dan bir örnek vermek gerekirse, engelli sporları konusunda sponsor olarak şu kuruluşlar sayılabilir; Almanya Telekom, Audi, Alman Eczacılar Birliği, Allianz, Bayer, Alman Devlet Demir Yolları, Lufthansa vb. gibi kuruluşlardır (Kocaömer, 2014). Almanya'da faaliyet gösteren DBS yapısı sponsorluk ve yaygınlık açısından yakından incelenerek, ülkemizde ki sivil toplum örgütlerinin gelişimi açısından örnek bir yapıyı temsil edebilir. Ülke bazında yaygın bir ağa sahip olan bu yapı, engelli sporunu temsil noktasına gelerek engelli spor yarışmalarına sporcu seçiminden, bütün bir sistemin işleyişine kadar oldukça başarılı bir STK örneğidir. Almanya'da buna benzer bir yapıda faaliyet gösteren Special Olympics (SO) organizasyonu

zihinsel yetersizliği olan bireylerin gündelik yaşamında iziksel eğitim (PE) yolu ile topluma kazandırma ve faal olma yolunda örnek oluşturmaktadır. Bu kuruluşlar genellikle bağış sistemine dayalı finansman oluşturma ve sponsorluk destekleri ile faaliyet göstermektedir (Avrupa Komisyonu, 2011e).

Almanya engelli spor kulüpleri üzerine yapılan bir araştırmada engellilerin spor yaptığı kulüplerin yalnızca engellilere ait kulüpler olmadığı, aksine normal statüde kurulan kulüplerde engelli sporcu sayısının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun en büyük sebebi Almanya geneline yayılan büyük spor kulüplerinin kırsal alanlarda da faaliyet göstermesidir. Diğer bir sebep ise engelli spor kulüplerinin mali büyüklükleri ve hareket kabiliyetlerinin genişliğidir. Engelli sporcuların sadece sosyal yaşama katılımı değil aynı zamanda farklı sosyal ihtiyaçlarının da bu kulüpler tarafından karşılandığı görülmektedir. Sponsorluk kavramı değişik platformlarda uygulama alanı bulmasına rağmen sponsorluk uygulamaları içerisinde spor sponsorluğu, bütün dünya ülkelerinde işletmeler (kişi ve kurumlar) açısından daha karlı alanlar haline gelmiştir. Spor, sponsorluk harcamaları içerisinde sahip olduğu % 69'luk oran ile bu alanda öncülük yapmaktadır (Stotlar, 2004, s.62). Engelli spor kulüplerinin mali destek, sponsorluk ve bağışlar konusunda daha fazla desteklenmesi örgütsel olarak da yaygınlığının artmasını sağlayacaktır (Cottingham, vd., 2013, s.93; Wicker ve Breuer, 2014; s.33). Ayrıca büyük kulüplerin (futbol ve basketbol gibi) sosyal sorumluluk konusunda yaptığı destekler de engelli sporları alanında büyük oranda cazibe oluşturabilir. Ülkemizde sponsorluk konusunda ki yasal mevzuat şu şekilde işlemektedir; spor kulüplerine yüz bin liralık bir yardım yapıldığında, karşılık olarak otuz iki bin liralık (% 32'lik oranda) vergiden muaf olunmaktadır. Kurumlar ya da gelir vergisi yükümlülerine engelli spor federasyonlarına ya da engelli spor federasyonlarına bağı branşlarda faaliyet gösteren spor kulüplerine sponsor oldukları takdirde sponsorluk miktarının tamamının ödenmesi gereken vergi miktarından indirileceği bir düzenleme yapılmalıdır. Elbette vergi kaçacağını önlemek ve kötü niyetli davranışları engellemek adına spor kulüpleri için bu miktarı örneğin 15 bin TL gibi her yıl güncellenecek bir miktarla sınırlamak gerekebilir (Çınarlı ve Ersöz, 2010, s.153). Ülkemizde engelli spor örgütlerine yapılan yardımların ve sponsorluk anlaşmalarının önünü açmak amacı ile yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülkemizde faaliyet gösteren spor kulüplerinin finansman desteği genellikle SGM, Spor-Toto Başkanlığı ve yerel yönetim birimleri tarafından yıllık olarak aktarılan paylar tarafından karşılanmaktadır. Fakat bu paylarda öncelik olarak engelli spor kulüplerinin kırsal alanlarda ve hizmetlere ulaşma hususunda sorun yaşanan bölgelerden başlanarak dağıtılması gerekmektedir. Böylece engelli sporcuların rekabet gücünün artırılması ile kırsalda yaşayan engelli sporcuların yaşamsal motivasyonlarına katkıda bulunabilir. Kırsal alanlarda yaşayan engelli bireylerin spor yolu ile topluma dâhil edilmesi ve hareketliliğinin artırılması toplumsal refahın artırılması açısından da önemli etkiye sahiptir.

AB ülkelerinde örneklerinin bulunduğu çoklu spor örgüt yapısı (engelli ve sağlam sporcuların aynı çatı altında faaliyet gösterdiği spor örgütü), ülkemizde de son bir kaç yıldır faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu organizasyon yapısı Almanya, İngiltere ve Fransa da yaygın olarak faaliyet göstermektedir. Örneğin; Galatasaray ve Beşiktaş Spor Kulüpleri tekerlekli Basketbol, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Spor Kulübü çeşitli dallarda, Ankara Büyükşehir Belediyesi Spor Kulübü tekerlekli sandalye basketbolu, Bağcılar Belediyesi Spor Kulübü çeşitli dallarda, Çankaya Belediyesi Spor Kulübü görme engelliler alanında gibi örneklerle engelli ve sağlam sporcular ile faaliyet göstermektedir. Fakat bu kulüpler genellikle büyükşehirlerde ki yerel yönetim birimlerin bünyesinde faaliyet gösteren spor kulüpleridir. Bu yapıların ülke genelinde yaygınlık göstermesi farkındalık ve uyumun artması, erişim hizmetlerinin uygulanması adına önem arz etmektedir. Özellikle ekonomik açıdan güçlü yapıları olan spor kulüplerinin içerisinde engelli birimlerinde kurulması için özel bir kanun çıkarılabilir. Örneğin; Türkiye de önde gelen spor kulüpleri (Galatasaray, Fenerbahçe ve Beşiktaş) engelli sporcuların gelişimini destekleyecek birimlerinin olmaması genel spor politikasının eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Spor endüstrinin lokomotif olan futbol kulüplerinin ülkemizde ki temsilcilerinin, engelli sporcularının gelişimini desteklemesi önemlidir. Bu organizasyonların yapıları içerisinde engelli birimlerinin kurulması engelli spor kulüplerinin ekonomik sorunlarının çözümü noktasında olumlu etki yaratabilir.

Dünya'nın üzerinde çalışılan diğer bir konuda entegre sporların oluşturulması fikridir. Yani engelli ve engelli olmayan sporcuların bir arada yarıştığı ya da karşılaştığı müsabakalar planlanmaktadır. Örneğin; Almanya'da 2011 yılında

bedensel engeli bir “atıcı” engelli olmayan sporcular ile birlikte yarışmıştır. FİFA bu konu ile ilgili çalışmalar yürütmektedir. Kanada’da tekerlekli sandalye basketbol (wheelchair basketball) liginde oynayanların yaklaşık yarısı herhangi bir engele sahip olmayan bireylerdir (Perreault ve Vallerand, 2007, s.311). Bu fikir uluslararası örgütler ve büyük ölçekli spor kulüpleri ile işbirliği halinde yürütüldüğünde farkındalık yaratması açısından olumlu sonuçlar verebilir.

AB ülkeleri ve Türkiye’de engellilerin istihdam durumunun karşılaştırılmasına bakıldığında; engellilerin istihdamını geliştirmek amacıyla uygulanan kota sistemi, İngiltere haricinde ki bütün örneklem ülkelerinde mevcuttur. Kota sistemi engellilerin istihdamında çok etkili bir yöntem olmasa da, belirli bir kısım engellinin ekonomiye katılımını sağlamaktadır. Türkiye ve AB ülkelerinin istihdam oranlarının karşılaştırıldığı 2013 yılı Eurostat verileri sonuçlarına göre; Türkiye de istihdam edilen engelli sayısı, örneklem ülkelerin istihdama kattığı engelli sayılarından fazla çıkmaktadır. Türkiye’de engelli bireyler engelsizlere göre % 9,9 oranında, AB ortalamasına göre ise % 19,9 oranında daha az istihdam edilmektedir. Çalışma çağında ki engelli bireylerin % 41’ini istihdam eden Türkiye, diğer örneklem ülkelerini geride bırakmıştır (Alp, 2014). Türkiye’de ki istihdam artışı, AB uyum sürecinde çıkarılan yasalar ve BM Engelli Hakları Sözleşmesi sonrasında alınan kararların engelli istihdam olanaklarının gelişimine etkisinin olduğu düşünülmektedir.

Türkiye’de 2000 yılı sonrası dönemde sosyal devlet anlayışı konusunda iyileştirmelerin olması ile birlikte ekonomik göstergelerinde iyileşmesi ve genel istihdam olanaklarının artması, engelli bireylerin istihdam olanaklarına katkı sağlamıştır. Engellilerin çalışma hayatında etkin bir biçimde yer alabilmeleri açısından yasal düzenlemeler yeterli olmakla birlikte, konuyla ilgili sorunlar mevcuttur (Çınarlı, 2010, s.7). AB ülkelerinde bu konuda sorunları olduğu, 2020 AB Büyüme Stratejisi’nde, AB için temel hedef üzerinde uzlaşmış, her üye ülke de kendi hedefini belirlemiştir. Bu Stratejiye göre Avrupa Birliği’nde 20-64 yaş arasındaki nüfusun % 75’i istihdam edilmesi planlanmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2012c). Ülkemizde de gelecek yıllarda bu yaş gurubuna giren engelli bireylerin istihdam politikalarından faydalanılması beklenmektedir. Engellilerin istihdam

durumlarının artırılması beraberinde pek çok parametre üzerinde olumlu etki yaratmaktadır. Bu nedenle engelli istihdamı konusu öncelikli politika alanlarından birisidir.

AB ülkeleri ve Türkiye'nin spor ortamında istihdam oranları karşılaştırılmasına bakıldığında; ülkelerin spor ekonomileri ve sektörlerinin büyüme oranları sürekli büyüme göstermektedir. AB Bosman kararları çerçevesinde sporcuların "İşçi" olarak kabul edilmesi sonrasında sporun ekonomik boyutunu kontrol etmesi (Özer, 2015, s.87), sporun uluslararası istihdam boyutunu da açmıştır. Tüm sektörlerin içerisinde sporda istihdam edilme oranları geniş manada İngiltere'de 2,16, Almanya'da 3,15, Fransa'da % 1,67, Hollanda'da 1,75, Belçika'da 1,69 olarak verilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2012c). Eurostat (2015a)'de tüm işlerde çalışan 15-64 yaş aralığında ki 1000 kişilik istihdam verisinde spor sektörünün aldığı pay, Türkiye'de 32 kişi, İngiltere'de 135 kişi, Almanya'da 122 kişi, Fransa'da 47 kişi, Hollanda 97, Belçika 44 kişi olarak verilmiştir.

AB spor sektörüne bakıldığında; Almanya'da 46,677 milyon Euro değerinde ve 1.146.234 kişilik istihdam, İngiltere'de 39,860 milyon Euro değerinde ve 632,400 kişilik istihdam, Fransa'da 21,607 milyon Euro değerinde ve 416,537 kişilik istihdam, Hollanda'da 5,828 milyon Euro değerinde ve 141,896 kişilik istihdam, Belçika'da 3,043 milyon Euro değerinde ve 71,416 kişilik istihdam olanağı sağlayarak kalkınmanın itici güçlerinden biri halini almıştır (Avrupa Komisyonu, 2012c). Spor sektöründe çalışanların kazançları ortalama olarak Almanya'da aylık 3.400 Euro, İngiltere'de aylık 5.250 Euro, Fransa'da aylık 4.300 Euro, Hollanda'da aylık 3.400 Euro, Belçika'da aylık 3.550 Euro ücret karşılığında denk gelmektedir.

Almanya, İngiltere ve Fransa'da spor sektörünün bu kadar fazla kişiyi istihdam etmesi, sporda ki istihdam modellerinin incelenmesini gerektirmektedir. Spor sektöründe istihdam edilen kişi sayısının düşünülen fazla çıkmasının nedeni, sporun yarı zamanlı (part-time) çalışma sektörünü desteklemesinden ötürü olabilir. Sporda eğitimlik sertifikasına sahip bir bireyin, yarı zamanlı olarak iş imkânı bulması, diğer sektörler göre daha kolaydır. Çünkü günümüzde tüketim kültürünün bir unsuru olarak pazarlanan spor sektörünün, her bireyin yaşam alanına girmesi, spor eğitiminin bireyselleşmesinin önünü açmaktadır. Kitle sporu kavramı, kentsel yaşantının getirdiği yalnızlaşma ile yerini yavaş yavaş bireysel eğitime (Personal

Training) ya da kişisel egzersizlere doğru kavramsal değişim göstermektedir. Refah toplumlarının oluşumu, sağlıklı yaşam ve hayat boyu aktif olma fikirleri, sağlık ve wellness sektörlerinin ayrılmaz bir bütün haline gelmesini sağlamıştır. Bu durumun kanıtı olarak fitness ve wellness salonlarına olan rağbettir. Örnekleme ülkelerdeki fitness ve wellness salonlarına üyeliklerine bakıldığında; İngiltere’de 7.400.000 üye, Almanya’da 7.100.000 üye, Fransa’da 4.000.000 üye, Hollanda’da 2.700.000 üye, Belçika’da 350.000 üye, Türkiye’de ise 420.000 üye olarak verilmiştir. Bu üye sayıları özel ve kamu sektöründe verilen hizmetlerin büyüklüğünü ve harcanan paraların miktarını tahmin etmemize yardımcı olmaktadır. Hem istihdam alanında hem de kaynak oluşturma anlamında oldukça büyük bir bütçeyi oluşturmaktadır.

Örneğin İngiltere’de spor ve sporla ilgili faaliyetler 400.000'den fazla tam zamanlı eşdeğer işi desteklediği tahmin edilmektedir (Sport England, 2016). Spora olan rağbet, özel ve kamu iştiraklerini de artırmakla birlikte istihdam olanağında yaratmaktadır. Sporun alan ve dallarının çokluğu, spor sektöründe pek çok eğitmen açığını doğurarak, saatlik, part-time, haftalık, aylık, sezonluk vb. gibi iş imkânlarının oluşmasına neden olmaktadır. Engelli sporcular kariyerlerini tamamladıktan sonra; antrenörlük, mentörlük, spor uzmanlığı, spor yöneticiliği vb. gibi alanlarda da çalışma fırsatları sağlanmalıdır. Yukarıda belirtilen ikili kariyer ve melekleştirme politikaları sporcuların, spor yaşamlarına devam ederken alacakları eğitim, staj, sertifika, sempozyum vb. gibi uzmanlık alanlarına katkı sağlayacak donanımlarla desteklemelidir. Özellikle mentörlüğün spor ortamında kullanılması engelli sporcuların, spor yaşamının sonunda kendi gibi engelli sporculara aktaracakları tecrübe ve deneyimlerini mentör sıfatıyla yapabilir. Yapılan bir araştırmada engellilerin nitelikleri arttıkça spor ortamında iş bulma kapasitelerinin arttığı görülmektedir (Wright ve Cunningham, 2017). Engelli sporunun her alanında nitelikli engelli bireylerin istihdamı sağlanmadan, engelli sporunda sorunlar devam edecektir. Çünkü engelli bireylerin olmadığı bir ortamda, engelli sporu da olmayacaktır. Bu nedenle her türlü organizasyon yapısının içerisinde ve spor örgütlenmesinin içerisinde istihdam olanakları oluşturulmalıdır. Kendilerini temsil etme olanaklarının oluşturulması, ayrıca eğitim ve istihdam olanaklarının önünü açacak fırsatları doğuracaktır.

AB ülkeleri ve Türkiye’de engelli bireylerin spor sektöründe istihdam edilebilirliğine bakıldığında; AB ülkelerinde bir kaç yıl sonra reel verilerin ortaya çıkacağı düşünülmektedir. Spor sektöründeki istihdam oranları gösteriyor ki kota sistemi ile bile oldukça fazla engelli personel istihdam edilebilir. AB Komisyonu Beyaz Sayfa (White Paper) raporunda başlayan sporcuların işçi sayılması gerekliliği ve sporda ikili kariyer geliştirme olanaklarının engelli bireylere de uygulama çabası, spor sektöründe oldukça büyük bir etki yaratacağı düşünülmektedir (Avrupa Komisyonu, 2007a). İstihdamda eşitlik prensibi, engelli sporcular içinde uygulanması ve projelerin yürütülmesi, spor sektöründe engellilerin istihdam edilebileceğini göstermektedir. Ayrıca dezavantajlı kesimlerin spor ortamına teşviki ve sosyal uyumlarının sağlanmasının istenmesi yine sporda istihdam fırsatları yaratabilir.

Avrupa Komisyonu, spor ortamında kadın ve erkek ayırt etmeksizin istihdam olanaklarının yaratılması gerektiği fikrini savunmaktadır. Spor ortamına katılım, kadın engelliler için bu açıdan da ayrıca öneme sahiptir. Toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımının bir sonucu olarak spor, kadın ve kızlara çekici bir ortam oluşturmaktadır. Spor ortamına katılan kadın ve erkek engelli birey için pek çok fırsat oluşmaktadır. Örneğin, engelli pek çok kadın için yaşam standartlarını artırmak, iş bulmak, aileye sahip olmak ve toplumda farklı biri olmadan yaşamak anlamına gelebilir. Kadınları, sporla ilişkili istihdam ortamına erişiminin iyileştirilmesi için etkin bir çevre de gereklidir. Antrenörler, yöneticiler, spor yöneticileri, eğitmenler, oyun görevlileri, beden eğitimi öğretmenleri, spor terapistleri, gazeteciler ve editörler gibi spor dünyasında istihdam için çok çeşitli fırsatlar mevcuttur. Spor endüstrisinde, spor pazarlaması ve markalaşma gibi alanlarda da görevler bulunmaktadır. Spor ortamında, daha önceleri az temsil edilen engellilerin (kadın ve erkek) mesleki açıdan desteklenmesi; sporcu, spor yöneticisi ya da koçluk yapmalarına olanak sağlayacak fırsatlar yaratılmalıdır. Bu durum bireysel ve toplumsal kalkınmanın önünde ki sorunların aşılması açısından önemlidir (Avrupa Komisyonu, 2014a). Yine Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sporla ilgili istihdamın tüm alanlarında kadınların katılım oranının düşük olduğunu belirtmektedir. Sporla ilişkili istihdamda kadınların eksik temsili, bugün dünyadaki çalışan kadın sayısının bir yansıması değildir; kadınlar dünya genelinde çalışanların yüzde 40'ın dan

fazlasını temsil etmektedir (ILO, 2006). Engelli kadınların spor ortamında istihdamında durum daha da düşük olabilir. Fakat son yıllarda sporda istihdam olanaklarının artması, IPC'nin de sporcuları (para-atletler) için kariyerlerinin yönetilmesi konusunda fikirler üreterek, stratejik ortaklıklar kurma yolları aramasına neden olmuştur. Bu konuda IPC, STK'lar, üniversiteler ve araştırma kuruluşları da dâhil olmak üzere, farklı ortak kurumlarla çalışarak Paralimpik Hareketin değerlerinin sportif ufukların ötesine taşınmasını amaçlamaktadır (IPC, 2015).

Engelli bireylerin, spor ortamında istihdamını sağlayacak olanaklarında iyileştirilmesi gerekmektedir. Örneğin, engellilerin istihdam olanaklarının farklı alanlarda oluşturulması için, sektörlerin kendine has bulunan yapısına uygun nitelikte, engelli bireyin kalifiye hale getirilmesi gerekmektedir. Spor sektörünün ihtiyaçları doğrultusunda yetiştirilen engelli bireylerin, istihdamı sağlandıktan sonra bulunduğu ortamda tutundurulması gerekmektedir. İş ortamı, engelli bireyin özellikleri, yetenekleri dikkate alınarak düzenlenmediği ve iş başında geliştirme eğitimi verilmediği takdirde, işe alınan engelli bireyden verim alınamayabilir (Şişman vd., 2011, s. 50). İşe yerleştirilmiş engellinin en önemli sorunlarının; toplumda engellilere karşı yanlış değer yargılarından oluşan sorunlar, erişimde karşılaşılan zorluklar ile sosyal ve sportif faaliyetlere katılım olduğu görülmektedir (Meşhur, 2004, s.2). Bu nedenle hem spor sektöründe çalışan engellilerin hem de farklı sektörlerde çalışan engellilerin sportif imkânlarla erişimi artırılmalıdır. Ayrıca spor ortamında engelli bireylerin sportif etkinliklere katılmalarının önünde ki engellerden biri de, yeteri kadar engelli eğitmenlerin bulunmaması olabilir.

Page vd. (2001, s.44) göre; engelli bireyin spora katılım şartlarının tam olarak gerçekleşmesi, spora devam etmelerine olanak sağlayan motivasyonlarını da artırmaktadır. Engelli bireyler toplumsal baskılara maruz kalmış ve eksiklikleri dolayısı ile ikinci plana yitilmiş bireyler olarak, fiziki yapısı tam donanımlı kas yapısına sahip ve sağlam bireyler tarafından eğitim almak istemeyebilir. Kendisi gibi eksiklikleri olan ve bu sorunlarını spor yolu ile aşmış, yaptığı spor dalında başarılı sporcuları örnek alarak, spor ortamına katılım sağlayabilir. Bu nedenle sporun aktivite ve eğitim alanlarında çalışacak engelli eğitmenlerin nitelikleri ve sayıları artırılarak istihdam fırsatlarından yararlanılmalıdır.

Engelli sporları alanında çalışacak personelin eğitimi istihdam olanakları oluşturma da önemli bir alandır. Bu amaç doğrultusunda ülkemizde çalışmalar yürütülse de, alınan kararların uygulamasında sorunlar yaşanmaktadır. Örneğin, “Engelliler ve Spor” komisyonunun raporunda; Engelli Spor Kulüplerinin Yönetimi başlığı altında, “Federasyonlar, Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurulu arasında yapılacak protokolle mevcut sistemdeki eksikliklerin ivedilikle düzeltilmesi sağlanmalı, özellikle altyapı oluşturulmasında, Engelliler Spor Öğretmenliği/Antrenörleri eğitimi gerçekleştirilmelidir.” Engelli Sporcu ve Antrenörlerin İstihdamı başlığı altında, “Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılarak özel eğitim okullarında beden eğitimi dersleri artırılarak, engelliler sporu alanında eğitim almış beden eğitimi öğretmenlerinin bu okullarda görev yapması sağlanmalıdır. Engelliler için beden eğitimi ve spor öğretmenliği ile antrenörlük eğitimi teşvik edilmelidir. Engellilerin antrenörlük yapabilmeleri için yasal engeller ortadan kaldırılmalıdır.” MEB’e bağlı özel özel eğitim kurumlarında engelliler için eğitim almış beden eğitimi öğretmeni bulundurma zorunluluğu getirilmesi için yasal düzenlemeler yapılmalıdır (Spor Şurası, 2008, s.250), şeklinde ülke ihtiyaçları doğrultusunda tavsiye kararları alınmıştır. Fakat üzerinden dokuz yıllık bir süreç geçmiş olmasına rağmen, alınan kararların pek çoğunun hayata geçirilmediği görülmektedir. Üniversitelerin bünyesinde faaliyet gösteren Spor Bilimleri Fakülteleri ve Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulları, engelli sporları alanında nitelikli personel yetiştirilmesi açısından büyük öneme sahiptir. Bu okullarda engelli ve engelsiz sporcular ortak eğitim görmektedir. Bu açıdan da bakıldığında engelli sporcularının gelişimi için gerekli araştırmaları yapacak olanakları ve gelişimin yönünü tayin edecek politika uygulamalarını yönlendirecek imkânları da bulunmaktadır. Engelli sporcuların kendi potansiyellerini ortaya çıkaracak müsabakalara katılımlarını teşvik edebilir, gelişimlerini takip edebilir ve topluma uyumlarını hızlandıracak yolları öğretebilir. Asıl işi yurttaşların eğitimi alanında hizmet vermek olan üniversitelerin, bugüne kadar engelli sporunun gelişimine oldukça katkı yaptığı da bilinmektedir (Beacom ve Golder, 2015, s. 15). Bu doğrultuda bazı beden eğitimi ve spor yüksekokullarında seçmeli ana dal, yan dal ve modül programı olarak; farklı derslerinin yer aldığı engelliler sporuna özgü programlar açılmıştır (Öztürk, 2010, s.3). Fakat yine de bu programlar engelli

sporlarının gelişimini sağlayacak nitelikte eleman yetiştirme becerisine sahip değildir. Ayrıca milli eğitim bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunlarının istihdamları sağlanması için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerine özel eğitim okulları ya da özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde staj imkanı sağlanmalıdır (Çevik ve Kabasakal, 2013, s.82). Spor ile bağlantılı alanlarda eğitim veren kurumlara ciddi anlamda rehberlik etmek ve sektörde ileri iş birliğini geliştirmek için bir “Avrupa Bilgi Platformu” kurulmalıdır. Bu kurulan ağların içerisine engelli bireylerin spor eğitimi almaları ve spor sektörüne uyumlarının sağlanması konularında çalışacak platformlarda oluşturulmalıdır (Camy vd., 2006, s.7). Diğer bir taraftan üniversitelerin spor bölümleri engelli sporcuların eğitim alabilecek şekilde erişim ve ulaşım şartlarını yerine getirmelidir. Engelliler sporu alanında tüm tarafların elbirliği ile sorunların aşılabileceği açıktır. Bu doğrultuda çeşitli bilimsel toplantılarla engellilere ilişkin ‘kamu farkındalığı’ sağlama girişimleri sürdürülmelidir (Oral vd., 2016, s.92). Karakaya ve Çoban’ın (2016, s.89) çalışmasında AB yükseköğretiminde spor eğitim sistemlerinin Türkiye karşılaştırılmasında, örneklem ülkelerinin spor eğitimi veren yükseköğretim kurumlarında engelliler ve spor bölümlerinin bulunmadığı görülmüştür. AEHESIS (Spor Bilimleri Eğitimi Avrupa Yükseköğretiminde Uyumlaştırma) Tematik AĞ Projesine kapsamında spor eğitim alanları; Spor Yönetimi, Beden Eğitimi Öğretmenliği, Sağlık ve Zindelik, Antrenörlük Eğitimi şeklindedir. Avrupa ülkelerinde yaygınlaştırılması planlanan projenin içeriğinde engelliler için spor eğitimi alanları eksik olarak planlanmıştır. Bölümlerin ders içerikleri incelendiğinde engelli sporları ile ilgili müfredatın olmayışı şaşırtıcıdır. AB yükseköğretimde engelli sporlarının gelişimi için özel bir alaka göstermediği görülmüştür.

Ülkemizde üniversiteler, engelli spor kuruluşları, dernekler/kulüpleri sürekli işbirliği halinde olmaları, toplumsal uyumun sağlanması için önemlidir (Karaman Akdoğu, 2014.s.311). Malatya’da İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Engelliler Bölümü açılması ve Beden eğitimi bölümlerinde engelli sporcularında eğitim görmesi, spor sektöründe eğitilmiş engelli bireylerin istihdam olanaklarının gelişeceğini gösteren başka bir kanıttır. Buna rağmen yapılan bir araştırmada,

üniversitelerde çalışan öğretim elemanların engelli bireylerin gelişimi konusunda araştırma eksiklikleri olduğu ve engelliler hakkında çıkarılan yönetmelikler, yasalar ve uluslararası anlaşmalardan haberlerinin olmadıkları belirtilmiştir (Arı, vd., 2014, s. 61). Toplumsal aydınlanmanın ve farkındalığın en üst noktası olarak görülen üniversitelerde, engelli konusunda görülen bilgi eksikliğinin acilen ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Dünya da hemen hemen her ülkede belirli bir kota sistemi ya da, istihdamda zorunlu olarak dezavantajlı kesimlerin haklarının korunması için oluşturulmuş yasalar mevcuttur. Bu yasal düzenlemelerin spor sektöründe, spor örgütlerinde, spor kulüplerinde uygulanması ve engelli bireylerin istihdamlarının teşvik edilmesi için çeşitli vergisel düzenlemeler yapılabilir. Spor ortamında istihdam edilen engelliler, spor ortamına dâhil edilecek olan potansiyel engellilerin her türlü şartlarının oluşturulmasına rehberlik edebilir. Bir açıdan spor ortamında içsel bir otokontrol mekanizması oluşturulabilir. En basit manada sporcu kimliğine sahip bir engelli bireyin spor ortamında istihdam edilmesi, diğer engelli bireylere örnek oluşturabilir.

AB ülkeleri ve Türkiye'nin Paralimpik Oyunlarına katılımcı niteliklerinin karşılaştırılmasına bakıldığında; Paralimpik Yaz Oyunları 1952 yılında 2 ülkeden 130 sporcu ile Paralimpik Kış Oyunları ise 1976 yılında 17 ülkeden 250 sporcunun katılımıyla başlamıştır. En son yapılan Paralimpik Oyunlara katılım durumlarına bakıldığında, son kış oyunlarına 46 ülkeden 575 ve son yaz oyunlarına 160 ülkeden 4350 sporcu katılım sağlamıştır. (Legg ve Steadward, 2011, s.1103).

Yaz ve kış oyunlarında toplam alınan madalya sayılarına bakıldığında; Türkiye 25 madalya, Almanya 1884, İngiltere 1827 madalya, Fransa 1189 madalya, madalya, Hollanda 766 madalya, Belçika 257 madalya kazanmıştır.

Yaz ve kış oyunlarına toplam katılan sporcu sayılarına bakıldığında; Türkiye 66 kadın ve 104 erkek sporcu, İngiltere 938 kadın ve 1781 erkek sporcu, Almanya 702 kadın ve 1759 erkek sporcu, Fransa 410 kadın ve 1385 erkek sporcu, Hollanda 433 kadın ve 729 erkek sporcu, Belçika 86 kadın ve 452 erkek sporcu ile katılım sağlamıştır.

Tüm örneklem ülkelerin kadın katılımcı sayıları, son iki oyunlarda artış göstermiştir. Türkiye’de Paralimpik Oyunlara katılan kadın sporcuların sayısı da erkek sporculara yaklaşmıştır. Kadın engelli sporcuların spor ortamına katılımının artması toplumsal olarak kadına verilen değeri göstermesi açısından önemlidir. Sporda kadınlara yer verilmesi üzerine yapılan çalışmalar, BM ve AB’nin cinsiyet ayrımcılığına karşı aldıkları kararların bu alanda olumlu sonuçlar verdiği düşünülmektedir. İngiltere’de tüm oyunlara katılımında kadın ve erkek engelli sporcu sayısında ilk sırayı almaktadır. Kadın katılımcı sayısında İngiltere’yi sırası ile Almanya, Hollanda, Fransa, Belçika ve Türkiye izlemektedir. Hollanda’da kadın katılımcı oranlarına bakıldığında son üç oyunlarda kadın katılımcı sporcuların, erkeklerden fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bu durumun Hollanda’da engelli kadınlara yönelik uygulanan genel politikanın yansıması olarak değerlendirilebilir. Hollanda’nın engelli spor politikasına bakıldığında spora katılım ve sosyal uyumun ön planda olması, kadınlar açısından önemli gelişmelere neden olduğu düşünülmektedir. Bu konun sosyal katılım ve ülkede ki engelli kadınlara verilen değerle ilişkilendirerek incelenmesi gerekmektedir. Ülkemizdeki gelişimi açısından Hollanda’nın kadın engelli kadın sporcu sayısının artışı incelenmesi gereken bir konudur. Almanya’nın kadın katılımcı sayılarına bakıldığında, son iki oyunlarda erkek katılımcılara yakın bir katılım sağlamıştır. Belçika’da kadın katılımcı oranları, diğer ülkelerde ki kadın katılımcı sayılarına oranla oldukça düşüktür. Belçika’nın ana engelli politikalarına bakıldığında elit engelli sporundan ziyade katılıma ve sosyal uyuma önem verdiği görülmektedir. Belçika’da paralimpik sporlara katılımın diğer örneklem ülkelerine oranla düşük olması, ülkede var olan yapının çok başlı yönetilmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Üç farklı dilin kullanıldığı ve iki farklı yönetim şeklinin uygulandığı bir spor politikasında uluslararası katılımında sorunlar oluşturabilir. Ülkelerin Paralimpik Oyunlarına katılımlarına geçmişten bu güne doğru bakıldığında; kadın ve erkekler arasında Belçika dışındaki tüm örneklem ülkelerde son yıllarda kadın katılımcı sayısında artış vardır.

Paralimpik Oyunlara katılım durmunda tüm ülkelerin kadın sayılarının, erkeklere oranla oldukça düşük olması, engelli kadınların spor ortamında çok fazla

yer bulamadığını göstermektedir. Bu durumun sadece engelli sporlarında değil genel olarak, kadınların erkeklere göre spora katılım oranları arasında büyük bir eşitsizlik söz konusudur. Kadınların spora katılım düzeylerinin ve biçimlerinin erkeklerden daha düşük ve farklı olması, spor ortamında dezavantajlı konumda olduklarını göstermektedir (Koca ve Bulgu, 2005, s.3). Kadınların spor alanındaki ötekileştirilmesinin ortadan kaldırılmasına ve spor programlarına katılımlarının arttırılmasına acil olarak ihtiyaç duyulmaktadır. Sporun geliştirilmesi adına kamusal faaliyetlere aktarılan fonlar ve toplumsal cinsiyet boyutu çalışmaları kadının ötekileştirilmesini azaltarak, spor programlarına katılımlarını arttırmalıdır (UNESCO, 2017). Uluslararası pek çok platformda engelli kadınların spor ortamına dâhil edilmesinin, uyum ve sosyalleşme sorunlarını ortadan kaldıracağını belirtmektedir (Avrupa Komisyonu, 2014a; BM, 2007). Özellikle, sporda liderlik yapan kadınlar, diğer kadınlar üzerinde bilhassa geleneksel erkek egemenliğinin görüldüğü alanlarda, liderler ve karar vericiler olarak kendi cinsiyetleri için model oluşturabilirler. Kadınların spora ilgisi, sosyal hayata ve toplumsal gelişime belirgin bir katkı yapabilmektedir (BM, 2007). Engelli sporuna katılımın özellikle kadınlar açısından pek çok olumlu etkisi bulunmaktadır. Sporif faaliyetlere, bireysel ve grup olarak katılım sağlayan engelli kadınların yaşam standartını yükseltmektedir. Paralimpik Oyunlar sadece engelli sporcuların yaşam kalitelerini arttırmamaktadır. Aynı zamanda yapılan pek çok fiziki değişimle beraber toplumsal farkındalığı artırarak, kadın ve erkek tüm engelli bireylerin topluma katılımlarını kolaylaştırmaktadır. Kadınların genel olarak spora katılım mücadelesi, engelliler dünyasındaki kadınların spora katılımındaki artışın açıklaması olabilir (Kemaloğlu, 2010). Spor ortamına katılan engelli kadınlar, erkek sporculardan daha fazla sporun sağladığı faydalardan (sosyalleşme ve eğitim olanaklarından) yararlanmaktadır. Bu sebepten kadınların katılım oranlarının artırılması sosyo-ekonomik olarak toplumsal faydalar sağlamaktadır.

AB ülkelerinin ve Türkiye'nin Paralimpik Oyunlara katılım nitelikleri ve engelli spor politikaları karşılaştırılmasına bakıldığında; uygulanan politikalar ile sonuçların örtüştüğü görülmektedir. Performans sporuna önem veren ülkelerin kazandıkları madalya sayıları ile katılım ve sosyal uyuma daha fazla önem veren

ülkelerin, kazandıkları madalya sayıları arasında oldukça büyük bir fark olduğu görülmektedir. Örneğin, Hollanda ve Belçika ülkeleri engelli bireyleri spor ortamına dahil ederken, sosyal uyum ve rehabilitasyona daha fazla önem vermektedir. Sağlık ve rehabilitasyon faydalarından yararlanmak için, engelli bireylerin spor ortamına dahil etmeye çalışmaktadır. Bu ülkelerin Paralimpik Oyunlardaki başarıları incelendiğinde, örnekleme bulunan, diğer Avrupa ülkelerine göre kazandıkları madalya sayılarında oldukça azdır. Almanya, Fransa ve İngiltere'nin genel spor politikasında öncelikli olarak engelli sporlarında madalya kazanmak, elit sporcu yetiştirmek ve sporun yaygınlığını artırmak bu ülkelerin ana engelli spor politikasıdır. Bu politikaları doğrulayacak başarıları da elde ettikleri görülmektedir. Ülkemizde ise engelli spor politikalarının yönü uyum, erişim, katılım, rehabilitasyon ve başarı üzerinedir. Bu konuların politika ürünü olarak çıktıkları başarı konusunda şu anda oldukça yetersizdir. Örnekleme ülkelerinden oldukça geride son sırada yer almaktadır. Bunun en temel sebebi engelli bireylere spor ortamında yeterli alt yapı desteği sunulmamasıdır. Buna karşın engelli bireylerin spora dahil etme ve sosyal uyum sağlamaları üzerine çalışmalarda mevcuttur (Ersöz ve Çınarlı, 2010, s.145). Engelli spor politikasının genel sorunlarından biri engelli sporcu yetiştirme konusunda yeteri kadar çaba harcanmamasıdır. Engelli sporunda alınan başarılarında kişi odaklı olduğu düşünülmektedir. Ülkemizde sistemsel olarak performans sporcusu yetiştirme üzerine kurgulanmış bir politika görülmemektedir. Engelli bireylerin olimpiyat düzeyinde yarışmalara katılım sağlaması için, uzun süre antrenman yapmaları ve performanslarını üst düzeyde tutmalarını gerektirmektedir. Bu da imkân ve olanakların sağlanması ile oluşabilecek bir durumdur. Ülkemizde engelli bireylerin spora katılımları, devam etmeleri ve performans sağlayacak nitelikte antrenman yapmaları, öncelikle ailelerinin ve antrenörlerinin desteği ile gerçekleşmektedir. Engelli olmayan olimpik sporculara verilen destekten daha fazla destek verilmesi lazım ki, engelli sporcuların ailelerin ve antrenörlerin üzerinde ki sorumluluk azaltılabilsin.

Örnekleme ülkeleri ve ülkemizde ki engelli spor politikası ve başarı arasındaki ilişkinin anlamlı sonuçlar vermesi, ülkemizde politika üretme konusunda farklı sorunların olduğunu göstermektedir. Ekenci ve Gözen (2000) yaptıkları çalışmada, Türkiye'de spor hizmetlerinin bir kamu hizmeti olarak yeterince iyi sunulmadığını,

yine Aydın ve arkadaşları (2007) ise Türk spor politikalarında öngörülen hedeflerin uygulamada istenilen düzeyde gerçekleşmediği tespit edilmiştir. Bu sebepten kamu kuruluşlarının genelinde görülen bürokratik hantallığın, devletin spor örgütü içindeki amaçlarını gerçekleştirilmesine olumsuz etki yarattığı söylenebilir (Özsoy, ve ark., 2014, s.29). Türkiye nüfusuna göre 2016 yılında yapılan Olimpiyat Oyunlarına katılım oranında Avrupa’da son sırada yer almaktadır. Bu kadar yüksek nüfusa sahip olan Türkiye’de katılım oranı 1.000.000’da 1.29 kişidir. Bu oran ne yazık ki diğer dünya ülkeleri ile karşılaştırıldığında Türkiye’nin son sıralarda yer almasına yol açmaktadır. Yıllardır uygulanan spor politikasının mevcut nüfusu spora yönlendirme konusunda sıkıntılarının olduğu, bu değerlerle net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Olimpiyatlara daha fazla sporcu katılmasının en temel varsayımı nüfusu spora yönlendirme noktasındaki politikalar (Karakuş ve Işık, 2017, s.220). Aydın ve arkadaşları tarafından (2007) yapılan bir araştırmada GSGM üst yöneticilerin büyük bir çoğunluğu, sporun topluma yeterli bir şekilde yaygınlaştırılmadığını, nitelik ve nicelik bakımından yetersiz olan kamuya ait tesislerin verimli, sürekli ve yaygın kullanımının sağlanamadığı, spor faaliyetleri için gerekli olan tesis ve malzemelerin vatandaşın hizmetine sunulmasında ve kamu kurumlarına ait olan tesislerin mesai saatleri dışında halkın kullanımına sunulmasında yetersiz kaldığı, özel sektörün katkısının artırılamadığı, müsabaka ve antrenmana verilen sınırlı saatlerin dışında atıl bırakıldıkları, Olimpiyatlarla ilgili çalışmaların yetersiz olduğu, gençlik hizmetlerinin sporun gölgesinde bırakıldığı ve boş zamanların değerlendirilmesi konusunda yetersiz kaldığı belirlenmiştir. Spor devletin değişmez bir politikası olarak, alt yapı çalışmalarına önem vermelidir. Spor yalnızca yarışmak, kazanmak ve profesyonelleşmek olarak görülmemeli, sağlıklı nesiller yetiştirmek için “herkes için spor” anlayışı doğrultusunda daha etkin çalışmalar yapılmalıdır (Eroğlu, Karakuş ve Işık, 2016, s.200).

AB ülkeleri ve Türkiye’nin Paralimpik Oyunlara katılım ve engelli bireylere yönelik mali desteklerin arasındaki ilişkisinin karşılaştırılmasına bakıldığında; genel bütçeden engellilere harcanan miktarlara göre, 2014 yılında Türkiye’nin harcadığı 3.812.92 milyon Euro’nun, 1.495.72 milyon Euro’luk kısmı engelli bireylere ödenen aylıklara, yani kişisel desteklere harcanmıştır. Almanya’nın harcadığı 65.498.55 milyon Euro’nun, 4.687.06 milyon Euro’luk kısmı engelli

bireylere ödenen aylıklara harcanmıştır. Fransa'nın harcadığı 45.347.24 milyon Euro'nun, 24.030.06 milyon Euro'luk kısmı engelli aylıklarına harcanmıştır. İngiltere'nin harcadığı 32.869.71 milyon Euro'nun, 20.859.32 milyon Euro'luk kısmı engelli aylıklarına harcanmıştır. Hollanda'nın harcadığı 14.740.00 milyon Euro'nun, 13.151.00 milyon Euro'luk kısmı engelli aylıklarına harcanmıştır. Belçika'nın harcadığı 9.626.73 milyon Euro'nun, 7.022.59 Milyon Euro'luk kısmı engelli aylıklarına harcanmıştır (Tablo 2 ve Tablo 3). Yine Toplam bütçeden engelli bireylere harcanan payların engelli kişi başına denk gelen miktarlar; Türkiye'de 377 Euro, Almanya'da, 7149 Euro, Fransa'da, 2848 Euro, İngiltere'de 1950 Euro, Hollanda'da 3501 Euro, Belçika'da 4826 Euro değerindedir.

Yaz ve kış oyunlarında toplam alınan madalya sayılarına bakıldığında; Türkiye 25 madalya, Almanya 1884, İngiltere 1827 madalya, Fransa 1189 madalya, madalya, Hollanda 766 madalya, Belçika 257 madalya kazanmıştır.

Yaz ve kış oyunlarına toplam katılan sporcu sayılarına bakıldığında; Türkiye 66 kadın ve 104 erkek sporcu, Almanya 702 kadın ve 1759 erkek sporcu, Fransa 410 kadın ve 1385 erkek sporcu, İngiltere 938 kadın ve 1781 erkek sporcu, Hollanda 433 kadın ve 729 erkek sporcu, Belçika 86 kadın ve 452 erkek sporcu ile katılım sağlamıştır.

Burada engelli bireylere yapılan kişisel desteklerin, spordaki başarı arasında ilişkisine bakıldığında; Almanya bireysel desteklemelerde ve kazanılan madalya sayısında ilk sırada yer almaktadır. Almanya katılımcı sayılarına göre değerlendirildiğinde bireysel desteklemeler karşılaştırıldığında kadın ve erkek katılımcılarda İngiltere'nin ardından ikinci sıradadır. Sırası ile Fransa, Hollanda, Belçika ve Türkiye gelmektedir. Ülkede spor yapan engelli sayıları göz önünde bulundurulduğunda; Almanya ve Fransa'nın net sayıları üzerinden yorum yapıldığında, Almanya'nın sporcu sayısı Fransa'nın yaklaşık beş katına denk gelmektedir. Belçika'nın ise bireysel desteklerde Almanya'dan sonra ikinci sırayı alması ve bunun sonucunda sporda ki başarı arasında ki ilişkiye bakıldığında; Türkiye'den sonra en alt sırada yer alması ülkede uygulanan engelli spor politikasında bulunan sorunların varlığını göstermektedir. Çünkü daha önce de yukarıda bahsedildiği gibi Belçika'da ikili federasyon yapısı ile ayrılmış bir engelli spor yapısı bulunmaktadır. Bu da sporcu yetiştirilmesinde yönetsel sorunlar

oluşturabilir. Ayrıca ülkelerin genel engelli spor politikalarının sporda başarı üzerinde önemli etkileri de bulunmaktadır.

Genel olarak bakıldığında ülkelerde engellilere harcanan paylar ve ödenen maaşlar ile engelli sporlarında başarı arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Engelli bireylere ne kadar yatırım ve destekleme yapılıyorsa, aynı oranda sporda katılım ve başarı artmaktadır. Dolayısı ile engelli sporlarında başarı arttıkça görünürlük ve destekler artmakta, neticesinde spora doğru yönelmeler artmaktadır. Bu durum birbirini motive eden pek çok süreci tetikleyerek devam etmektedir. Sporda başarı kendini gerçekleştirme, ödül, takdir edilme gibi pek çok içsel/dışsal faktörü etkileyerek çevresel bir etki alanı da oluşturmaktadır.

AB ülkelerinin ve Türkiye'nin Paralimpik Oyunlara katılımı ve spor kültürü arasında ki ilişki karşılaştırılmasına bakıldığında; Örnekleme ülkelerinin genel ülke nüfusları ile engelli nüfus oranları ortalaması % 8-12 arasında değişmektedir. Örnekleme ülkelerde ki engelli sporcu sayıları ve engelli bireylere spor yaptırabilme oranları aşağıda verilmektedir.

Ülkemizde toplam faal lisanslı engelli sporcu sayısı 13.257 kişi ve 2.297 engelli spor kulübü bulunmaktadır. Bu sayı engelli nüfusuna oranla bakıldığında yaklaşık % 1,2 oranına denk gelmektedir (GSB, 2017). Bu sayıda engelli olmayan sporcularını lisanslı yapabilme oranına yakın durumdadır.

Almanya'da faaliyet gösteren engelli sporcu kulüplerinde DBS yapısına bağlı on yedi ulusal spor kulübünde 532.671 sporcu bulunmaktadır. Bu sayı Almanya'da ki engelli nüfusunun % 17,1'ine denk gelmektedir (Avrupa Komisyonu, 2011e). Almanya'nın engelli olmayan sporcularını lisanslı yapma oranları ile arasında çok fazla fark görülmemektedir.

Fransa'da 10.648 engelli spor kulübü 30 dalda faaliyet göstermektedir. Bu kulüplerde 47,815 lisanslı sporcu bulunmakta ve kulüplere 66,216 kişi üyedir. Fransa'da engelli sporcu sayısı engelli nüfusuna oranlandığında 3,3'üne denk gelmektedir. Fransa'da haftada en az bir kere spor yapan engelli sayısı nüfusun % 35'i oranındadır (Avrupa Komisyonu, 2011e). Fransa'nın engelli olmayan sporcularını lisanslandırma oranları arasında oldukça büyük fark görülmektedir. Ayrıca engelli sporcularının engelli nüfusuna oranına bakıldığında Almanya'ya göre oldukça düşük seviyededir.

İngiltere’de 2015 yılında yayınlanan “Aktif Kişi” anketinden alınan rakamlar, 16 yaş ve üzerindeki uzun süreli hastalık veya engelden dolayı sorun yaşayan 1.580.000 kişinin % 17,8’inin haftada en az bir kez spor yaptığını göstermektedir (Sport England, 2017b). İngiltere’de 151.000 engelli spor kulübü olduğu tahmin edilmekte ve bunların sadece 3000’i spor ve rekreasyon alanında faaliyet göstermektedir (EFDS, 2013). Hollanda’da 2007 yılında Sosyal ve Kültürel Planlama Bürosu (SCP) ek hizmetler kullanım araştırmasında engellilerin spora katılımın da sorunların olduğunu bunun için düzenlemeler yapılmasını belirlemiştir. Hafif zihinsel engellilerin % 69’u orta ve ağır fiziksel engellilerin % 41’i haftada en az bir kez spor yaptığı tespit edilmiştir. Her hangi bir engele sahip olmayanların ise % 82 oranında haftada en az bir kez spor yaptığı tespit edilmiştir. Hollanda’da bu araştırma üzerinden 2008 yılı Paralimpik Oyunları sonrasında, 2028 yılına kadar katılım konusunda eylemler planlanmıştır (Van Linderd, 2012). Hollanda’nın bu oranlarda spor yapan engelli sayıları olmasına rağmen, katılım konusunda sorunların olduğunun belirtilmesi, konuya olan hassasiyetini göstermektedir. Belçika’da 23.300 den fazla engelli spor kulübü bulunmaktadır. Bu kulüplere 300.000 den fazla kişi üyedir ve yaklaşık 27.000 kişi bu kulüplerde çalışmaktadır (Gsport, 2017).

Spor kültürü, ülkede yaşayan bireylerin spor yapma durumu ve sporu izleme oranları ile de belirlenmektedir. Örneğin, Belçika’da ülke nüfusunun %70’i düzenli olarak spor yapmaktadır. Buna karşılık ülkemizde aktif olarak spor yapanların sayısı nüfusun % 2,3’ü oranındadır. Almanya ve Hollanda ülkelerinin nüfuslarının üçte biri oranında engelli olmayan lisanslı sporcuları vardır. Fransa’da ise bu oran dörtte bir oranındadır. Belçika ve İngiltere’de nüfuslarının % 15’e yakın oranlarında lisanslı sporcu sayıları vardır (Eurostat, 2011b). Türkiye’nin sporcu sayısının nüfusa oranlandığında % 4,7 olduğu görülmektedir (Onuncu Kalkınma Planı, 2014). Yukarıda ki rakamlara bakıldığında ülkelerin paralimpik sporlardan elde ettikleri başarıların tesadüf eseri meydana gelmediği görülmektedir. Engelli vatandaşlarının spor ortamına katılımını sağlayan ülkelerin uluslararası başarıları beraberinde getirdiği görülmektedir. Lisanslı sporcu sayıları ve düzenli olarak spor yapan vatandaşların sayısı ile ülkede ki spor kültürü arasında doğru bir orantı mevcuttur. Ülkelerin sporcu sayıları arttıkça, sporda ki başarıda aynı oranda artmaktadır. Ülkelerin spor kültürü ile engelli sporlarına katılım ve uluslararası başarıları arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır. Spor ortamına katılan sayısı arttıkça, spor araçları/malzemeleri tüketimi ve sporcu yetiştirecek olan insan kaynağı

aynı oranda artmaktadır. Engelli sporculara yapılan yardımlar ve sağlanan imkanların artırılması başarıyı beraberinde getirmektedir. Örneğin, Samsun'da 2017 yılında yapılan Deaf Olympic-İşitme Engelliler Olimpiyatlarında erkek futbol takımımız şampiyon olmuştur. İşitme Engelliler Olimpiyatlarında (Deaf Olimpik) Türkiye, 17 altın, 7 gümüş ve 22 bronz madalya olmak üzere topladığı 46 madalya ile genel sıralamada 4'üncü olmuştur (NTV, 2017). Yine 2017 yılında İsviçre'de yapılan IPC Özel Sporcular Dünya Atletizm Şampiyonasında 400 m yarışında Muhsine Gezer altın madalya kazanmış ve 2020 olimpiyat barajını geçmiştir. Yine 2017 yılında İsviçre'de yapılan IPC Özel Sporcular Dünya Atletizm Şampiyonasında 400 m yarışmasında Muhsine Gezer altın madalya kazanmış ve 2020 olimpiyat barajını geçmiştir. Bu madalya bu alanda kazanılan ilk altın madalyadır (Skor, 2017). Son olarak Ampute Futbol Milli Takımımız Avrupa şampiyonu olmuştur. Engelli spor dallarında alınan başarılar farkındalık yaratması ve engelli sporlarına olan ilgiyi artırmaktadır. Ülkedeki bireylerin spor yapma ve izlenme oranları ülkenin sahip olduğu spor kültürünün ve ülkede uygulanan spor politikaların uygulama alanlarının varlığını da göstermektedir. Bireysel olarak spora olan ilgi, devletlerin vatandaşlarını spor alanlarına yönlendirmesi ile birlikte ele alındığında top yekûn olarak spor kültürünü oluşturulmaktadır. Avrupa ülkeleri ile ülkemizin spor kültürü karşılaştırıldığında Avrupa spor kültürü açısından çok gelişmiş ve örnek alınması gereken niteliktedir.

AB ülkelerinin ve Türkiye'nin engelli bireylerin yaşam boyu öğrenme programlarına katılımlarına bakıldığında; 25-64 yaş aralığında ki engelli bireylerin yaşam boyu öğrenme programlarına katılımında 2010 yılı verileri ile 2015 yılı verileri karşılaştırıldığında, Almanya, Fransa ve Türkiye'de artış olduğu, İngiltere ve Belçika'da düşüş olduğu görülmektedir. Fransa'nın son yıllarda bu programlara yaptığı yatırımlar incelenmesi gereken bir konudur. Türkiye'nin bu alanda yaptığı çalışmalar, AB ülkelerine göre oldukça düşük seviyededir. Bu tür eğitim ve gelişim programlarının her alanda yaygınlaştırılması gerekmektedir. Özellikle yaşam boyu öğrenme ve yaşam boyu spor programlarının ortak noktası bulunarak çalışmalar yapılmalıdır. Yaşam boyu spor ve yaşam boyu öğrenme programlarının ortak özelliği, engelli bireylerin sosyal hayata katılımlarını kolaylaştıran ve toplumda ki her kesimden bireyle paylaşım yapabileceği eğitim olanağı sağlamasıdır.

AB'ne üye dokuz ülkenin Life Long Learning Sport programında ülkelerin spor örgütlerinin, kurumlarının ve STK'larının katılımı ile yaptığı çalışmada yeni beceriler geliştirerek yaşamsal deneyimlerini artırmak ve sağlık uzun yaşam için sporun aracı olarak kullanıldığı programın çıktı raporunda pek çok strateji oluşturulmuştur. Bunların başında “Yeni Bir İş İçin Yeni Beceriler” başlığıdır. Spor ortamını tanımak, bu alanda eğitim almak ve ilgi alanına göre istihdam yaratmak için planlanmıştır (EOC, 2014).

Yaşam boyu öğrenme programları bireylerin niteliğini ve becerisini artırarak toplumsal refahın oluşumuna katkı sağlaması açısından önemlidir. Toplumsal olarak hedeflenen gelişmişlik düzeyine ulaşmada, her ferdin üstüne düşen görevleri yerine getirmesi önem arz etmektedir. Toplumunu oluşturan bireylerin gelişimi, var olan eğitim programlarının niteliği doğrultusunda ilerlemektedir. Nitelikli birey yetiştirme konusunda sorun yaşayan toplumlar, çeşitli destek programları ve ürünleri ortaya çıkararak var olan sorunların üstesinden gelmeye çalışmaktadır. Engelli ve dezavantajlı bireylerde son yıllarda topluma dâhil edilmeleri konularında problemlerini ortan kaldırmak amacı ile bu programlara dâhil edilmektedir. Engelli bireylerin topluma dâhil edilebilmeleri öncelikli olarak iş ve meslek guruplarına katılımı ile gerçekleşmektedir. Mesleki yeterliliğin yanında sosyal faaliyet yeteneklerinin geliştirilmesi ve farklı deneyim yaşamaları amacı ile eğitimler verilmesi gibi pek çok alanı içermektedir.

AB spor politikalarında “Spor ve Eğitim Öğretim” başlığında fiziksel aktivitenin yaşam boyu öğrenme programlarına dâhil edilmesi belirtilmektedir (Avrupa Komisyonu, 2012c). Yaşam boyu öğrenme programlarının, spor faaliyetlerini de içerisinde barındırması, sporda sosyal uyumu ve spor sektöründe istihdam olanaklarını geliştirmesi açısından, gelecekte yaşam boyu öğrenme programlarının önemini daha da artıracaktır. Yaşam boyu öğrenme programlarında spor eğitimi alanı, istihdam ile ilişkilendirilerek politika geliştirmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Ayrıca, ülkemizde engelli bireylere yönelik yapılan yaşam boyu öğrenme programları planlanırken, katılımcıların bedensel niteliklerine göre yapabilecekleri egzersiz ve fiziksel aktivitelere yer verilmesi eğitimlerin niteliğini daha da artırabilir.

7. SONUÇ ve ONERİLER

7.1. Sonuç

Çalışmamızda örnekleme oluşturan altı ülkeden (Almanya, Fransa, İngiltere, Hollanda, Belçika ve Türkiye) toplanan verilerinin sonucuna göre, engelli sporlarının yönetiminde yapısal farklılıklar gözlemiştir. Örnekleme ülkelerde yapılan yasal düzenlemeler, BM Engelli Hakları Sözleşmesine ve AB 2010-2020 Engelli Stratejisi doğrultusunda ilerlemiş olsa da, engellilerin boş zaman değerlendirme aracı olarak, spor ortamına katılımı ve elit sporların yaygınlaştırılması konularında top yekûn bir uygulama söz konusu değildir. AB ülkelerinde genel olarak engelli sporunun yönetimi konusunda bütüncül bir yaklaşım görülmektedir. AB ülkelerinde engelliler sporunun asıl amacı, rehabilitasyon ve engelli bireylerin sosyal uyumlarını sağlayacak nitelik taşıması gerektiği ortak görüşüdür. AB ülkelerinde ve ülkemizde engelli bireylerin spor mekanlarına/hizmetlerine erişim ve ulaşım sorunları yaşadıkları, her ülkenin ortak problemi olarak beyan edilmiştir. Ayrıca engelli bireylerin spor hizmetlerinden yararlanma haklarından haberdar olmamaları, hizmetlere erişimlerinin önündeki diğer bir sorundur. AB ülkelerinde ve ülkemizde engellilerin spor imkânlarına erişim, alt yapı ve eğitilmiş personel ihtiyacı mevcuttur. AB ülkelerinde ve ülkemizde engelli sporunun farklı yönetsel sorunları da bulunmaktadır. Bunların başında engelli sporunun kimin tarafından yönetileceği ve ana akım spor örgütlerinin engelli sporuna destek vermemesi olarak görülmektedir. Özellikle Ulusal Paralimpik Komiteleri (NPK) engelli sporunun gelişimi üzerinde çok fazla etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Ülkemizde engelli sporunun örgütlenme yapısı ve ülke genelinde yaygınlaşma sorunu çok açık bir biçimde görülmektedir. Bunun en önemli nedeni, mali kaynak sıkıntısı ve engelli spor kulüp yapılarının küçük ölçekli olması olarak tespit edilmiştir. AB ülkelerinde engelli sporlarının gelişiminin tarihi sürecinin ülkemize göre oldukça eski olması, şüana kadar uluslararası yarışmalara katılım ve başarı durumunda ülkemizden daha ilerde olmalarını sağlamıştır. Fakat, 2017 yılında yapılan İşitme Engelli Olimpiyatları ve Avrupa Ampute Futbol şampiyonasında alınan başarılar Türkiye'nin alanda gelişim gösterdiğinin kanıtıdır. Araştırmamızda, ülkelerin spor kültürü ile engelli sporlarına katılım ve paralimpik oyunlarda başarı arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır. Genel olarak bakıldığında ülkelerde engelli bireylere harcanan paylar ve ödenen maaşlar ile engelli sporlarında başarı arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Almanya engellilere sağlanan mali desteklerin ve başarı arasındaki ilişkiyi gösteren en iyi örnektir. En fazla mali destek sağlayan ülke olan Almanya Paralimpik oyunlarda başarı ve katılım da diğer

ülkelerin önünde ilk sıradadır. Bu da gösteriyor ki engelli bireylere ne kadar yatırım ve destekleme yapılırsa, aynı oranda spora katılım ve başarı artmaktadır.

Engelli bireylerin ekonomiye katılma durumlarında AB ülkeleri ile aynı standartlarda olduğumuz görülmektedir. Hatta ülkemizin 2013 yılı Eurostat verilerine göre bazı AB ülkelerinden daha fazla istihdam olanağı sağladığı görülmektedir. Bu da ülkemizde engelli bireyleri sosyal hayata dâhil etme konusunda ilerleme gösterdiğimizizin kanıtıdır. Örnekleme ülkelerinin spor ekonomileri ve sporda istihdam sağlama üzerinde ki veriler değerlendirildiğinde, 2010 yılı sonrası dönemde ülkemizde hızlı bir gelişim göstermektedir. AB ülkeleri ve ülkemizde spor sektöründe engelli istihdam olanaklarının artırılması için gerekli şartlar mevcuttur. Bununla birlikte engelli sporcuların kariyer planlama ve istihdam olanaklarının artırılması gerekmektedir.

Ülkemizde, engelli bireylerin diğer sağlam bireyler gibi spor hizmetlerinden yararlanmaları ve spor hizmeti verebilecek nitelik taşımaları için imkânlar yetersizdir. Ülkemizde engelli sporlarının yönetsel sorunlarının varlığı, oyunlara katılım durumundan ve alınan başarılarından görülmektedir. Sadece profesyonel ve amatör olarak spor yapan engelli kişilerin değil, aynı zamanda rekreasyon amacıyla spora katılım sağlayan engelli kişiler içinde olanaklar yetersizdir. Spor AB ülkelerinde, engelli bireylerin sosyal yaşama katılım sağlamaları ve uyumlarını artıracak politika aracı olarak kullanılmaktadır. Spor AB ülkelerinde, engellilerin istihdam olanaklarını artıracak olan eğitim ve deneyimlerden yararlanma fırsatları sağlamaktadır. Bu doğrultuda hayat boyu öğrenme programlarından yararlanılmalıdır. Spor politikasının hedefleri içerisinde yer alan engelli sporlarının yaygınlığını artıracak her türlü proje desteklenmektedir. Sonuçta AB ülkeleri gelişimlerini bir birlik olarak sağlamaya çalışan ve farklı ülkelerde uygulanan iyi uygulamaların yaygınlığını artırmak için çaba harcayan dinamik bir yapıdır. Bu yapının gelişimini takip edip yeniliklerin transferini sağlamamız, sadece engelli sporları açısından değil sporun sistematik gelişimi açısından da önemlidir.

7.2. Türkiye İçin Öneriler

Ülkemizde engelli bireylerin niteliklerine göre haritalandırılması yapılarak, türlerine göre hangi bölgelerde ne kadar engelli yaşadığına dair ülke genelinde çalışma yapılabilir. Bu sayede engellilerin niteliklerine göre sporda yetenek seçimi de yapılabilir.

Engelli sporlarında başarı elde edebilmek ve herkes için spor alanlarını oluşturabilmek amacıyla öncelikle tesislerin/spor alanlarının erişime ve kullanıma uygun hale getirilmeleri sağlanabilir. Kamu ve özel sektör dâhil yapılan tüm spor salonları ve komplekslerinin ihalelerinde engellilere yönelik erişim imkânlarının sağlanması maddesi eklenebilir.

Engelli sporları alanında çalışacak engelli spor yöneticileri, eğitmenleri, antrenörleri ve mentörlerinin yetiştirilmesi gerekmektedir. Bunun için beden eğitimi ve spor yüksekokulu ve spor bilimleri fakültesi programlarında engelli spor eğitimi alanında çalışacak akademik personel yetiştirilmelidir. Ayrıca üniversitelerde çalışan akademik personeller özel özel eğitim (örneğin; işaret dili) alanında desteklenebilir.

Engelli spor örgütleri ile ana akım spor örgütleri arasında ki koordinasyonu sağlayacak bir spor kuruluşunun eksikliği görülmektedir. Bu sorunun ortadan kaldırılması için GSB bünyesinde faaliyet gösteren Spor Genel Müdürlüğüne bağlı olarak, Engelli Spor Hizmetleri Daire Başkanlığı kurulabilir. Bu kuruluş engelli spor federasyonları, ana akım spor federasyonları ve spor kulüpleri arasında koordinasyon sorununu ortadan kaldırabilir.

Türkiye Futbol Federasyonunun bünyesinde kurulmuş olan Engelli Futbolu Koordinasyon Kurulu benzeri bir yapılanmanın, diğer spor federasyonlarında da oluşturulması sağlanmalıdır. Bu koordinasyon kurulu Spor Genel Müdürlüğü ve Engelli Spor Federasyonları ile işbirliği içerisinde çalışabilir.

ASPB bünyesinde faaliyet gösteren Yaşlı ve Engelli Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve GSB bünyesinde faaliyet gösteren Projeler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü birimleri engelli sporları alanında yapılacak projelere mali fon yaratabilir. ASPB bünyesinde faaliyet gösteren spor kulüpleri başkanlığı ve rehabilitasyon merkezlerinde beden eğitimi ve spor uzmanlarına istihdam yaratabilir.

İşitme engelli sporcular ile paralimpik sporculara uygulanan ödül yönetmeliği acilen düzeltilmelidir. Aralarında oluşan negatif ayrımcılık ortadan kaldırılmalıdır. Engelli milli takımlarında görev yapan eğitimler/antrenörler ödüllerden ve haklardan yararlanmaları sağlanabilir. Sadece paralimpik ve dünya oyunları başarı elde eden sporcular değil aynı zamanda uluslararası tüm müsabakalarda başarı kazanan sporcuların ödül alması sağlanabilir. Ayrıca başarı elde eden sporcular GSB bünyesinde istihdam edilebilir.

Engelli sporlarına sponsor olunması durumunda vergiden muafiyet oranının % 32'den daha yukarıya çıkarılması yada muaf sayılması, engelli spor federasyonlarının, kulüplerin ve sporcularının daha kolay sponsor bulmasının önünü açılabilir. Özellikle kırsal kesimde faaliyet gösteren engelli spor kulüpleri için fırsatlar sağlayabilir.

Şirket statüsünde ve yerel yönetim birimlerinin bünyesinde faaliyet gösteren spor kulüplerinde, engelli şubelerinin açılmasını sağlayacak yasal düzenlemeler yapılabilir. Ayrıca kulüplere aktarılacak mali kaynaklar herhangi bir oranlama yapılmadan sosyal devlet anlayışı temelinde pozitif ayrımcılığa neden olmadan kırsal kesimden başlanarak yapılabilir. Yerel yönetim birimleri ve mahalli idarelerin spor şubelerinde engelli birimlerinin açılması ile ilgili düzenleme yapılabilir.

Engelli spor kulübü kurma özendirilmeli, çeşitli tespitlerle geliştirilmelidir. Örneğin yeni kurulan bir engelli spor kulübünde çalışması belirlenen antrenörün eğitim masrafları ilgili federasyon tarafından karşılanabilir, personelin SGK giderleri İŞKUR tarafından karşılanabilir. Ayrıca engelli alanında faaliyet gösteren STK'larının spor faaliyetlerinde bulunmaları teşvik edilebilir.

Engelli sporcuların spor sektörünün istihdam olanaklarından yararlanması amacı ile ikili kariyer (dual career) programları gibi eğitimlerin desteklenmesi gerekmektedir. İŞKUR ve Engelli Spor Federasyonları arasında yapılacak protokollerle yaşama boyu eğitim programları ve meslek edindirme kursları yapılabilir.

Engelli sivil inisiyatifinin gerçekleştirilmesi amacıyla, engelli STK yapılarının güçlendirilmeleri ve sporda karar alıcı mekanizmalar ile birlikte hareket etmeleri sağlanabilir.

Spor sektörü, engelli spor federasyonları ve STKları, sporun içerisinde yetişmiş engelli insan kaynaklarını verimli kullanmalıdır. Sporcu kimliği ile toplumda örnek olan engelli sporcuların, her türlü donanıma sahip bireyler haline gelmeleri için çaba gösterilerek, kendi spor örgütlerini yönetebilecek kabiliyete ulaşmaları için olanak sağlanabilir.

Engelli bireyler için tasarlanan sağlıklı yaşam ve yaşam boyu öğrenme programlarına spor başlığı eklenmeli bununla ilgili stratejiler oluşturulabilir.

Engelli spor federasyonları ve spor kulüplerinin yönetim kuruluna seçilecekler kişiler arasından, en az bir kişinin uluslararası projelerde deneyimi sahibi olması zorunluluğu getirilebilir.

Kamu ve özel sektör tarafından işletilen wellnes ve fitness salonlarında çalışan eğitmenlerden, en az bir eğitmenin engelli alanında sertifikaya sahip olması zorunlu hale getirilebilir.

Engelli bireylerin kullanabilecekleri teknolojik alt yapıların spor ortamına uyarlanarak kullanıma uygun hale getirilmeleri sağlanabilir. Örneğin, mobil telefon uygulamalarında ki egzersiz ve fiziksel aktivite uygulamaları (Herkes İçin Spor Federasyonun mobil uygulaması -HİSAPP gibi uygulamalar), engelli bireylerin kullanacakları niteliklere uygun hale getirilebilir.

Engelli sporlarının sorunlarını ortaya koyacak ve gelişimini sağlayacak, kurum ve kuruluşların temsilcileri ile alanda uzman kişilerin katılacağı çalıştaylar düzenli olarak yapılabilir.

KAYNAKLAR

- AB Bakanlığı. (2014). İyi Uygulama Örnekleri 2007-2013. Erişim: 09.09.2016
http://www.ab.gov.tr/files/SBYPB/birlik%20programlari/avrupa_birligi_katalog_ic_sayfalar.pdf s.26
- ABDİDB. (2011). Avrupa Birliği'nde özürtlülere yönelik yasal düzenlemeler. Avrupa Birliği Ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Haziran.
- Açak, M. ve Kaya, O. (2015). Engelli ve işitme engelli olmayan futbolcuların benlik saygıları ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 1-11
- Adaman, F. and Keyder Ç. (2007, Haziran). Türkiye'nin Büyük Kentlerinin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşayan yoksulluk ve sosyal dışlanma. *Tes-İş Dergisi*, 83-89.
http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf
- ALBERT, B., (2004). The Social Model of Disability, Human Rights and Development. s.35. Erişim:16.11.2016. <http://www.hpod.org/pdf/human-rights-approach.pdf>
- Almanya Konsolosluğu. (2017). Almanya'da Engellilerin Toplumsal Aidiyeti. Erişim: 22.06.2017 <http://www.tuerkei.diplo.de/Vertretung/tuerkei/tr/04-botschaft/12-inklusion-in-deutschland/0-inklusion-in-deutschland.html>
- Alp, L. (2014). Dezavantajlı Grupların İstihdama Katılmaları: G20 Ülkelerindeki Başarılı Uygulamalar. T.C. Çalışma VE Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. <https://www.csgeb.gov.tr/media/1771/leylaalp.pdf>
- Altınölçek, H. (2002). Türk Tıbbında Müzikle Tedavi. (Güzel, H. C., Çiçek, K, Koca, S. Eds.). *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. V, s.742
- ANED, (2016). Academic Network of European Disability. Erişim: 29.12.2016
<http://www.humanconsultancy.com/downloads/642-country-report-on-social-protection-and-article-28-uncrpd-turkey>

- Ankara Amatör Spor Kulüpleri Federasyonu (a), Erişim: 19.10.2016
<http://aaskf.org.tr/sporun-gucu-genclerle-projemizin-futbol-turnuvasinin-ilk-ayaginda-genclerbirligi-ve-isitme-engelliler-milli-takimi-finale-kaldi/>
- Ankara Amatör Spor Kulüpleri Federasyonu (b) , Erişim: 19.10.2016
<http://aaskf.org.tr/federasyonumuz-ile-alesta-genclik-ve-spor-kulubu-isbirligi-cercevesinde-ankaramizdan-tum-dunyaya-kardeslik-ve-baris-mesaji/>
- Antebi, B.S. (2005). Special Education, The History, Law and Inclusion in The Art Room, The University of Texas Faculty of Graduate School, MA Thesis. TA, USA.
- Arı, S., Hepkul, A., Özel, C., Özkul, A. E. ve Tural, O. (2014). Engelli Bireylerin Yüksek Öğretime Geçiş, Eğitim ve İstihdam Süreçlerine İlişkin Bazı Gözlem ve Öneriler: Spor 1. Uluslararası Engelli İstihdamı Kongresi 17-19 Ekim. Ankara. s.57-64.
- Arıkan, Ç. (2001). Türkiye'de Görme Özürlü Kadınlar: Sorunlar, Beklentiler, Çözüm Önerileri. Körler Federasyonu Yayını No: 03. Ankara S...
- Arıkan, Ç. (2002). Sosyal Model Çerçevesinde Özürlülüğe Yaklaşım, Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, ss.11-25.
- Armağan, İ. (1981). Sporun Toplum Bilimsel Temelleri, Ege Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu, Yayın No:4, İzmir. s.56
- ASPB. (2017). Engelli ve Yaşlı Bireylere İlişkin İstatistiki Bilgiler: Ocak 2017 İstatistik Bülteni, Ankara. http://eyh.aile.gov.tr/data/56179f30369dc5726c063e73/b%C3%BClten_ocak2017.pdf
- Atasoy, B., Kuter, F.Ö. (2005). Küreselleşme ve Spor, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(1), s.13.
- Atay, M. (1995). Engelli Bireylerin Benlik Gelişiminde Spor Etkinliklerinin Önemi. Antalya Uluslararası Engellilerde Spor Sempozyumu Bildiri Kitabı. T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Spor Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları. Yayın No: 1997/1. Ankara. s.98.

Avrupa Komisyonu. (2012a). Preparatory Actions and Special Events 2009 – 2011. Erişim: 13.02.2017.<http://www.ua.gov.tr/docs/default-source/gen%C3%A7lik-program%C4%B1/preparatory-actions-and-special-events-2009-2011-%28proje-%C3%B6rneklere%29.pdf?sfvrsn=0>

Avrupa Komisyonu. (2000). A Memorandum on Lifelong Learning. Brussels. Erişim: 17.04.2017http://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/1668227/COM_Sec_2000_1832.pdf/f79d0e69-b8d3-48a7-9d16-1a065bfe48e5

Avrupa Komisyonu. (2001). The European Sports Charter. Erişim: 23.10.2016 http://www.coe.int/t/dg4/epas/resources/charter_en.asp.

Avrupa Komisyonu. (2003). Equal opportunities for people with disabilities: A European Action Plan, Brussels. Erişim: 16.8.2016 <http://eyh.aile.gov.tr/data/542560ac369dc314a097ec25/2003europeanactionplan.pdf>

Avrupa Komisyonu. (2004a). Equal Opportunities and the Participation and Citizenship of Disabled Person. Erişim: 05.01.2017 http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/legis/lgms_en.htm

Avrupa Komisyonu. (2004b). Equality and non-discrimination in an enlarged European Union. Green Paper. http://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_6_raporlar/1_2_green_papers/com2004_green_paper_equality_and_non_discrimination_in_an_enlarged_eu.pdf

Avrupa Komisyonu. (2004c). Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, White Paper on Services of General Interest COM(2004) 374 final (12.05.2004). Erişim: 11. 10.2016 http://aei.pitt.edu/45894/1/com2004_0374.pdf

Avrupa Komisyonu. (2005). Working together for growth and jobs - A new start for the Lisbon Strategy - Communication from President Barroso in agreement with Vice-

President Verheugen SEC (2005) 192} SEC(2005) 193) Erişim: 04.11.2016
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:52005DC0024>

Avrupa Komisyonu. (2006). Bakanlar Komitesi'nin Üye Devletlere Yönelik Rec(2006)5 sayılı Tavsiye Kararı Özürlü bireylerin haklarını ve topluma tam katılımını teşvik etmeye yönelik Avrupa Konseyi Özürlüler Eylem Planı 2006 – 2015: Avrupa'da özürlü bireylerin yaşam kalitesinin yükseltilmesi. Erişim: 06.2.2017
<http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/5422b041369dc316585c0d87/tavsiye%20karar%C4%B1%20engelli.pdf>

Avrupa Komisyonu. (2007a). White Paper on Sport. Brussels. Erişim: 27.01.2017.
http://www.euoffice.euolympic.org/files/guide_to_eu_sport_policy_final_version_withlinks.pdf

Avrupa Komisyonu. (2007b). Staff Working Document Impact Assessment Accompanying the White Paper on Sport, Brussels. Erişim: 10.12.2016
http://www.euoffice.euolympic.org/files/guide_to_eu_sport_policy_final_version_withlinks.pdf

Avrupa Komisyonu. (2009). Disability Sport Policy: EU Preparatory Action in the field of Sport (EAC/21/2009/146) All For Sport For All Perspectives Of Sport For People With Disability In EU Erişim: 26.11.2016
https://www.staffs.ac.uk/assets/ASA_Policies_tcm44-38679.pdf

Avrupa Komisyonu. (2010a). Engellilik Stratejisi 2010-2020. Erişim: 15.8.2016 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52010DC0636>

Avrupa Komisyonu. (2010b). EU working group social inclusion and equal opportunities in sport 1st meet, Brussels 8 July 2010. Summary Report. Brussels. European Commission. www.europarl.europa.eu%2Fregistre%2Fdocs_autres_institutions%2Fcommission_europeenne%2Fsec%2F2010%2F1080%2FCOM_SEC%25282010%25291080_EN.pdf&usg=AFQjCNHgwQyT9KEtAWJLPSoh0AsB09JF9Q

Avrupa Komisyonu. (2011a). Developing the European Dimension in Sport. Erişim: 09.12.2016 <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0012:FIN:en:PDF>

Avrupa Komisyonu. (2011b). 2011 Annual Work Programmes On Grants and Contracts For The "Preparatory Action İn The Field of Sport", For The "Special Annual Event– Special Olympics (Athens)" And For The Pilot Project Knowledge Partnerships in C 2680 of 20 April Erişim: 20.10.2016 http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/more_info/awp/docs/c_2011_2680.pdf

Avrupa Komisyonu. (2011c). Supported Employment for people with disabilities in the EU EFTA-EEA. Erişim: 23.01.2017 http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/cowi.final_study_report_may_2011_final_en.pdf

Avrupa Komisyonu. (2011d). Fourth Disability High Level Group Report on The Implementation of The UN Convention on The Rights of Persons With Disabilities Erişim: 20.03.2017 http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/dhlg_4th_report_en.pdf

Avrupa Komisyonu. (2011e). Disability Sport Policy: EU Preparatory Action in the field of Sport (EAC/21/2009/146) All For Sport For All Perspectives Of Sport For People With Disability İn EU Final Report. Erişim: 2.11.2016 http://eose.eu/wp-content/uploads/2014/03/ASA_Publication_WebVersion.pdf

Avrupa Komisyonu. (2012b). EU Guidelines on Dual Careers of Athletes. Erişim: 09.2.2017 http://ec.europa.eu/assets/eac/sport/library/documents/dual-career-guidelines-final_en.pdf

Avrupa Komisyonu. (2012c). Sporda Ekonomik Büyüme Final Raporu. Kasım. Erişim: 09.12.2016 <http://ec.europa.eu/assets/eac/sport/library/studies/study-contribution-sports-economic-growth-final-rpt.pdf>

- Avrupa Komisyonu. (2012e). Developing the European Dimension in Sport. Erişim: 10.10.2016 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0012&from=EN>
- Avrupa Komisyonu. (2013a). Avrupa'daki Okullarda Beden Eğitimi ve Spor. Eurydice Raporu-EACEA. Lüksemburg: AB Yayın Ofisi. s.33 <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>
- Avrupa Komisyonu. (2013b). Engelli bireylerin kültür, spor, turizm ve boş zaman etkinliklerine tam, eşit ve etkin katılımının sağlanması üzerine Üye Devletlere CM/Rec3 Erişim: 06.08.2016 <http://www.eyh.gov.tr/tr/8396/1-1-Avrupa-Birliginde-Ozurlulere-Yonelik-Yasal-Duzenlemeler#oyhg1>
- Avrupa Komisyonu. (2014a). Gender Equality in Sport Proposal for Strategic Actions 2014–2020. Brüksel. Erişim: 06.02.2017 http://ec.europa.eu/assets/eac/sport/events/2013/documents/20131203-gender/final-proposal-1802_en.pdf
- Avrupa Komisyonu. (2014b). Sport and Physical Activity. Erişim: 29.05.2017 http://ec.europa.eu/health/sites/health/files/nutrition_physical_activity/docs/ebs_412_en.pdf
- Avrupa Komisyonu. (2017). What has the European Disability Strategy achieved so far? Erişim: 13.04.2017. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=89&langId=en&newsId=2725&furtherNews=yes>
- Avrupa Komisyonu. (2017b) European Prize for Social İntegration Through Sport. Erişim: 31.05.2017 https://ec.europa.eu/sport/news/2017/european-prize-social-integration-through-sport_en
- Avrupa Komisyonu. (2012d). Supported Employment for people with disabilities in the EU and EFTA-EEA: good practices and recommendations in support of a flexicurity approach”, European Union. Erişim: 03.01.2017

http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/cowi.final_study_report_may_2011_final_en.pdf

Aysoy, M. (2004). Avrupa Birliği Sürecinde Özürlülük Politikaları. s.19,22. Erişim: 07.03.2017http://www.academia.edu/10404176/Avrupa_Birli%C4%9Fi_S%C3%BCrecinde_Engelliler_Politikas%C4%B1

Aysun, İ. (1995). Birinci Basamakta Peryodik Bebek ve Çocuk Kontrollerinde Uygulanacak Temel Göz Muayenesi. *Ankara Tıp Mecmuası (The Journal Of The Faculty Of Medicine)*, 48:123•152.

Ayyıldız, T., Açikel, S., Keskin, A. ve Atsan, T. (1997). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Atatürk Üniveristesi Ziraat Fak. Yayınları, Yayın No: 850, Erzurum. S.38.

Balcı, Ş.G. (2013). Avrupa Sosyal Haklar Komitesi'nin Denetim Sonuçları ve Kararları Işığında Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmaya Karşı Korunma Hakkı. V. Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu. S.53-69.

Barnes, C. (1998), The Social Model of Disability: A Sociological Phenomenon Ignored by Sociologists? *The Disability Reader: Social Science Perspectives*, T. Shakespeare (ed.), New York: Cassell Pub. s. 178-193.

Basım, N., Arğan, M. (2009). *Spor Yönetimi*. Ankara: Detay Yayıncılık, s.28-30.

Beacom, A., Golder, G. (2015). Developing Disability Sport: The case for a critical pedagogy. *Journal of Sport for Development*. 3(5),1-18. https://jsfd.files.wordpress.com/2016/01/beacon_2015_developing-disability-sport.pdf

Birleşmiş Milletler. (2005). Sport as a Tool for Development and Peace-Towards Achieving United Nations Millennium Development Goals, Erişim: 05.12.2016 http://www.un.org/sport2005/resources/task_force.pdf.

Birleşmiş Milletler. (2007). Division for the Advancement of Women Department of Economic and Social Affairs, "Women 2000 and Beyond: Women, gender equality and sport", Published to Promote The Goals of The Beijing Declaration and The

Platform for Action, Erişim:
11.04.2017 <http://www.un.org/womenwatch/daw/public/Women%20and%20Sport.pdf>

Birleşmiş Milletler. (2008a). Achieving the Objectives of United Nations Through Sport, Erişim: 05.12.2016
https://www.sportanddev.org/sites/default/files/downloads/achieving_the_objectives_of_the_un_through_sport_june_2008.pdf

Birleşmiş Milletler. (2008b). Engellik Gönüllü Fonu Kararları 45/91. Erişim: 04.12.2016
<https://www.un.org/development/desa/disabilities/about-us/united-nations-voluntary-fund-on-disability.html>

Birleşmiş Milletler. (2012). Achieving the Objectives of United Nations Through Sport. Erişim: 05.01.2017.
https://www.un.org/sport/sites/www.un.org.sport/files/ckfiles/files/Achieving%20the%20Objectives%20of%20the%20UN%20through%20Sport_Sep_2012_small.pdf

Broek, J, (2009). The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Towards a New International Politics of Disability. Disability Law Symposium, April 17, s.35-36. Erişim: 9.10.2016.
<https://www.questia.com/library/journal/1P3-1991028531/the-united-nations-convention-on-the-rights-of-persons>

Broocks A, Bandelow B, Pekrun G, Geaorge A, Mayer T, and Bartmann U, (1998). Comparison of aerobic exercise, clomipramine, and placebo in the treatment of panic disorder. *Am J Psychiatry*; 155:603-609.

Brouwer, J., Ludeke, W. (2001). Felsefi Açından Engellilerde Spor. Antalya Uluslararası Engellilerde Spor Sempozyumu Bildiri Kitabı. T.C. Başbakanlık GSGM Spor Eğitim Dairesi Başkanlığı. Yayın No:1. Ankara. s.11-17

Brown, T.M. (2003). An Analysis of Online Marketing in the Sport İndustry: User Activity, Communication Objectives and Perceived Benefits. *Sport Marketing Quarterly*. Vol: 12, s. 48. Erişim: 3.02.2017

<http://www.measure4you.de/images/AnalysisOfOnlineMarketingInTheSportsIndustry.pdf>

- BSVG. (2017). Belçika Engelliler Spor Federasyonu. Erişim: 01.24.2017
www.vub.ac.be/SBWA/sites
- Burcu, E. (2007). *Türkiye’de özürlü birey olma: temel sosyolojik özellikleri ve sorunları üzerine bir araştırma*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yay. S.53-55
- Burcu, E. (2015a). *Engellilik Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık. s.61.
- Burcu, E. (2015b). Türkiye’de Yeni Bir Alan: ‘Engellilik Sosyolojisi’ ve Gelişimi Sosyoloji Konferansları No: 52 s. 319-341
- Burrows M. (2007). Exercise and bone mineral accrual in children and adolescents. *Journal of Sports Science and Medicine*, 6, 305-312.
- Cagle, K.M. (2010). Exploring the Ancestral Roots of American Sign language: Lexical Borrowing From Cistercian Sign Language and French Sign Language. The University of New Mexico. s.48 Erişim: 9.10.2016
<https://search.proquest.com/docview/734877212?pq-origsite=gscholar>
- Camy, J., Klein, G., Madella, A. and Petry, K. (2006). Thematic Network Project AEHESIS - Report of the Third Year Final Conclusion ve Perspectives.s.7. Erişim: 6.2.2017
http://eose.org/wp-content/uploads/2014/03/AEHESIS_ReportSummary.pdf
- Can, S. ve Ersöz, G. (2013). Tip 2 Diabetes Mellitus Tedavisinde Egzersizin Yeri ve Önemi. *Turkiye Klinikleri Spor Bilimleri*, 5(1). S.35
- Can, S., Arslan, E., ve Ersöz, G. (2015). Kronik hastalıklar ve egzersiz. *SSTB International Refereed Academic Journal of Sports, Health & Medical Sciences*, 16(5). S.136
- Cavkaytar, A. ve Diken, H.İ. (2007). *Özel Eğitime Giriş*. Kök Yayıncılık, Ankara. S.79.
- Cheri B., Stuart, E. and Willick, MD. (2012). The Paralympic Movement: Using Sports to Promote Health, Disability Rights, and Social Integration for Athletes With

Disabilities. American Academy of Physical Medicine and Rehabilitations. Vol.4.s. 851-856 Erişim: 18.02.2017 <http://www.sciencedirect.com/sci-hub.io/science/article/pii/S1934148212004224>

Cleaver, V ve Eisenhart, H (1892). Stress Reduction through Effective Use of Leisure <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07303084.1982.10631168>

Colberg., , R. S., Sigal, Ronald., Fernhall, B., Regensteiner, J.G. . Blissmer, B.J., Rubin, R.R., Chasan-Taber, L., Albright, A., ve Braun, B. (2010). Exercise and Type 2 Diabetes. American College of Sports Medicine and American Diabetes Association. Diabetes Care. Dec; 33(12): 2692–2696 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2992225/>

Colombo, F., Llana-Nozal, A., Mercier, J. ve Tjadens, F. (2011). Help wanted? Providing and paying for long-term care. OECD Health Policy Studies: OECD Publishing. S.4. Erişim: 22.07.2017 http://www.age-platform.eu/images/stories/Publications/Help_wanted_LTC_report2011.pdf

Cottingham, M., Gearity, B. and Byon, K. (2013). A Qualitative Examination of Disability Sport Executives' Perceptions of Sport Promotion and the Acquisition of Sponsors. Sport Marketing Quarterly, 22, s. 92-100.

Çağlar, S. (2011). Engelli hakları sözleşmesi'nde ayrımcılık yasağı ve Türkiye'nin uyum sorunu *TBB Dergisi* (96). S.26

Çağlar, S. (2012). Engellilerin Erişebilirlik Hakkı ve Türkiye'de Erişebilirlikleri, Right of Accessibility for Persons with Disabilities and Accessibility in Turkey, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 61(2) 541-598. Erişim: 27.03.2017 <http://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php>

Çağlayan, D. (2006). *Özürlü haklarının gelişimi: Merhametten Hakka*, Ankara: TODAİE Yayınları.

Çakar, E. (2007). Türkiye ve bazı yabancı ülkelerde özürülere sağlanan avantajlar: vergi düzenlemeleri ile ekonomik ve sosyal düzenlemeler. *Mevzuat Dergisi*. 10(2), 102.

- Çapkın, H. (2015). Avrupa Birliği Politikaları Ekseninde Engellilere Verilen Özel Eğitim Hizmetleri. Erişim: 27.09.2016
http://www.rehabilitasyon.com/action/makale/1/Avrupa_Birligi_Politikalari_EksenindeTurkiye39_de_Engellilere_Sunulan_Ozel_Egitim_Hizmetleri-9794
- Çetin, H. (2002). Liberalizmin Tarihsel Kökleri, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1.
- Çetinkaya, Ç. (2010). 19. VE 20. Yüzyıllarda Avrupa’da Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Eğitimi ve Tarihi. OTDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi Cilt: 1 Sayı: 2 Aralık. Ankara.
- Çevik, O. ve Kabasakal, K. (2013). Spor Etkinliklerinin, Engelli Bireylerin Toplumsal Uyumuna ve Sporla Sosyalleşmelerine Etkisinin İncelenmesi Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi. *International Journal of Social and Economic Sciences* 3 (2) s. 74-83
- Çınarlı, S. ve Ersöz, G. (2008). Federasyonlarının Özerkleşme Sürecinde Yaptıkları Uygulamaların Amatör Sporlara Etkileri Üzerine Bir İnceleme, Ege Üniversitesi, Performans Dergisi, Spor Cilt 14, Sayı 1-2, s. 41-47.
- Çınarlı, S. ve Ersöz, G. (2010). Engellilere Yönelik Spor Hizmetlerinin Gelişimi Açısından Sponsorluk ve Vergisel Düzenlemelere İlişkin Öneriler Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: /2, Sayı:12
- DBS. (2017). Deutscher Behindertensportverband (Alman Engelliler Spor Derneği). Erişim: 24.3.2017 www.dbs-npc.de
- De Lira, C.A., Vancini, R.L., Minozzo, F.C., Sousa, B.S., Dubas, J.P. and Andrade, M.S. (2010) Relationship between aerobic and anaerobic parameters and functional classification in wheelchair basketball players. *Scand J Med Sci Sports*, 20 (4), 638-643.
- Deaflympics. (2017). Deafolympics History. Erişim: 08.11.2017 (Deaflympics, 2017).
<https://www.deaflympics.com/games.asp?1924-s>

- Dematteo, D, Marczyk G. ve Pich M, (2007).“A National Survey of State Legislation defining mental retardation: implications for policy and practice after”, Atkins. Behavior Sci. Law, Vol.25(6), ss.781-802. Erişim: 06.06.2017 <http://onlinelibrary.wiley.com/sci-hub.io/doi/10.1002/bsl.777/full>
- Demir, H., Barsbuğa, Y. ve K¼¼kbezirci, E. (2011). Engelli Sporcuların Spora Başlama Eğilimini Belirleyen Fakt¼¼rlerin Araştırılması. S¼¼ Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi.; 13: 4.
- Depotter, J.C., Van Coppenolle, H., Van Peteghem, A., Djjobova, S. Wijns, S. (2003). Vocational training in adapted physical activity. Leuven, Belgium: THENAPA. 20 Erişim: 23.3.2017. <http://ifapa.media4u.co.il/ShowListItem.asp?DynamicContentID=883>
- Devas, M, (2003). Support and Access in Sports an Leisure Provision. Disability and Society, Vol. 18, No. 2, s. 232. Erişim: 6.2.2017. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0968759032000044238>
- Deveci, C. (2000). İnsan Haklarını Aristoteles Evrenselciliğiyle Anlamanın Olanaklılığı. 50 Yıllık Deneyimlerin Işığında T¼¼rkiye’de ve D¼¼nyada İnsan Hakları. (Ed: I. Kuğuradi, B. Peker), Ankara: T¼¼rkiye Felsefe Kurumu Yayınları. s.43
- Dinold, M. VALKOVA, H. (2003). Inclusion in physical education in school. In Van Coppenolle et al. (Eds). Inclusion and integration through adapted physical activity (pp. 47-74.). Leuven, Belgium: THENAPA. Erişim: 23.3.2017. <http://ifapa.media4u.co.il/ShowListItem.asp?DynamicContentID=883>
- DPT. (2013). AB Ülkelerinde Kamu Sekt¼¼ründe Engelli Personel İştihdamı Raporu, DPT Dış İlişkiler Birimi. Ankara.
- DSÖ. (2001). International Classification of Functioning, Disability and Health (ICFDH). Geneva: World Health Organization. [https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=IMZPmEJrJ3sC&oi=fnd&pg=PA1&dq=WHO.+\(2001\).+International+Classification+of+Functioning,+Disability](https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=IMZPmEJrJ3sC&oi=fnd&pg=PA1&dq=WHO.+(2001).+International+Classification+of+Functioning,+Disability)

+and+Health+(ICF).+Geneva:+World+Health+Organization.&ots=PFpKZAe4Hd
&sig=3H2gIilRP-KrxYgWKZxSwys5mQs&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

DSÖ. (2011). Dünya Engellilik Raporu. Erişim: 07.08.2016
<http://siteresources.worldbank.org/TURKEYINTURKISHEXTN/Resources/455687-1328710754698/YoneticiOzeti.pdf>

Dudfield, O. (2014). Strengthening Sport for Development and Peace National Policies and Strategies.London. S.23 Erişim: 25.02.2017
<http://www.sportsthinktank.com/uploads/strengthening-sport-for-development-and-peace-national-policies-and-strategies-january-2014.pdf>

Duman, S. ve Sukan, H. D. (2014). Fiziksel Aktivitenin Zihinsel Engelli Çocukların Sosyalleşmesine Etkisi. II. Uluslararası Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Kongresi, Batman Üniversitesi, Batman.

EDF. (2017). European Disability Forum. Erişim: 06.01.2016 <http://www.edf-feph.org/>

EFDS. (2017a) Erişim: 19.01.2017 <http://www.efds.co.uk/news/2629-participants-needed-for-new-activity-research-project>

EFDS. (2017b). Erişim: 06.02.2017 <http://www.efds.co.uk>.

EHFMR. (2015). European Health and Fitness Market Report. Erişim: 16.10.2016
<https://www.virke.no/globalassets/bransje/gamle-bransjedokumenter/european-health--fitness-market-report-2015---kortversjon-norge.pdf/>

Elise, C.R, (2007). Aiming for Inclusive Sport: the Legal and Practical Implications of the United Nation’s Disability Convention for Sport, Recreation and Leisure for People with Disabilities”, Entertainment and Sports Law Journal, Vol.5, No.1, s.1-12.
<http://www.entsportslawjournal.com/articles/10.16997/eslj.75/print/>

EOC. (2011). Guide to EU SPORT POLICY. Erişim: 9.03.2017
http://www.euoffice.eurolympic.org/files/guide_to_eu_sport_policy_final_version_withlinks.pdf

- EOSE, (2014). LLL SPORT EUROPEAN REPORT. Erişim: 8.01.2017
http://eose.org/wp-content/uploads/2014/03/P3_LLLSport_EU_Report_Final.pdf
- EOSE. (2017). Seven Step Approach. Erişim: 08.01.2017 <http://eose.org/approach/7-step-model/>
- EQUAL. (2017). Social Program. Erişim: 01.02.2017
<http://ec.europa.eu/social/home.jsp?langId=en>
- Erdemli, A. (2012). Spor, Hümanizm ve Olimpizm. İstanbul Üniversitesi Felsefe Arşivi Dergisi, (30). Erişim: 25.10.2017 Retrieved from
<http://dergipark.gov.tr/iufad/issue/1309/15451>
- Erdugan, F.E. (2010). Türkiye’de Özürlü Yoksulluğu ve Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi: Ankara-Keçiören Örneği, Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayın, No:50, Ankara. S.258.
- Ergun, N. ve Ün Yıldırım, N. (2010). *Engelli Çocuklarda Fiziksel Aktivite. Türkiye Klinikleri. JPM&R-Special Topics;3(3):93-100*
- Eroğlu, S. Y., Karakuş, S. ve Işık, U. (2016). *Türk Spor Politikalarında Güncel Sorunların İncelenmesi*. TİASAD Yıl: 3, Sayı: 9, Aralık, s. 186-201
- Ertem, S. (2010). Avrupa Ülkelerinde Engellilere İlişkin Güncel Politikalar ve Uygulamalar. İzmir Ticaret Borsası. İzmir. Erişim: 05.04.2017.
http://engelliyonnetmeliği.blogspot.com.tr/2013/01/avrupa-ulkelerinde-engellilere-iliskin_8.html
- Ertürk, E. (2003). Disability in Turkey. Thesis submitted to the Institute for Graduate Studies in Atatürk's Principles and the History of the Turkish Renovation of Boğaziçi University for the degree of Master of Arts. s. 91,93.
- Eurostat. (2011b). Spor ve İstihdam Araştırması. Erişim: 04.01.2017
http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Sport_employment_as_a_share_of_total_employment_2011_and_2014.png

- Eurostat. (2015a). Spor Sektöründe Çalışma Oranları. Erişim: 04.01.2017,
<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
- Eurostat. (2005). Health in Europe. Erişim. 20.04.2017
<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3930297/5956026/KS-71-05-182-EN.PDF/144f5244-c9fd-4031-937b-485b9c66ed3f>
- Eurostat. (2011a). Engelli İşgücü Piyasası Verisi. Erişim: 05.01.2017
<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Eurostat. (2011a). Ülkelerin Engelli Nüfus Oranları. Erişim: 05.01.2017
<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
- Eurostat. (2013). Engelliler İşgücü Araştırması. Erişim: 05.01.2017
<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Eurostat. (2013b). Survey on Disability and Social İntegration. Erişim: 28.05.2017
<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3948917/5908893/2013-S-015-020059-EN.PDF/2ddea6a5-bded-4d00-89a2-60a0eace98f9>
- Eurostat. (2015b) Erişim: 04.01.2017 (Spor Ekonomisi Büyüme Oranları)
<http://ec.europa.eu/eurostat/web/sport/statistics-illustrated>
- Eurostat. (2016). Engellilerin Yaşam Boyu Öğrenme Programları Katılım Oranları. Erişim:
 29.12.2016
<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&Pcode=t esem250&plugin=1>
- Eurostat. (2017a). Engellilere Sosyal Koruma Harcamalarının GSYİH Payları. Erişim:
 14.07.2017
http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=spr_exp_gdp&lang=en
- Eurostat. (2017b). Hükümetlerin Engelli Harcamaları. Erişim: 14.07.2017
http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=spr_net_ben&lang=en

- Eurostat. (2017c) Engellilere Ödenen Maaşlar. Erişim: 14.07.2017
http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=spr_exp_fdi&lang=en
- EYHGM. (2014a). Avrupa Birliğinde Engellilere Yönelik Düzenlemeler. Erişim: 08.09.2016
<http://eyh.aile.gov.tr/mevzuat/uluslararası-mevzuat/11-avrupa-birliğinde-engellilere-yönelik-yasal-duzenlemeler>
- EYHGM. (2014b). Avrupa Birliği ve Engellilik. Erişim: 12.09.2016
<http://www.eyh.gov.tr/mevzuat/uluslararası-mevzuat/14-avrupa-birliği-ve-engellilik>
- EYHGM. (2015). EDES Projeleri. Erişim: 09.8.2016 <http://eyh.aile.gov.tr/haberler/2015-yili-engelliler-destek-programi-edes-projeleri-teklif-cagrisi-basladi-son-gun-21-agustos-2015>
- Fanatik. (2015). CP Futbol Takımı Kuruluyor. Erişim: 14.06.2017
<http://www.fanatik.com.tr/2013/01/27/cp-futbol-bransi-kuruluyor-293418>
- Ferreira, P. and Fox, K. (2008). Physical Self-perceptions and Self-esteem in Male Basketball Players with and without Disability: A Preliminary Analysis Using the Physical Self-perception Profile, *European Journal of Adapted Physical Activity* 1(1): 35–49.
- Genç, Y. (2015). Engellilerin Sosyal Sorunları ve Beklentileri. *Sosyal Politikalar Çalışmaları Dergisi* Yıl(15), Sayı (35/2), s.65-92
- Genç, Y. ve ÇAT G. (2013). Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)* Cilt/Volume: 8, Sayı/Number:1. S.363-369.
- Gökbayrak, B. (2017). Değişen Refah Devletleri ve Sosyal Yardımlar. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Cilt:7 Sayı:1 S.71-90
<http://dergipark.gov.tr/uploads/issuefiles/bb9a/a03e/2ea2/5939232ee4c07.pdf>
- Gökçe Kutsal, Y. (2006). Yaşlanan Dünyanın Yaşlanan İnsanları. İstanbul: Meditime Ltd. Şti., s.36-42

- Greenspan, S., Wieder, S. and Simons, R. (2004). Özel Gereksinimli Çocuk Zihinsel ve Duygusal Gelişim. (Çev. Ersevîm, İ.). İstanbul: Özgür Yayınları.
- GSB. (2012). Dezavantajlı Gençler ve Sosyal Dışlanma, Gençlik Şurası Ön Değerlendirme Raporu, Gençlik Spor Bakanlığı Raporu. s.65
- GSB. (2013). Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi. Gençlik Spor Bakanlığı Raporu No:57. Ankara. Erişim: 28.01.2017 www.gsb.gov.tr
- GSB. (2015). Gençlik ve Spor Belgesi. Erişim: 20.09.2016 http://www.gsb.gov.tr/public/edit/files/Mevzuat/ulusal_genclik_ve_spor_politikasi.pdf
- GSB. (2017). Engelli Federasyonları Sporcu ve Kulüpleri Sayıları İstatistiki Bilgileri. Erişim: 12.09.2017 <http://sgm.gsb.gov.tr/>
- GSGM. (2010a). Yıllık Faaliyet Raporu, S. 69
- GSGM. (2010b). Türk Sporunu, s. 95
- GSPORT. (2017). Erişim: 04.25.2017 <http://www.gsport.be/app/index.php/spotwijer>
- Güleç, İ., Çelik, S. ve Demirhan, B. (2012). Yaşam Boyu Öğrenme Nedir? Kavram ve Kapsamı Üzerine Bir Değerlendirme. *Sakarya University Journal of Education*, 2/3 34-48.
- Gür, A. (2001). Özürlülerin Sosyal Yaşama Uyum Süreçlerinde Sportif Etkinliklerin Rolü. Ankara: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı.
- Gürsoy, C. (2007). Özürlü İstihdamında Türkiye Sınıfta Kaldı, Sabah Gazetesi, 23 Nisan 2007. Erişim: 15.02.2017. <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/04/23/haber,C5FE5FB1B0D849639C2FA51068DC32AB.html>
- Gürsoy, Ö. (2015). Tek Dünya Tek Spor. Habertürk. Erişim: 14.06.2017 <http://www.haberturk.com/yazarlar/omer-gursoy-1097/1028014-tek-dunya-tek-spor>

- Gütt, M. (2013). Disability Sport in Europe Learning From Experiences. Avrupa Konsül Raporu.s.5, 23-35, 44.
- Güzel, N.A. ve KAFA, N. (2016). Engellilerde Spor ve Sınıflandırma, Gazi Kitapevi, Ankara. s.3,4,5, 7, 126.
- Habertürk. (2015). Engelliler Spor Şoku. Erişim: 22.05.2017
<http://www.haberturk.com/spor/diger/haber/1035850-engellilere-spor-soku>
- Hakkari Haber TV. (2016). Sporda Engel Yoktur ve Sessiz Futbol Projesi. Erişim: 07.11.2016
<http://www.hakkarihabertv.com/sydgem-engellileri-sevindirdi-6503h.htm>
- Handicap International. (2006). Good Practise for the Economic Inclusion of people with Disabilities in Development Countries: Funding Mechanisms for Self-Employment.
- Hartley, S.L., Sikora, D.M. and McCoy, R. (2008). Prevalence and risk factors of maladaptive behaviour in young children with Autistic Disorder, J Intellect Disabil Res, Epub ahead of print, Apr. s.44.
- Healthcare in the Netherlands. (2016). Erişim: 29.12.2016
<https://www.government.nl/documents/leaflets/2016/02/09/healthcare-in-the-netherlands>
- Healthcare in the Netherlands. (2017). Erişim: 06.01.2017
<https://www.government.nl/topics/sports/contents/disability-sport>
- HLGD. (2017). Engellilik Üst Düzey Gurubu. Erişim: 03.02.2017
<http://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail.groupDetail&groupID=1259>
- Horvath, M., Hoernicke, P.A., Kallam, M., (1993). Mental Retardation in Perspective. U.S. Department of Education of Office of Educational Research and Improvement. s. 4. Erişim: 04.05.2017
<http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED355729.pdf>

- Hums, M., Moorman, A. and Wolff, E. (2003). The inclusion of the Paralympics in the Olympic and Amateur Sports Act: Legal and policy implications for integration of athletes with disabilities into the United States Olympic Committee and national governing bodies. *Journal of Sport and Social Issues*, 27, s. 261-278
- Hutzler, Y., Chacham-Guber, A., and Reiter, S. (2013). Psychosocial effects of reverse-integrated basketball activity compared to separate and no physical activity in young people with physical disability. *Res Dev Disabil*, 34 (1), 579-587.
- Ildırac, M. (2004). *Bölgesel kalkınma ve geliştirme stratejileri*. Ankara: Nobel Yayınları, s. 78.
- ILO, (2006). ILO press release ILO/06/8, 8 March 2006. "ILO celebrates International Women's Day; champion female athletes urge women to step up fight for social justice." Geneva.
- IPC. (2013). Policy on Eligible Impairments in the Paralympic Movement. Erişim: 14.12.2016
https://www.paralympic.org/sites/default/files/document/141113170238135_2014_10_13+Sec+ii+chapter+3_13+IPC+Policy+on+Eligible+Impairments+in+the+Paralympic+Movement.pdf
- IPC. (2015). 2015-2018 Raporu, Erişim; 12.12.2016
https://www.paralympic.org/sites/default/files/document/150619133600866_2015_06+IPC+Strategic+Plan+2015-2018_Digital.pdf
- IPC. (2016a). (IPC and IOC extend co-operation agreement until 2020). Erişim: 28.08.2016
<http://www.paralympic.org/press-release/ioc-and-ipc-extend-co-operationagreement-until-2020>.
- IPC. (2016b). Ülke Katılımcı ve Madalya Sayıları. Erişim: 20.09.2016
<https://www.paralympic.org/results/historical>
- IPC. (2016c). Handbook. Erişim: 11.12.2016 <https://www.paralympic.org/the-ipc/handbook>

- IPC. (2017). What We Do Erişim: 03.04.2017 <https://www.paralympic.org/the-ipc/international-federation>
- İCSSPE. (2016). Erişim: 24.12.2016
http://www.icsspe.org/system/files/20150421_Statutes%20%26%20Bye%20Laws.pdf
- İkelberg J., Lenchner I., Ziegler I., Zöllner M. (2017). Sports and games as means of rehabilitation, interaction and integration for children and young people with disabilities. Erişim: 22.02.2017
http://www.toolkitsportdevelopment.org/html/resources/AD/ADD56681-ADFF-47BE-A124-5B2C2162291A/Fun_Inclusive_Sport_and_Disability.pdf
- İlter, E. (2008). İnsan hakları açısından kişilerin hakları sözleşmesi. *Özveri Dergisi*, 1(4), 967-975
- İşkur. (2016). Engellilere ve Eski Hükümlülere Büyük Destek. Erişim: 29.12.2016
<http://www.iskur.gov.tr/ISKURNews/tabid/496/ArticleID/621/ArtMID/1323/language/en-US/Default.aspx>
- İşkur. (2017). Engelli İstihdam İstatistik. Erişim: 06.11.2017
<http://www.iskur.gov.tr/kurumsalbilgi/istatistikler.aspx>
- İTO, (2009). İstanbul Özürlüler İstihdam Araştırma ve Geliştirme Raporu, Akademik Yayınlar, Y.No: 2010-14, s.113
- JTFP. (2013). Paralimpik Gençlik Eğitimi (Jugend Trainiert Für Paralympics). Erişim: 10.16.2016 <http://www.jtfp.de>
- Kabasakal K. (2007). Zihinsel Engellilik, Zihinsel, Ruhsal, Duygusal Engellilik, Lokomotif Medya, Ünimat Ofset Matbaası, Konya.
- Kahraman Akdoğu, S. (2014). Emek Piyasasında Engellilik ve Alternatif Politikalar: Spor 1. Uluslararası Engelli İstihdamı Kongresi 17-19 Ekim Ankara. S.305-313.
- Kalyon, TA. (1992). Özürlülerde Sportif Etkinlikler. Ankara. s. 250-284

- Karakaya, Y.E. ve Çoban, B. (2016). Avrupa Birliği YüksekÖğretimi'nde Spor Eğitimi Sistemleri. Spor Yayınevi ve Kitapevi. 1. Baskı. Ankara. S.69-79
- Karakoç, Ö., Çoban, B. ve Konar, N. (2012). İşitme Engelli Milli Sporcuları ile Spor Yapmayan Engellilerin Benlik Saygısı Düzeylerinin Karşılaştırılması. Selçuk Üniveristesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 14(1). s.12-17
- Karakuş, S. ve Işık, Utku (2017). Türkiye'nin Olimpiyatlardaki Genel Durumu ve Rio 2016 Olimpiyatlarındaki Başarısının Nüfus ve Ekonomik Boyutlar Açısından Diğer AB Ülkeleriyle Karşılaştırılması. Researcher: Social Science Studies Cilt 5, Sayı 8, s. 213-223
- Karan, U. (2009). AB Ülkelerinde Ayrımcılık Yasağı ve Eşitlik Kurumları. Mattah Matbaacılık. Ankara. Erişim: 06.02.2017
<http://insanhaklarisavunuculari.org/dokumantasyon/files/original/230b1af082c93483fd391a56339cf5c7.pdf>
- Karataş, K. (2001). Görme Özürlüler için Rehabilitasyon Deneyimleri, Yeni Rehabilitasyon Politikaları ve Meslek Tanımları, Ankara: Körler Federasyonu Yayını No: 4.s.227-231
- Karçkay, K. (2002). Toplumsal bir kimlik olarak özürlülük (Uzmanlık Tezi). Ankara: Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı.
- Karçkay, K. (2008). BM Özürlü Kişilerin Hakları Sözleşmesi, Ataum Özürlüler Uzmanlık Tezi. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Ankara, 7-8.
- Kaya, H. (2015). Engelli İnsanın Hakları, Liberte Yayınları. Ankara. s.175
- Kemaloğlu, Y.K. (2010). Türkiye'de İşitme Engelliler Spor Örgütlerinde ki Toplumsal Cinsiyet Yapılanması Üzerine Bir İnceleme. 2. Ulusal Engelli Bireyler İçin Fiziksel Aktivite Çalıştayı Bildiri Kitabı. 11-13 Ekim. Çanakkale.
- Kemaloğlu, Y.K. ve KEMALOĞLU, P.Y. (2012). The History of Sign Language and Deaf. <http://dergi.kbb-bbc.org.tr/uploads/pdf/kbb22-1-4.pdf>

- Kemaloğlu, YK. (2014). Engellilik, Kulak Burun Boğaz (KBB) Hekimliği ve İşaret Dili. *Bozok Tıp Derg*;1(1):38-53 <http://tipdergisi.bozok.edu.tr/dosyalar/OzelSayi1/38-53.pdf>
- Kettner, M. (2014). Overview on Education, Employment and Soccial Security for Disability Person Germany. 1. Uluslararası Engelli İstihdamı Kongresi 17-19 Ekim Ankara.
- Kılıçgil, E. (1985). *Sosyal Çevre-Spor İlişkileri*. Ankara: Bağırğan Yayınevi.
- Kınalı G. (2003). *Zihin engellilerde beden- resim-müzik eğitimi, farklı gelişen çocuklar*, (Ed: Kulaksızoğlu A.), İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Kıssoudı, P. (2008). Sport, Politics and International Relations in the Twentieth Century, *The International Journal of the History of Sport*, Volume 25, Issue 13, ss. 1689–1706.
- Kızılaslan, A., Zorluoğlu, S. L., Yücel A. ve Sözbilir, M. (2016). Yeti Yitimi Modellerinin Tarihsel Süreci. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 183-197.
- Koca, C. ve Bulgu, N. (2005). *Spor ve Toplumsal Cinsiyet: Genel Bir Bakış*. S.3.
- Kocaömer, A.Y. (2014). Engelli Sporü Sosyal Sorumluluk Projesimi? *Posta Gazetesi*, Erişim: 22.05.2017 <http://www.posta.com.tr/engelli-sporu-sosyal-sorumluluk-projesi-mi-a-yavuz-kocaomer-yazisi-253832>
- Kocaömer, A.Y. (2016). Almanya Engelliler Spor Tarihi. *Milliyet Gazetesi*, Erişim: 8.9.2016 <http://www.milliyet.com.tr/yavuz-kocaomer-almanya-engelliler-spor-tarihi-1824041-skorer-yazar-yazisi/>
- Kocaömer, Y. (2009). Engellilerin Tarihi. Erişim: 08.9.2016 <http://www.engelsizerisim.com/detay/engelliler-tarihi/>

- Kolat, S. (2010). *Avrupa Birliği sosyal politikası çerçevesinde özürlülere yönelik ayrımcılıkla mücadele ve Türkiye'deki yansımaları*. Ankara: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayını,
- Konar, N. ve Pepe K., (2009). Rehabilitasyon, Engelliler Sporu ve Paralimpikler. Yeni Dünya Düzeninde Olimpizm Sempozyumu. Hacettepe Üniversitesi Ankara. S.162-169 http://sporbilimleri.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2014/06/33.-MAKALE_Layout-1.pdf
- Konar, N. ve Yıldırım, İ. (2012). Engelliler için beden eğitimi ve spor öğretmenliği: gereksinim ve bir program modeli. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilim Dergisi*, 14 (2), 208-216
- Koparan Ş. (2003). Özel İhtiyaçları Olan Çocuklarda Spor. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt:XVII. Sayı:1. S.159 Erişim: 27.02.2017 [http://ucmaz.home.uludag.edu.tr/PDF/egitim/htmpdf/2003-16\(1\)/MK-9-11.pdf](http://ucmaz.home.uludag.edu.tr/PDF/egitim/htmpdf/2003-16(1)/MK-9-11.pdf)
- Köten, E., Erdoğan, B. (2014). Engelli Gençlerde Sosyal Dışlanma ve İnternet Kullanımı, Anka Matbaacılık, İstanbul. s.64-109.
- Kula, N. (2004). Engelliler ve Din. Diyanet Aylık Dergi, sayı: 161, Ankara, s. 9.
- Kuran-ı Kerim, Abese Suresi (1-10). s.584
- Kutluay Tutar, F., Tutar, E. ve Elmalı, G. (2015). Spor Sektörünün Mikro ve Makro Ekonomik Etkilerin Teorik Analizi. *Route Educational and Social Science Journal* 2(3), 311-333
- Küçükkaraca, N. (2001). Özürlü Hakları ve Sosyal Hizmet Mesleği. Görme Özürlüler İçin Rehabilitasyon Deneyimleri Yeni Rehabilitasyon Politikaları ve Meslek Tanımları (Yay. Haz. K. Karataş), No 4: 227-231. Ankara: Körler Federasyonu. S.229.
- Legg, D., Teadward, R. (2011). The Paralympics Games and 60 years of change (1948-2008): Unification and restructuring from a disability and medical model to sport-based competition. *Sport Soc*;14-1099-1115. Erişim: 22.06.2017 <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17430437.2011.614767?src=recsys>

- Maarse, J. A. M., Jurissen, P. P. (2016). The policy and politics of the 2015 long-term care reform in the Netherlands. *Health Policy*, 120, 241-245. Erişim: 26.07.2017
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0168851016000282>
- Malhmann, M. (2007). Germany country report measure to combat discrimination law. Ağustos.
- MEB. (2008). Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezi Zihinsel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı, Ankara.
- MEB. (2010). Bedensel Yetersizlik. Nilüfer Rehberlik ve Araştırma Merkezi. http://niluferram.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/16/14/879415/dosyalar/2015_12/02082654_bedenselyetersizlik.pdf
- MEB. (2013). Bedensel ve Süreğen Hastalıklar. Erişim: 06.22.2016
http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Bedensel%20ve%20S%C3%BCre%C4%9Fen%20Hastal%C4%B1klar.pdf
- MEB. (2017). Engelli Eğitim İstatistik. Erişim: 06.11.2017
<http://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/6>
- Menda, E., Balkan, N. ve Berktay, N. (2013). Engelsiz Türkiye İçin: Yolun Neresindeyiz? Mevcut Durum ve Öneriler, İmak Ofset, İstanbul. s.202.
- Mersin Üniversitesi. (2016). Zihinsel Engelliler Fiziksel Aktivite Projesi. Erişim 15.10.2016
<http://www2.mersin.edu.tr/meui/hibe-projelerimiz/tamamlanan-projeler/zihinsel-engelliler-spor-egitim-merkezi>
- Meşhur A. F. (2004). Özürlüler Çalışma Yaşamına Katılma Gereğİ ve Uygulanan İstihdam Politikalarının Değİerlendirilmesi, ÖZ-VERİ Dergisi, Aralık, C.1. s.2.
- Mete, C. (2008). Economic Implications of Chronic Illness and Disability in Eastern Europe and the Former Soviet Union. The World Bank. s.88

- Moreno, M.A., Zamuner, A.R., Paris, J.V., Teodori, R.M. ve Barros, R.M. (2012). Effects of wheelchair sports on respiratory muscle strength and thoracic mobility of individuals with spinal cord injury. *Am J Phys Med Rehabil*, 91 (6), 470-477.
- Morris, J. (2001). Impairment and disability: constructing an ethics of care that promotes human rights. *Hypatia*, 16(4), 1-16.
- NTV. (2017). İşitme Engelli Olimpiyatlarında Türkiye 4. Oldu. Erişim. 07.08.2017 <http://www.ntv.com.tr/spor/isitme-engelliler-olimpiyatlarinda-turkiye-46-madalyayla-4-oldu,kRhrNg-tz0OwhPqUqIuQVQ>
- Nyland, J., Robinson, K., Knapp, E., and Borsky, T. (1977). Shoulder rotator torque and wheelchair dependence differences of national wheelchair basketball association players. *Arch Phys Med Rehabil*, 78,358-363
- Odabaş, H., Polat, C. (2008). Bilgi Toplumunda Yaşam Boyu Öğrenmenin Anahtarı: Bilgi Okuryazarlığı. Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı: Sakarya University Journal of Education 47 International Symposium on Globalization, Democratization and Turkey Proceedings içinde sunuldu, Akdeniz Üniversitesi, Antalya. s. 598
- Okur, N. (2001). Özürlülere yönelik örgütlenmenin İncelenmesi. Ankara: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları, 15. s., 124,148.
- Okur, N. ve Erdugan, E.F. (2010). Sosyal Haklar ve Özürlüler: Özürlülük Modelleri Bağlamında Tarihsel Bir Değerlendirme. 2. Sosyal Haklar Sempozyumu, İstanbul. S.82,84.
- Oliver, M., (1996b), “Defining Impairment and Disability: Issues at Stake”, Exploring the Divide:Illness and Disability, Eds: C. Barnes, G. Mercer, Leeds, The Disability Press, s. 29–54.
- Oliver, M., (1999), “Capitalism, Disability and Ideology”, A Quarter-Century of Normalization and Social Role Valorization: Evaluation and Impact, Eds: R. J. Flynn, R. A. Lemay, Canada: University of Ottawa Press, s. 163-175.

Onuncu Kalkınma Planı (2014). 2014-2018 Spor Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara.

Erişim: 05.02.2017

http://www.cka.org.tr/dosyalar/Ozel%20Ihtisas%20Komisyonu%20Raporlari/Spor_ök.pdf

Oral, A., Aydın, R., Ketenci, A., Akyüz, G., Sindel, D. ve Yalman, A. (2016). World report on disability: analysis of the disability issues and contributions of physical medicine and rehabilitation medical specialty in Turkey [Article in Turkish]. *Turk J Phys Med Rehab*;62, 83-97.

Orhan S. (2013). Türkiye de Özürlü Dostu İstihdam Politikaları (Durum Analizi ve Önerileri) ÇSGB, ÇSGEA Yayınları no:35. Ankara.s.72.

Öz, K. (2012). AB Komisyonu Bildirisi Sporun Avrupa Boyutunun Gelişimi, T. Çağlar, H.G. Baykal, B. Çağatay, A. Aybers (Editörler). *Ankara Barosu Spor Hukuku Kurulu Av. Atilla Elmas Armağanı*. Ankara: Ankara Barosu Yayınları, s. 635-658.

Özdemir, S. (2006). „Refah Devleti: Altın Çağ’dan Belirsiz Geleceğe“, Sosyal Politikalar dergisi, Sayı:1, s. 26-30.

Özer S. (2015). İslam ve Diğer Medeniyetlerin Engelliye Bakışı. *Bilimname XXVIII/1*, 55-65.

Erişim:

19.09.2016

<http://bilimname.erciyes.edu.tr/sayilar/201501/20150103.pdf>

Özer, D. S. (2013). Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor. 4.Basım, Ankara: Nobel Yayınları, s. 20,21.

Özer, U. (2015). Sporun Küreselliği Perspektifinden Yabancı Sporcuların Hukuki Statü Sorunları. Doktora Tezi. Gazi Üniveritesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara. S.87.

Özgen, C., Özbek, O. (2015). İngiltere Spor Politikasının Tarihsel Süreç İçerisinde İncelenmesi. Erişim: 10.09.2017

http://www.academia.edu/11399174/%C4%B0ngiltere_Spor_Politikalar%C4%B1n%C4%B1Tarihsel_S%C3%BCre%C3%A7_%C4%B0%C3%A7erisinde_%C4%B0ncelenmesi

- Özgökçeler, S. ve Alper, Y. (2010) Özürlüler kanunu'nun sosyal model açısından değerlendirilmesi. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 33-54
- Özida. (1999). 1. Özürlüler Şurası Çağdaş Toplum yaşam ve Özürlüler Komisyon Raporları. Genel Kurul Görüşmeleri. Ankara.
- Özida. (2008). ICF Sınıflandırma Sisteminin Uyarlanması Eğitimcilerin Eğitimi, Ankara.
- Özsoy, S., Göral, K., Tabuk, M.E., Sadık, R., Gülay, O. ve Boz, H. (2014). Tarihsel gelişim sürecinde türk spor yönetimini oluşturan örgütlerin amaç ve yapı boyutları açısından karşılaştırılması. *Atatürk Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Bilimleri Dergisi*. 16(2), 30.
- Öztürk, F. (1998). *Toplumsal Boyutları İle Spor*. Ankara: Bağırhan Yayınevi. s.84
- Öztürk, M. (2010). Engelli Bireyler için Fiziksel Aktivite Bülteni, 3:s.3. Erişim:16.12.2016 http://www.ebfad.com/dosyalar/EBFAD_bulten_03.pdf.
- Öztürk, M. (2011). Türkiye'de Engelli Gerçeği Müsiad Cep Kitapları: 30 İstanbul / Şubat
- Özyürek, M., Koçak, A. (1995). Görme Güçlüğünden Etkilenmiş Çocukların Okul Öncesi Eğitimi İçin Öğretmen Rehberi. UNICEF.
- Page, S., O'connor, S. and Peterson, K. (2001) Leaving the Disability Ghetto: A Qualitative Study of Factors Underlying Achievement Motivation Among Athletes with Disabilities, *Journal of Sport and Social Issues* 25(1): 40–55.
- Paksoy, H.M., Paksoy, S., Özkan, B. ve Şentürk, M. (2011). Ekonomik Bütünleşmeler ve Avrupa Birliği (Türkiye-AB İlişkileri). 1.Baskı. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, s.49.
- Parks, J.P., Quateerman J. and Thibault, L. (2013). Çağdaş Spor Yönetimi. (Çeviri Editörü: DOĞU, G) Akademisyen Kitapevi, Ankara. s.56
- Perju, V. (2011). Impairment, Discrimination, and the Legal Construction of Disability in the European Union and the United States. *Cornell International Law Journal* (44), s. 279-348.

- Perreault, S. and Vallerand, J. R. (2007). A Test of Self-Determination Theory With Wheelchair Basketball Players With and Without Disability Adapted Physical Activity Quarterly. *Human Kinetics*. (24, 305-316).
- Prilleltensky, O. (2012). Eleştirel Psikoloji ve Engelli Çalışmaları: Anaakımı Eleştirmek, Eleştiriyi Eleştirmek. *Eleştirel psikoloji* (ss. 329- 349). (E. Erdener vd., Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Pristley, M. (2011). Engellilik Sosyal Politika: Kurumlar ve Uygulamalar, (Çev. O. Can Taştan). (Ed: Pete Alcock, Margaret May and Karen Rowlingson). Ankara: Siyasal Kitabevi s. 521-530.
- Resmi Gazete. (3.11.2010). No: 27748 (Spor Hizmet ve Faaliyetlerinde Üstün Başarı Gösterenlerin Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelik) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.2010956.pdf>
- Rowe, D. (1996). Popüler Kültürler: Rock ve Sporda Haz Politikası (M. Küçük, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. s.175.
- Russo, F D., Bultrini A., Brunelli S, Delussu A,S., Polidori L, Taddei F, Traballes, M. ve Spinelli, D. (2010). Benefits of Sports Participation for Executive Function in Disabled Athletes. *Journal Of Neurotrauma* 27. s. 2309–2319.
- Sarıalp, R. (1992). Büyük Düşünür ve Spor Hekimi İbn-i Sina'nın Doğu ve Batıya Etkileri. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sbd/article/view/5000092591/5000086076>
- Savucu, Y., Sirmen, B., İnal, S., Karahan, M. ve Erdemir, İ. (2006). Zihinsel engelli bireylerde basketbol antrenmanının fiziksel uygunluk üzerine etkilerinin belirlenmesi, *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 20(2). s.105.
- SCOPE. (2013). Paralympics legacy in balance as attitudes fail to improve. Erişim: 17.04.2017. <https://www.politicshome.com/press-release/scope/57516/paralympics-legacy-balance-attitudes-fail-improve>
- Seval, H.F., Kodaman, T. (2015). Sporun Uluslararası Politikadaki Etkisi. *MAKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Yıl: 2, Sayı: 4, s. 52-64

- Seyyar, A. (2008). Sosyal Siyaset Ekseninde Yerel Özürlüler Politikası. *Yerel Siyaset Dergisi*, Sayı 27, Mart, ss.80-85.
- Seyyar, A. (2012). İslam'da Özürlülük Algısı ve Hz. Muhammed'in Engelli İnsanlara Uyguladığı Psiko-Sosyal Yöntemler. *Din, Felsefe ve Bilişim Işığında Engelli Olmak ve Sorunları Sempozyumu 5-6 Nisan 2012/İstanbul-Sultanbeyli*. Erişim: 09.28.2016 <http://sosyalsiyaset.net/documents/11032012.asp>
- Seyyar, A. (2015). *Dünyada ve Türkiye'de Engelli Dostu Sosyala Politikalar, Rağbet Yayınları*. İstanbul. s. 25-253.
- SGK, (2013). Türkiye'de ki Engellilere İlişkin En Detaylı Bilgiler. Erişim: 28.02.2017 <http://sgkrehberi.com/haber/11037>
- Shapiro, D.R., Martin, J.J. (2010). Athletic Identity, Affect, and Peer Relations in Youth Athletes With Physical Disabilities. *Disability Health J*, 3 (2), 79-85.65
- Sherrill, C. (2005). *Young People With Disability in Physical Education/Physical Activity/Sport in And Out of Schools: Technical Report for The World Health Organization*. Erişim: 25.09.2016 <http://www.icsspe.org/sites/default/files/YOUNGPEOPLE.pdf>
- Sibilio, M., Raiola, G., Paloma, F.G., D'elia, F., Galdieri, M., Baldassarre, G. Ve Carlomagno, N. (2008). The Value of the Sport Within Social İntegration Processes. Erişim: 22.05.2017 https://www.researchgate.net/publication/267207669_The_value_of_the_sport_within_socialintegration_processes
- Silk, M., Portel, J. and Howe D. (2013). Disability Sport and Discourse: Stories Within the Paralympic Legacy. <http://dx.doi.org/10.1080/14623943.2013.835721>
- Silver, H. (1994). Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms. *International Labour Review*, 33(5-6), 531-578.

- Skor. (2017). Muhsine'den Bir Madalya Daha. Erişim: 06.08.2017
<http://skor.sozcu.com.tr/2017/08/07/muhsine-gezerden-bir-altin-madalya-daha-649878/>
- Soyuer, F., Soyuer, A. (2008) Yaşlılık ve Fiziksel Aktivite. İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi. 15 (3) 219-224
http://193.140.142.206:8080/xmlui/bitstream/handle/11616/1181/2008_15_3_15.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- SPEDS. (2014). Avrupa Engelli Spor Politika Analizi Projesi. Erişim: 24.03.2017
<http://www.vub.ac.be/SBMA/sites/default/files/2014-03-PARA-SPLISS-Project%20Proposal.pdf>
- Spor Şurası. (2008). T.C. Başbakanlık, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Spor Şurası. 26-28 Kasım / Ankara, s.250-255.
- Sport England, (2016). Active People Survey. Erişim: 09.12.2016
<https://www.sportengland.org/our-work/disability-sport/why-disability-sport-matters/>
- Sport England. (2013). Economic value of sport in England. Erişim: 03.01.2017
<https://www.sportengland.org/media/3174/economic-value-of-sport-summary.pdf>
- Sport England. (2017a). Why Disability Sport Matters. Erişim: 04.03.2017
<https://www.sportengland.org/our-work/disability-sport/why-disability-sport-matters/>
- Sport England. (2017b). İngiltere Gençlik Spor Stratejisi (Yaşam İçin Spor Alışkanlığı Kazanma 2012–2017). Erişim: 15.10.2016.
http://www.culture.gov.uk/images/publications/creating_a_sporting_habit_for_life.pdf
- Sportanddev. (2009). Tematik Profile Disability and Sport. Erişim: 11.8.2017
https://www.sportanddev.org/sites/default/files/downloads/090611_sport_and_disability_profile_for_print.pdf

- Stotlar, D.K. (2004). Sponsorship Evaluation: Moving from Theory to Practise. Sport Marketing Quarterly, Volume 13, Fitness Information Technology Inc. s. 62.
- Sunay, H. ve Saracalıoğlu, A.S. (2003), ‘‘Türk Sporcusunun Spordan Beklentileri ile Spora Yöneltilen Unsurlar’’, Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Der-gisi, 1(1), S43-44.
- Şenkal, A. (2005). *Küreselleşme Sürecinde: Sosyal Politika*, İstanbul: Alfa Basım. S.26
- Şenkal, A., Doğan, M. (2012). Sosyal politika ve sosyal haklar; vatandaşlık haklarının yeniden kavramsallaştırılması arayışı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 63-80.
- Şişman, Y., Kocabaş F. ve Yazıcı B. (2011). Özürlüler Çalışma Yaşamına Katılma Gereği ve Türkiye’de Bu bağlamda Uygulanan Sosyal Politikaların Genel Bir Değerlendirmesi. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları: NO. 1206. s.40.
- Taş İ., Şemşit S., Eylemer, S. A. (2013). Avrupa Birliği Örneğinde Uluslararası Spor Poltikasının Gelişimi: Ekonomik, Soysal, Siyasal Boyut. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, C.4. s.136-151
<http://edergi.sdu.edu.tr/index.php/sduvd/article/viewFile/4213/3576>
- Taşçı, B. (2010). Sokağın günümüz koşullarında çocuk oyun alanı olarak ele alınması ve değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Taylor, S. (2004). The Rigth Not to Work: Power and Disability. Erişim: 29.06.2016 <http://monthlyreview.org/2004/03/01/the-right-not-to-work-power-and-disability/>
- TBESF. (2017). Spor Dalları. Erişim: 11.10.2017 <http://tbesf.org.tr/>
- Tekin G., Tayfun Amman M.T, ve Tekin A. (2009). Serbest zamanlarda yapılan fiziksel egzersizin üniversite öğrencilerinin depresyon ve atılganlık düzeylerine etkisi. *International Journal of Human Sciences*. 6. Pp. 148-159, 2009.

- TFF. (2013). *Turkcell Sesi Görenler Futbol Ligi'nin tanıtımı*. Erişim: 22.05.2017
<http://www.tff.org/default.aspx?pageID=285&ftxtID=19558>
- TFF. (2017). *İşitme Engelliler Rivada*. Erişim: 14.06.2017
<http://www.tff.org/default.aspx?pageID=1297&ftxtID=27184>
- TGESF. (2017). *Spor Dalları*. Erişim: 11.10.2017 <http://www.gesf.org.tr/>
- Thomas, N. and Guett, M. (2014). Fragmented, complex and cumbersome: a study of disability sport policy and provision in Europe. *International Journal of Sport Policy and Politics*. London.s.37-43 <http://www.tandfonline.com/sci-hub.io/doi/full/10.1080/19406940.2013.832698>
- Thomas, N. And Smith, A. (2009) *Disability, Sport, and Society: An Introduction* London: Routledge.
- TİESF. (2017). *Spor Dalları*. Erişim: 11.10.2017 <http://www.tiesf.gov.tr/index.php>
- TMPK. (2015). *Paralimpik Okul Günü*. Erişim: 02.10.2016
<http://www.tmpk.org.tr/?p=egitimler>
- TÖSSFED. (2017). *Spor Dalları*. Erişim: 11.10.2017 <http://www.tossfed.gov.tr/> ,
- TTASPE. (2010). *Social Integration and Inclusion through Sport and Physical Education— A look at Nevis* Erişim: 06.05.2017
https://www.clearinghouseforsport.gov.au/__data/assets/pdf_file/0006/637134/Social_Integration_and_Inclusion_through_Sport_and_Physical_Education_-_Nevis_Case_Study.pdf
- TUİK. (2010). *Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması*. Yayın No: 3636. Ankara
- Tüfekçioğlu, U. (1991). *Türkiye'de İşitme Engelli Çocukların Eğitimi İle İlgili Mevcut Durum: Alt Çalışma Grubu Raporu*. Eskişehir: DPT, Engelliler için Eğitim Modelleri Geliştirme Projesi.

- Tweedy, S., HOWE, D. (2011). Introduction to the Paralympic Movement. In: Vanlandewijck JK, Thompson W, eds. *The Paralympic Athlete*. West Sussex, UK: Wiley Blackwell, 3-29.
- Ulseth, A.L.B. (2004). Social integration in modern sport: Commercial fitness centres and voluntary sports clubs, *European Sport Management Quarterly*, 4:2,95-115. Erişim: 30.05.2017 <http://www.tandfonline.com/sci-hub.io/doi/abs/10.1080/16184740408737471>
- UNESCO, (2017). Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) Erişim: 10.04.2017. http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/bedenegitimi/kadin_spor.pdf
- UNESCO, (2013). Sosyal ve Beşeri Bilimleri Komisyonu Raporu 37/C71. http://unesco.org.tr/dokumanlar/duyurular/37_sosyal_beseri.pdf
- Uşan, F.M. (2000). “Özürlüler de İnsan: Özürlülere de İnsan Hakları”, Türkiye’de İnsan Hakları, Oya Çiftçi (der.), Ankara: TODAİE Yayınları, ss. 549 – 69.
- Voight, D. (1998). *Spor Sosyolojisi*. Alkım Yayınları, Çeviren: Ayşe Atalay, İstanbul.
- Walden K.M. (2007). *Stress Relief through Leisure and Complementary and Alternative Medicine*. Indiana University. Volume 8 (1), 2007 <http://www.indiana.edu/~illum/KeemaWalden.pdf>
- Washburn, R., Figoni, S. (1998). Physical activity and chronic cardiovascular disease prevention in spinal cord injury: a comprehensive literature review. *Top Spinal Cord Injury Rehabilitation*, 3, 16-32.
- Wicker, P., Breuer, C. (2014). Exploring the organizational capacity and organizational problems of disability sport clubs in Germany using matched pairs analysis. *Sport Management Review* 17:23-34 Erişim: 03.04.2016 <http://www.sciencedirect.com/sci-hub.io/science/article/pii/S1441352313000132>
- Wikipedia. (2016a). Erişim: 14.12.2016 https://tr.wikipedia.org/wiki/Avrupa_Birli%C4%9Fi#cite_note-Internal_borders-5

- Wikipedia. (2016b).
Erişim:04.12.2016https://tr.wikipedia.org/wiki/Avrupa_Birli%C4%9Fi
- Wikipedia. (2017). Erişim: 06.02.2017
https://tr.wikipedia.org/wiki/2016_Paralimpik_Yaz_Oyunlar%C4%B1
- Wilhite, B. ve Shank, J. (2009) In Praise of sport: promoting sport participation as a mechanism of health among persons with a disability. *Disabil Health J*, 2 (3), 116-127.
- Winter, J.A. (2004). *Toplumsal bir sorun çözümlenici olarak özürli hakları hareketinin gelişimi* (Çev. Mehmet Ergün). ÖZ-VERİ, 1(2), 341 – 56.
- Wright, T. ve Cunningham, G. (2017). Disability Status, Stereotype Content, and Employment Opportunities in Sport and Fitness Organizations. Erişim: 06.11.2017
<https://doi.org/10.1108/SBM-10-2016-0061>
- Yavaş, Ö. (2005). *Sporun ekonomi içindeki yeri ve spor pazarlama: üç büyük spor kulübünde uygulamalı bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, s.55-56
- Yazıcı, E., Alımanoğlu Yemişçi, D. (2010). Engellilere İlişkin Sivil Toplum Kuruluşlarının Sorunları: İzmir İli Bakımından Bir Değerlendirme. Erişim: 27.02.2017
<http://www.sosyalhaklar.net/2010/bildiri/yazici.pdf>
- Yazıcıoğlu, K., Yavuz, F., Göktepe, A.S.,Tan, A.K. (2012) Influence of Adapted Sports on Quality of Life and Life Satisfaction in Sport Participants and Non-Sport Participants with Physical Disabilities. *Disabil Health J*, 5 (4), 249-253.
- Yerlikaya, B., Öcal, A.T. (2015). Sport as a Social Politic Tool in Turkey. *British Journal of Arts and Social Sciences* 20(1),36-45 <http://www.bjournal.co.uk/BJASS.aspx>
- Yetim, A.A. (2014). Engelliler Sporuna Sosyolojik Yaklaşım. 2nd International Physical Education And Sports Congress For The Disabled. Batman. s.3-9
<http://www.batman.edu.tr/Files/AnnounDocument/09aee1fc-8c9c-493a-8564-309071208297.pdf>

- Yıldıran, İ., Yetim, A.A. (1996). Orta öğretimde beden eğitimi ve spor dersinin öncelikli amaçları üzerine bir araştırma. *Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, I(3), 36-43.
- Yıldırım, K., Karaman, D. ve Taşdemir, M. (2012). *Makro Ekonomi*. (10.Baskı). Akara: SeçkinYayıncılık, s. 25.
- Yılmaz, A., Şentürk, U. ve Demir, E. (2015). Zihinsel engellilerde fiziksel aktiviteye yönelik uygulamaların içerik analizi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(13), 312-327. Erişim: 10.11.2016
http://www.asosjournal.com/Makaleler/1244275481_687%20Erdal%20Demir.pdf
- Yılmaz, V., Yentürk, N. (2017). Türkiye’de engellilere yönelik kamu harcamalarının on yıllık seyri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1, 59-74.
- Yolcuoğlu, İ.G. (2012). Türkiye’de Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetlerin Geliştirilmesi Toplum ve Sosyal Hizmet Cilt 23, Sayı 2, Ekim. s.13.
- Youth Sport Trust. (2013). *School Games*. Erişim: 08.06.2016
<http://www.yourschoolgames.com/>
- Ziyagil, M.A. (2002). *Avrupa topluluğu ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletlerinin spor yönetimi yapısı, 21. Yy. Türk Spor politikasının genel özellikleri*. Erişim: 4.02.2017
<http://www.guresdosyasi.com/avbirulkespor.html>
- Zorba, E., Saygın, Ö. (2013). *Fiziksel aktivite ve fiziksel uygunluk*. Ankara: Fırat Matbaacılık.